

Diak
Puheenvuoro

15

Diak

NIINA MÄENPÄÄ, KATRI PERHO & MERTSI ÄRLING (TOIM.)

Uskalla! It's possible Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut

Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu

Niina Mäenpää, Katri Perho & Mertsii Ärling (toim.)

USKALLA! IT'S POSSIBLE ROMANIEEN SUJUVAT KOULUTUS- JA TYÖLLISYYSPOLUT

TŠETANES NAAL- JA NEVO TIJJA
-HANKKEIDEN LOPPUJULKAISU

Diak

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2018

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä.

DIAK **PUHEENVUORO** 15

Kannen kuva: Fanny Haga

Taitto: Juvenes Print Oy

ISBN 978-952-493-315-5 (painettu)

ISBN 978-952-493-316-2 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-2209 (Diak Puheenvuoro, painettu)

ISSN 2343-2217 (Diak Puheenvuoro, verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-316-2>

Juvenes Print Oy

Tampere 2018

TIIVISTELMÄ

Niina Mäenpää, Katri Perho & Mertsii Ärling (toim.)

**USKALLA! IT'S POSSIBLE
ROMANIEN SUJUVAT KOULUTUS- JA
TYÖLLISYYSPOLUT
Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden
loppujulkaisu**

Helsinki:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2018

282 s.

Diak Puheenvuoro 15

Tšetanes naal – koulutuspoluilla- ja Nevo tiija – uusi aika -hankkeet ovat tiiviissä yhteistyössä vuosina 2016–2018 toimineita ESR-rahoitteisia, valtakunnallisia kehittämishankkeita. Diakonia-ammattikorkeakoulun hallinnoimissa hankkeissa on tuettu Suomen romanien mahdollisuuksia kouluttautua ja päästä mukaan työelämään monenlaisin toimin. Lisäksi hankkeissa on edistetty laajemminkin romanien osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta. Mukana työssä on ollut lukuisia kuntia, kaupunkeja, oppilaitoksia ja romanijärjestöjä eri puolilta Suomea. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamien hankkeiden kansallisena rahoittajatahona Nevo tiijassa on toiminut sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja Tšetanes naalissa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM).

Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeessa on madallettu kynnystä hakeutua koulutukseen ja sujuvoitettu opintoja niiden kuluessa ja etenkin nivelvaiheissa koulutusasteelta toiselle. Oppilaitosten henkilöstölle ja viranomaisille on tarjottu myös tietoa romanikulttuurista. Nevo tiija – uusi aika -hanke puolestaan on pureutunut romanien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä työllisyyteen liittyviin kysymyksiin tarjoten koulutusta, tukea ja ohjausta romaneille, yrittäjille, palveluntuottajille, viranomaisille ja päättäjille.

Lisäksi hankkeissa on tehty merkittävää vaikuttamistyötä niin romaniyhteisöön kuin pääväestönkin suuntaan. Yhteistyön onnistuminen kiteytyy useissa kirjoituksissa molemminpuolisen luottamuksen rakentumiseen romaniyhteisön ja pääväestön välillä. Romanitaustaisten työntekijöiden mukanaolo koettiin yhteistyötä rakentavaksi, välttämättömäksi tekijäksi.

Hanketyöllä on saavutettu konkreettisia tuloksia: kymmeniä päättötodistuksia, henkilökohtaisia havahtumisia oman tulevaisuuden mahdollisuuksista, alempien ja ylempien korkeakoulujen opinnäytteitä, yli 100 työllistymistapausta sekä ihmisenä kasvamista. Hankkeissa on otettu huomioon myös yhteiskunnan laidal-

la olevat romanit, jotka olivat ajautuneet vankila- ja päihdekierteeseen sekä usein myös oman yhteisönsä ulkopuolelle.

Tässä julkaisussa kuvataan valtakunnallisten hankkeiden toimintaa etenkin osatoteuttajien silmin heidän omasta asiantuntijuudestaan käsin. Romanien osallisuus on ollut kantava teema molemmissa hankkeissa, ja hankkeiden romanitaustaisten työntekijöiden ääni kuuluu vahvasti myös hankkeen loppujulkaisussa. Hankekokonaisuudessa on luotu 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta, joissa kuvataan taulukkomuodossa toimiviksi havaittuja romanityön hyviä käytäntöjä. Mallinnukset on esitetty tämän julkaisun liitteinä.

Aiemmissa selvityksissä romanien opiskeluun liittyviksi esteiksi on nostettu esimerkiksi talousasiat, varhain perustettu perhe, heikot opiskelutaidot, huonot kokemukset koulumaailmasta sekä syrjintä työnhakutilanteissa. Hanketyössä esiin tulleet kokemukset vahvistavat aiempia havaintoja. Toisaalta romaniyhteisö näyttäytyy hyvin heterogeenisenä näennäisestä yhtenäiskulttuurista huolimatta. Koulutustarinoita löytyy yliopistotasolle saakka, ja yhteisö arvostaa koulutusta. Omaan oppijuuteen ja täysivaltaiseen kansalaisuuteen herääminen yksilötasolla, yhteisön avainhenkilöiden positiivinen esimerkki ja toisaalta yhteiskunnan avartuminen ja syrjivien rakenteiden purkaminen ovat tämän julkaisun kirjoitusten mukaan avainasemassa romanien osallisuuden paranemiseen jatkossakin.

Asiasanat: romanit, koulutus, työelämä, tukeminen, osallisuus, yhdenvertaisuus

Teemat: Kasvatus ja koulutus

ABSTRACT

Niina Mäenpää, Katri Perho & Mertsu Ärling (ed.)

**TAKE THE LEAP! IT'S POSSIBLE!
SMOOTH PATHS TO EDUCATION AND
EMPLOYMENT FOR THE ROMANI
Final report of the projects
Tsetanes naal and Nevo tiija**

Helsinki:

Diaconia University of Applied Sciences, 2018

282 p.

Diak Puheenvuoro 15

[Diak Speaks 15]

T*šetanes naal* (On the educational path) and *Nevo tiija* (New time), both Finnish, national level ESF-funded development projects, have worked closely together for 2016–2018. These projects, managed by Diaconia University of Applied Sciences, support in many ways the opportunities of the Finnish Roma people to obtain an education and to enter working life. In addition, the projects promote the participation, wellbeing and equality of the Roma in a more extensive context as well. The work involves several municipalities, cities, educational institutions and Roma organisations in various parts of Finland. In these ESF-funded projects, the national-level funds provider is the Ministry of Social Affairs and Health for *Nevo tiija*, and the Ministry of Education and Culture for *Tšetanes naal*.

The project *Tšetanes naal* has made it easier for people to find their way into education; it has facilitated ongoing studies and particularly it has facilitated transition periods from one educational level to another. Public officials and the staff at educational institutions have been offered information about the Roma culture. The project *Nevo tiija* has worked with issues of Roma participation, equality and employment, offering training, support and guidance for the Roma people, entrepreneurs, service providers, public officials and decision makers.

In addition, these two projects have worked to inform and engage the Roma community as well as the majority communities. The success of the cooperation is crystallised in several articles, showing the growth of mutual trust between the Roma community and the predominant population. The involvement of project workers with Roma backgrounds was felt to be a necessary, facilitating factor for the establishment of cooperation.

This project work has led to concrete outcomes: dozens of education certificates, personal awakenings to the opportunities present in one's own future, bachelor's and master's theses, more than one hundred cases of employment obtained, and human growth. The projects also pay attention to marginalised Roma who have fallen into a cycle of jail and drugs and have often fallen also out of their communities.

This publication describes the operation of these two national projects, adopting the perspectives of the individual project workers with their personal expertise. The participation of the Roma has been an overall theme in both projects, and the voices of the project workers with Roma backgrounds are clearly heard throughout this final publication as well. The projects have come up with 25 social innovations, or models, which are presented in a tabular form to describe good practices for work with the Roma people. The models are made available in the Appendices of this publication.

Earlier research has explained the obstacles to the education of the Roma to include e.g. economic issues, the establishment of the family at very young ages, insufficient study skills, bad experiences at school, and discrimination in job seeking situations. The experiences reported by these projects verify the earlier observations. On the other hand, the Roma community appears very heterogeneous regardless of the seeming monoculture. Educational narratives are found all the way to the university level, and the community values education. According to this publication, the keys to improving the participation of the Roma in the future as well include individual-level awakenings to personal learning and fully-fledged citizenship, positive examples offered by key persons in the communities and, in addition, the opening up of our society and the dismantling of its discriminatory structures.

Key words: the Roma, education, working life, support, participation, equality, inclusion

Themes: Education and training

GUSTIBA

**Niina Mäenpää, Katri Perho &
Mertsi Ärling (hanjiboskero)**

**TROMMUVEN! TUUT HIN VOJIME!
ROMANENGO LATŠE SKOOLIBIAKO- TA
BUTTI AKO LIINIBOSKO PIERENGO DROMME
Tšetanes naal- ta Nevo tiija
- projektiengo ennosko liin**

Helsinki:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2018

282 p.

Diak Puheenvuoro 15

Tšetanes naal – skoolibiako pieresko drom ta Nevo tiija – projekte aahhe-
na neerunes itbuttiessa ta ESR-louvensa tšerto themmune barjibiako pro-
jekte berh 2016–2018. Diakonia-apruno skoolako fallime projektiengo
mieniba, hin aahdas te jelpaves Fintiko Kaalengo skooliba butvare veije-
ha te joon lenas dieliba aro buttiako marakne. Tiljimes are daala projekte hin aulo
fendime Kaalengo dielesko liiniba, fendiboskiiriba ta ithleetiba. Aro dauva itbutti
hin aahdas butvare thaane, foore, skoolibiako stedi ta Kaalengo stakke are froo-
laagi Fintiko themmesko rigienna. Louve aro daala projekte hin aune Europako
Sodiaalunoguruħjengo stedosta ta themmune louve aro Nevo tiija projektos hin
aulo sosiaaluno-ta sastibosko ministeriatta (STM) ta aro Tšetanes naal projektos-
ke aro sikijibosko- ta kultturiako ministeriatta (OKM).

Tšetanes naal – skoolibiako pieresko drom – projektos hin teelijidas skoolibos-
ko tröska ta jelpite sikjibosko prosessos kajo skoolibiako tiija ta froolaagimes are
doola stunni kaana sikjikuunen hin buut drouve stunni aro skooliba te džal angles
aro iekh hleetibiatta prissi vauro hleetibos. Projektos hin nii diias butide džaaniba
Kaalengo kultturiatta skoolibiako stedengo personaalenge (buttikii renge). Nevo
tiija – projektos hin tšerdas buut džoralo butti dielesko liinibosko ta ithleetibos-
ko ta panna buttiako puħhibiessa jakkes te douva hin diias skooliba, jelpiba ta ri-
giba Kaalenge, frestibienge, tšenstibiengo diiniboskiirenge, tšenstaboskiirenge ta
fallibongiirenge.

Tiljimes are daala projekte hin tšerto merknavitiko angouvibosko butti pris-
si Kaalengo ta panna prissi Gaajengo maħkar. Dauva itbuttiako fendiba hin aulo
apre aro butvare rannibi ta passibiako barjiba maħkar Kaale ta Gaaje. Kaale koo-
nen tšerte butti aro daala projekte barjide dauva tšetano butti, ta lengo itaahħiba
are daala projekte sas koni fuortuno.

Daala projekte hin aanide konkretikaane saaki sar: deħħune skoolibiako agur-
vibosko tšeeknibi, komujesko jakħako phiribi ta apre aavimos iego džvivibosko

vojibiesta, teeluno ta apruno skoolengo sikjibosko buttiako sikibi, perdal 100 komujesko butti liiniba ta lengo barjiba sar komuje. Daala projekte hin liias arre nii ajasaave Kaale koonen hin džeene auri tšetano phuu jako dživibiesta ta aune phannime- elle pimnaskiire (matte) ta butvares panna džeene auri iego hlehtata ta Kaalengo maħkareatta.

Aro dauva oppenbaariba aavela sikime themmune projektiengo butti froolaagimes dženom buttiako dielune tšatšibongiirengo jakkħa ta kajo lengo saakako pinsiboskiiriba. Romanengo kokaro dielesko liiniba hin aaħdas byörduno teemos are ona projekte, ta projektengo Kaalo buttikiirengo lyija hin vojime te hunnes džorales nii aro projektengo ħluutaviiko oppenbaarimos.

Aro projektengo hiliba hin aulo tšerto 25 sosiaalune innovaati elle modelli, kai hin sikime aro farabakiiro modellos doola saaki, so hin baħtimes tšerto ta so hin vojime te džal anglal aro butti maħkar saare romaseele. Daala modelli hin sikime aro dauva oppenbaarimosko ennos sar sankibi.

Sikide, are vaure oppenbaarime hin aulo apre Kaalengo skoolibosko prissibinna naalune merkneha louvengo fottiba, siiges aulo huupa, teeljime hajiba sar te sikjuves, bengale džintibi aro skoolako bolibosta ta froodikkiba aro buttiako rootibosko stunnenna. Saare daala sikide apre aavime saaki aulo džorjime aro daala projekte nii. Vaures dikkime, Kaalengo skokka aavela sikime sar buut heteroogenime, vahka joon aaħħena ithlaagime. Froolaagime skoolibosko balamisi hin kai komuje hin džeene lengo drom kajo apruno skoolako ħleetiba, ta Kaale dikkena apre ta dena veera tšihko skoolibieske. Te aaħħes apre aro lengo kokaro sikjibosko hajiba ta hilo themmeskiiriba sar jekkueros, doi hyövyła tšetibiako gliisos-komujengo fendo naaluno merknoš ta vaures tšetano thaanesko phirimos ta froodikkbosko teele barjimosa aaħħena kajo dauva oppenbaarimosko rannibia-ko dikhimosta doola gliisi te phiraves romanengo dielesko liiniba ta fendiba nii aro aavibosko tiija.

Käännöšrisiba, Miranda Vuolasranta

Gliisosko lau: romano, skooliba, buttikiiriba, Ĥaħtavaa, dielesko liiniba, itrikkano

Doh: Barjiba ta skooliba

SISÄLLYS

ESIPUHE	11
<hr/>	
I ROMANIEN OSALLISUUS - YHTEINEN TAHTOTILA	15
<hr/>	
Mertsi Ärling Uskalla - It's possible! Nyt on romanien vuoro	16
Pirjo Hakala Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet osallisuuden edistäjinä	23
Eva-Maria Hakola Ohjausryhmän näkökulma hankkeisiin	30
Joni Auvinen Osallistujan kokemuksia	33
Niina Mäenpää Viestintä romanihankkeiden vaikuttavuuden välineenä	40
II TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA	55
<hr/>	
Katri Perho Suomen romanien koulutustilanne ja Tšetanes naal -hankkeen vastaus haasteisiin	56
Michelle Kasa & Keijo Svart "I can!" - Romaninuorten intensiivinen koulunkäynnin tukiohjelma	68
Anni Kettunen Pääkaupunkiseudun erityispiirteet romanien koulunkäynnin tukemisessa	80
Janne Blomerus & Katri Perho Verkko-opiskelu mahdollisuutena romaniopiskelijoille	89
Glenn Blomerus & Kathy Metsälä Romanien kokemusasiantuntijakoulutus voimaannuttajana ja portaana jatsoon	95
Valtteri Aaltonen, Viivi Lähde & Jani Väisänen Konnat kouluun! Rikostaustaisten romaninuorten palveluohjaus kohti työelämää ja opintoja	108
Tuula Lindgren Tukiporrasmalli romaniasiakastyön tukena	127
Elina Johansson & Hanna Laurila Tavoitteena korkeakouluopinnot - tukipajat hakuvaiheen apuna	133

III NEVO TIIIJA - UUSI AIKA	147
Mertsi "Medi" Ärling Romanien työllisyys – isoja haasteita ja paljon mahdollisuuksia. Nevo tiija -hankkeen vastauksia tilanteeseen	148
Kyösti Florin & Mertsi Ärling Teemapäivät – asian ytimessä	168
Marko Stenroos Vertaistoimijuuden merkitys romaninuorisotyön näkökulmasta	177
Tanja Blomerus, Leif Hagert & Miriam Schwartz Romaniasiakkaan yksilöllinen uraohjaus työllisyyden tukemisessa	187
Mertsi Hagert & Riitta Katajamäki Romaniyhteisön aktivointi sekä työnantajien ja yrittäjien motivointi	197
Mertsi Lindgren & Mertsi Ärling Kulttuurisen moninaisuuden tuomat edut työelämän vahvuudeksi	205
Miia Länsitie & Tanja Yrttiaho-Lindgren Romaninaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen	211
Anneli Weiste-Paakkanen, Mariitta Vaara, Dionne Nyman, Noora Ristiluoma & Hannamaria Kuusio Kulttuurisensitiivisen väestötutkimuksen kokemuksia	220
IV MALLINNUKSET HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ ROMANIEN KOULUTUS- JA URAPOLKUJEN TUKEMISEEN	231
Liitteet 1-25	233

ESIPUHE TOIMITTAJILTA

Pitelet käsissäsi Suomen tähän asti suurimpien romanihankkeiden, Tšetanes naalin ja Nevo tiijan, loppujulkaisua. Diakonia-ammattikorkeakoulussa alettiin suunnitella Suomen romaneihin liittyvää valtakunnallista hankekokonaisuutta yhteistyössä romanitoimijoiden ja viranomaisten kanssa syksyn 2015 Euroopan sosiaalirahaston (ESR) hankehakua varten. Ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. Lukuisten tavoitteiden vuoksi yksi valtava hanke päätettiin lopulta jakaa kahteen osaan, Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeeksi ja Nevo tiija – uusi aika -hankkeiksi.

Nimensä mukaisesti Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen tehtäväksi asetettiin erityisesti romanien koulutuksen kehittäminen, Nevo tiija taas vastasi ennen kaikkea työllisyyden ja osallisuuden edistämisestä. Molemmat niistä toimivat valtakunnallisesti vuosien 2016–2018 aikana tavoittaen yhdessä useita tuhansia henkilöitä. Sekä lopullisessa Tšetanes naal -hankkeessa että Nevo tiija -hankkeessa yhteiset päätavoitteet ovat säilyneet samoina, vaikka toimet niiden edistämiseksi ovat eronneet toisistaan.

Hankkeissa oli yhteensä 16 osatoteuttajaa, jotka pyrkivät edellä mainittuihin tavoitteisiin omien vahvuuksiensa kautta. Lopulta yhteistyössä saatiin aikaan peräti 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta, joissa kuvataan ytimekkäästi toimiviksi havaittuja romanityön muotoja, joista osa toimii romanispesifisyyden ulkopuolellakin. Mallinnukset löytyvät liitteinä tämän kirjan lopusta, ja niitä käsitellään sekä niihin viitataan myös artikkeleissa. Useat mallinnukset juurtuivat jo hankkeen aikana eri kaupunkien, järjestöjen ja koulutusorganisaatioiden pysyviksi toiminnoiksi.

Hankkeiden nopeatahtisuus ja erityisesti Nevo tiijan medianäkyvyys tuntuivat nousevan jonkinlaisiksi ilmiöiksi sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun sisällä että sen ulkopuolella. Laajassa hankekokonaisuudessa, jossa yhtenä tavoitteena oli myös asenteiden tuuletus niin pääväestön kuin romaniyhteisönkin osalta, päästiin kokeilemaan ja tekemään sellaisia viestinnällisiä toimia, mitkä useinkaan eivät ole mahdollisia osana korkeakoulun tai hankkeenkaan toimintaa. Esimerkkeinä mainittakoon mittava Unelmista totta -videosarja, suuret mediakampanjat ja some-ilmiöiksi roihahaneet esiintulot mediassa. Kova vauhti on tuonut mukanaan paljon saavutuksia, mutta silloin tällöin kelkkamme on sinkoutunut myös iloisella syöksyvauhdilla suoraan puuhun, kuten tekeväälle usein sattuu. Vastoinkäymisestä on opittu joka kerta jotain uutta, joten ne eivät ole olleet vain karille ajamista.

Erityistä sekä tässä julkaisussa että molempien hankkeiden toiminnassa on ollut se, että niiden suunnittelijoina, kehittäjinä ja toteuttajina ovat suurelta osin olleet Suomen romanit itse. Osallisuushankkeessa romanien osallisuutta tuotiin myös käytännön työhön: Hankkeiden 30 työntekijästä 21 oli romanitaustaisia, ja heidän sitoutumisensa työlle oman yhteisönsä aseman parantamiseksi oli erityisen vaikuttavaa. Tämä on tuonut omaleimaisuutensa hankkeiden koko toimintaan ja myös sen viestintään. Myös suurimmassa osassa tämän julkaisun artikkeleista vähintään yksi kirjoittajista on romanitaustainen. Tämä on romaneita käsittelevissä julkaisuissa varsin uusi ilmiö, mikä selittyy osin romanien kokemattomuudella kirjoittajina. Vaikka artikkelin kirjoittaminen oli monille hanketyöntekijöillemme uusi asia, halusimme saada eritoten heidän äänensä kuuluviin. Monista teksteistä tulikin elämänmakuisia, avoimen rehellisiä kuvauksia hanketyöstä ja elämästä romanikulttuurin parissa yleisemminkin.

Julkaisun tärkeimmäksi tavoitteeksi asetimme yhdessä sen, että artikkelit tarjoaisivat tuleville romani- ja hanketyöntekijöille hyviä käytäntöjä työn sujumiseksi jatkossa. Olemme saaneet näiden hankkeiden aikana runsaasti käytännön kokemusta sekä onnistumisista että karikoista ja toivottavasti kasvaneet niiden myötä ihmisinä sekä ammatillisesti.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia tämän julkaisun syntyyn vaikuttaneita – kirjoittajia, rahoittajia, hankkeiden ohjausryhmiä, osatoteuttajia, yhteistyökumppaneita, Diakin julkaisuryhmää ja pitkäpinnaisia perheenjäseniämme, sekä hankevuosien aikana työtämme tukeneita ja sitä rinta rinnan kanssamme tehneitä; jokaista tilaisuuksiimme osallistunutta ja sinua, lukija, joka olet kiinnostunut kotimaisen vähemmistömme koulutus- ja työllisyysurien sujuvoittamisesta sekä yhteisestä tavoitteestamme: romanien yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Jatketaan hyvää yhteistyötä!

Helsingissä hankkeiden loppuseminaarissa Savoy-teatterissa 5.11.2018

Teoksen toimittajat:

Katri Perho, projektipäällikkö, Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke

Mertsi ”Medi” Ärling, projektipäällikkö, Nevo tiija – uusi aika -hanke

Niina Mäenpää, TKI-viestinnän asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Dick

I

ROMANIEN OSALLISUUS
- YHTEINEN TAHTOTILA

Mertsi Ärling

USKALLA – IT´S POSSIBLE! NYT ON ROMANIEN VUORO

Nevo tiija – uusi aika sekä Tšetanes naal – koulutuspoluilla ovat Suomen romanien yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja hyvinvointiin sekä koulutuspolkujen nivelvaiheisiin ja työllisyyteen keskittyviä ESR-kehittämishankkeita, joissa toteutetaan romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin (2013) edellyttämiä toimenpiteitä.

Hankkeiden päätavoitteena oli, että romanien osallisuus, hyvinvointi ja yhdenvertaisuus sekä työ- ja toimintakyky ja mahdollisuudet osallistua työelämään ja palveluiden piiriin paranevat huomattavasti. Jokaisella osatoteuttajalla oli yhteisten tavoitteiden lisäksi toteuttajaorganisaation mukaisia erillisiä tavoitteita, jotka ovat nähtävissä kuvassa 1.

Valtakunnallisia hankkeita koordinoi Diakonia-ammattikorkeakoulu, ja ne toteutettiin vuosina 2016–2018 yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön, Helsingin, Vantaan, Tampereen, Kuopion ja Salon kaupunkien, Oulun Diakonissalaitoksen, Suomen Romanifoorumi ry:n, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen, Otavan opiston ja Seurakuntaopiston kanssa. Alussa mukana oli myös Kris ry, joka organisaatiomuutosten takia joutui jättäytymään pois. Heidän tulostavoitevastuunsa siirtyi Helsingin diakonissalaitoksen osatoteutukseen. Hankkeet ovat tehneet merkityksellistä ja vaikuttavaa yhteistyötä sekä erilaisten romanijärjestöjen, -viranomaisten ja -toimijoiden että erilaisten virastojen kuin myös yksittäisten toimijoiden kanssa. Erityisen intensiivistä yhteistyötä hankkeiden kanssa teki Taiteen edistämiskeskus, jonka omat tavoitteet osuivat erittäin hyvin yksin koulutuksen ja työllisyyden haasteiden kanssa painimista kuvaavien hankkeiden kanssa.

USKALLA – IT'S POSSIBLE!

Valtakunnalliset romanihankkeet *Nevo tiija* ja *Tšetanes naal* tukevat romanien koulutusmahdollisuuksia ja työllistymistä sekä edistävät osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta.

Mukana on kuntia, kaupunkeja, oppilaitoksia ja järjestöjä eri puolilta Suomea. Diakonia-ammattikorkeakoulu koordinoi toimintaa.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Opetus- ja kulttuuriministeriö

KUVA 1. Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden konsortiot. Organisaatiokaavio (Romanien osallisuus 2017). Kaavion toteuttanut Kurppa, Olli-Pekka, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Hankkeita toteutettiin Euroopan sosiaalirahaston (ESR) varoilla, ja kotimaisina rahoittajatahoina toimivat Nevo tiijassa sosiaali- ja terveysministeriö (STM) sekä Tšetanes naalissa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) sekä Pohjois-Suomen elinkeinokeskus (ELY). Hankkeessa oli myös omarahoitusta jokaiselta osatoteutukselta ja hallinnoijalta, ja hankkeiden kokonaisbudjetti oli yhteensä noin 3 000 000 euroa.

Pieniä askelia yksittäisille henkilöille, isoja harppauksia koko yhteisölle

Hankkeiden näkyminen median kautta on ollut erinomaisen hyvää ja monipuolisesti eri medioita ja viestintäkanavia hyödyntävää. Median monimuotoisuutta käyttämällä on positiivista romanitietoutta viety eteenpäin kampanjoilla, mainoksilla ja mediatiedotteilla, lehtijutuilla, videosarjoilla sekä temaattisesti positiivisella provosoinnilla. Sisällöillä on vaikutettu sekä yhteiskuntaan että romaniyhteisöön päin myönteisesti – tämä todentuu muun muassa saaduista palautteista. Yhteensä mediaosumia oli hankkeiden aikana useita kymmeniä kattaen kaikki valtakunnalliset päämediat. Medianäkyvyyttä ja sen herättämää yleistä keskustelua käsitellään tarkemmin Mäenpään artikkelissa 5.

Teoksessa olevien artikkeleiden kautta on nähtävissä, että hankkeissa on ollut selvästi tekemisen meininki. Romanien oma osallisuus hankkeen tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelussa, kehittämisessä ja toteutuksessa on ollut vahvaa koko hankkeen ajan. Hankkeen piirissä olleet romanit ovat hankkeiden kautta tehdyn työn kautta rohkaistuneet, voimaantuneet ja aktivoituneet itse toimijoiksi eivätkä vain jääneet palveluiden käyttäjiksi. Myös tämän loppujulkaisun kirjoittajista enemmistö on romanitaustaisia.

Mallinnukset tiivistävät hyvät käytännöt

Hankkeiden yleistavoitteita, kuten romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymistä on edistetty hankkeiden kautta monin eri toimenpitein onnistuneesti. Hankkeissa on rohkeasti lähdetty kehittämään mallinnuksia, joista osa on otettu käyttöön jo hankkeiden aikana kiitettävästi sekä osatoteuttajien että myös muiden kuin hankkeeseen osallistuneiden tahojen toiminnassa. Yhteensä mallinnuksia on 25, ja ne käsittelevät romanien ura- ja koulutuspolkujen tukemista konkreettisin, toistettavin menetelmin. Toivomme, että mallinnukset löytävät tulevien romanityötä tekevien työkaluiksi ja tulevaisuuden työn aihioiksi. Jokaisen mallinnuksen juurruttamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Vain

käyttöön päässyt mallinnus voi toimia! Haastamme toimijoita rohkeasti kokeilemaan sekä soveltamaan ja kehittämään niitä omaan toimintaan sopivaksi.

Jokaisessa osatoteuttajan artikkelissa on nostettu esille vähintään yksi tärkeäksi nähty mallinnus. Esiin on tuotu myös niitä mallinnuksia, jotka syystä tai toisesta eivät saavuttaneet sitä tavoitetta, joka hyvälle käytännölle mallinnusta luodessa asetettiin. Esimerkkinä mainittakoon mahdollisuuksien päivä – koulutus- ja työllisyysmessut (Liite 18), mikä jouduttiin toistaiseksi laittamaan hyllylle. Konseptina se oli innovatiivinen ja saikin paljon hyvää aikaiseksi, mutta koimme kuitenkin, ettei sen vaikuttavuus ollut tarpeeksi kattavaa, eikä se saavuttanut sille asetettuja tulostavoitteita, jotta sitä olisi voinut sellaisenaan toteuttaa romanityössä. Messujen aikaikkunan ei koettu olevan nyt, mutta malli voidaan ottaa uudelleen työstöön uusien hankkeiden myötä.

Innovatiivisella otteella kohti onnistumisia

Hankkeiden toimien kautta on esimerkiksi työllistyneiden määrä noussut reilulla sadalla henkilöllä. Työllistymisen muodot ovat monimuotoiset niin kuin olettaa saattaa, ja niitä tarkastellaan yhtä monisyisesti artikkelikokoelman kolmannessa osiossa NEVO TIIJA – uusi aika.

Myös koulutuspoluille on useita henkilöitä saatu ohjata kehitettyjen menetelmien kautta, joita käsitellään koulutuspolkuja käsittelevässä toisessa osiossa TŠE-TANES NAAL – Koulutuspoluilla.

Ensimmäinen osio nivoo yhteen romanien osallisuuden yhteisen tavoitteen näkökulmaa muun muassa Diakonia-ammattikorkeakoulun strategisten tavoitteiden näkökulmasta. Niihin romanihankkeet solahtivat kuin itsestään. Korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien tukemista ammattikorkeakoulun hanketoiminnassa käsitellään tarkemmin vararehtori Pirjo Hakalan artikkelissa 2.

E erityisen hyväksi kahden hankekonsertion yhteistyössä on koettu yhteishenki ja innovatiivisuus. On uskallettu rohkeasti kokeilla erilaisia toimintoja osallisuuden, hyvinvoinnin ja koulutuksen sekä työllisyyden edistämiseksi. Jokainen hankkeen osatoteuttaja on syventänyt kehittämistyötään arvioiden ja myötäillen kentän todellisia tarpeita. Näitä myötäilyjä tuodaan eri osatoteuttajien artikkeleissa esille, kuten Helsingin opetusviraston (nykyisin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala) ja Helsingin Nuorisosiainkeskuksen (nykyisin nuorisopalvelut) osatoteutuksissa.

Hankkeissa tehdyllä työllä on ollut vahva ja merkittävä vaikutus useaan eri suuntaan. Työn kautta on kyetty herättämään hyvää, kriittistä ja rakentavaa keskustelua sekä yhteiskunnallisesti että romanityhteisön sisällä. On uskallettu pu-

hua asioista asioiden oikeilla nimillä ja on yhteistoimin sanoitettu käsillä olevat haasteet ja olemassa olevat mahdollisuudet. Näitä käsitellään tarkemmin muun muassa Suomen Romanifoorumin artikkelissa 15 ja hankkeiden viestintään keskittyvässä artikkelissa 5.

Haasteeton hanke on bluffia

Useissa pohdinnoissa ja keskusteluissa sekä peilatessa hankkeiden tulostavoiteteisiin on tullut esiin vahva ajatus, että osa romanitaustaisista henkilöistä ei ole omassa kasvussaan tai urakehityksessään vielä siinä vaiheessa, että he näkisivät hankkeiden kautta saadun avun ja hyödyn ajankohtaisuutta tai arvoa. Näköalattomuus oli yksi vaikeimmista nujerrettavista asioista.

Artikkeleissa kuvattujen eri osatoteuttajien tekemän työn kautta on vahvasti vaikutettu romanien työ- ja toimintakykyyn sekä mahdollisuuksiin osallistua niin koulutus- kuin työelämään. Mutta samalla todellisuus näyttää siltä, että kynnyksien madaltamisista huolimatta hankesuunnitelmissa määritellyt tavoitteet olivat joiltakin kohdin vielä liian korkeita tai mahtipontisia. Esille tuli, että tarvitaan vieläkin enemmän yksilöllisempää kohtaamista sekä niin sanottua asiakasrajapinnalle menemistä ja siellä viipymistä. Hankkeet kyllä tekivät työtä parhaansa mukaan tuolla rajapinnalla.

Erityisen vaikuttavana toimintana, joka on saanut myös kentältä hyvää palautetta, on ollut Romanifoorumin käsialaa olevat teemapäivät (Liite 2). Teemapäivien avulla ja kautta on tuettu osallisuutta ja osallistumista. Samalla on myös päästy vaikuttamaan ja käsittelemään niitä mahdollisia esteitä ja mahdollisuuksia, joita elämään, osallisuuteen ja osallistumiseen sekä kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyy. Mutta niin kuin olettaa saattaa työ on hidasta. Tätä hitautta pohditaan muun muassa Nevo tiija -hankkeen projektipäällikön artikkelissa 14.

Erityisenä huomiona hankkeissa todettiin, että yhteiskuntaan vaikuttamisen sijaan painopisteen olisi pitänyt olla vieläkin enemmän yhteisöön päin. Hankkeiden kautta on tullut vahva luottamus siihen, että yhteiskunnan ovet kyllä saadaan auki. Isompi haaste on, saadaanko ovista sisään astujia samassa tahdissa. Suurimpana haasteena oli sitoutumisen vaikeus, mikä tulee esille useammassakin artikkelissa. Yhteisön sisältä tulevien myönteisten esimerkkien merkitys sitoutumiselle vaikuttaa kiistattomalta.

Myös työntekijärekrutoinneissa hankkeissa panostettiin osallisuuteen ja romanikulttuurin tuntemukseen. Yli puolet hankkeiden työntekijöistä oli vahvasti romanikulttuurin asiantuntijoita (romanitaustaisia), mikä nähtiin myönteisenä

tekijänä. Romanitaustaisten työntekijöiden mukanaolon positiiviset vaikutukset paikkasivat projektityöskentelyyn tottumattomuutta.

Myös osallistujien houkuttelevuus ESR-hankkeissa edellytettyjen osallistujalomakkeiden täyttämiseen oli ajoittain hyvinkin haasteellista. Osa muistakaan lomakkeista, kuten kykyviisarilomake kysymyksineen, eivät sellaisenaan toimineet kulttuurisensitiivisestä näkökulmasta. Taustalla saattoi vaikuttaa pelko tietojen väärinkäytöstä. Tätä problematiikkaa käsitellään erityisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamassa artikkelissa 21.

Oman haasteensa hankkeiden tekemälle työlle toi myös ajoittain vahvastikin pinnalle nouseva yksittäisten romanivaikuttajien ja aluekohtaisesti romanikentän hankevastaisuus. Aina vastaisuus ei suoranaisesti johtunut Nevo tiija- tai Tšetanes naal -hankkeista vaan taustalla oli mahdollisesti aikaisempien hankkeiden nostattamat tunteet syystä tai syyn vierestä. Pienen yhteisön sisällä melkein pä ”poliittiseksi” muodostuneiden mielipiteiden eroavaisuus oli ajoittain monenkirjavaa ja jopa yhteisöä eri leireihin ajavaa, ja siksi hankkeilta välillä vaadittiinkin hienovaraista diplomatiikkaa olla puolueeton. Välillä siinä onnistuttiin ja välillä ei.

Onnistumiseen yksi askel kerrallaan

Molempien hankkeiden kautta on työskennelty koko romaniyhteisöön ja yhteiskuntaan vaikuttavien asioiden kanssa mutta myös yksilöllisesti sellaisten nuorten ja aikuisten romanien sekä perheiden kanssa, jotka tarvitsevat tukea koulutus- ja työllisyyspoluillaan. Samalla on tarjottu yrittäjille, ohjaustyötä tekeville ja palveluntuottajille sekä viranomaisille ja päättäjille mahdollisuuksia kasvattaa osaamistaan romanikulttuuriin ja romaneiden kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa.

Molemmissa hankkeissa kantavana teemana on ollut ”Uskalla! It’s possible”, jonka kautta on haluttu viestiä sekä yksittäisille romaneille rohkeudesta ponnistaa kohti unelmiaan että työnantajille päättäväisyydestä antaa jokaiselle yhdenvertainen mahdollisuus onnistua työuralla.

LÄHTEET

Romanien osallisuus (2018). Hankkeiden organisaatiokaavio. Saatavilla <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/ntjtnhjm>

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta. Työryhmän raportti (2013). Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70277>

Pirjo Hakala

NEVO TIIJA- JA TŠETANES NAAL -HANKKEET OSALLISUUDEN EDISTÄJINÄ

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden teemat ovat Diakin strategisten tavoitteiden ytimessä. Diakin strategisena aikeena on maailma, jossa ketään ei jätetä. Ammattikorkeakoulun toiminta tähtää sosiaalisen eheyden ja sivistysperustan vahvistamiseen. Diakin tutkimus- ja kehittämistoiminnassa keskitytään hankkeisiin, joissa nämä päämäärät toteutuvat. Hankkeitten kautta pyritään lisäämään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, ehkäisemään huono-osaisuutta ja sujuvoittamaan palveluita (Diak, Organisaatio, Strategia 2018).

Osallisuuden edistäminen on kuulunut Diakin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan painopisteisiin koko Diakin historian ajan. Se on saanut vuosien kuluessa erilaisia sanoituksia. Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden valmistelu ja käynnistyminen ajoittui Diakin toiminnassa aikaan, jolloin toimittiin osaamisaluepohjaisesti. Kullekin osaamisalueelle oli määritelty omat Diakin strategista nousevat TKI-toiminnan painopisteet. Kasvu ja asiantuntijuus osaamisalueen vastuulla oli yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien edistäminen. Valmistellut hankkeet keskittyivät korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseen koulutuksen keinoin sekä kulttuurisen ja yhteisöllisen osallisuuden edistämiseen.

Diakissa oli tehty havainto, että romanitaustaisia opiskelijoita oli ollut vuosien varrella vain yksittäisiä. Sama koski maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita suo-

menkielisissä koulutuksissa. Molemmat ryhmät kuuluivat laajemminkin korkea-koulutuksessa selkeästi aliedustettuihin ryhmiin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Voimassa olevat kaikille samanlaiset hakukäytännöt näyttivät karsivan tehokkaasti sekä romani- että maahanmuuttajataustaiset hakijat jo hakuvaiheessa. Tämä oli vahvasti ristiriidassa Diakin omien strategisten tavoitteiden kanssa. Tässä syystä tilanteeseen lähdettiin hakemaan ratkaisua suuntaamalla hanketoimintaa näiden ryhmien koulutusmahdollisuuksien edistämiseen.

Näin sai alkunsa hankkeiden sarja, jonka käynnisti vuonna 2014 yhdessä Seurakuntaopiston kanssa toteutettu Romako-hanke. Sen tavoitteena oli tehdä taustatyötä laajempaa hanketta varten sekä koota ja levittää romani- ja maahanmuuttajataustaisten ihmisten ohjauksen ja koulutuksen hyviä käytänteitä Suomessa ja Ruotsissa. Hankkeessa tutustuttiin Sundbybergin ja Agnesbergin kansankorkeakoulujen romaneille tarjoamaan koulutukseen ja Södertörnin korkeakoulun sillanrakentajat-koulutukseen. Hyviä käytänteitä jaettiin hankkeen päätösseminaarissa vuonna 2015 Järvenpäässä, ja loppujulkaisu tarjosi verkottumista ja vertaiskehittelyä. Ruotsalaisten koulutusorganisaatioiden kokemusten mukaan romaniopiskelijoiden opintojen etenemistä voitiin tukea vahvistamalla heidän itsetuntoaan ja osallisuuttaan. Dialoginen ja motivoiva sosiaalipedagoginen työote nähtiin keskeisenä. Opetusmenetelmissä oli tärkeää ottaa huomioon opiskelijoiden akateemisten taitojen erot. Sundbybergin kansankorkeakoulu kutsui työskentelytapansa assosiaatiopedagogiikaksi. Siinä keskeistä oli asioiden kontekstualisointi ja merkitysten rakentaminen assosiaatioita ja oppijoiden omia mielenkiinnon kohteita hyödyntämällä. (Kolkka ym. 2015, 145–149.)

Romako-projektin tuloksia hyödynnettiin 2015–2018 toteutuneessa Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeessa. Hankkeessa pyrittiin sujuvoittamaan romani- ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja erityisesti koulutusten siirtymävaiheessa. Romanien parissa tehtiin etsivää työtä koulutuksen jatkamisesta kiinnostuneiden romanien löytämiseksi. Hankkeen tuella viisi romanian sai suoritutetuksi kesken jääneen peruskoulun loppuun ja kuusi pääsi jatko-opintoihin. Koulutuspolun jatkon edistämiseksi luotiin tukimalli, joka auttoi siirtymistä toisen asteen opinnoista ammattikorkeakouluopintoihin. Hankkeessa pilotoitiin uutta kulttuurisensitiivisempää erillishaun käytäntöä. (Pinolehto 2017.) Valintamalla on työstetty edelleen Satakunnassa 2016 käynnistyneessä Opin portailla Satakunnassa -hankkeessa. Malli on otettu käyttöön myös Diakin Helsingin kampuksella toteutettavissa erillishauissa.

Tavoitteena romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntyminen

Romanien koulutusurien kehittäminen on valtakunnallinen haaste. Sen vuoksi alueellisten hankkeiden lisäksi nähtiin tarve uudelle laajemmalle hankkeelle, joka keskittyisi erityisesti romanien koulutusurien ja työllistymisen edistämiseen. Koulutus ja työllistyminen ovat keskeisesti sidoksissa toisiinsa. Puutteellinen koulutus johtaa helposti huono-osaisuuteen ja vaikeuttaa merkittävästi työllistymistä. Tukemalla koulutusuralla pysymistä vähennetään samalla syrjäytymisriskiä. Romaniväestön koulutukseen osallistumisen tukeminen ja koulutustason nostaminen olivat ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman (ROMPO1) keskeisiä tavoitteita (Suomen romanipoliittinen ohjelma 2009, 35–47; Valtioneuvoston periaatepäätös romanipolitiikan linjauksiksi 2011, 9–10).

Opetushallituksessa tehdyn selvityksen mukaan romanioiskelijoiden hakeutuminen jatko-opintoihin oli lisääntynyt aiempiin vuosiin verrattuna, mutta oli edelleenkin jonkin verran vähäisempää kuin kaikilla peruskoulun päättäneillä. Romanioppilaat hakeutuivat perusopetuksen jälkeen pääasiassa ammatillisiin opintoihin. Lukioon jatkavien osuus oli varsin pieni. Edelleenkin oli vielä niitä, jotka eivät saaneet edes peruskoulun päättötodistusta tai joiden heikko todistus esti pääsyn jatko-opintoihin. (Rajala ym. 2011, 58–64). Jyväskylässä toteutetun Romanien koulutustason nostamisen esiselvityksen mukaan suurimpia opintojen suorittamisen esteitä olivat heikko motivaatio, luottamuksen puuttuminen omiin kykyihin, oppimisvaikeudet ja opiskelutaitojen heikkous. Tietoa opiskelumahdollisuuksista ja opiskelun tukimuodoista koettiin tarvittavan lisää. Tukihenkilön apua ja muiden romanioiskelijoiden tukea pidettiin tärkeänä. (ROMKO 2014, 20–26.)

Monet romanit hakeutuvat perusopetuksen jälkeisiin opintoihin vasta aikuisiällä. Tämä johtuu siitä, että romaniyhteisöissä perhe perustetaan verrattain nuorena. Varhainen itsenäistyminen, perheen perustaminen sekä tiedon ja tuen puute estävät opintoihin hakeutumista ja ammatin hankkimista. (Suomen romanipoliittinen ohjelma 2009, 26.) Romanipoliittisen ohjelman seurantaraportissa (2013, 39–40) aikuisen romaniväestön ammatilliseen koulutukseen osallistumisen tehostamisesta ei saatu tietoa suositeltujen toimenpiteiden toteutumisesta. Kehittämistyötä oli tehty pääsääntöisesti erilaisissa hankkeissa määräaikailla toimenpiteillä. Koottua tietoa eri puolilla kehitetyistä malleista oli varsin vähän saatavilla. Koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyn tueksi oli siis edelleen tarvetta kehittää toimia erityisesti nuorten aikuisten romanien parissa.

Koulutus on keskeinen työllistymisen perusedellytys, mutta koulutetuillakin romaneilla on edelleen vaikeuksia työllistyä. Romanien työmarkkinoille osallistumisen parantaminen ja syrjinnän vähentäminen oli sen vuoksi toinen keskeinen uuden valmisteltavan hankkeen lähtökohta. Hankkeiden valmistelussa kävi ilmi, että joillain alueilla jopa noin 90 prosenttia romaneista oli työelämän ulkopuolella. Romaneilla on paljon osaamista, joka jää yhteiskunnassamme hyödyntämättä. Työttömyyden myötä myös muunlaisen syrjäytymisen riski kasvaa. Romanien parissa on niitä, jotka ovat syrjäytyneet jopa omista yhteisöistään. Diakin maailma, jossa ketään ei jätetä -eetoksen mukaisesti uuteen hankkeeseen toivottiin osatoteutuksia, joilla tavoitettaisiin muun muassa romanivankeja ja muita täysin yhteiskunnan marginaaliin joutuneita romaneita. Valmistelussa yhteistyötahoina näissä teemoissa olivat Kris Etelä-Suomi ry, Helsingin Diakonissalaitos sekä Rikosseuraamuslaitos.

Viranomaistahojen heikko romanikulttuurin tuntemus vaikeuttaa yhteistyötä romanien kanssa. Sen vuoksi tarvetta nähtiin viranomaisten, päättäjien, sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön tietoisuuden lisäämiselle romanikulttuurista ja romaniväestön yhdenvertaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Vastaavasti romanien heikko palvelujärjestelmän tuntemus voi jättää heidät tukitoimien ulkopuolelle.

Näihin haasteisiin vastaamiseksi lähdettiin sosiaali- ja terveysministeriöstä (STM) tulleen aloitteen pohjalta Diakin koordinoimana rakentamaan romaniväestölle suunnattavaa laajaa valtakunnallista hankekokonaisuutta. Hankkeen perustavoitteet nousivat romanipoliittisesta ohjelmasta ja laajenivat kattamaan koulutuksen lisäksi myös muita romanien osallisuutta vahvistavia tavoitteita.

Sarita Friman-Korpela STM:stä kutsui hankkeesta kiinnostuneet tahot toukokuussa 2015 keskustelemaan yhteistyöstä ja linjaamaan hankkeen päätavoitteita. Neuvotteluun osallistui 40–50 kaupunkien, romanijärjestöjen ja -yhdistysten, koulutusorganisaatioiden, ministeriöiden ja muiden yhteistyötahojen edustajaa. Hankekonsortioon yhdistyi myös aiemmin erillisiä romanihankkeita valmistelleita tahoja (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Vantaan kaupunki). Varsinainen hankevalmistelu käynnistettiin kesäkuussa valtakunnallisessa työpajassa, jossa määriteltiin hankkeen yleistavoite, tarkoitus ja tavoiteltavat tulokset. Hankkeen yleistavoitteeksi tuli romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntyminen.

Rahoituskriteereistä johtuen hanketta ei voitu hakea yhtenä laajana kokonaisuutena. Romanien koulutustason ja sen myötä työllistymismahdollisuuksien parantamiseen tähtäävät teemat koottiin opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM)

rahoittaman toimintalinjan neljän piiriin kuuluvaksi Tšetanes naal -hankkeeksi ja romanien työ- ja toimintakyvyn ja työelämään osallistumismahdollisuuksien edistämiseen keskittyvät sisällöt STM:n rahoittamaan toimintalinjaan viisi kuuluvaksi Nevo tiija -hankkeeksi. Tavoitteiden ja toimenpiteiden täsmentämistä jatkettiin eri puolilla Suomea toteutetuissa työpajoissa yhdessä kunkin alueen kaupunkien, oppilaitosten, paikallisten romanityöryhmien ja romaniyhdistysten edustajien kanssa. Hankkeiden valmistelussa pyrittiin osallistamaan ja kuulemaan romanitoimijoita mahdollisimman laajasti. Tšetanes naalin tavoitteeksi sovittiin romanien koulutustason ja työllistymismahdollisuuksien paraneminen ja lisäksi oppilaitosten henkilökunnan, ohjaushenkilöstön, kuntien toimijoiden, viranomaisten ja päättäjien osaamisen lisääntyminen romaneiden koulutukseen liittyvissä asioissa. Nevo tiijan päätavoitteeksi tuli romanien työ- ja toimintakyvyn ja työelämään osallistumismahdollisuuksien paraneminen.

Myönteistä näkyvyyttä, uusia koulutusuria ja työllistymistä

Romanihankkeiden myötä on saatu paljon myönteistä näkyvyyttä romaneille erilaisissa medioissa. Diakin viime aikoina hallinnoimista hankkeista Tšetanes naal ja Nevo tiija ovat näkyneet viestimissä kaikkein laajimmin. Hankkeiden tapahtumat ovat koonneet satamäärin romaneita, viranomaistahoja ja kuntien ja kaupunkien työntekijöitä. Tietämys romanikulttuurista ja romanien osaamispotentialista on merkittävästi laajentunut.

Hankkeet ovat lisänneet romanien tietoisuutta koulutusmahdollisuuksista ja valaneet uskoa siihen, että koulutukseen on mahdollista päästä ja suoriutua siitä hyvin. Koulutukseen päässeet ovat kannustavia esimerkkejä omissa yhteisössään ja antavat muillekin rohkeutta yrittää koulutuspolulla eteenpäin. Diakissa romani- ja maahanmuuttajahankkeiden merkitys näkyy konkreettisesti siinä, että romanitaustaisia opiskelijoita on nyt Diakin kolmella kampuksella ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrä on niin ikään lisääntynyt. Avoimen ammattikorkeakoulun opinnot on löydetty yhtenä väylänä tutkintoon johtaviin opintoihin. Hankkeissa kehitettyä ja pilotoitua maahanmuuttaja- ja romaniopiskelijoiden erillishakujen käytäntöä tullaan jatkamaan. Se on jatkossakin tarpeen, sillä ammattikorkeakouluissa tullaan siirtymään todistusvalintoihin ja valtakunnalliseen sähköiseen valintakokeeseen. Yhteisessä valintakokeessa yksittäisellä korkeakoululla ei ole mahdollisuutta ottaa kulttuurisensitiivisiä näkökohtia huomioon samalla tavoin kuin korkeakoulukohtaisissa valintakäytännöissä.

Diakin lisäksi romanihankkeiden tulokset näkyvät moninaisesti muiden osatoiteuttajien toiminnassa eri puolilla maata. Nuoria on saatu sitoutumaan opintoihin,

ja jatkoväyliä on avautunut hankkeen toimintoihin osallistuneille. Hankkeiden kautta on työllistynyt suoraan tai välillisesti yli sata romania ja useita uusia yrityksiäkin on syntynyt. Työnantajat ovat saaneet tietoa romanien osaamisesta.

Valtakunnallisessa hankkeessa on syntynyt tiivis verkosto, jonka kautta hyvät käytännöt ja ideat ovat levinneet osatoteuttajien kesken ja heidän kauttaan alueellisesti muille toimijoille. Hankkeissa luotuja toimintakäytäntöjä on mallinnettu, jotta niitä voidaan hyödyntää jatkossakin. Seuraava askel voisi olla suomalaisten mallien jakaminen ja jatkokehittäminen kansainväliseen käyttöön.

LÄHTEET

- Diak. Organisaatio. Strategia. Saatavilla 25.6.2018 <https://www.diak.fi/diak/organisaatio/strategia/>
- Karjalainen, A-L. & Kolkka, M. (toim.) (2015). Verkottumista ja vertaiskehittelyä – 10 vuotta tutkimus- ja aluekehitystyötä. Diakin julkaisuja C: katsauksia ja aineistoja 4. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-243-1>
- Kolkka, M., Hakala, P., Karjalainen, A-L., Metsälä, K., Klemetti-Falenius, A-L. & Mälkiäinen, P. (2015). Koulutus yhteiskunnallisen osallisuuden tuottajana. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (toim.) Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015 (s. 137–151). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-233-2>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012). Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-189-3>
- Pinolehto, M. (toim.) (2017). Sujuvampia opintopolkuja romaneille ja maahanmuuttajille. Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeen loppuraportti. Diak puheenvuoro 12. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-305-6>
- Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. & Nissilä, L. (2011). Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. OPH, raportit ja selvitykset 2011:26. Saatavilla https://www.oph.fi/download/140023_Romanioppilaiden_perusopetuksen_tilannekatsaus_2010-2011_ja_toimenpide-ehdotukset.pdf
- Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta. Työryhmän raportti (2013). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:48. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3464-1>
- ROMKO romanien koulutustason nostamisen esiselvitys 2014. Raportti osa 1. Saatavilla <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2013/11/ROMKO-esiselvitys-osat-I-ja-II.pdf>
- Suomen romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys (2009). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2912-8>
- Valtioneuvoston periaatepäätös romanipolitiikan linjauksiksi (2011). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:16. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3085-8>

Eva-Maria Hakola

OHJAUSRYHMÄN NÄKÖKULMA HANKKEISIIN

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet ovat olleet matka. Toisen hankkeen, Nevo tiijan, ohjausryhmän puheenjohtajana olen saanut etupenkkin paikan, jolta olen päässyt todistamaan erityistä kunnianhimoa, innostusta ja uudistusmieltä. Nostan tekstissäni esiin joitakin huomioita edellisistä lähtökohdista.

Nevo tiija -hankkeen laajuus ja monikerroksellisuus jo itsessään ovat asettaneet haastetta toteutuksen läpiviennille. Hankkeen yhteistyön voiman ja jakamisen syvästä ymmärtämisestä kertoo se, että hanketta on toteutettu rinnakkain ja osin kytköksissä toiseen isoon Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaan hankkeeseen, Tšetanes naaliin. Tällainen läpivienti edellyttää erinomaista projektiosaamista molempien hankkeiden avainhenkilöiltä, erityisesti projektipäälliköiltä. Heillä on ollut toteutuksen suhteen kunnianhimoinen visio ja suuri sitoutuneisuus kulkea tuota näkyä kohden, joka hankesuunnitelmiin on monialaisen ryhmän toimesta viitoitettu.

Sekä projektin johtaminen operatiivisena toimintana että sisällölliset kysymykset ovat sijoittuneet hankkeissa muutoksen rajapinnoille. Tämän vuoksi merkityksellistä on ollut erityisesti viestinnän, vuorovaikutuksen ja tiedon vaihdon onnistuminen. Tähän myös rahoittajat ovat kiinnittäneet huomiota ja edellyttäneet viestintään liittyvää tehtävää muun muassa ohjausryhmälle hankkeen tukena. Rehellisyyden nimissä on kuitenkin syytä todeta, että hankkeessa vallinneen innostuneen asenteen vuoksi ohjausryhmän tehtävä viestinnän suhteen on ollut

helppo. Ratkaisut ja ideat ovat löytyneet ilman ohjausryhmän erityisempää ponnistelua hankkeen keskeisiltä toimijoilta ja luontaisena osana hankkeen toimia. Ne ovat tulleet tarpeesta ja toteutettu sydämestä. Näiden hankkeiden läpivientiä seuranneena voin vilpittömästi todeta toteen näytetyksi vanhan hokeman, kuinka yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi.

Taiteen edistämiskeskus (Taike) on toiminut Nevo tiija -hankkeen rinnalla hanketta tukien asiantuntija- ja verkostokumppanin roolissa. Jo alkutaipaleella Taike sai kutsun osallistua hankkeen suunnitteluvaiheeseen. Ajoitus oli erinomainen, sillä muissa yhteyksissä jo hieman aiemmin Taiken kehittämisspäällikön tehtävissäni olin päättänyt pohtimaan romanien kiinnostusta taide- ja kulttuurialan ammatteihin musiikkia laajemmin. Romanien osallisuuden, kouluttautumisen, työllistymisen ja hyvinvoinnin edistämässä nähtiinkin selkeitä kytkentöjä myös Taiken lakisääteiseen tehtävään edistää taidetta ja kulttuuria siltä osin kuin edistäminen ei kuulu toisen viraston tehtävään. Taiken kulttuurin edistämistehtävän voidaan katsoa ulottuvan osin romanikulttuurin edistämiseen, koska romanikulttuurin asioita ajaa määräjoittain nimetty romaniasioiden neuvottelukunta, eikä siis ainakaan vielä mikään yksinomaan romaniasioille ja -kulttuurille nimetty virasto tai viranomaistaho. Lisäksi romanikulttuuriin liittyvät asiat ovat osin opetus- ja kulttuuriministeriön tehtäväkenttää, jonka toimeenpaneva virasto Taike on.

Virasto on kohdistanut hankkeen tueksi taiteeseen ja kulttuuriin liittyvää asiantuntijatukea muun muassa osoittaen monikulttuurisen läänintaiteilijan työaikaa joihinkin hankkeen toteutuksiin. Tätä on avattu tarkemmin myöhemmin tässä kirjassa läänintaiteilija Merts Lindgrenin artikkelissa. Taike puolestaan on saanut kaipaamaansa tietoa siitä, miten kiinnostavilta ja mahdollisilta taide- ja kulttuurialan ammatit romaniväestön näkökulmasta näyttävät. Lisäksi on nostettu esille romanitauastaisten ammattitaiteilijoiden työtä, annettu kiinnostuneille tietoa taiteen ja kulttuurin saralta, mutta ennen kaikkea innostavaa kipinää taide- ja kulttuurialan ammattilaisuudesta ja osallisuudesta. Lisäksi koen sekä henkilökohtaisena että Taiken yhteistyötä kohtaan osoitettuna luottamuksena sen, että Nevo tiija -hankkeen vastuulliset toteuttajat kutsuivat rahoittajan edellyttämän ohjausryhmän puheenjohtajaksi Taiken edustajan.

Nevo tiija on luvannut paljon ja myös lunastanut lupaukset. Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen artikla 27 antaa meille jokaiselle perustavanlaatuisen oikeuden kulttuuriin. Mielestäni sen toteutumista on tavoiteltava sellaisella uudistusmiehellä, jota näissä hankkeissa on nähty. Yhdenvertaisen osallisuuden, sivistyksellisten oikeuksien, taiteen kokemisen ja tekemisen vapaus (Suomen perustuslaki) ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen edellyttävät sekä

romaniväestön että sen ulkopuolisen muun yhteiskunnan herättelyä. Romanikulttuurin ja romanien osallisuuden mahdollisuudet eivät ole irti vallitsevasta ympäristöstä eivätkä siis pelkästään kiinni romaniväestöstä itsestään, joskin toisaalta yksilöillä on vastuu myös omista toimistaan. Molemmiin puolin vallitsevat stereotyyppiat ovat uskoakseni useimmiten osallisuuden esteinä. Niitä siis tulee ravistella, ja rakentavassa hengessä sitä pystyy tekemään taide. Tämän vuoksi Taike on jatkossakin osaltaan tukemassa romanikulttuuria. Myös nämä hankkeet ovat pystyneet aikaansaamaan ravistelua ja stereotyypioiden suhteen sekä tiedollista että asenteellista muutosta niin yhteiskuntaan kuin romaniyhteisöön päin. Hankkeiden toimissa on lisäksi noussut esiin asioita, joita ei aiemmin olla osattu havaita ja jotka ovat merkittäviä romanien osallisuuden edistämässä. Niihin voidaan pyrkiä vaikuttamaan tulevissa hankkeissa.

Haluan lämpimästi kiittää sekä ohjausryhmän että Taiteen edistämiskeskuksen puolesta kaikkia osallistujia ja erityisesti hankkeen toteuttaneita tahoja hyvästä yhteistyöstä ja tinkimättömyydestä.

Joni Auvinen

OSALLISTUJAN KOKEMUKSIA

Tässä artikkelissa tarkastelen Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden sisältöä, näkyvyyttä, tavoitteita ja vaikutuksia. Käyn artikkelissa läpi omaa suhtautumistani ja ennakkokäsityksiäni hankkeista sekä mielipiteideni muokkautumista tai vahvistumista hankkeissa oloni aikana. Tuon artikkelissa esille hankkeisiin liittyviä huomioita, jotka mielestäni kaipaavat lisää hiomista seuraavia romanihankkeita ajatellen, ja toisaalta käsittelen niitä asioita, joissa on mielestäni onnistuttu.

Olen helsinkiläinen reilu kolmikymppinen romanimies ja koulutukseltani taloushallinnon merkonomi. Toimin myös harrastajamuusikkona. Tähänastisen työurani olen tehnyt logistiikka-alalla sekä kuljetuksessa että esimiestehtävissä. Kokemukseni aiemmista romanihankkeista on hyvin vähäinen, eikä romanipolitiikka tai romanihankkeet ole olleet lähipiirissäni aktiivisesti esillä. Kiinnostukseni tähän kenttään on herännyt vasta viime vuosien aikana, kun olen tutustunut eri toimijoihin, järjestöihin ja hankkeisiin erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa, joissa olen ollut esiintymässä kitarani kanssa.

Askel ytimeen

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden alkuvaiheet jäivät minulle täysin näkymättömiin, enkä ollut tietoinen edes hankkeiden olemassaolosta. Ensimmäisen pintaraapausun hankkeisiin sain silloisten kulttuurituottajaopintojeni kautta ollessani mukana suunnittelemassa Helsingin kulttuuritalolle romanien kansallispäivän tapahtumaa, jota hankkeet olivat osaltaan organisoimassa. Mukanaolo jäi kuitenkin lyhyeksi omien kiireideni vuoksi, eivätkä hankkeet tai niiden tehtävät

ehtineet tulla sen enempää tutuiksi. Vähän paremmin hankkeiden toiminta tuli minulle esille Oulussa, jossa olin soittamassa hankkeiden järjestämien romanien koulutus- ja työllisyysmessujen yhteydessä järjestetyssä monitaidetapahtumassa syksyllä 2017.

Konsertin jälkeen Nevo tiija -hankkeen projektipäällikkö Mertsu Ärling kyseli kuulumisiani opintojeni suhteen ja ehdotti tapaamista, jossa selvitettäisiin, voisivatko hankkeet olla tukemassa opiskelujani jollain tavalla. Tarkoitukseni oli siinä vaiheessa jatkaa kulttuurituottajan väyläopintoja ja hakea keväällä varsinaiseksi opiskelijaksi, mutta tarvitsin työkokeilupaikan kevääseen asti. Keskusteluissa selvisi, että paikka voisi aueta hankkeista. Tämä oli minulle tietenkin kiinnostava mahdollisuus ja ennen kaikkea parempi vaihtoehto kuin mennä työkokeiluun sellaiseen paikkaan, mistä ei olisi välttämättä ollut hyötyä opintojani ajatellen. Saimme asiat nopeasti sovittua, ja pääsin aloittamaan työkokeilun hankkeissa joulukuussa 2018.

Työkokeilun aloitettuani tutustuin ensimmäistä kertaa hankkeiden toimintaan ja tavoitteisiin. Ensimmäisten päivien aikana sain työpöydälleni varsin mittavan hanketekstin, johon perehtyminen avasi silmäni sille, kuinka valtavista hankkeista on kyse. Hankkeiden kokonaisuuden sisäistäminen vei paljon aikaa. Myöhemmin sain huomata, että jos hankkeiden kokonaisuus oli minulle alussa epäselvä, niin niiden edessä se tuntui välillä olleen hukassa myös hankkeiden osatoteuttajilta. Minua kuitenkin auttoi suuresti se, että sain työskennellä tiiviissä yhteistyössä hankkeiden projektipäällikköiden kanssa, mikä olisi mielestäni ollut eduksi kaikille hankkeissa työskennelleille. Mukaan tullessani hankkeet olivat olleet käynnissä jo puolitoista vuotta, joten toiminta oli jo täydessä vauhdissa. Sain nähdä hankkeiden suunnitelmallista ja määrätietoista toimintaa lähietäisyydeltä. Vaikka niiden tarkoitus näyttäytyikin hyvänä ja tärkeänä, silti ensimmäinen reaktioni oli kyseenalaistaa hankkeiden tarpeellisuus. Ajattelin romaniväestön pystyvän hyödyntämään kaikkia samoja mahdollisuuksia opiskelu- ja työmarkkinoilla kuin pääväestökin, pois lukien syrjintätapaukset. Aika nopeasti huomasin joutuvani tarkistamaan käsityksiäni hankkeiden tarpeellisuudesta uudelleen.

Havahtuminen

Omat ennakkokäsitykseni tämänkaltaisten hankkeiden tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta pohjasivat pitkälti siihen, että olin tulkinnut hankkeiden tavoitteita virheellisesti. Mielestäni yksi suurimmista sekä pääväestön että romaniväestön piirissä vallitsevista ennakkoluuloista on kuvitelma, että romaneille suunnattujen hankkeiden tavoite on antaa romaneille jonkinlaisia erityis oikeuksia suhteessa

pääväestöön, järjestää kiintiöitä tai suoranaisia ohituskaistoja opiskelu- tai työmarkkinoilla. Tällaisen väärinkäsityksen kautta ainakin minä sain kuvan, että romaneja pidetään jotenkin lähtökohtaisesti heikompina tai tyhmempinä suorittamaan samoja opintopolkuja pääväestön kanssa, tai että romanit tarvitsevat niin sanottuja suojatyöpaikkoja. Tämä ei tuntunut minusta hyvältä, ja käsitys väritti asennoitumistani romanihankkeisiin silloin, kun en niistä mitään vielä tiennyt.

Vastaava väärinkäsitys romanihankkeiden tavoitteista tuntuu elävän romaniväestön parissa laajemminkin, mikä tulee esille hyvin muun muassa sosiaalisen median romanisivustojen keskustelufoorumeilla. On valitettavaa, että samaa asennetta näyttää löytyvän toisinaan myös pääväestön keskuudessa herättäen kauteutta ja ennakkoluuloja. Suomen romanien kuvitellaan joskus olevan erityisryhmä, jolle valtion taholta tarjotaan sosiaalietuuksien lisäksi vielä helpotuksia opinnoissa ja työpaikat tarjottimella.

Ensimmäiset tapaukset, jotka hätkähdyttivät minua, liittyivät nuorten romanien TET-harjoittelupaikkojen saamiseen. Hankkeisiin otettiin yhteyttä ja pyydettiin apua tilanteisiin, joissa peruskoulussa opiskeleva romaninuori ei yrityksistä huolimatta saanut koulunkäyntiin pakollisena kuuluvaa harjoittelupaikkaa. TET-harjoittelupaikan evääminen peruskoulua käyvältä nuorelta johtuu mielestäni todennäköisesti syrjinnästä. Asian vakavuutta lisää se, että lapsi tai nuori joutuu kohdelluksi eriarvoisesti jo ennen varsinaisia ammatillisia opintoja, saatikka työelämää.

Hankkeiden edetessä eteeni alkoi piirtyä kuva romaniväestön ja pääväestön välisestä suuresta kuilusta. Kohderyhmän moninaisuus ja palveluntarpeiden laajuus yllättivät minut. Luulen, että aikaisempi tapani ajatella on melko tyyppillinen useammallekin romanille. Ihmiset tapaavat ajatella asioita omakohtaisen kokemuksen kautta. On haastavaa nähdä asioita objektiivisesti ja ymmärtää, että oma kokemus ja omat tarpeet ovat ainutlaatuisia eivätkä ne siksi toimi ainoana totuutena tai aina edes toimivana näkökulmana asioihin.

Ymmärsin, että niin kauan kuin yhteiskunnassa on historiallisista ja yhteiskunnallisista syistä johtuen eriarvoisessa asemassa olevia ihmisiä, ovat tällaiset hankkeet välttämättömiä. Niiden tarkoitus ei ole antaa erioikeuksia vähemmistöille, vaan pikemminkin turvata yhdenvertaiset oikeudet ja mahdollisuudet heikoimassa asemassa oleville kuromalla umpeen muun muassa syrjinnästä johtuvaa eriarvoisuutta.

Kohti tulevaa

Hankkeissa esille nousseet ongelmat ja epäkohdat romanien työllisyyden ja koulutuksen saralla vaikuttivat siihen, että huomasin haluavani ymmärtää enemmän niiden todellisia syitä ja taustoja. Useasti tuntui, että hankkeissa ratkaistiin sellaisia ongelmia, joiden todellisia syy- ja seuraussuhteita ei tunnettu. Tämänkaltaisten hankkeiden toimivuus ja kehittäminen edellyttäisi mielestäni enemmän monialaista tutkimusta. Romanien työllistymisen ongelmista näyttää olevan melko vähän tutkimustietoa saatavilla. Olemassa olevista tutkimuksista esiin nousee neljä päätekijää heikkoon työllistymiseen: alhainen koulutustaso, työkokemuksen puute, kulttuuriset tekijät ja syrjintä työmarkkinoilla (Ärling 2018, 16–17). Nämä asiat varmasti vaikuttavat omalta osaltaan, mutta isossa kuvassa ne tuntuvat kuitenkin yksinkertaistetuilta. Mielestäni tarvittaisiin enemmän laaja-alaista tutkimusta myös koulutukseen ja kouluttautumiseen vaikuttavista tekijöistä. Huomioon tulisi ottaa vieläkin enemmän romaniväestön koulutushistorian lyhyys ja erityispiirteet sekä niiden mukaiset kauseliteetit.

Eveliina Heino (2016) tuo artikkelissaan esille venäläistaustaisten perheiden luottamussuhteen suomalaisia instituutioita kohtaan. Artikkelissa yhdeksi epäluottamusta aiheuttavaksi tekijäksi on nostettu kohtaamattomuus. Mielestäni sama pätee romanitaustaisiin henkilöihin. Laitisen & Kemppaisen (2010) artikkelissa puolestaan kohtaamisen ideaali on määritelty sellaiseksi tilanteeksi, jossa osapuolet pystyvät tuomaan esille omat näkemyksensä, käymään dialogia ja päättämään sellaiseen tavoitteeseen tai lopputulokseen, joka tukee palveluiden käyttäjän voimavaroja (Laitinen & Kemppainen 2010, 139, 145). Kohtaamattomuus ilmenee puolestaan kohtaamisen negaationa, kun edellä mainitut myönteiset tekijät puuttuvat (Heino 2016, 132). Kohtaamattomuuden ongelma mielestäni nostaa päätään monessakin asiassa, mutta erityisesti romanien työllisyyskysymyksissä. Tätä kohtaamattomuuden ongelmaa työvoimatoimistot ja työnantajat eivät monesti osaa edes tunnistaa, vaikka hankkeissa on uhrattu kohtaamisen onnistumiseksi valtavasti työtunteja. Kohtaamattomuutta Heino (2016, 133) kuvaakin paitsi tuen puutteena niin myös vääränlaisen tuen tarjoamisena, mikä ilmeni hankkeissa juuri kohderyhmän ja hankkeiden välisenä ongelmana –kohderyhmän todellinen tuen tarve ei aina kulkenut käsi kädessä hankkeen tarjoaman tuen kanssa.

Pääväestön kohdalla pitkä kouluttautumishistoria on osaltaan ollut vaikuttamassa siihen kulttuurin murrokseen, joka on johtanut individualismin korostamiseen nykypäivänä. Romanikulttuurissa elävät ihmiset ovat käsitykseni mukaan edelleen enemmän kollektiivisia sekä perhe- ja sukukeskeisiä, jolloin vanhempien osallistuminen, hyväksyntä ja mukanaolo nuoren aikuisen elämässä korostuvat.

Tämä oli mielestäni hankkeissa tiedostettu hyvin, ja se otettiin myös huomioon hankkeiden toiminnassa.

Hankkeiden onnistumisen edellytys on mielestäni saada kentän luottamus ja esittää hankkeisiin liittyviä tavoitteita sellaisella kielellä, jonka kohderyhmä ymmärtää. Romanityötä tekevissä järjestöissä, yhdistyksissä ja vapaaehtoistyössä työskentelee hyvin erilaisista ammatillisista taustoista tulevia ihmisiä. Vähemmistöjen edustajilta odotetaan usein asiantuntijuutta vähemmistöasioissa, vaikka heidän ammatillinen osaamisensa suuntautuisi ihan muihin asioihin. Monille tällä saralla työskenteleville romaneille, koko romaniväestöstä puhumattakaan, on hyvin vaikeaa ymmärtää viranomaiskieltä tai sitä ammattisanastoa, jota hankkeiden kuvaamisessa joudutaan käyttämään. Tämä saattaa jo itsessään edesauttaa väärinkäsitysten syntyä.

Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeista minulle jäi mieleen erityisesti projektipäällikköiden syvä perehtyneisyys asiaan ja omistautuminen tekemälleen työlle. Olen huomannut, että romanityössä työntekijät joutuvat usein toimimaan työtehtävissä, jotka eivät varsinaisesti kuulu heille, sekä toimimaan monien eri alojen asiantuntijoina samaan aikaan. Rahoittajan asettamat paineet sekä romanikentän odotukset ovat suuret. Työssä tarvitaan siis rautaisen paineensietokyvyn lisäksi valtavaa monialaista osaamista. Romanipolitiikasta Suomessa pintaraapaisun saaneena sain sellaisen käsityksen, että monet väärinkäsitykset johtuvat useimmiten pelkistä vääristä tulkinnoista ja kokonaiskuvan epäselvyydestä. Jopa saavutetun kohderyhmän sisälläkin korostuivat toistuvat väärinkäsitykset hankkeen tavoitteista ja sisällöistä.

Mielestäni hankkeet eivät näyttäyty tai tule tutuksi yksittäiselle romanille ilman yksilön omaa aktiivista tiedonhakua ja sitä, että on edes jotain ymmärrystä hankkeista yleensä. Tämä on ristiriidassa sen työmäärän kanssa, jonka hankkeissa työskennelleet tekivät sen näkyvyyden saavuttamiseksi. Väärinkäsitysten välttämiseksi toimijat tekivät myös poikkeuksellisen suuren työn hankkeiden avoimuuden ja läpinäkyvyyden suhteen. Siksi tähän asiaan olisi jatkossa mielestäni kiinnitettävä vieläkin enemmän huomiota. Mitkä ovat ne väylät, jotka saavuttavat romaniväestöä parhaiten, ja mitkä ovat toimivimmat tavat, jolla tiedotusta tehdään? Mäenpään artikkelissa 5 pureudutaan laajan hankekonsortion viestintään ja sen haasteisiin.

Hankkeessa korostuivat työ- ja opiskelukentän erilainen luonne niiden ongelmien suhteen, joita romaniväestö kohtaa. Työsektorilla huomio tulisi mielestäni selvästi kiinnittää työnantajapuoleen ja yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumiseen. Opiskelusektorilla työtä tulisi tehdä ennen kaikkea romaniväestön keskuu-

nessa. Romanitaustaiset kouluttautuneet mentorit voisivat olla tärkeässä roolissa opintopolkujen edistämässä. Lisäksi tarvittaisiin tutkimusta, joka mahdollistaisi uudenlaisia lähestymistapoja myös romanien koulutuskysymyksiin.

Lopuksi

Hankkeissa tehty työ ja sen todelliset vaikutukset tulevat mahdollisesti esille vasta paljon niiden päättymisen jälkeen. On turha ajatella, että Suomen romanien koulutus- ja työllisyystilanteen ongelmat ja taustatekijät muuttuisivat yhden tai edes muutamien hankkeiden aikana. Hankkeissa ollessani sain huomata, kuinka paljon tehtiin töitä asioiden edistämiseksi. Silti kyseessä oli monesti vasta pinta- raapaisu tai keskustelun avaus.

Oman kokemukseni mukaan hankkeiden suuri koko sekä valtakunnallisuus jossain määrin jopa estivät niiden maksimaalisen onnistumisen. Ongelmat ja tuen tarpeet eri toiminta-alueilla olivat hyvin erilaiset. Hankkeissa on ollut mielestäni oikea suunta osallistaa ja ottaa mukaan laaja joukko romanitoimijoita eri puolelta Suomea. Toisaalta romaniväestö on pieni ryhmä Suomessa, ja siihen nähden sekä hankkeiden laajuus että romanijärjestöjen ja -yhdistysten määrä tuntuu liian suurelta. On vaikeaa saada aikaan yhtenäinen konsensus siitä, mitä halutaan tehdä. Romanikentän toimijoiden välillä havaittavissa olevat ristiriidat voivat pahimmillaan jopa syödä uskottavuutta toiminnalta ja estää rakentavan yhteistyön kehittymisen.

LÄHTEET

Heino, E. (2016). Ymmärrystä ja tukea - kohtaamattomuutta ja vääryyttä

Laitinen, M. & Kemppainen, T. (2010). Asiakkaan arvokas kohtaaminen

Ärling, M. (2018). Romanien työllistyminen – kompastuskivi vai ponnahduslauta, YAMK opinnäyte-työ. Saatavilla <http://www.theseus.fi/handle/10024/145076>

Niina Mäenpää

VIESTINTÄ ROMANIHANKKEIDEN VAIKUTTAVUUDEN VÄLINEENÄ

S omea, telkkaria, haastatteluja. Videoita, lehtijuttuja, radiota. Asiantuntijahaastatteluja ja vaikuttajaviestintää. Romanihankkeet ovat olleet värikkäästi ja näyttävästi esillä mediassa ja eri sosiaalisen median kanavissa koko toimintansa ajan. Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet ovat hyvä esimerkki laajaa mediahuomiota saaneista ja monipuolisesti eri viestintäkanavia ja -tapoja hyödyntäneistä hankkeista. Tässä artikkelissa tarkastellaan etenkin mediaviestinnän ja sosiaalisen median keinoja ja merkitystä hankkeiden tavoitteiden saavuttamisessa sekä vaikuttavuuden välineenä. Lisäksi tarkastellaan hankekokonaisuuden ostettua markkinointia ja suoraa kohderyhmäviestintää koulutus- ja työllisyystiedon levityksessä. Yhtenä erityisenä tarkastelun osa-alueena on videoviestintä ja etenkin hankkeissa toteutettu Unelmista totta -videosarja.

Yleisesti voidaan todeta, että hankkeissa on onnistuttu tavoittamaan romanikohderyhmää ja pääväestön edustajia, ja media on ollut kiitettävän kiinnostunut hankkeissa esiin nostetuista ja tarjotuista aiheista. Unelmista totta -videosarja on koettu toimivaksi tavaksi viestiä hankkeen tavoitteista ja herättää mielenkiintoa kohderyhmässä kouluttautumista ja työllisyyttä kohtaan. Myös pääväestö on päässyt näkemään romaneja videoilla onnistumisen näkökulmasta: ammattilaisina, opiskelijoina, yrittäjinä, elämässään eteenpäin pyrkivinä yksilöinä. Sosiaalisen median kanavat ovat olleet toimiva tapa tavoittaa sekä romanikohderyhmää että kaikkia muitakin sosiaalisesta osallisuudesta kiinnostuneita.

Viestinnän tekijät - viestintäosastoista yhteistuottamiseen

Romanihankkeiden viestintää on ollut hämmentämässä monta kokkia. Lopputulokset on ollut omintakeinen mutta usein onnistunut. Nevo tiija -hankkeella on ollut viestinnän asiantuntijan työpanosta käytössä noin kuukausi vuodessa, kun taas Tšetanes naal -hankkeessa samaa resurssia ei ole ollut. Hankkeet ovat kuitenkin toimineet niin tiiviissä yhteistyössä, että käytännössä monet viestintätoimet ovat hyödyttäneet molempia hankekonsortioita. Tšetanes naalia selvästi koskeva viestintä on toteutettu Diakin TKI-viestinnän asiantuntijan työnä osana korkeakoulun perustoimintaa. Diakin eli hankkeen hallinnoijan tasolta hankkeissa on viestitty valtakunnallisesti ja koordinoitu laajan konsortion viestintää. Diakin organisaatiokulttuurin mukaisesti projektipäälliköt vastaavat hankkeensa viestinnästä viestinnän asiantuntijan tukeissa prosesseissa, joten viestintävastuu on jakaantunut usealle toimijalle. Lisäksi hankekokonaisuudessa osatoteuttajien toteuttama viestintä on ollut erityisen merkittävässä asemassa.

Kaikkia hanketoimijoita on osallistettu viestimään omasta asiantuntijuudesta käsin, ja toteutettu näin nykyaikaista mallia organisaatioviestinnästä sen sijaan että yksittäinen ”viestintäosasto” toteuttaisi yksisuuntaisesti viestintää. Tällöin organisaatiossa kaikki ovat viestijöitä, ja jokainen tuottaa sisältöjä ja toteuttaa joukkoviestintää esimerkiksi sosiaalista mediaa hyödyntäen. (Juholin 2017, 13–14, 20, 59.) Asiantuntijaviestinnän ja jaetun sisällöntuotannon näkökulma on korostunut tässä hankekokonaisuudessa. Viestintä tapahtuu siellä, missä asiakkaat, ihmiset ja muut sidosryhmät ovat (Lipponen 2017, 14). Osallisuushankkeiden toimintatavan mukaisesti romanien mukanaoloa hankkeen viestinnässä sisällöntuottajina ja asiantuntijoina on pidetty olennaisena (Liite 24). Osatoteuttajien oma viestintä on ollut avainasemassa paikallisen romaniväestön tavoittamiseksi. Keinot ovat olleet monenlaisia: tekstariaketjut, paikalliset FB-ryhmät, puhelinsoitot ja kasvokkainen vuorovaikutus, mikä on ollut etenkin romanikohderyhmän tavoittamisessa avainasemassa. Projektipäälliköt ja osatoteuttajat ovat tuottaneet myös itse sisältöä esimerkiksi verkkosivuille, sosiaaliseen mediaan ja paikallismedialle sekä toteuttaneet tapahtumamarkkinointia.

Vaikka Diakissa on useita osallisuushankkeita vuosittain (Diak 8.8.2018), on Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankekokonaisuus ainutlaatuinen myös viestinnän näkökulmasta. Hankkeet ovat valtakunnallisia ja volyymitaan merkittäviä niin kokonaisbudjetiltaan kuin osatoteuttajien määrältäänkin. Osatoteuttajien suuri määrä on ollut selkeä haaste – mutta myös mahdollisuus – viestinnälle. Yhteisten pelisääntöjen rakentaminen viestintään onkin ollut haastavaa, mutta onnistuessaan myös palkitsevaa. Into tehdä yhdessä ja tuoda yhteistä agendaa esille on

ollut kuitenkin tärkeämpää kuin itsepintainen prosesseissa pysyttely. Organisaatioviestinnän murros ja viestinnän moniäänisyys tarkoittavat myös pipon löysäämistä ja uskallusta kannustaa jokaista viestimään omalla tavallaan (Lipponen, 15, 2017). Viestinnän asiantuntijan työssä onkin hankkeissa korostunut valmentajan ja mahdollistajan rooli.

Yksi Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden viestinnällinen menestystekijä on mielestäni ollut kapulakielisyyden ravistelu pois. Tiedon levittäminen kaikkien ulottuville koulutustaustasta riippumatta vaatii aina tiedon yleistajuistamista (Strellman & Vaattomaa 2013). Romanihankkeissa on ruohonjuuritason työskentelyn rinnalla kehitetty syvällisiäkin prosesseja ja toimenpide-ehdotuksia (Liitteet 1–25), mutta hankkeissa on uskallettu puhua asioista avoimesti niiden oikeilla nimillä, kohderyhmää kuitenkin kunnioittaen ja ehdottomasti yhdessä kohderyhmän kanssa työskennellen ja heidän asiantuntijuuttaan myös viestintään valjastaen.

Kohderyhmäviestintä sosiaalisen median keinoin

Romanikohderyhmän ja muiden romanien osallisuudesta kiinnostuneiden tavoittamista varten hankkeille luotiin niiden käynnistyessä Romanian osallisuus -Facebook-sivu. Sivua ovat päivittäneet Diakista projektipäälliköt ja TKI-viestinnän asiantuntija sekä jotkut osatoteuttajien hanketyöntekijät. Jokaiselle osatoteuttajalle annettiin mahdollisuus toimia sivuston sisällöntuottajana, ja suuri osa käyttikin tämän mahdollisuuden hyödykseen.

Facebook oli luonteva kanavavalinta, sillä hankkeiden romanitaustaisten edustajien arkikokemuksen mukaan Facebook tavoittaa Suomen romanit hyvin. Sivustolla oli seuraajia 1 253 henkilöä elokuussa 2018. Määrä on linjassa esimerkiksi toiseen suosittuun keskustelukanavaan: Romanian yhteistyöverkoston on seuraajia 1 150. (Romanien osallisuus. Facebook-sivu; Romanian yhteistyöverkosto. Facebook-ryhmä.)

Koska Romanian osallisuus -sivu on nimenomaan kaikille avoin sivu, ei liittymistä edellyttävä ryhmä, on ollut mahdollista tavoittaa useampiakin Facebook-käyttäjää varsinaisten sivusta tykänneiden lisäksi. Sivulla onkin ollut merkittävä rooli esimerkiksi Unelmista totta -videosarjan lanseerauksessa, jolloin niin sanotulla sponsoroiduilla julkaisuilla eli FB-mainonnalla tavoitettiin merkittävä määrä myös muita FB-käyttäjää kuin sivun vakituksia seuraajia.

Merkittävien, hankkeessa toteutettujen tapahtumien aikaan Facebook-sivustolle on luotu tapahtumasivu, ja sivustoa on käytetty myös tapahtumamarkkinoinnin välineenä. Lisäksi sivustolla on julkaistu esimerkiksi romanikohderyhmää

mahdollisesti kiinnostavia opiskelu- ja työpaikkailmoituksia sekä hankkeen toimintaan liittyvää koulutustietoa ja mediaosumia. Myös paikallisia Facebook-sivustoja hyödynnettiin hankkeen viestinnässä: esimerkiksi Oulussa toimivassa paikallisessa FB-ryhmässä julkaistiin hankkeen tapahtumiin liittyviä tietoja.

Hankkeiden romanikohderyhmä on osallistunut aktiivisesti julkiseen keskusteluun hankkeisiin ja niiden tavoitteisiin liittyen. Keskustelu esimerkiksi Romanien osallisuus -FB-sivuilla on ollut aktiivista ja värikästä ja vaatinut myös työntekijöiltä jatkuvaa oman työnsä arviointia ja perustelua. Moniäänisyys ja julkinen keskustelu ovat toteutuneet hankkeen sosiaalisen median foorumeilla hyvin. Toisinaan keskustelijat ovat sortuneet ylilyönteihin, ja sivun ylläpitäjien on pitänyt suitsia keskustelua, jotta se pysyy asiallisena.

Mediaviestintä romanien osallisuuden esiintuojana

Romanien osallisuutta on saatu nostettua yleiseen keskusteluun somen rinnalla myös perinteisen printtimedian sekä radion ja TV:n kautta. Hankkeen aikana mediatiedotteita on tehty ja jaettu medialle kahdeksan kappaletta ajanjaksolla maaliskuu 2016–elokuu 2018 (ePressi 2018 ja Cision 2016). Lisäksi hankkeet mainittiin useissa muissa Diakin osallisuusteemaisissa mediatiedotteissa. Syksyllä 2018 on suunnitteilla vielä viisi paikallista mediatiedotetta sekä muutama valtakunnallinen tiedote loppujulkaisukiertueen ja hankkeiden tulostiedotuksen näkökulmasta.

Mediatiedotteita on julkaistu ePressi-kanavan jakelun lisäksi Diakin verkkosivuilla ja sosiaalisen median kanavissa, kuten Diakin Twitter-tilillä ja hankkeen omilla Facebook-sivuilla (Romanien osallisuus. Facebook-sivu), jolloin nekin tiedotteet, jotka eivät menneet läpi mediassa, saivat näkyvyyttä, toivat romanien koulutus- ja työllisyysteemaa esiin ja mahdollistivat julkista keskustelua.

Mediatiedotteet toimivat myös mediakutsuina, joiden avulla paikallismedia saatiin hyvin mukaan hankkeiden yleisötapahtumiin erityisesti hankkeiden alkuvaiheissa. Median saaminen paikalle toistuviin yleisötapahtumiin osoittautui haasteelliseksi hankkeiden edetessä. Ensimmäiset Mahdollisuuksien päivä – romanien työllisyys- ja koulutusmessut Helsingissä syksyllä 2016 herättivät suurta mediakiinnostusta, ja paikalla messuilla oli muun muassa useita Ylen toimituksia ja Iltasanomat. Seuraavista Mahdollisuuksien päivä -tapahtumista vuonna 2017 ja 2018 saatiin myös joitain mediaosumia, mutta median kiinnostus toistuvaa tapahtumakonseptia kohtaan laimeni nopeasti.

Uudenlaisten tulokulmien tuominen hankkeiden mediatiedotukseen onkin tärkeää. Mediajulkisuus muuten hyvin onnistuneelle ja kohderyhmän tavoitta-

neelle tapahtumalle ei toki ole itseisarvo, mutta kuten esimerkiksi Juholin toteaa (2017, 186) se mahdollistaa luottamus pääoman lisäämisen käsillä olevalle asialle. Se, mikä hankkeen tai organisaation kannalta on merkittävää, ei sitä läheskään aina median kannalta ole (Juholin 2017, 188; Strellman & Vaattovaara 2013, 63). Esimerkiksi tapahtuman toistuvuus on usein este uutiskynnyksen ylittymiselle, kun yllättävyyselementti on jo edellisen vuoden tapahtumasta uutisoidessa ikään kuin käytetty.

Aina tiedotteet eivät siis muunnu palstamillimetreiksi. Hektisessä mediamaisessa tiedotteen rooli on kuitenkin sinnitellyt mukana, ja sen arvioidaan jopa lisänneen merkitystään (Juholin 2017, 130). Uutismedian lähdekäytäntöjä tarkastellen tutkimuksen mukaan (Juntunen 2011; Juholin 2017, 187) jopa kolmannes valtamediassa julkaistuista aineistoista pohjaa medialle tarjottuun aineistoon, ja jopa viidennes on kopioitu organisaatioiden lähettämistä mediatiedotteista joko suoraan tai lähes sellaisenaan. Myös oma arkikokemukseni TKI-viestinnän asiantuntijana tukee tätä tutkimustulosta; kun tiedote niin sanotusti menee läpi mediassa, sen sisällöt sävyineen saa usein mukaan lähes sellaisenaan.

Organisaatioviestinnän eettinen vastuu ja viestinnän läpinäkyvyys korostuvat nykyisessä toimitusten ja organisaatioviestinnän välisessä yhteistyössä. Organisaation näkökulmasta tiedotteisiin kannattaa panostaa ja niitä kannattaa medialle lähettää. Muun muassa edellä mainituista syistä Nevo tiija- ja Tšetanen naal -hankkeissa, kuten muissakin Diakin hallinnoimissa hankkeissa, mediatiedotteita koordinoi ja ne lähettää medialle aina viestinnän asiantuntija Diakissa käytössä olevan mediatiedotejakelujärjestelmän kautta.

Romaninimi työnhaussa -case

Mediatiedotteiden ohella yhteiskunnalliseen keskusteluun reagointi on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi saada medianäkyvyyttä hankkeille ja nostaa toivotuja teemoja esiin. Keväällä 2018 julkisuudessa leimahti keskustelu romanien syrjinnästä ja romanisukunimen esteistä työnhaussa.

Nevo tiija -hankkeen projektipäällikkö reagoi tuttavapiirinsä some-keskusteluun laatimalla mielipidekirjoituksen Helsingin Sanomiin viestinnän asiantuntijan avustuksella. Kirjoitus ”Kun sukunimi on väärä – miltä tuntuisi, jos lapsesi ei olisi tervetullut mihinkään?” julkaistiin Helsingin Sanomissa 29.3.2018 (Ärling 2018), ja se poiki merkittävää näkyvyyttä hankkeelle ja romanien koulutus- ja työllisyysjärjestelmälle sekä työnsaannin esteille: saman päivän Helsingin Sanomissa julkaistiin myös Kotimaan toimituksen artikkeli samasta aiheesta (Kantola & Pölkki 2018) ja myös Iltalehti tarttui aiheeseen (Saastamoinen 2018). Lisäksi

avaus mahdollisesti myös Ylen Aamu-tv:n haastattelun (Ylen Aamu-tv 2018) ja jutun Ylen verkkolehden otsikolla ”Romanien vaikeudet puhuttavat” (Pilke 2018). Myös MTV3:n Kymmenen uutiset nostivat teemaa esiin, joskaan eivät maininneet hankkeita tässä yhteydessä (MTV3 2018). Lännen Median kymmenen lehteä julkaisi artikkelin Aamulehdestä Lapin Kansaan otsikolla ”Koulutukseen osallistuminen ei enää tänä päivänä ole romaninuorelle kynnyksysymys, mutta harjoittelupaikan saaminen on” (Jäske 2018). Artikkelien kommenttikentissä ja lehtien Facebook-jaoissa käytiin lisäksi kiivasta keskustelua romanien kohtaamasta syrjinnästä työnhaussa. Hankkeen omaan Facebook-kanavaan nostettiin aktiivisesti käynnissä olevaa keskustelua.

Edellä kuvattu on tyypillinen ja onnistuessaan viestijää ilahduttava tapahtumaketju yhteisen sisällöntuotannon ja some-ilmiiöiden aikakaudella. Etenkin romanitautaisen projektipäällikön sekä paikallistoimijoiden asiantuntijuutta alettiin hyödyntää mediassa hankkeiden edetessä ilman organisaatiosta lähteviä viestintätoimia.

Joskus viestintä johtaa kokonaisten ilmiöiden syntyyn tai olemassa olevan epäkohdan pulpahtamiseen julkisuuteen ja sieltä avoimeen julkiseen keskusteluun (Juholin 2017, 25–26, 45). Juuri näin tapahtui romaninimi työnhaussa -casen yhteydessä. Ikävä kyllä some-aikakauden pulpahdukset painuvat myös usein nopeasti unholaan (Juholin 2017, 45), mutta Nevo tiija -hankkeessa pääväestön heräämistä kotoisen vähemmistön kokemaan syrjintään haluttiin pitää esillä. Spontaanisti nousseelle aiheelle haetaan ”jatkoaikaa” maksetun mainonnan keinoin: syksyille 2018 on suunnitteilla mittava mediakampanja, joka osaltaan jatkaa mielipidekirjoituksesta keskusteluun nousutta teemaa. ”Uskalla palkata romani”, kampanjassa kehoitetaan.

Maksetun, ansaitun, jaetun ja itse hallitun mediasisällön sekoittuminen organisaatioviestinnässä on tyypillinen ilmiö, mitä kutsutaan käsitteellä PESO. Lyhenne tulee englannin kielen sanoista *paid, earned, shared, owned*. (Juholin 2017, 19.) Myös romaninimi työnhaussa -casessa hankeviestintä hyödynsi kaikkia näitä nelikentän mahdollisuuksia, jotta tieto leviäisi maksimaalisesti romanien työllisyshankkeen tavoitteiden mukaisesti.

Unelmista totta -videosarja romanien uratarinoiden esiintuojana

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden yhteistyönä toteutettiin syksyn 2017 aikana 12-osainen Unelmista totta -videosarja. Romanien koulutus- ja työllisyysuria tarkastelemaan videosarjaan kerättiin mahdollisimman kattava otos eri asiantuntijuutta, maantieteellistä aluetta, sukupuolta ja ikäryhmää edustavia ro-

manitaustaisia henkilöitä. Videoiden päähenkilöiden toteutuneet unelmat ovat yhtä moninaisia kuin he itsekin. Mukana on muun muassa oppisopimusopiskelija, vastavalmistunut abiturientti, elämässään eteenpäin päässyt entinen päihteenkäyttäjä, yliopistotutkija ja yrittäjä.

Videot tuotti kilpailutuksen voittanut tuotantoyhtiö Youngfield Oy. Hanketiimi Mertsu Ärling, Sari Hammar ja Niina Mäenpää osallistuivat videoiden käsikirjoitukseen, teemoitukseen ja castingiin. Lisäksi konsultoituihin ja sitoutettiin hankkeen osatoteuttajatiimiä videoprojektiin. Haastateltavien rekrytoinnissa olennaista oli romanitaustaisen projektipäällikön kontaktit ja yhteydenotot haastateltaviin.

Lanseeraus

Videoiden lanseerauksen hoiti TKI-viestinnän asiantuntija Diakista. Videoiden pääasiallinen julkaisupaikka oli Diakonia-ammattikorkeakoulun YouTube-kanava, jonne videoille luotiin oma soittolistansa. Lisäksi videoista leikattiin lyhyemmät, noin minuutin pituiset some-klipit, joille luotiin oma soittolistansa.

Pitkät videot -soittolista:

Uskalla. It's possible! Unelmista totta -videosarja

Lyhyet videot -soittolista:

Lyhyet videospotit -soittolista

(Youtube 2018, a ja b.)

Lanseerauksessa hyödynnettiin hankekokonaisuuden Romanien osallisuus-Facebook-sivua, jonne tehtiin päivitys ja nosto videosta aina uuden videon yhteydessä. Nostossa noudatettiin aina samaa kaavaa: mielenkiintoinen ja mahdollisimman tunteisiin vetoava sitaatti videosta, yleistieto videosarjasta, hankkeista ja rahoittajasta sekä linkitys videon täyspitkään versioon YouTubessa. Facebook-nostot kiinnitettiin niin sanotusti paraatipaikalle aina seuraavan videon ilmestymiseen saakka, ja muuta ilmoittelua rauhoitettiin lanseerausaikana, kuten hankkeeseen suoraan liittymättömät rekryilmoitusten julkaisut. Lisäksi Facebook-sivun kansikuvaksi vaihdettiin videoita mainostava banneri.

Videot pyörivät myös Diakin Kalasataman kampuksen suurella screenillä sisäntulon yhteydessä, ja lyhyitä some-klippejä nostettiin Diakin Facebookin uutisvirtaan, ja videoista uutisoitiin hankkeen nettisivuilla.

FB:n maksettu markkinointi lanseerauksessa

Jokaista Facebook-päivitystä markkinoitiin niin sanottuna sponsoroituna julkaisuna noin 20–50 euron panostuksella videota kohden. Videon sisällöstä riippuen markkinointia kohdennettiin joko Romanian osallisuus -facebook-sivuston seuraajille ja heidän FB-kavereilleen (suora kohderyhmämarkkinointi) tai asiasanahakujen kautta myös muille käyttäjille (kohderyhmä ja sekundäärinen kohderyhmä, ns. suuri yleisö). Asiasanakohdennuksen kautta pyrkimyksenä oli tuoda romani-tietoutta ja tietoa romanitautaisista ammattilaisista eri toimialoille yleisesti, kuten toimitustyö, yrittäjät ja niin edelleen.

Facebook-markkinointi lisäsi FB-päivitysten näyttökertoja huomattavasti budjetin ilmeisestä vaatimattomuudesta huolimatta (20–50 €/päivitys). Markkinointi lisäsi FB-julkaisujen havaitsemisen määrää keskimäärin kolmanneksella tai enemmän, joissain tapauksissa reippaasti yli puolella (esim. toimitustyö / Miriam Schwartz orgaaniset näytöt yli 3 000 kpl, maksetut näytöt yli 10 000 kpl elokuussa 2018). Pieni europanostus on siis tässä kannattanut. Mikäli budjettiin olisi laskettu reilummin rahaa myös lanseerausvaiheeseen, näyttömäärät olisivat todennäköisesti tästäkin lisääntyneet.

Videoiden näyttökerrat YouTubessa ja FB-näytöt

Tietoa videoista saatiin hyvin leviämään hyödyntäen Facebookia julkaisukanavana. Videoiden tunnettuus etenkin romanikohderyhmän keskuudessa on ollut kiitettävää. Videopäivitykset saivat myös poikkeuksetta vilkkaastikin kommentteja ja kehuja Facebookissa, mikä on melko harvinaista organisaatiosivustolla. Etenkin tuttuja kasvoja oli seuraajista mukana nähdä videoilla kommenttien perusteella, ja sävy kommentteissa oli kannustava.

Vaikka pitkien videoiden yksittäinen päivitys, jossa kerrottiin uuden videon julkaisusta, saattoi saavuttaa yli 10 000 näyttökertaa, eivät kaikki käyttäjät kuitenkaan klikanneet päivityksen videolinkkiä, jolla päätyi YouTubeen. Tämä on kuitenkin tavanomaista Facebookissa, etteivät läheskään kaikki julkaisun nähneet tai edes siihen reagoineet välttämättä klikkaa palvelusta pois vievää linkkiä.

Pitkien videoiden katselukerrat YouTubessa (8.8.2018 mennessä) vaihtelivat välillä 964–4 030 katselukertaa. Parhaat katseluluvut on tähän mennessä saavuttanut video 2/12: ”Kohti musiikkipedagogin uraa”, jossa nuori romani-nainen kertoo elämänmakuisesti ylioppilaslakki päässään unelmistaan ja niitä kohti ponnisteluistaan. Toiseksi eniten katseluja on saanut video 8/12: ”Perheen sinnikkyys tuotti tulosta urapolulla” (2249) ja kolmanneksi eniten video ”Yrittäjäelämää”.

Diakin Facebook-sivuille nostetut lyhyet videospotit jäivät huomioltaan vähäisiksi, eivätkä FB-päivitysten näyttökerrat tai toisaalta YouTube-näyttökään kohonneet lähellekään varsinaisten pitkien videoiden päivityksiä ja näyttökertoja. Lyhyiden videoiden lanseeraukseen ei ollut varattu myöskään budjetissa rahaa, mikä selittää osittain vaatimattomat näyttökerrat Facebookissa.

Yleisesti voi sanoa, että tunteisiin vetoavat tarinat keräsivät parhaiten katsojia, kun taas ehkä vaikeaksi koettujen aiheiden (osuuskuntayrittäjyys) tai selkeästi hanketyöhön keskittyvät videot (Hyvä työyhteisö on voimavara) katselukerrat jäivät vaatimattomammiksi.

Verrattuna muihin tuotantoyhtiön kanssa ammattimaisesti toteutettuihin organisaation hankevideoihin romanivideosarja on menestynyt hyvin, ja kaikki videot ovat keränneet verraten hyvin katselukertoja. Saman tuotantoyhtiön kanssa toteutettu videosarja eräälle toiselle ESR-hankkeelle on kerännyt parhaimmillaankin vain 360 katselukertaa yli puolentoista vuoden aikana (YouTube 2017).

TAULUKKO 1. Unelmista totta -videot ja niiden katselukerrat

Video	Katselukerrat 8.8.2018 mennessä
1/12 Uusi alku	2 594
2/12 Kohti musiikkipedagogin uraa	4 030
3/12 Unelma-ammattissa miksaajana	2 769
4/12 Yrittäjäelämää	3 320
5/12 Toimittajan työ on vaikuttamista	3 218
6/12 Kutsumus johdatti rakennusalalta pastoriksi	1 639
7/12 Sadutus vei akateemiselle uralle	2 285
8/12 Perheen sinnikkyys tuotti tulosta urapolulla	3 412
9/12 Osuuskuntayrittäjä	964
10/12 Kun musiikki on kutsumus ja ammatti	2 630
11/12 Armeija loi vahvan pohjan työelämään	2 240
12/12 Hyvä työyhteisö on voimavara	1 500

Katselukertojen lähde: YouTube 2018, a.

Videoita on mahdollista ja tarkoituskin hyödyntää vielä hankkeiden loppuvaiheessa ja niiden päättymisen jälkeen vielä pitkään. Hankkeen tulosviestintään on rakenteilla osio Diakin Dialogi-sisältökanavaan, jossa videoilla tulee olemaan merkittävä rooli.

Suuret media- ja some-kampanjat ravistelemassa uskomuksia

Loppukeväällä 2018 käynnistettiin kahden mediakampanjan suunnittelu: sosiaalisen median kampanja sekä etenkin työnantajille ja suurelle yleisölle suunnattu mediakampanja. Tavoitteena molemmilla kampanjoilla on vaikuttaa kahdensuuntaisesti: voimauttaa romanikohderyhmää sekä tehdä asennemuutosta pääväestön suuntaan.

Some-kampanjaan rekrytoitiin nuoria romanitaustaisia henkilöitä. Tarkoituksena on kertoa avoimesti romanitaustaisten nuorten ja opiskelijoiden elämästä niin, että tempaus tavoittaa mahdollisimman monet romaninuoret ja nuoret aikuiset. Some-kampanjassa nuoret päivittävät omalla Instagram-tilillään ja mahdollisesti muissa sosiaalisen median kanavissaan opintoihin liittyviä päivityksiä omasta elämästään saman hashtagin alle 2–3 kertaa viikossa lokakuun 2018 ajan. Nuoria haettiin kampanjaan eri koulutusasteilta: peruskoulusta, ammattikoulusta, lukiosta, ammattikorkeakoulusta, armeijasta. Tavoitteena on paitsi monipuolistaa pääväestön mielikuvia romanien arjesta, myös avartaa romaninuorten käsityksiä omista mahdollisuuksistaan, tarjota positiivisia samastumisen kohteita ja kannustaa romaneja opintojen pariin yhteisön sisältä päin.

Mediakampanja puolestaan keskittyy potentiaalisten työnantajien tavoittamiseen sekä pääväestön asenteiden tuuletukseen. Kampanja jatkaa osaltaan keväällä 2018 leimahtanutta keskustelua romaninimen aiheuttamista esteistä työnhaussa.

Pohdintaa

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet ovat olleet positiivinen ja raikas tuulahdus korkeakoulun hankeviestinnässä. Koska osallisuuden periaatetta on toteutettu myös hankkeiden rekrytoinneissa, olen päässyt työskentelemään romaninyhteisön kanssa rinnakkain. Palo tehdä hyvää oman yhteisön hyväksi heijastuu romanihankkeissa tekemisen meininkinä. Hankekonsortion laajuus on aiheuttanut haasteita viestintään, mutta myös mahdollistanut moniäänisen viestinnän ja romaninyhteisön oman äänen hankekokonaisuuden viestinnässä. Yhteistyö romanitoimijoiden kanssa kaikessa viestinnän sisällöntuotannossa on ensiarvoisen tärkeää romanihankkeissa. Osallisuuden periaatteen tulee toteutua myös viestinnässä. Myös media arvostaa suoria kohderyhmäkontakteja ja -haastateltavia. Ro-

manien osallisuusteeman nostaminen yleiseen keskusteluun median kautta on edelleen erittäin tärkeää yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta: esimerkiksi romaninimi työnhaussa -case osoitti, että moni pääväestön edustaja elää edelleen täysin tietämättömänä kotoisen vähemmistömme kohtaamasta syrjinnästä. Havahtumisia on kuitenkin tapahtunut tämänkin yksittäisen medialeimahduksen myötä.

Nevo tiija -hankkeessa noin kuukauden työpanos vuodessa viestinnälle mahdollisti jo kohtuullisen syvällisen paneutumisen ja heittäytymisen hankkeen teemoihin ja tavoitteisiin. Tulevaisuuden onnistumisia ajatellen on rahoittajien oman edun mukaista panostaa viestinnän asiantuntijan resurssiin hankkeissa. Harvalla organisaatiolla on hankeviestinnän asiantuntijaa ”talon puolesta” tuomassa hankkeiden saavutuksia ja tuloksia laajamittaisesti yleisön tietoisuuteen. Viestinnän merkitys hankkeen vaikuttavuuden esiintuomisessa on kiistatonta, ja tästä näkökulmasta katsoen viestinnän työajasta nipistys miljoonahankkeissa tuntuu väärältä säästökohteelta. Vaikka projektipäälliköiden ja hanketyöntekijöiden tontille viestinnän tehtäviä kuuluu, lienee kiistatonta, että hallinnollisen henkilöstön ja substanssiosaajien viestintätaidot ovat hyvin vaihtelevia.

Laajoissa hankekokonaisuuksissa viestinnän koordinaation tarve vielä korostuu. Näissä viestinnän asiantuntijan työpanoksen lisäksi tulisi varata viestinnän resursseja myös muille hanketoimijoille. Emo-organisaatioiden omat strategiset periaatteet sekä lukuisten osatoteuttajien organisaatiokulttuurit tuovat lisäväärinsä yhteistyöhön ja viestintään. Rakennerahastojen viestintäohjeet tuovat niin ikään omat erityispiirteensä ESR-rahoitteisten hankkeiden viestintään (Rakennerahastot 2018). Palapelissä on sovitettava useita toimintatapoja yhteen. Yhteinen viestintäpaja hankkeen alkaessa ja säännöllisesti hankkeen edetessä olisi laajassa hankekonsortiossa syytä sisällyttää jo hankesuunnitelmaan levittämisuunnitelman osana. Aikaresurssia ja esimerkiksi matkakuluja tulee varata yhteiseen työskentelyyn verkon kautta tapahtuvan työskentelyn lisäksi etenkin yhteisöllisyyttä korostavien kulttuurien kanssa työskennellessä. Lisäksi yhteiset sähköiset työskentelyalustat tulee turvata heti hankkeen käynnistyessä.

Onnistuiko monipuolinen viestintä tukemaan Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden vaikuttavuuden esiin saamista? Mielestäni vastaus on kyllä – kentän hanketyötä koskevista ajoittaisista soraäänistä, joistain läpimenemättömistä mediatiedotteista sekä vaikuttamistyön hitaudesta ja keskeneräisyydestä huolimatta. Suuri arvo on ollut sillä, että näissä hankkeissa vahva viestinnällisyys on leimannut hanketoimijoiden ja projektipäälliköiden ajattelua, ja avoimuuteen ja romanien osallisuuteen on pyritty kohderyhmäviestinnässäkkin kaikin keinoin

(Liite 24). Hankkeen mediaviestintä ja tulosviestintä ei ole myöskään vain hankkeen lopussa nettiin sivallettava tiedote, vaan ajattelutapa läpi hankkeen. Mikä asia nytkähti eteenpäin, mikä on muuttunut hankkeen myötä? Mikä teema vielä tarvitsee lisätyötä? Tätä kaikkea sanoittamaan tarvitaan tekijöitä ja viestinnän osaamista ja koordinaatiota jatkossakin. Parhaimmillaan viestinnän asiantuntija tekee itsestään lähes tarpeettoman hankkeen edetessä. Rooli muuttuu tekijästä sparraajaksi ja mahdollistajaksi. Liikaa ei pidä suitsia muiden ilmaisua, mutta raameja ja väyliä on syytä aktiivisesti tarjota hanketoimijoille, jotta yhteinen tavoite ja viestin kärki pysyy kaikilla kirkkaana.

LÄHTEET

- CisionNews. Diakonia-ammattikorkeakoulun mediatiedote 23.3.2016. *Romanit halutaan opin tielle – valtakunnalliselle koulutushankkeelle merkittävä EU-rahoitus*. Saatavilla 8.8.2018: http://news.cision.com/fi/diakonia-ammattikorkeakoulu/r/romanit-halutaan-opin-tielle---valtakunnalliselle-koulutushankkeelle-merkittava-eu-rahoitus,c9943363_
- Diakonia-ammattikorkeakoulun verkkosivut. Saatavilla 8.8.2018: https://www.diak.fi/tutkimus-ja-kehitys/hankkeet/kaynnissa-olevat-hankkeet/_
- ePressi 2018. Diakonia-ammattikorkeakoulun lehdistötiedotteet romanihankekokonaisuudesta. Saatavilla 8.8.2018: https://www.epressi.com/hakutulokset.html?q=nevo+tiija&yryitys=Diakonia-ammattikorkeakoulu&dir=DESC&date_from=01-01-2008_
- Juholin, E. (2017). *Communicare! Viestinnän tekijän käsikirja*. Infor.
- Jäske, U. (8.4.2018). Lännen media. Kotimaa. Koulutukseen osallistuminen ei enää tänä päivänä ole romaninuorelle kynnyskysymys, mutta harjoittelupaikan saaminen on. Saatavilla 8.8.2018: http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3904914/Koulutukseen+osallistuminen+ei+enaa+tana+paivana+ole+romaninuorelle+kynnyskysymys+mutta+harjoittelupaikan+saaminen+on_
- https://www.kainuunsanomat.fi/kainuun-sanomat/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on/_
- https://www.ilkka.fi/uutiset/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on-1.2589728_
- https://www.pohjalainen.fi/uutiset/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on-1.2589727_
- https://www.kp24.fi/uutiset/533255/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelup_
- https://www.satakunnankansa.fi/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on-200862848/_
- https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on/789939/_
- https://www.aamulehti.fi/uutiset/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on-200862857/_
- https://www.forssanlehti.fi/uutiset/49370-koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys_
- https://www.lapinkansa.fi/kotimaa/koulutukseen-osallistuminen-ei-enaa-tana-paivana-ole-romaninuorelle-kynnyskysymys-mutta-harjoittelupaikan-saaminen-on-200862618/_
- Kantola, A. & Pölkki, M. (29.3.2018). Helsingin Sanomat. Kotimaa. Sosiaaliviranomainen ehdotti Leif Hagertille, 29, nimen vaihtamista – Romanian on Suomessa vaikea päästä edes työhaastatteluihin. Saatavilla 8.8.2018: https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005623907.html_
- Lipponen, K. (2017). Viestintäosastoa ei enää ole. Teoksessa *Blogtalk. Kirjoituksia viestinnästä ja työelämästä* (s. 14–16). ProCom. Viestinnän ammatillaiset ry.
- MTV3, Kymmenen uutiset. 8.4.2018. Saatavilla 8.8.2018: https://www.katsomo.fi/sarja/kymmenen-uutiset-33001001/sunnuntai-8-4-klo-2200-889056_
- Pilke, A. (6.4.2018) Yle Uutiset. Romanian vaikeudet puhuttavat: ”Työhakemuksia laitettava paljon keskivertoa enemmän, TET-harjoittelupaikkaa ei löydy millään”. Saatavilla 8.8.2018: https://yle.fi/uutiset/3-10147423_
- Rakennerahastot 2018. Viestintäohje rakennerahastohankkeille. Saatavilla: http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/11031/Viestintaohje+rakennerahastohankkeille+2014+2020.pdf/3357fea0-56d5-4efa-a6ea-cd9c997802a3_

- Romanien osallisuus. Facebook-sivu. Saatavilla 8.8.2018: <https://www.facebook.com/romanienosallisuus>
- Romanien yhteistyöverkosto. Facebook-ryhmä. Saatavilla 8.8.2018: <https://www.facebook.com/groups/romaniverkosto/>
- Saastamoinen, A. (29.3.2018). Iltalehti. Romanivaikuttaja HS:n mielipideosastolla: ”Syrjivätkö työnantajat jo hakemusvaiheessa Lindemaneja?” Saatavilla 8.8.2018: https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201803292200845679_u0.shtml?FB_action_ids=10213243810543406&FB_action_types=og.comments
- Strellman, U. & Vaattovaara, J. (2013) *Tieteen yleistajuistaminen*. Gaudeamus.
- Ylen aamu-tv. (6.4.2018). Romanien syrjintä työmarkkinoilla. Saatavilla 8.8.2018: <https://areena.yle.fi/1-4405116>
- Ärting, M. (29.3.2018). Helsingin Sanomat. Mieli-pide. Kun sukunimi on väärä – miltä tuntuisi, jos lapsesi ei olisi tervetullut mihinkään? Saatavilla 8.8.2018: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005621588.html>
- Youtube 2017. Auta miestä mäessä – Lyhyet videospotit. Saatavilla: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLX8L6VZCYbFLRg894O3Q1eFw-2wgFh5Lw>
- Youtube 2018, a. Uskalla. It’s possible. Unelmista totta -videotarja. Saatavilla: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLX8L6VZCYbFK5hVFMZBUVBRMqD1LHFBEn>
- Youtube 2018, b. Uskalla. It’s possible. Lyhyet videospotit. Saatavilla: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLX8L6VZCYbFL9hLHuHAhdnXdIRdc0uHbO>

Dick

II

TŠETANES NAAL
Koulutuspoluilla

Katri Perho

SUOMEN ROMANIEN KOULUTUSTILANNE JA TŠETANES NAAL -HANKKEEN VASTAUS HAASTEISIIN

Tämän julkaisun koulutukseen puretuvassa osiossa II Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen osatoteuttajat esittelevät omaa työtään ja sen aikana tehtyjä huomioita romanityön onnistumisen vaatimuksista. Lisäksi artikkeleissa esitellään osatoteutuksissa tehtyjä mallinnuksia hyväksi havaituista työtavoista ja innovaatioista. Ne löytyvät myös liitteinä tämän julkaisun lopusta.

Valtakunnallinen Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke (ESR) toteutettiin vuosina 2016–2018. Sen tavoitteena oli parantaa Suomen romanien koulutustasoa ja sen myötä työllistymismahdollisuuksia, yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja hyvinvointia. Erityisenä tavoitteena oli kehittämisen ja kokeilujen myötä luoda toimivia tuen malleja koulutusten sisälle ja nivelvaiheisiin, jotta siirtymät koulutustasolta toiselle olisivat aiempaa sujuvampia ja nopeampia. Myös laitosmaisissa ympäristöissä, kuten vankiloissa opiskeleville romaneille haluttiin luoda oma koulutusmalli (Liite 3).

Toiseksi keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin viranomaisten, koulutus- ja ohjaushenkilöstön ja päättäjien tiedon ja osaamisen lisääminen romanikulttuuriin ja romanien koulutukseen liittyvissä asioissa. Siihen pyrittiin lukuisten koulutusten

ja näkyvien mediatiedottamisien kautta. Hanke toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Nevo tiija -hankkeen kanssa, ja myös niiden saavutukset ja mallinnukset ovat osin yhteisiä. (Tšetanes naal -hankesuunnitelma, 2016, 2–3.)

Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) toimi hankkeen hallinnoijana, ja lisäksi Diakissa järjestettiin kahden korkeakouluopettajan toimesta tukipajoja korkeakouluopinnoista kiinnostuneille romaneille. Hankkeessa toimi hallinnoijan lisäksi seitsemän osatoteuttajaa: Helsingin Diakonissalaitos, Otavan opisto, Seurakuntaopisto, Suomen Romanifoorumi ry. sekä Helsingin, Salon ja Tampereen kaupungit. Kukin osatoteuttajista työskenteli oman erityisosaamisensa pohjalta pureutuen romanien koulutukseen hyvin erilaisista näkökulmista ja lähtökohdista.

Tässä artikkelissa esitellään Suomen romanien koulutustilannetta ja siihen vaikuttavia taustatekijöitä sekä kerrotaan lyhyesti, miten Tšetanes naal -hankkeessa on pyritty vastaamaan romanien koulutukseen liittyviin haasteisiin. Samalla tuodaan esille hankekokonaisuuden onnistumisia, pulmia ja niiden taustatekijöitä. Seuraavissa tämän osion artikkeleissa (6–12) hankkeen työntekijät esittelevät tehtyä työtä tarkemmin kukin oman osatoteutuksensa näkökulmasta.

Itseluottamuksen puute estää näkemästä mahdollisuuksia

"Minulla oli paljon ennakkoluuloja akateemista maailmaa kohtaan, sillä luulin että siellä on vain neroja. Joten ajattelin, ettei se ole minun paikkani, mutta tutustuttuani siellä totesin sen olevan juuri minun paikkani. - - - Kaikista ihmisistä uskoisin löytyvän sitä, että voi opiskella jopa yliopistotasollakin. Se ei ole mikään ihme ja kumma."

*- Inga Angersaari, Uskalla! It's possible -videolla 7/12.
(YouTube 2018)*

Tšetanes naal – koulutuspoluilla -ESR-hankkeeseen liittyvää AMK-lopputyötä varten haettiin puhelimitse romanitaustaisia haastateltavia kevättalvella 2018. Heidän toivottiin jakavan kokemuksiaan korkeakouluopinnoista kiinnostuneiden romanien tukipajatoiminnasta, johon he olivat osallistuneet. Keskusteluissa kävi ilmi usean osallistujan jakama huoli: he arkailivat osallistua tutkimukseen, sillä omien sanojensa mukaan he ”eivät tienneet oikeita vastauksia”. Monilla oli huoli myös siitä, että korkeakouluja käyneitä pääväestön opiskelijoita ja lopputyön tarkastajia huvittaisi ajatus, että esimerkiksi tavallinen romanitaustainen yksin-

huoltajaäiti oli tullut edes haaveilleeksi samanlaisesta tulevaisuudesta. Reaktio oli pysäyttävä, muttei yllättävä.

Vastapainona täytyy myös mainita, että suurin osa ilmoittautui innokkaana saman tien haastateltaviksi. Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen piirissä lähdettiin toteuttamaan kaikkiaan kolmea lopputyötä: yksi AMK-tasoinen (työnimi: Romanien kokemuksia Tšetanes naal -hankkeen tukipajatoiminnasta / Jeanette Auvinen & Susanna Tamminen), yksi YAMK-tasoinen (työnimi: Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke ja sen merkitys romanien hyvinvoinnille Salossa / Taina Lindholm) sekä yksi väitöskirja (työnimi: etnografinen tutkimus Suomen romanipoliittisen ohjelman implementoinnista / Marko Stenroos).

Keskusteltaessa pitkän linjan romanityön konkareiden, kuten Satu Blomeruksen, Malla Laitin tai Kyösti Florinin kanssa romanien haasteista koulutusken-
tällä, he yleensä tiivistävät taustalla olevat syyt kahteen asiaan: itseluottamuksen puutteeseen ja näköalattomuuteen. Niiden taustalla on yksilöstä riippuen usein kokemus ulkopuolisuudesta, tuen puutteesta, osaamattomuudesta ja huono-osaisuudesta. Myös varhainen perheen perustaminen hidastaa ja vaikeuttaa koulutuspolkuja. Hankkeessa saadut kokemukset sekä aiemmat selvitykset tukevat näitä näkemyksiä. (Rajala, Salonen ym. 2011, 34–35; Rajala & Blomerus 2015, 27–32). Kuten Ingan haastattelusta Uskalla, it's possible -videolla käy ilmi, erityisesti ajatus akateemisen tutkinnon suorittamisesta voi tuntua vieraalta, sillä koko korkeakoulumaailma näyttäytyy useimmille romaneille tuntemattomana (YouTube 2018).

Romanien koulutustaso nousee, mutta työtä riittää yhä

Suomen romaneilla on yhä pääväestöä kapeammat ja lyhyemmät koulutuspolut. Vuonna 2014 18–24-vuotiaista romaneista peruskoulun päättötodistus puuttui 16 prosentilla ikäluokasta, kun koko väestön samasta ikäluokasta luku oli vain 2,6 prosenttia. Sen sijaan 45–54-vuotiaista romaneista päättötodistus puuttui yli 30 prosentilta, eli koulutuskehitys on sukupolvien välillä ollut kohtalaisen nopeaa. (Rajala & Blomerus 2015, 17; Koulutuksen virallinen vuosikirja 2014, 51). Syyt romanien keskimäärin heikompaan koulutustasoon löytyvät ainakin osittain menneisyydestä. Romanit ovat osallistuneet säännöllisesti formaaliin koulutukseen vasta muutamien sukupolvien ajan. Suomalainen koulutusjärjestelmä muiden länsimaiden tavoin oli pitkään sulauttamispolitiikan läpäisemää. Vähemmistöt pyrittiin samastamaan pääväestön kulttuuriin painostamalla heitä hylkäämään omat erityispiirteensä ja arvonsa. Tilanne sai ymmärrettävästi aikaan jopa koulutuskielteisyyttä romanien keskuudessa, sillä omaa kulttuuria ja perinteisiä

elinkeinoja pidettiin arvokkaina. On kuitenkin tärkeää huomioida, että nykyisin monilla romanioppilailta koulu sujuu erinomaisen hyvin, ja huoltajilla on kyky ja halu edistää lastensa opintoja. Romanien koulutustaso ja -myönteisyys on ollut huomattavassa nousussa jo vuosikymmeniä (Opetushallitus 2016). Niin kauan kuin romanitaustaisten oppilaiden koulumenestys jää keskimäärin muuta pääväestöä heikommaksi, on erilaisten tukimuotojen kehittäminen kuitenkin perusteltua. (Pulma 2012, 166–168; Rajala, Salonen 2011 ym., 7–8.)

Nykyiset romaniopiskelijat kohtaavat yhä monia haasteita, jotka vaikuttavat heidän itseluottamukseensa oppijoina. Romanitaustaisten lasten osallistuminen esikouluun on velvoittavasta lainsäädännöstä huolimatta yhä epäsäännöllistä. Siinä missä muut peruskoulunsa aloittavat lapset usein tuntevat lähikoulunsa lapsia jo entuudestaan ja ovat harjoitelleet ensimmäisellä luokalla vaadittavia tietoja ja taitoja esikoulussa, voi romanioppilaiden koulupolku alkaa jo tässä vaiheessa takamatkalta. He saattavat ensimmäistä kertaa elämässään astua yksin kulttuuriin, jonka toimintatavat ovat heille osin outoja. Tilanne vaikuttaa epäilemättä koululaitokseen sitoutumiseen ja itseluottamukseen oppijana. Tärkeiksi tekijöiksi kouluhyhteisöön sopeutumiseen ala-asteen alussa on todettu turvallinen opettaja sekä valmiiksi tutut luokkakaverit. (Rajala & Blomerus 2015, 19; Rajala, Salonen 2011 ym. 34–35.)

Aiemmissa romanisukupolvissa on selvästi pääväestöä vähemmän ammatillisen koulutuksen käyneitä, lukion tai korkeakoulun suorittaneista puhumattaakaan. Sen myötä myös nuorten visiot jatko-opiskelumahdollisuuksistaan ovat usein muuta väestöä niukemmat. Vaikka peruskoulun opinto-ohjaus käsittelee laajasti erilaisia koulutuksen ja työllistymisen mahdollisuuksia, ei romanioppilas välttämättä osaa yhdistää näitä mahdollisuuksia itseensä. Suurin osa romanihuoltajista kannustaa lapsiaan opiskeluun, mutta tuen tarjoaminen itse opinnoissa saattaa jäädä heikoksi huoltajien oman vähäisen koulutaustan vuoksi. (Rajala & Blomerus 2015, 20–21, 27). Peruskoulua käyvien romanioppilaiden suurimpia haasteita ovat poissaolot sekä koulun toistuva vaihtaminen ja opintojen keskeyttäminen. Jotta haasteisiin olisi mahdollista vastata, täytyy toimenpiteitä suunniteltaessa ottaa oppilaan lisäksi huomioon myös perhe ja lähipiiri. (Rajala, Salonen ym. 47–49, 51–53.)

Monipuoliset kokeilut tuottavat tietoa ja tuloksia

Romanit eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, jonka jokaiselle jäsenelle voitaisiin tarjota samaa ”standardipalvelua” opintopolkujen sujuvoittamiseksi. Siksi Tšetanesnaal -hankkeen suunnitteluvaiheessa pyrittiin etsimään osatoteuttajia, joilla olisi

toisistaan poikkeavia vahvuuksia vastata romaniyhteisön hyvin kirjaviin tarpeisiin. Niitä määrittivät usein vähemmistöaseman lisäksi tai sijasta esimerkiksi ikä, asuinpaikka, sosioekonominen asema, perhetilanne ja aiempi koulutus- ja työtausta. Lopulta hankkeeseen valikoitui hallinnoijan eli Diakonia-ammattikorkeakoulun lisäksi yhteensä seitsemän osatoteuttajaa. Tärkeintä oli kokeilujen kautta luoda toimivia, myöhemmin rakenteisiin jääviä malleja erityisesti koulutuksen nivelvaiheiden sujuvoittamiseksi. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeissa toteutettiin lopulta 25 eri sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta. Ne tarjoavat välineitä koulutukseen hakeutumiseen, sujuvoittavat opintojen nivelvaiheita sekä opintojen ja työelämän välisiä siirtymiä. Suurin osa malleista on pienin muutoksin sovellettavissa myös muiden ryhmien kanssa tehtävään työhön.

Salon kaupungin päätehtäväksi tuli työstää toimiva asiakastyön tukimalli romanien opintojen ja työllisyyden edistämiseksi (Liite 1). Suomen Romanifoorumi toteutti erinomaisen teemapäivä-formaatin, jonka avulla on mahdollista käydä kohderyhmän sisäistä arvokeskustelua aroistakin asioista luotettavien vetäjien johdolla (Liite 2). Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos työskenteli herkällä osa-alueella ja työsti erityisen laitostyöhön soveltuvan Konnat kouluun -palvelumallin (Liite 3).

Viime vuosina nopeasti lisääntyneet korkeakouluopiskelijoiden virrat romanien keskuudessa ovat hankkeessa saadun kokemuksen perusteella suuntautuneet vahvasti sosiaali- ja terveysalalle. Diakilla oli näiden alojen suurimpana kouluttajana Suomessa erinomainen mahdollisuus vastata lisääntyneeseen mielenkiintoon. Diakissa järjestettiin kahden korkeakoululehtorin toimesta Tšetanes naal -hankkeen tukipajoja korkeakouluopinnoista kiinnostuneille romaneille (Liite 25). Vaikka tukipajoissa käsiteltiin korkeakouluopintoihin hakeutumista ja niissä tarvittavia tietoja ja taitoja yleisestikin, Diak pystyi tarjoamaan myös kohdennettua ohjausta esimerkiksi sosiaalialan pääsykokeisiin valmistautumisessa. (Hanke-suunnitelma 2016, 30.)

Kiinnostusta eri aloja kohtaan värittää romanien keskuudessa osin yhteisön uskonnollisuus. Monet romaniperheet kuuluvat johonkin kristilliseen seurakuntaan, ja ammatti halutaan valita niin, että se vastaa omaa maailmankatsomusta. Seurakuntien opistojen tarjoama koulutus sekä kirkolliseen työhön valmistavat opinnot ovat hankkeessa saadun kokemuksen perusteella varsin yleisiä. Ne usein mahdollistavat myös omien vaatteiden käytön, jolloin romanin ei tarvitse tehdä vaatetuksen suhteen rajankäyntiä oman ja pääväestön kulttuurin vaatimusten välillä. (Pulma 2012, 151–153.)

Kohderyhmän kristillisen piirteen vuoksi oli loogista valita Järvenpään Seurakuntaopisto yhdeksi osatoteuttajaksi hankkeeseen. Opistolla toteutettu romanien kokemusasiantuntijakoulutus oli varsin suosittu ja onnistunut kokonaisuus – alkukeväällä 2018 valmistumistaan juhli 14 opiskelijaa. Kokemusasiantuntijakoulutuksesta innovoitiin myös malli (Liite 4).

Tampereen kaupunki panosti erityisesti ruohonjuuritason työhön: peruskouluun palkattiin romanitaustaisia ohjaajia tukemaan romaninuorten opintopolkua ja helpottamaan siirtymää perusasteelta toiselle asteelle hankkeessa toteutetun intensiivisen tukiohjelman mukaisesti (Liite 6). Tampereen osatoteutuksen piirissä olleista romanioppilaista kaikki läpäisivät oman luokka-asteensa, ja peruskoulun viimeisen luokan päättäneet siirtyivät peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin. Samankaltaista työtä toteutettiin myös Mikkelissä Otavan Opistolla, jossa muun muassa romanikahviloiden avulla ohjattiin nuoria ja aikuisia romaneja opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksien äärelle (Liite 7). Heitä tiedotettiin erityisesti peruskoulun ja lukion verkko-opiskelumahdollisuuksista Otavan Opistolla.

Hankkeessa saadun kokemuksen perusteella vaikuttaa tyypilliseltä, että romaninuoret päätyvät opiskelemaan niitä aloja, joiden edustajia omasta lähiyhteisöstä jo löytyy. Näitä ovat erityisesti ammatillisen puolen tutkinnot, kuten lähihoitajaopinnot ja kuljetusalan opinnot. Erityisen suosittu on romanikulttuurin ohjaajan tutkinto, joka koetaan kenties helpoimmin lähestyttäväksi koulutuslaksiksi uraansa pohtivalle nuorelle ja ponnahduslaudaksi muihin ammatillisiin tai jatko-opintoihin. Opetushallituksen vuonna 2015 tekemään selvitykseen osallistuneista romaaneista ammattitutkinnon oli suorittanut 39 prosenttia, ja ylioppilastutkinnon 8 prosenttia. Myös ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneita oli 8 prosenttia vastaajista. (Rajala & Blomerus 2015, 59–66.)

Sekä pääväestön että romanien omaa osin kapeaa käsitystä siitä, mitä romani voi opiskella tai mihin hän voi työllistyä, pyrimme purkamaan lukuisilla hallinnoivan hankkeen järjestämällä koulutuksilla yhteistyössä Nevo tiija -hankkeen kanssa (Liite 14). Koulutuksia järjestettiin sekä opetus- ja kasvatusalojen henkilökunnalle, ohjausalan ammattilaisille, opiskelijoille ja virkamiehille, mutta myös kohderyhmälle itselleen. Koulutuksiin osallistui reilusti yli 500 henkeä. Koulutuksissa oli syytä katsoa myös romaniyhteisön ulkopuolelle. Peruskouluissa opiskelevilla on havaittu olevan erilaisia opiskelijaidentiteettityyppejä, jotka määräytyvät etnisyyden, sosiaaliluokan ja perhetaustan mukaisesti. Myös vanhempien koulutustaso määrittää yhä lasten opiskelu-uria. (Rajala & Blomerus 2015, 9; Houtsonen, Kauppila ym. 2000, 22–23, 41.) Halusimme tarjoamillamme koulutuksilla tehdä nämä taustavaikuttimet näkyviksi erityisesti koulutusalan työntekijöille ja

tarjota heille välineitä romanitaustaisten oppilaidensa tukemiseen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Kasko, joka oli hankkeen alkaessa vielä Helsingin Opetusvirasto, pyrki luomaan moniammatillisia yhteistyöverkostoja koulumaailman sisällä romaniopiskelijoiden ja heidän huoltajiensa tueksi.

Sekä Kaskon että hallinnoivan hankkeen osalta on mainittava, että hankkeen kanssa samanaikaiset suuret muutokset koulumaailmassa, kuten peruskoulun, ammattikoulun ja lukion opetussuunnitelmien uudistukset, digitalisaatio ja laajamittaiset koulutusleikkaukset vaikeuttivat yhteistyötä oppilaitosten kanssa. Monet koulutusorganisaatioiden edustajat vastasivat yhteydenotoissa suoraan, etteivät heidän resurssinsa riitä muutosten keskellä yhteistyöhön ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Myös opettajien tiukentuneet resurssit näkyivät toisinaan vähäisinä osanottajamäärinä järjestetyissä koulutuksissa. Sen sijaan opiskelijoille järjestetyt tapahtumat olivat mutkattomammin toteutettavissa, ja ne keräsivät yleensä myös enemmän osallistujia. Koulutusorganisaatioiden kanssa toimiessa on hyvä pitää mielessä, että tarjotun toiminnan täytyy olla mahdollisimman kevyt toteuttaa, ja se on mieluiten sisällytetty jo olemassa olevan toiminnan sisälle. Esimerkiksi opettajien ja ohjaajien koulutuspäivät tai opiskelijoiden luennot ovat hankkeen kokemuksen mukaan hyviä tilaisuuksia saada oma asia suuremman yleisön tietoisuuteen.

Toimiva hanketyö vaatii kohderyhmän luottamuksen

"Kun minulla oli luku- ja kirjoitustaidot todella huonoja. Puhuin siitä opettajien ja niiden ihmisten kanssa, jotka olivat minut siihen [opintoihin] houkutteleet, että jos lähtisin siihen, miten siitä selvittäisiin, ja olisiko minulla mahdollisuutta käyttää apuverkostoja. He antoivat siihen luvan."

- Mertsu Florin, *Uskalla! It's possible* -videolla 1/12
(YouTube 2018)

Tšetanes naal -hankkeessa romaneilta erityistä kiitosta keränneitä toimintoja, kuten Seurakuntaopiston kokemusasiantuntajakoulutusta, Romanifoorumin teemapäiviä, Otavan Opiston romanikahviloita ja Tampereen kouluohjausta (Liitteet 4, 2, 7, ja 6), yhdistää ennen kaikkea voimaannuttaminen ja henkilökohtaisten luottamussuhteiden luominen kohderyhmän kanssa. Jos ja kun yhtenä suurena opintoihin hakeutumisen esteenä on epäluottamus omia kykyjä ja potentiaalia

kohtaan, ei positiivisten esimerkkien ja omakohtaisten kokemusten jakamista voimaannuttamisen välineenä voi jättää huomiotta. Kuten Mertsu Florin hankkeiden videolla tuo esille, apuverkostot ja luottamus ovat tärkeitä silloin, kun kerätään rohkeutta tarttua ehkä kiusallisiksikin koettuihin osaamisen pulmiin (YouTube 2018).

Kohderyhmän luottamus tai sen puute hankkeen toimijoita kohtaan vaikutti olevan muutenkin ensisijaisen tärkeä selittäjä toiminnan onnistumiselle tai epäonnistumiselle. Esimerkiksi Salossa, Mikkelissä ja Tampereella hankkeen työntekijät tunsivat alueen romanit jo entuudestaan hyvin, ja olivat yleensä itsekin romanitaustaisia. Tilanne teki hanketyöstä oleellisesti mutkattomampaa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, jossa kohderyhmä on hajautuneempi eikä aina tuntenut hanketyöntekijöitä etukäteen. Näissä tilanteissa vei usein aikaa ennen kuin luottamus hankkeen toimintaa ja toimijoita kohtaan saatiin rakennettua ja kohderyhmän jäsenet alkoivat käydä hankkeeseen liittyvissä tapahtumissa.

Jos hankkeen työntekijöillä oli romaniyhteisössä jo entuudestaan erityisen ylös nostettu tai tunnustettu asema, kuten oli tilanne Romanifoorumin työntekijöiden suhteen, asuinpaikan tai henkilökohtaisten suhteiden merkitys jäi tällöin vähäisemmäksi. Osallistujia Romanifoorumin toimintaan riitti, sillä heihin luotettiin romaniyhteisön aiempien kollektiivisten hyvien kokemusten perusteella jo etukäteen.

Hankkeen työntekijöiden romanitausta tuntui olevan kuin kaksiteräinen miekka. Kohderyhmä tuntui kokevan heidät helpommin lähestyttäviksi ja otti heihin herkemmin yhteyttä kuin hankkeen muihin työntekijöihin. Toisaalta kritiikki hanketyön koetuista epäoikeudenmukaisuuksista tai epäonnistumisista tuntui kasautuvan lähes yksinomaan romanitaustaisten työntekijöiden harteille. Hankkeen aikana tuli selväksi, että kuuluminen samaan viiteryhmään kohderyhmän kanssa teki työstä monin tavoin henkisesti raskaampaa.

Toisaalta etninen tausta ei ollut ainoa luottamusta luova tai poistava tekijä. Esimerkiksi Tšetanes naal -hankkeen naispuolisena projektipäällikkönä koin, että erityisesti naiset ottivat minuun suoraan yhteyttä tukea tarvitessaan. Usein keskusteluissa sivuttiin hanketyön lisäksi myös henkilökohtaista elämää hyvinkin luottamuksellisten asioiden tiimoilta. Myös yhteydet nuoriin aikuisiin tuntuivat rakentuvan erityisen mutkattomasti, eli ehkä myös sopivaksi koetulla iällä oli merkitystä toimivien suhteiden rakentumisessa. Samat huomiot etnisen taustan, iän ja sukupuolen merkityksestä ovat toistuneet myös keskusteluissa muiden hanketyöntekijöiden kanssa.

Onnistumiset opinnoissa rakentuvat vakaan elämäntilanteen perustalle

Vaikka Tšetanes naal on tosiasiallinen koulutushanke, osatoteuttajien vahva näkemys on ollut, ettei tutkintoja voi suorittaa ilman pohjalle rakennettua uskoa itseensä ja opintojen satsauksen kannattavuuteen. Myöskään lähiyhteisön tukea opintojen onnistuneeseen suorittamiseen ei voi vähätellä. Näiden teemojen parissa oli jokaisen osatoteutuksen työntekijöillä suuri työsarka edessään ennen kuin oli mahdollista saavuttaa tuloksia varsinaisen koulutyön saralla. Hankkeessa tehdyistä malleista lähes kaikki toimivat parhaiten silloin, kun romaniopiskelijoiden tai opinnoista kiinnostuneiden henkilökohtaiset tarpeet otetaan huomioon.

”Yläasteen jälkeen pääsin musiikkilukioon, johon menin hyvällä ja odottavaisella mielellä. Toisen vuoden alettua asiat omassa elämässä menivät alaspäin. Kaikkien asioiden summana lopetin opiskelun kesken. Kolme-neljä vuotta meni niin, etten opiskellut. Nyt olen kahden lapsen yksinhuoltaja. - - - Ajattelin silloin olevani niin pohjalla, ettei siitä ole enää ulospääsyä. Perheeni tuki minua ja he näkivät sen halun, että tahdon päästä eteenpäin. Rupesin sisäisesti tajuamaan, että voisiko olla niin, ettei tämä ollutkaan vielä tässä?”

*- Rosita Mäntyniemi, Uskalla! It's possible -videolla 2/12
(YouTube 2018)*

Opintojen nivelvaiheet ovat romaniopiskelijoille erityisiä ”vaaran paikkoja”. Tämä selittyy osin halusta siirtyä varhain aikuisten maailmaan. Juuri yläkoulusta valmistuneet nuoret saattavat jo muuttaa omilleen ja suunnitella perheen perustamista, jolloin opinnot jäävät ymmärrettävästi ainakin hetkeksi taka-alalle. Aivan kuten Rositalle Unelmista totta -videolla (YouTube 2018), perhe-elämän ja opintojen yhdistäminen on usein erityisen haastavaa romaninmaisille, jotka perinteisesti kantavat päävastuun kodin ja lasten hoitamisesta. Kun puhutaan romanien koulutustason nostamisen tarpeista, onkin syytä pitää mielessä kulttuurierot ja niiden vaikutukset. Samaan aikaan, kun pääväestön naiset saavat esikoisensa yhä vanhempana ja keskimääräinen lapsiluku on tippunut vuosikymmenien ajan, samaa ilmiötä ei ole nähtävissä romanien keskuudessa ainakaan yhtä vahvasti. Romanien koulutuspolkuja rakennettaessa onkin hedelmällistä pohtia, onko oikeutet-

tua nähdä romanien pääväestöstä poikkeava elämänkaari ja -tahti ongelmana, vai pitäisikö koulutuspolut räätälöidä pikemminkin romanien omia tapoja tukeviksi. (Rajala & Blomerus 2015, 32–33)

Lopuksi

Yleiskatsauksena hankkeesta voidaan sanoa, että se on onnistunut useimmissa tavoitteissaan. Kymmenien hankkeen piirissä olleiden romanien koulutustaso on noussut, ja heidän koulutusmyönteisyytensä ja uskonsa omiin mahdollisuuksiin on hankkeen työntekijöiden kokemuksen mukaan selvästi lisääntynyt. Suurin osa hakeutui tai suoritti hankkeen aikana loppuun peruskoulun ja toisen asteen koulutuksia, mutta myös korkeakouluopiskelijoita saatiin kourallinen. Tampereen osatoteutuksessa koulupudokkuus pysähtyi hankkeen myötä lähes kokonaan. Suurimmalla osalla opinnot ovat vielä kesken, joten on mahdotonta arvioida lopullisia tuloksia tutkinnon suorittaneiden suhteen. Toiveena on, että lukuisten hankkeen aikana koulutuksen pariin päätyneiden nuorten ja aikuisten valinnat säteilisivät ajan oloon myös lähiyhteisöön ja ehkäisivät ylisukupolvista syrjäytymistä tarjoten esikuvia ja valaen uskoa seuraaville opintojaan suunnitteleville romaneille. Useat opiskelijat, erityisesti korkeakoulussa, ovatkin ilmaisseet tiedostavansa tämän erityisen roolinsa tulevaisuuden ”valonkantajina”.

On selvää, ettei yksittäisellä, muutaman vuoden hankkeella ole mahdollista yksistään saada aikaan pysyvää muutosta. Hanketyö kohdistui suoraan arviolta reiluun puoleen tuhanteen romaniin, vaikkei heistä kaikki merkinneetkään itseään virallisissa osallistumislomakkeissa vähemmistöön kuuluviksi. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeen sivuja seurasi Facebookissa syyskuussa 2018 reilu 1 300 henkeä, joista kaikki tosin eivät olleet romaneita (Romanien osallisuus. Facebook-sivu). Suhteutettuna Suomen romanien arvioituun kokonaismäärään, noin kymmeneen tuhanteen, voidaan sanoa hankkeiden tavoittaneen huomattavan määrän koko yhteisöstä tavalla tai toisella. Toisaalta romanien oma aktiivisuus olisi voinut olla hankkeiden näkyvyyden huomioon ottaen vieläkin runsaampaa. Arvokeskustelulle, uskon luomiselle ja kouluttautumisen kannattavuuden näkyväksi tekemiselle jäi vielä paljon tarvetta. Yhteistyö yrittäjien kanssa jäi myös asetettuja tavoitteita alhaisemmaksi, sillä he eivät olleet erityisen motivoituneita osallistumaan hankkeen toimintoihin. Yrittäjiä oli haastavaa saada paikalle romanien koulutus- ja työllisyysmessuille, eivätkä myöskään Otavan opiston suunnitelmat yrittäjäyhteistyöstä lopulta toteutuneet. Asennevaikuttamista kaivataan siis yhä molempiin suuntiin.

Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen aikana tieto toimivista käytänteisistä romanityössä lisääntyi, kun kaikki tärkeät mallinnukset saatiin toteutettua ja pääosin myös juurrutettua eri instituutioiden pysyvään toimintaan. Myös tämä julkaisu ja hankkeessa suoritettavat kolme lopputyötä lisäävät tietoa romanien ja muiden vähemmistöjen parissa tehtävän työn erityisvaatimuksista. Romanit itse ovat olleet hyvin aktiivisia hankkeen toteuttamisessa, seuraamisessa ja kehittämässä, mikä oli yksi hankkeelle asetetuista tavoitteista. Satojen koulutusalan ammattilaisten tietous romanikulttuurista ja vähemmistöjen kohtaamisesta koulumaailmassa on lisääntynyt heille tarjottujen koulutusten myötä. Tšetanes naal ja Nevo tiija ovat olleet poikkeuksellisen näkyviä hankkeita myös Diakonia-ammattikorkeakoulun sisällä ja epäilemättä vähentäneet läsnäolollaan vähemmistöihin usein liitettyä turhaa mystiikkaa ja ennakkoluuloja sekä henkilöstön että opiskelijoiden parissa. Uskallan väittää, että hankkeen yleistavoite romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymisestä saatiin hyvin toteutettua.

Se, mitä me kaikki osatoteuttajat olemme kokeneet työssämme hankkeen parissa ja mitä haluamme sanoa opintoja ja työelämää pohtivalle romanitaustaiselle nuorelle tai aikuiselle, tiivistyvät Miriamin sanoissa:

"Unelmia kohti meneminen on vaatinut sinnikkyyttä ja rohkeutta. On hetkiä, kun tuntuu että voisi lannistuaikin, kun kaikki ei mene omien suunnitelmien mukaan. Ne urapolut ja työovet ei aina avaudu niin kuin haluaisi. Saan voimaa yrittämällä katsoa tulevaisuuteen ja pitämällä kiinni siitä unelmasta, enkä päästä siitä koskaan irti. - - - Etsikää se oma juttu, kokeilkaa, menkää työkokeiluihin. Tavoitelkaa unelmianne!"

- Miriam Schwartz, *Uskalla! It's possible* -videolla 5/12
(YouTube 2018)

LÄHTEET

- Houtsonen J., Kauppila J. & Komonen, K. (2000). *Koulutus, elämäntilanne ja identiteetti. Kasvatustieteellisiä avauksia suomalaisten oppimiseen*. Joensuun yliopisto.
- Kumpulainen, T. (toim.) (2014). *Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2014*. Koulutuksen seurantaraportti 2014:10. Opetushallitus.
- Opetushallitus (2016). *Suomen romanien koulutustaso ja kouluyönteisyys nousussa*. Opetushallituksen lehdistötiedote 16.3.2016. Saatavilla 2.8.2018 https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/suomen_romanien_koulutustaso_ja_kouluyönteisyys_nousussa
- Pulma, P. (toim.) (2012). *Suomen romanien historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rajala S., Blomerus S. (2015). *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin*. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus.
- Rajala S., Salonen M., Blomerus S. ja Nissilä L. (2011). *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset*. Raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus.
- Romanien osallisuus. Facebook-sivu. Saatavilla 6.9.2018 <https://www.facebook.com/romanienosallisuus>
- Tšetanes naal -hankkeen seurantaraportit 2016–2018. Tšetanes naal -hankkeen arkistot. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Youtube 2018. *Uskalla! It's possible*. Unelmista totta -videotarja. Saatavilla 6.9.2018 <https://www.youtube.com/playlist?list=PLX8L6VZCYbFK5hVFMZBUBVBRMqD1LHFBEn>

Michelle Kasa & Keijo Svart

”I CAN!” – ROMANINUORTEN INTENSIIVINEN KOULUNKÄYNNIN TUKIOHJELMA

*”Minusta tulee tulevaisuudessa rekkakuski, minusta asianajaja,
minusta lääkäri ja minusta...”*

Nämä ovat muutamia peruskouluikäisten romanioppilaiden toiveammatteja, jotka tulivat esille hankkeen alkuhaastattelussa. Hyviä ammatteja kaikki, mutta jokaisen saaminen vaatii paljon työtä ja opiskeluintoa. Osa nuorista ei haastattelussa osannut mainita yhtään tulevaisuuden ammatillista päämäärää tai toivetta. Miten nuorten unelmia voidaan sytyttää ja toteuttaa? Miten heidän koulunkäyntiään parhaiten tuetaan?

Tampereen kaupunki oli osatoteuttajana ESR-rahoitteisessa Tšetanes naal -hankkeessa vuosina 2016–2018. Mukana on ollut kuntia, kaupungeja, oppilaitoksia ja romanijärjestöjä eri puolilta Suomea. Hanketta hallinnoi Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen tavoitteena on ollut madaltaa romaninuorten kynnystä hakeutua koulutukseen, sujuvoittaa koulutuksen nivelvaiheita sekä vahvistaa heidän integroitumistaan yhteiskuntaan. Tampereella hanketta toteutti kaksi romanitaustaista erityisnuorisotyöntekijää yhdessä peruskoulujen ja muiden toimijoiden kanssa. Oleellista oli myös yhteistyö toisen asteen koulutusorganisaatioiden kanssa. Työtä ei tehty pelkästään koulussa, vaan myös nuorten kotona ja vapaa-ajalla. Nuorten tukeminen on vaatinut pal-

jon kohtaamista sekä kontaktien ja luottamussuhteiden luomista. (Tšetanes naal-hankesuunnitelma 2015, 58–59.)

Osatoteutuksen toiminta kohdennettiin peruskouluikäisille ja toisen asteen koulutuksessa oleville romanilapsille ja -nuorille, joille oli kertynyt paljon poissaoloja, erilaisia vaikeuksia tai puutteita koulunkäynnissä. Ohjauksen on todettu parantavan jatkokoulutukseen hakeutumista, ja erityisesti romaninuorten huoltajien toiveena on ollut saada kouluihin henkilökuntaa omasta kulttuuritaustasta (Rajala, Nissilä ym. 2011, 57, 62). Tavoitteena oli auttaa, ohjata ja tukea Tampereelle peruskoulun ala- ja yläasteella käyvien erityisopetusta tarvitsevien romanilasten koulunkäyntiä sekä motivoida heitä kiinnostumaan koulunkäynnistä ja ammatin hankkimisesta. Oppilaille annettiin vaikeuksia tuottavissa aineissa yksilö- ja lisäopetusta ja heidän koulunkäyntiään tuettiin pitkäkestoisella ja kokonaisvaltaisella yksilöohjauksella. Oppilaita tuettiin läksyissä ja pyrittiin lisäopetuksella varmistamaan peruskoulun päättötodistuksen saaminen ja jatkokoulutukseen pääsy. Tuki jatkui peruskoulun jälkeen myös toisen asteen koulutuksessa.

Ohjaajien työ oli romaninuorten parissa tehtävää ratkaisukeskeistä sekä intensiivistä erityisnuorisotyötä. Erityisnuorisotyö on moniammatillista työtä erilaisissa haastavissa elämäntilanteissa olevien nuorten kanssa, jotka tarvitsevat ohjausta ja vahvaa tukea omaan elämänhallintaan. Erityisnuorisotyöntekijä on nuorelle ohjaaja, esimerkki ja kasvattaja kohti aikuisikää.

Ohjauksen tuntimäärä määräytyi nuoren tilanteesta riippuen 1–20 h/vko/nuori, ja se oli tilanteesta riippuen pitkä- tai lyhytaikaista. Jokaiselle nuorelle tehtiin oma toimintasuunnitelma ja aikataulukaus tiiviissä yhteistyössä kouluhenkilöstön ja nuoren huoltajien kanssa. Työympäristönä oli pääsääntöisesti koulu, mutta joskus myös nuoren koti tai muu sovittu paikka. Toiminnan onnistuminen vaati ohjaustyötä myös kouluajan ulkopuolella. Tampereen osatoteutuksessa saatiin aikaan erinomaisia tuloksia, ja ohjaustyöstä kehitettiin malli romanioppilaiden koulunkäynnin intensiivisestä tukiohjelmasta, jossa tiivistyvät työn hyvät käytännöt (Liite 6).

Romanit Tampereella

Tampereen kaupunki on yksi Suomen muuttovoittoisimpia kuntia, ja erityisesti nuorten määrä on nopeassa kasvussa (Tampereen kaupunki 2018. Tampereen kasvuskenaariot). Paikallisten romanitoimijoiden kokemus on, että myös romanien määrä alueella on ollut kasvussa jo vuosia. Heitä saapuu Tampereen alueelle eri puolelta Suomea ja myös Ruotsista. Tilanne on luonut paikalliselle romanityölle ja viranomaisille painetta vastata kasvavan väestön tarpeisiin. Hanketyöntekijöi-

den ja alueen romanitoimijoiden arvion mukaan Tampereella ja sen naapurikunnissa asuu noin 600 romania, joista suuri osa on lapsia ja nuoria. Peruskouluissa ja toisen asteen koulutuksissa romanioppilaita Tampereella on yhteensä arviolta muutama sata ja esiopetuksessa muutamia kymmeniä. Lähes joka koulussa on vähintään yksi romanioppilas.

Suurella osalla Tampereen peruskoulua ja toisen asteen oppilaitoksia käyvistä romaninuorista menee hyvin. Tampereen tilanne heijastelee hanketyöntekijöiden kokemuksen mukaan valtakunnallista tilannetta, jossa yli puolella romanioppilasta opinnot sujuvat koulun rehtorien näkemyksen mukaan tyydyttävästi, hyvin tai erinomaisesti (Rajala, Nissilä ym. 2011, 29.) Osalla on kuitenkin haasteita oman elämänsä ja opintojensa kanssa. Heidän koulumotivaationsa voi olla heikko, heillä voi olla suuriakin oppimisen vaikeuksia tai paljon poissaoloja koulusta. Ilman vahvaa tukea moni nuori ei saa peruskoulua päätökseen ja toiselle asteelle siirtyminen tuottaa suuria vaikeuksia. Osa hanketyön piirissä tuetuista nuorista oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle ja osa oli ajautunut päihteiden ja pikkurikollisuuden pariin jo nuorena. Tilanne ymmärrettävästi asetti haasteita sujuvalle koulunkäynnille. Muutama hanketyön piirissä ollut nuori suoritti opintojaan vankeilasta käsin. Heille räätälöitiin omat opinto- ja ohjaussuunnitelmansa, mikä vaati ohjaajien yhteistyötä myös Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) kanssa. Ohjaustyö laitosnuorten kanssa toteutettiin samalla tavalla tiiviinä kuin muidenkin kanssa.

Suurimmalla osalla Tampereen alueen romaniperheistä menee hyvin, ja tilanne on viime vuosikymmenten aikana parantunut. Heillä on omat asunnot, ja he hoitavat asiansa itse eivätkä tarvitse ulkopuolista apua. Suurimmassa osassa Tampereen romanikoteja eletään siis tavanomaista perhe-elämää. Lapset käyvät koulua, ja moni aikuinen käy töissä tai tekee muuta yleishyödyllistä toimintaa. Romani-kulttuurissa mies on perinteisesti perheen pää, joka vastaa myös talousasioista. Nainen puolestaan hoitaa suurimmalta osin kodin ja lapset. Monet lapset ja nuoret ovat tottuneet tähän malliin ja myös odottavat sitä omassa lähipiirissään. Romaneille oma kulttuuri ja yhteisön tuki on hyvin tärkeää. Kokemus on osoittanut, että oman kulttuurin työntekijällä on suurempi mahdollisuus päästä yhteistyöhön yhteisön henkilöiden ja erityisesti nuorten kanssa.

Ohjausapua saaneiden lasten ja nuorten ongelmien taustalla oli yleensä perheen tai lähipiirin haastavat elämäntilanteet. Hanketyöntekijöiden kokemus on, että useilta ohjausapua saaneiden romanilasten ja -nuorten vanhemmilta puuttui voimavaroja oman elämän, saati perheensä hoitamiseen. Useiden perheiden haasteena oli juuri lasten koulunkäynnin pulmat. Koulutyön tukeminen ja esimerkiksi läksyissä auttaminen olisi vaatinut tietotaitoa ja energiaa, jota kaikilla vanhem-

milla ei ollut tarjota. Kyse oli usein yksinhuoltajaperheistä, joissa kasvatusvastuun kantava huoltaja oli henkisesti ja taloudellisesti tiukoilla.

Tampereella on tehty romanityötä vapaaehtoisvoimin jo kymmeniä vuosia, ja alueella on toiminut muutamia hankkeita jo aiemmin, jotka ovat edistäneet ja tiivistäneet paikallista romanityötä. Tampereella toimii oma romaniyhdistys TamRoma ry, joka on perustettu vuonna 2008. Yhdistyksen tarkoitus on auttaa romaneita integroitumaan yhteiskuntaan ja motivoida heitä saavuttamaan yhdenvertainen asema yhteiskunnassa. Yhdistyksessä työtä tehdään monimuotoisesti kaikissa ikäryhmissä, ja tarvetta sille on ollut paljon. TamRoma ry:n kautta romaninuoret ovat muun muassa suorittaneet koulun harjoittelu- ja TET-jaksoja. Romaniasianneuvottelukunnan ja paikallisen romaniväestön aloitteesta Tampereelle perustettiin vuonna 2013 Tampereen kaupungin asettama poikkihallinnollinen romanityöryhmä. Työryhmän tarkoituksena on tiedottaa romanikentän tarpeista sekä suunnitella ja toteuttaa niiden vaatimia toimenpiteitä. Työryhmään kuuluu Tampereen kaupungin eri virkatahoja ja romaniväestöä. Paikallinen romanityö kuuluu Tampereen kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelmaan.

Hyväksi havaittuja työtapoja

Alkusuunnitelman ja järjestelyjen jälkeen Tšetanes naal -hanke pääsi alkamaan Tampereella 1.8.2016. Hanketta esiteltiin eri kouluille ja asiaan kuuluville sidosryhmille. Koulujen rehtorit ja opettajat kartoittivat romanitaustaisten oppilaiden koulunkäynnin tilannetta ja selvittivät, olisiko hankkeesta apua omille oppilaille, jonka jälkeen pidettiin alkupalaveri. Alkupalaverissa ovat mukana oppilas, vanhemmat, hanketyöntekijä, rehtori ja opettaja sekä tarvittaessa muuta koulun henkilöstöä. Palaverissa selvitetään oppilaalle ja vanhemmille osatoteutuksen toimintaa ja tehdään oppilaalle sopiva toimintasuunnitelma.

Ohjaajina toimivat hanketyöntekijät kokivat saavansa tuen tarpeessa oleviin oppilaisiin hyvän kontaktin kohtalaisen nopeasti. Tätä epäilemättä edisti sama kulttuuritausta ja se, että ohjaajat tunsivat useita nuoria jo ennalta. Työ ei kuitenkaan ollut yksinkertaista, ja nuorten tilanteet muuttuivat nopeasti. Edellisenä päivänä kaikki saattoi sujua mutkattomasti ja suunnitelmien mukaan, ja seuraavana päivänä kaikki täytyi aloittaa nuoren kanssa alusta, eikä mikään tuntunut onnistuvan. Jotkut nuoret eivät saapuneet kouluun ollenkaan, ja ensimmäinen haaste oli saada heidät paikalle. Tämänkaltaisten nuorten kanssa tavoitteet asetettiin alkuun pieniksi, ja edettiin hiljalleen kohti suurempaa vastuunkantoa omasta koulutyöstä. Joidenkin kohdalla aamuhärämiset tuottivat suurta vaikeutta, ja ohjaajan täytyi soittaa aamuhärätys puhelimella. Tarvittaessa ohjaaja kävi jopa

hakemassa nuoren kouluun, vaikka vastuu nuoren oppivelvollisuuden suorittamisesta kuuluisi huoltajille.

Hanketyöntekijät kokivat seuraavat asiat haastavan työn onnistumisen edellytyksiksi:

1. Koulunkäynnin tukeminen ja yksilöopetus

Työ tapahtui pääsääntöisesti koululla noin 1–6h/vko/nuori. Haastavissa tilanteissa tukea saatettiin antaa tilapäisesti jopa 10 tuntia viikossa. Oppilaan kanssa työstiin rauhassa oppiaineita, joiden opiskelu tuotti vaikeuksia. Näitä olivat useimmiten matemaattiset aineet ja kielet. Samalla tehtiin läksyjä, harjoiteltiin kokeisiin, keskusteltiin ja vaihdettiin kuulumisia.

2. Kasvun tukeminen ja tulevaisuuden suunnittelu

Nuoren kehitystä tuettiin tiiviillä yhteydenpidolla ja keskusteluilla, joissa kartoitettiin opiskelun vaihtoehtoja ja rakennettiin opintopolkuja. Yksilöohjaus tapahtui yleensä koulussa tai sen ulkopuolella keskimäärin 4–6h/vko/nuori. Kasvun tukeminen oli nuoren ohjaamista, kasvattamista ja koulumotivaation lisäämistä sekä läsnäoloa hyvissä ja pahoissa tilanteissa. Tapaamiset koulun ulkopuolella olivat nuorille usein mieluisia. Nuoret kokivat kouluympäristön ulkopuolisen tilan rennompana, mikä helpotti arkojenkin asioiden käsittelyä.

3. Yhteistyöverkoston kokoaminen

Intensiivinen, kulttuurisensitiivinen koulunkäynnin tukiohjelma vaatii moniammatillista osaamista ja yhteistyötä eri tahojen ja viranomaisien kanssa. Näitä olivat mm. koulu- ja sosiaalitoimi, koulupsykologi, lastensuojelu ja oppilaan huoltajat. Tampereelle perustettiin hanketyön avuksi moniammatillinen tiimi, joka koostuu perusopetuksen rehtoreista, opettajista sekä muista asiaan kuuluvista henkilöistä tilanteen mukaan. Tiimin tarkoituksena oli olla hankkeen työrukkanen, joka toimi suurena apuna ohjaukselle.

4. Oman kulttuuri-identiteetin ja minäkuuvan vahvistaminen

Monille nuorille teini-ikä on ovenavaus oman identiteetin kehittymiseen monine uusine haasteineen. Takana on suojattu lapsuus ja alakoulu yhdessä muiden koulukavereiden kanssa erottumatta juurikaan muista oppilaisista. Teini-ikään tullessa romaninuori alkaa yleensä yhä enenevästi käyttäytyä

oman kulttuurinsa tapojen mukaisesti. Romanikulttuurin vaikutus näkyy lähes kaikissa nuoren toimissa hyvinkin vahvasti juuri teini-ikässä nuoren etsiessä omia vahvuuksiaan romanina.

Läheiset henkilöt ja romanikulttuurin moninaiset tavat vahvistavat nuoren kasvavaa identiteettiä romanina.

5. Vapaa-ajan ohjaus

Nuorten kanssa käytiin tutustumassa liikuntasaleilla eri lajeihin. Kiinnostavimmiksi liikuntamuodoiksi osoittautuivat nyrkkeily ja kuntosaliharjoitteet. Hanketyöntekijöiden arkikokemuksen mukaan monet romaninuoret, etenkin pojat olivat kiinnostuneita eri urheilumuodoista. Vaikeutta tuottaa kuitenkin harrastusten kalleus, ja osin tämän vuoksi tai muun motivaation puutteen vuoksi harrastukset jäivät usein kokeiluiksi. Joukosta löytyi kuitenkin aina joku, joka kiinnostui jatkamaan harrastusta hankkeen järjestämien ohjattujen tutustumiskäyntien jälkeenkin. Lisäksi hankkeessa mukana olleille nuorille järjestettiin raskaiden koulupäivien vastapainoksi yhteistä toiminnallista tekemistä. Tšetanes-kerho kokoontui kerran kuukaudessa, ja siellä oppilaiden kanssa esimerkiksi pelailtiin erilaisia pelejä.

6. Perhetyö

Myös perhe ja huoltajat tarvitsivat apua. Osalla huoltajista puuttui voimavaroja auttaa nuorta ja tukea nuoren koulutusta. Konkreettista apua annettiin muun muassa herättämällä koululaisia aamulla puhelimitse. Joissakin perheissä myös kaupungin perhetyöntekijät olivat mukana tukemassa perhettä. Yhteistyö perheisiin oli tiivistä ja keskustelupalavereita pidettiin kahden kuukauden välein.

7. Oman työkyvyn ylläpitäminen

Erityisohjaajan työ on henkisesti raskasta ja omista voimavaroista on pidettävä hyvää huolta. Hyvällä työnohjauksella ja oman fyysisen ja henkisen kunnon huollolla on jaksamisen kannalta iso merkitys. Työnohjausta olisi hyvä pitää vähintään kolmen kuukauden välein. Ohjaajien asiakasmäärää kannattaa rajata ja tehdä työlle selkeä aikataulu. Oman työn suunnittelua ja rajaamista vaikeutti se, ettei romaniyhteisössä yleensä sovita vierailuaikoja etukäteen eikä yhteyttä oteta ainoastaan virka-aikana vaan tarpeen mukaan.

Luottamussuhteen rakentaminen vie aikansa

Ensisijainen vaatimus työn onnistumiselle oli luottamussuhteen luominen hankkeen piirissä olevien nuorten kanssa. Se oli samalla yksi työn haastavimmista puolistista. Ohjaajien työssä on kyse monimuotoisesta intensiivyydestä, jossa nuori täytyy kohdata kokonaisvaltaisesti. Nuoren täytyy pystyä luottamaan siihen, että ohjaaja todella uskoo hänen potentiaaliinsa ja kykyynsä pärjätä yhteiskunnan ja elämän eri osa-alueilla. Onnistunut työ vaatii molempien osapuolten kunnioituksen toisiaan kohtaan.

Ohjaajat kokivat, että aiemmat kontaktit nuorten kanssa helpottivat yhteistyön alkamista. Naisohjaaja tunsi osan tytöistä etukäteen aiemmin pidettyjen kesäleirien kautta. Toisaalta tutun aikuisen muuttunut asema aiheutti joskus vastarintaa, mikä saattoi osin aiheutua myös ohjaajan verrattain nuoresta iästä. Kun työtä oli tehty jo jonkin aikaa, osa nuorista kokeili rajoja ja uhmasi ohjaajan auktoriteettia, mikä näkyi omaehtoisuutena ja asiattomana kielenkäyttönä. Aiemmin ohjaaja oli tavannut nuoria heidän vapaa-aikanaan, nyt työskentely tapahtui kouluympäristössä, missä oli perusopetuksen opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet ja arviointikriteerit. Yhteistyön jatkuessa nuorten kanssa päästiin kuitenkin rutiininomaiseen työskentelyyn. Toimintamallit selkiintyivät ja vakiintuivat, minkä myötä konfliktit vähenivät ja nuori pystyi avoimesti ilmaisemaan eriävät mielipiteensä.

Joidenkin nuorten kanssa mutkattomat välit ja yhteistyö muotoutuivat nopeasti, joidenkin kanssa yhteistyön rakentuminen taas vei enemmän aikaa. Nuorten kanssa tapahtuneita kuohuntatilanteita saatiin vähenemään rakentavalla toiminnalla, kuten ryhmäpajoilla ja yksilöohjauksilla. Kun nuoret kokivat myönteisiä kokemuksia hanketyöntekijän kanssa, kasvatti se nuoren luottamusta ja arvostusta hanketyöntekijää kohtaan. Monet nuoret selvästi kaipasivat luotettavaa aikuista elämäänsä, ihmistä joka oli läsnä ja kuunteli.

Toiminnan alkaessa uuden nuoren kanssa häntä tavattiin tiiviisti kahden kesken. Joskus ohjaaja saattoi viedä nuoren kahville tai syömään. Yhdeksi parhaista keskustelutilanteista osoittautui autoilu nuoren kanssa. Kontaktin luomista auttoi, että työntekijänä oli romanihenkilö. Nuoret tarkastelivat ja tenttasivat työntekijöitä tarkasti. Kokemus ohjaajien aitoudesta ja rehellisyydestä olivat onnistuneen työn edellytyksiä. Työ sai hyvää palautetta, oppilaiden koulunkäynti parani ja poissaolojen määrä saatiin laskuun.

Myös yhteistyö hankenuorten perheiden kanssa vaati ohjaajilta tilannetajua ja keskustelukykyä. Uusien hankenuorten huoltajien kanssa pidettiin perhepalaveri, jossa kartoitettiin nuoren tilannetta ja kuultiin huoltajien toiveita koulunkäynnin

tukemiseen. Hanketyö oli tärkeä tuoda esille parempien koulutusmahdollisuuksien avaajana eikä rangaistuksena. Useimmat vanhemmat olivat kiitollisia nuorelle tarjottavasta avusta, mutta kaikki eivät syystä tai toisesta halunneet ottaa apua vastaan.

Nuorilla oli monia haastavia tilanteita koulussa, kotona ja vapaa-ajalla, joita ohjaajat selvittivät yhdessä perheen ja koulun kanssa. Perheen toiveet oli tärkeää ottaa huomioon, ja toisaalta ohjaajan täytyi tarkkaan punnita sanansa, ettei loukkaisi ketään osapuolta. Erityisen herkkiä olivat konfliktitilanteet, jossa vastakkain olivat romaninuori ja pääväestön nuori. Yksittäisissä tilanteissa ohjaajat kokivat, että esimerkiksi kiusaamistilanteita selvitellessä joku kouluhenkilökunnasta ajatteli ohjaajien olevan taustansa vuoksi liikaakin romaninuoren puolella. Kiusaamistilanteiden selvittely vaati ohjaajilta viisautta suhtautua asiaan objektiivisesti ja antaa oikeudenmukaisia kannanottoja. Useat vanhemmat toivoivat hanketyöntekijää mukaan nuoren koulu- ja lastensuojelupalaveriin. Vanhemmat kokivat omaa kulttuuria edustavan työntekijän usein keskusteluita sujuvoittavaksi tekijäksi, joka esti me ja he -vastakkainasettelun syntymisen. Omaa kulttuuritaustaa edustavan kouluhenkilökunnan jäsenen on todettu lisäävän oppilaiden ja huoltajien turvallisuuden tunnetta ja sitoutumista koulua kohtaan (Rajala, Nissilä ym. 2011, 70–71).

Suurin osa koulun henkilökunnasta lähti myönteisin ja avoimin mielin mukaan yhteistyöhön tukemaan nuoria ja hanketyötä, ja he osallistuivat myös toimenpiteiden suunnitteluun. Henkilökunta informoi hanketyöntekijöitä yleensä herkästi nuoren tilanteesta tapahtuvista muutoksista. Joidenkin koulun henkilöstön edustajien kanssa yhteistyö oli haastavampaa, eikä kaikilla tuntunut olevan kiinnostusta ottaa vastaan hanketyön tarjoamaa tukea nuorille. Tämä saattoi johtua opettajan motivaation puutteesta, siitä että työ koettiin tarpeettomaksi tai että hanketyöntekijän koettiin jollain tavalla tulevan opettajan työalueelle. Nämä ovat kuitenkin vain ohjaajien arvailuja. Suoraa negatiivista palautetta hanketöinnistä ei saatu. Se, ettei nuorelle tarjottua tukea priorisoitu työssä näyttäytyi esimerkiksi useiden sovittujen tapaamisten muutoksina ilman ilmoitusta. Nämä tilanteet olivat kuitenkin melko harvinaisia, ja ohjaajien tullessa paremmin tutuksi koulun henkilöstön kanssa myös yhteistyö muuttui yleensä sujuvammaksi.

Romanityöt ja kulttuurisensitiivinen ohjaustyö

Hankkeen alusta asti työskennelleen miespuolisen ohjaajan työpariksi palkattiin kevättalvella 2018 naispuolinen nuori romaniohjaaja, joka työskenteli ennen kaikkea kouluympäristössä. Tavoitteena oli, että ohjaukseen hakeutuisi enem-

män tyttöjä, ja samalla saataisiin helpotettua aiemmin yksin työskennelleen ohjaajan suureksi paisunutta työtaakkaa. Naispuolisen työntekijän palkkaamisella haluttiin myös edistää nuorten ja ohjaajien välistä luottamussuhdetta niin, että teini-ikäisten romanityttöjen olisi mahdollista keskustella luottamuksellisesti aroistakin aiheista, joista he eivät romanikulttuurissa perinteisesti voi keskustella vanhemman romanimiehen kanssa. Näitä ovat muun muassa parisuhteeseen, kehoon ja perheen perustamiseen liittyvät aiheet.

Romanitytöt ja -pojat käyvät nuoruudessa läpi paljon samoja kehitysvaiheita ja pohdintoja kuin pääväestö. Romanikulttuuri tuo kuitenkin ikäkauteen joitakin erityispiirteitä, joita on hyvä voida pohtia luotettavan, samaa sukupuolta ja kulttuuritaustaa edustavan aikuisen kanssa. Lapsen kasvaessa nuoreksi häneltä vaaditaan erityistä taitoa löytää oma paikkansa sekä romaniyhteisössä että romaniuorena yhteiskunnassa. (Junkkala & Tawah 2009, 20.)

Romanitytöt alkavat yläkouluiässä usein vetäytyä enemmän romanikulttuuriin ja noudattamaan tarkemmin sen tapoja. Niihin liittyy lukuisia häveliäisyys- ja kunnioitussääntöjä. Nuorelta odotetaan päätöstä pukeutua tai olla pukeutumatta perinteiseen romanasuun, joka on selvä merkki aikuisuuteen siirtymisestä. Romanihameiden käyttö tuo mukanaan paljon vastuuta, ja tytöiltä odotetaan niiden myötä aikuisempaa käytöstä. Lisäksi tytöt ottavat usein paljon osaa kasvatus- ja kotitöihin jo teini-iässä. Monilla teini-ikäisillä romanityttöillä on lukuisia nuorempia sisaruksia, joiden hoitovastuusta he kantavat osansa. Myös tyttöjen itsensä kasvatukseen saattaa osallistua myös muutkin kuin huoltajat. Romaniyhteisössä perheen käsite on usein pääväestöä laajempi, käsittäen ydinperheen lisäksi myös esimerkiksi isovanhemmat, sedät, tädit ja muun läheisyyden. (Sisäministeriö. Romanit.fi, 2018.)

Malla Laitin mukaan romanitytöt alkavat suunnitella perhe-elämää usein pääväestön tyttöjä nuorempana, eikä siitä ole häveliäisyysyistä tapana keskustella huoltajien tai vanhempien sukulaisten kanssa. Tulevaan perhe-elämään halutaan satsata, sillä sen koetaan tuovan sosiaalista ja taloudellista turvaa. Nuoret eivät aina koe olevansa yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä tai yhteenkuuluvuutta pääväestön kanssa. Tällöin on loogista sitoutua perinteisiin romanitapoihin ja hakea tukea erityisesti omasta yhteisöstä. (Laiti 2011, 35–36.)

Tampereen ohjaajatyöpari koki, että ala-asteikäisten lasten kanssa toimiessa sukupuolella ei juuri ollut merkitystä. Lapset hakeutuivat samalla tavalla kummankin ohjaajan luokse. Vaikka molemmat ohjaajat työskentelivät sujuvasti sekä tyttöjen että poikien kanssa, yläkouluikäisten kanssa toimiessa ohjaajan sukupuolella tuntui olevan merkitystä. Teini-ikäiseen nuoreen sai yleensä paremman

kontaktin saman sukupuolen edustaja, erityisesti jos nuori oli vahvasti omaksunut romanikulttuurin tavat.

Hanketyön aikana tuli eteen useampia tilanteita, joissa teini-ikäiset romanitytöt ohjattiin tai ohjautuivat naistryöntekijälle, kun heidän oli kulttuurisista syistä vaikeaa toimia miespuolisen romanityöntekijän kanssa. Myös jotkin hankkeen piiriin tulleet uudet tytöt tai heidän huoltajansa toivoivat nimenomaan naistryöntekijää. Hankkeeseen tuli lisää nuoria tyttöjä naistryöntekijän aloitettua hankkeessa työskentely, ja varsinkin koulukiusatut tytöt tuntuivat kaipaavan juuri naisen tukea. Samalla tavalla enemmistö yläkouluikäisistä romanipojista hakeutui ensisijaisesti miesohjaajan luokse ja tuli selvästi läheisemmäksi hänen kanssaan. Hanketyöntekijät kokivat, että aikuinen romaninainen ja -mies ohjaajina toimivat nuorille roolimalleina, jotka vahvistivat nuorten positiivista minäkuvaa ja identiteettiä romaneina. Nuoret toivat esille, että kokivat samasta kulttuuritaustasta tulevien ohjaajien usein ymmärtävän heidän tilannettaan päiväestön työntekijöitä paremmin. He myös kertoivat kokevansa kouluympäristön turvallisemmaksi, kun paikalla oli oman kulttuurin edustajia.

Ohjaustyön tulokset

Tampereen osatoteutuksen tulokset ovat erinomaiset. Vuoden 2016 syyslukukauden alussa hanketyö aloitettiin neljän pojan kanssa. Osallistujien määrä kasvoi koko työskentelyn ajan. Vuoden 2017 alussa nuoria oli jo mukana reilu 10, ja vuoden 2018 alussa 25 romanilasta ja nuorta sai intensiivistä tukea koulutyöhönsä. Mikäli halutaan tehdä ansiokasta työtä, lukumäärä on yhdelle työntekijälle liian suuri. Yksi työntekijä pystyy toimimaan laadukkaasti noin kymmenen nuoren kanssa.

Tyttöjen määrä ohjauksessa lisääntyi huomattavasti naispuolisen ohjaajan aloitettua työnsä kevättalvella 2018. Kaikki tuen piirissä olleet lapset ja nuoret pääsivät hankkeen aikana luokaltaan, ja ysiluokalla olleet saivat päättötodistuksensa. Osalle siirtyminen ammattikouluun vaati paljon keskustelua ja yhteistyötä koulun kanssa sekä lisätehtävien tekoa ja työssäoppimista ohjaajan tuella. Muutama nuori siirtyi ammattikoulusta työelämään ennen opintojen suorittamista loppuun. Onkin huomionarvoista, että vaikka joidenkin nuorten osalta peruskoulun päättötodistuksen saaminen on suuri saavutus, se ei vielä takaa onnistunutta ja katkeamatonta koulutuspolkua jatkossa. Hankkeessa saadun kokemuksen perusteella heikoilla arvosanoilla läpäisty yläkoulu kielii usein vahvan tuen tarpeesta myös jatko-opinnoissa.

Vuosikymmenen alussa tehdyn selvityksen mukaan päättötodistus jää vuosittain uupumaan lähes 15 prosentilta romanitaustaisista oppilaista (Rajala, Salonen

ym. 2011, 59). Tähän peilattuna Tampereen osatoteutuksessa on onnistuttu rakentamaan erittäin toimiva koulutuksen tuen malli ja saatu aikaan ilmiömaisia tuloksia. Nuoriin saatiin luotua hyvä kontakti ja luottamussuhde. He onnistuivat tiukan mutta myötäelävän ohjauksen avulla löytämään omat unelmansa ja realistiset portaat niitä kohti.

Myös kouluyhteisöissä havahduttiin selvästi aiempaa vahvemmin siihen, että romanioppilailla on kykyä ja halua pärjätä yhteiskunnassa. Poissaolot vähenivät huomattavasti, ja yhteistyö kouluhenkilökunnan kanssa muuttui sujuvammaksi. Useiden kulttuuri- ja hankeinfojen myötä myös viranomaiset saivat luotettavaa ja päivitettyä tietoa romanikulttuurista ja toimivista työtavoista. Useille viranomaisille tarjottiin tarpeen mukaan konsultaatioapua yksittäistapauksien käsittelyyn. Saavutukset eivät onneksi jääneet kaupungin hallinnolta huomaamatta. Toimintamallia ja ohjaustyötä ollaan Tampereella vakinaistamassa vuoden 2019 alusta, eli työ jatkuu!

LÄHTEET

- Laiti, M. (2011). Romanioppilaiden nivelvaiheiden tuki. Teoksessa Rajala S. (toim.) (2011). Romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2011:14. Opetushallitus.
- Rajala S., Salonen M., Blomerus S. & Nissilä, L. (2011). Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus.
- Sisäministeriö. Romanit.fi, 2018. Nuorten arki. Saatavilla 4.8.2018 <https://www.romanit.fi/opetus/nuorten-arki/>
- Tampereen kaupunki. Tampereen kasvuskenaariot. Saatavilla 4.8.2018 https://www.tampere.fi/tiedostot/t/k8nrLYxqv/Tampereen_kasvuskenaariot_Timo_Aro_040618.pdf
- Tampereen kaupunki. Yhdenvertaisuussuunnitelma. Saatavilla 4.8.2018 [/https://www.tampere.fi/tiedostot/y/5xEGO4TNN/yhdenvertaisuussuunnitelma.pdf](https://www.tampere.fi/tiedostot/y/5xEGO4TNN/yhdenvertaisuussuunnitelma.pdf)
- Tšetanes naal -hankesuunnitelma (2015). Tšetanes naal -hankkeen arkistot.

Anni Kettunen

PÄÄKAUPUNKISEUDUN ERITYISPIIRTEET ROMANIEN KOULUNKÄYNNIN TUKEMISESSA

Tšetanes naal -hankkeen Helsingin kaupungin osatoteutuksessa kokeiltiin projektin aikana lukuisia eri keinoja tukea paikallisten romanioppilaiden koulunkäyntiä, eikä kaikkiin haasteisiin ole pystytty vielääkään vastamaan. On kuitenkin löydetty yhteisiä piirteitä niistä toimintatavoista, joilla koulutuspolkuja voidaan tasoittaa. Näitä toimintatapoja kehitetään edelleen. Kun tavoitteena on tukea romanioppilaiden koulunkäyntiä pääkaupunkiseudulla, työssä täytyy ottaa huomioon ne erityispiirteet, jotka erottavat alueen olennaisesti muusta Suomesta. Näistä eroista eniten romanityöhön on osatoteutuksessa koettu vaikuttavan kaksi asiaa: muualta muuttaneiden romanien suuri määrä ja sen myötä romaniyhteisön sisäinen eriytyneisyys sekä työskentelyalueen suuruus. Nämä tekijät aiheuttivat haasteita resurssien riittämiselle ja kohderyhmän tavoittamiselle. Valtaosa Suomen romaneista asuu pääkaupunkiseudulla, joten tehokas puuttuminen romanien koulutuksen haasteisiin alueella on erityisen tärkeää.

Työn haastavuutta lisäävien erityispiirteiden lisäksi pääkaupunkiseudulla on myös positiiviset piirteensä romanityön saralla. Se tarjoaa muuta Suomea enemmän vaihtoehtoja sekä opiskelu- että työrintamalla. Oman kiinnostuksen mukaisia vaihtoehtoja on helpompi löytää, ja aina löytyy muita vaihtoehtoja, jos yksittäisen opiskelu- tai työpaikan suhteen ei onnistu. Myös mielekästä vapaa-ajan toimintaa on runsaasti tarjolla.

Yhteisön hajautuneisuus - haaste koulutukselle?

Koulutukseen liittyvät ongelmat näkyvät erityisesti pääkaupunkiseudulla, koska muualta muuttaneiden romaniperheiden määrä on suuri. Osalta perheistä näyttää uupuvan yhteiskunnallista sitoutumista ja aktiivista kansalaisuutta tukevia yhteisöllisyyden siteitä ja taitoja. Koulun vaihtaminen paikkakunnalle muuton myötä voi puolestaan hankaloittaa romanioppilaan koulunkäyntiä. Luokan pysyvyyden on todettu vaikuttavan positiivisesti oppilaan koulumenestykseen, psyykkiseen hyvinvointiin ja sosiaaliseen pääomaan (Rajala, ym. 2011, 51). Uudelle asuinpaikkakunnalle muuttaminen siis vaikuttaa paitsi lapsiin ja nuoriin, myös koko perheeseen.

Koko Suomessa noin 15–20 prosenttia 9. luokan päättävistä romaninuorista jää ilman peruskoulun päättötodistusta, kun kaikista oppilaista vastaava osuus on reilut kaksi prosenttia (Rajala ym. 2011, 58). Vaikka luvut ovat pian 10 vuoden takaisia, Helsingin opetusvirastossa (nykyisin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala) hankkeen aikana tehtyjen kartoitusten perusteella tilanne vaikuttaa Helsingissä olevan romaninuorten kohdalla vielä huolestuttavampi: joka vuosi noin 5–10 prosenttia helsinkiläisistä romanioppilaista jättää peruskoulun kesken, noin puolella oppilaista on tavanomaista enemmän poissaoloja ja niistä johtuvia oppimisen vaikeuksia, ja peruskoulunsa päättävistä nuorista vain osa jatkaa suoraan toisen asteen opintojen pariin. (Selvitys Helsingin romanioppilaiden tilanteesta 2016.)

Suomessa romanioppilaiden osuus erityisopetuksessa on ollut suhteettoman suuri, minkä myös kansainväliset vähemmistöjen asemaa ja kansalaisten oikeuksien toteutumista seuraavat valvontaelimet ovat huomioineet (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 65). Osatoteutuksessa kerätyn tiedon myötä kävi ilmi, että erityisesti Helsingissä erityisopetuksen piirissä olevien romanilasten osuus on huomattava. Vuonna 2016 selvästi yli puolet peruskoulujen romanioppilaista sai erityistä tukea tai opiskeli eriytetysti (Selvitys Helsingin romanioppilaiden tilanteesta 2016).

Vaikka usealla romanioppilaalla on pääväestöä enemmän ongelmia koulunkäynnissä, on tilanne parantunut viimeisen vuosikymmenen aikana: poissaoloja on vähemmän, ja yhä useampi romanioppilas suorittaa peruskoulun loppuun sekä jatkaa toiselle asteelle. (Rajala ym. 2011, 36–40). Nykyhallituksen toteuttamat koulutusleikkaukset kuitenkin vaarantavat myönteisen kehityksen: etenkin ryhmäkokojen kasvaessa ja koulunkäyntiavustajien määrän vähentyessä erityishuomiota tarvitsevat oppilaat kärsivät eniten. (Niemi 2016, 1–3.)

Tärkein tekijä romanien koulutuspolkujen kehityksessä on ollut romanivanhempien sitoutuminen lastensa koulunkäyntiin ja heille syntynyt luottamus koululaitosta kohtaan (Niemi 2016, 3). Romanien kohdalla pelkästään koulu-

maailmassa näkyviin ongelmiin puuttuminen ei siis riitä. Hankkeessa saadun kokemuksen mukaan koulussa ilmenevien ongelmien taustalla näyttää usein olevan moninaisia syitä, jotka vaativat kokonaisvaltaista tukea ja koko perhekunnan huomioonottamista.

Lähes poikkeuksetta romanivanhemmat toivovat lastensa suorittavan peruskoulun loppuun, mutta taidot tukea lapsen koulunkäyntiä ovat puutteelliset (Rajala & Blomerus 2015, 8–9). Oma koulunkäynti on monesti jäänyt vähäiseksi, joten koulumaailma saatetaan kokea vieraaksi ja pelottavaksikin paikaksi. Tällöin vanhempien ja koulun välisen yhteistyön toimiminen on erityisen tärkeää. Kouluhenkilökunnan tulee huomioida romanioppilaan kotitausta ja sen merkitys koulunkäynnille ja näin pyrkiä kompensoimaan mahdollisia kotoa tulevan tuen puutteita koulussa.

Opetushallituksen katsauksen (Rajala ym. 2011, 36–40) perusteella romanivanhempien ja koulun yhteistyö sujuu hyvin ja siinä on tapahtunut huomattavaa kehitystä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Helsingin kaupungin opetusvirastossa tehdyn kartoituksen perusteella tilanne ei ole Helsingissä yhtä valoisa: noin 30 prosenttia rehtoreista kokee, ettei yhteistyö romaniperheiden kanssa sujuu yhtä hyvin kuin pääväestöön kuuluvien perheiden kanssa (Selvitys Helsingin romanioppilaiden tilanteesta, 2016).

Osatoteutuksen aikana huomattiin, että niin kouluhenkilöstöllä kuin muillakin viranomaisilla on runsaasti epävarmuutta siitä, kuinka romanioppilaita tulisi kohdata. Myös Opetushallituksen katsauksesta (Rajala ym. 2011, 70) selviää, että kouluhenkilöstön tietotaso romanikulttuurista on melko heikko. Huomionarvoista on, että Etelä-Suomessa asuvat romanioppilaat toivovat muuta Suomea enemmän opettajan tuntevan omaa kulttuuriaan nykyistä paremmin (Rajala ym. 2011, 74).

Pahimmillaan tietämättömyyden aiheuttama epävarmuus voi johtaa siihen, ettei esimerkiksi romanioppilaan koulunkäynnin ongelmiin puututa ajoissa tai samalla tavalla kuin pääväestöön kuuluvan oppilaan kohdalla. Jos esimerkiksi poissaoloja katsotaan jo alaluokilla läpi sormien, ongelmat vain pahenevat ja koulunkäynti vaikeutuu entisestään. Suurimpana pelkona vaikuttaa olevan se, että tahtomattaan loukkaa romanioppilasta tai -perhettä, koska ei tunne kulttuuria riittävän hyvin. Hankkeen aikana kohdatut romanit eivät kuitenkaan kokeneet, että kulttuuriin liittyvät kysymykset olisivat loukkaavia: valtaosa kertoi kulttuuriinsa liittyvistä asioista hyvinkin mielellään.

Projektin aikana kouluhenkilöstölle ja muille viranomaisille järjestetyt dialogitilaisuudet (Liite 10) romanikulttuurista saivat osallistujilta hyvää palautetta. Osa jopa päivittäin romaneja kohtaavista osallistujista koki saaneensa ensimmäis-

tä kertaa mahdollisuuden keskustella täysin avoimesti romanin kanssa. Mikään kysymys ei tuntunut typerältä ja kaikkeen mielen päällä olevaan sai vastauksen. Learning café -menetelmä synnytti todella antoisaa keskustelua ja auttoi ymmärtämään romanikulttuuriin liittyviä piirteitä paremmin.

Moni myös koki, ettei mieltä painavia asioita ole ennen uskaltanut kysyä, ettei vain vahingossa loukkaa ketään. Tämä ajattelutapa tuntui monen kohdalla muuttuvan kouluviranomaisille pidetyn koulutuksellisen dialogitilaisuuden myötä. Positiiviset ja avoimen vuorovaikutukselliset kohtaamiset romanien ja pääväestön välillä ovatkin osatoteutuksessa saadun kokemuksen perusteella omiaan hälventämään epävarmuutta ja ennakkoluuloja puolin ja toisin.

Koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista huolimatta on tärkeää muistaa, että suuri osa romanioppilaista pärjää peruskoulussa hyvin. Hankkeen aikana ei tullut esille mitään romanikulttuurin itsensä aiheuttamia haasteita lasten ja nuorten koulunkäynnille. Syyt mahdollisiin ongelmiin liittyivät lähinnä perheiden vaikeisiin elämäntilanteisiin, vanhempien puutteellisiin taitoihin tukea ja kannustaa lastensa koulunkäyntiä sekä tietämättömyyden aiheuttamaan epävarmuuteen kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Tällaisiin tilanteisiin liittyvät monialaiset ongelmat vaativat pitkäkestoista romaniperheen ja koulun yhteistyötä sekä romanioppilaan tukemista jo alakoulusta lähtien (Rajala ym. 2011, 78).

Pääkaupunkiseudun alueellinen laajuus ja jakautuminen

Kehittämisprojektin yhdeksi suurimmista haasteista nousi kohderyhmään kuuluvien romaninuorten ja heidän perheidensä löytäminen. Helsingin opetusvirastossa tehdyn kartoituksen mukaan Helsingissä on peruskouluikäisiä romaninuria ja -lapsia noin sata, ja nämä oppilaat ovat jakautuneena ympäri Helsingin lukuisia kouluja. Koulukohtainen romanioppilaiden määrä jää siis hyvin vähäiseksi: useimmissa Helsingin kouluissa romanioppilaita on vain yksi, muutama tai ei ollenkaan. (Selvitys Helsingin romanioppilaiden tilanteesta, 2016.)

Suomessa ei tehdä tilastointia etnisen taustan perusteella, joten romanioppilaiden sijoittumisesta eri kouluihin ei ole valmista tietoa saatavilla. Jokaisen pääkaupunkiseudun koulun henkilöstön tavoittelu erikseen on aikaa vievää, eivätkä saadut tiedot välttämättä enää seuraavana vuonna pidä paikkaansa. Suurista oppilasmääristä johtuen esimerkiksi koulun rehtorit eivät välttämättä ole edes tietoisia koulussaan olevista romanioppilaista (Rajala ym. 2011, 72). Kun romanioppilaita oli onnistuttu löytämään, seuraavana haasteena oli resurssien riittämättömyys. Haasteeksi nousee mahdollisuus järjestää koulunkäyntiä kokonaisvaltaisesti tukevaa toimintaa jokaisella Helsingin koululla tai asuinalueella.

Kehittämishankkeen aikana kokeiltiin lukuisia erilaisia tapoja tavoittaa romanioppilaita ja tukea heidän koulunkäyntiään. Yksittäisten tapahtumien, kuten vanhempainiltojen, opiskeluun liittyvien vierailujen ja infotilaisuuksien mainonnassa hyödynnettiin laajasti muun muassa sosiaalista mediaa, mutta osallistujia oli hyvin vähän tai ei ollenkaan. Pienempien kuntien kiinteämmissä ja paremmin juurtuneissa romaniyhteisöissä sana tuntui leviävän helpommin romanilta toiselle, mutta pääkaupunkiseudulla tieto ei tuntunut kulkevan samalla tavalla. Parhaaksi keinoksi kohderyhmän romanien tavoittamiseen pääkaupunkiseudulla osoittautui joko henkilökohtainen yhteydenotto tai romaniyhteisön jäsenen, erityisesti yhteisön avainhenkilön, toteuttama mainonta.

Osatoteutuksen työntekijät laittoivat merkille, että vastoin yleisiä uskomuksia romanien keskinäinen yhteisöllisyys ei pääkaupunkiseudulla vaikuttanut juuri ulottuvan oman perhekunnan ulkopuolelle. Helsingin romaniväestö on alueellisesti jakautunut eri yhteisöihin, ja yhteistyön synnyttäminen niiden välille osoittautui haastavaksi. Yhdellä alueella järjestetty toiminta ei siis välttämättä tavoittanut toisella alueella asuvia romaneita, eivätkä he välttämättä kokeneet voitansa osallistua siihen, mikä osaltaan hankaloitti romanityön toteuttamista.

Tšetanes naal -hankkeen Helsingin kaupungin osatoteutus järjesti yhteistyössä Nevo tiija -hankkeen kanssa vertaistoimintaa romaninuurille Itä-Helsingissä. Aluksi kerran viikossa kokoontunut kerho laajeni myöhemmin kaksipäiväiseksi ja saavutti suurta suosiota. Osallistujat olivat Itä-Helsingin asukkaita sekä heidän ystäväpiiriään muualtakin Helsingistä. Kerhoon osallistujat toivat toistuvasti ilmi, kuinka tärkeää toiminnan järjestäminen nimenomaan idässä on, sillä esimerkiksi lännessä romaneille järjestettävään toimintaan koettiin liittyvän heidän arvosteluaan. Toisaalta Länsi-Helsingissä asuvat romanit eivät vaikuttaneet olevan innokkaita tulemaan idässä järjestettävään toimintaan: sekä aluetta että ihmisiä pidettiin hieman epäilyttävinä ja jopa pelottavinakin.

Romaniyhteisöjen alueellinen jakautuminen Helsingissä vaikutti kuitenkin olevan voimakkaampaa vanhempien sukupolvien keskuudessa. Peruskouluikäiset romaninuooret eivät olleet yhtä ehdottomia alueiden suhteen, mutta vanhemmat saattoivat rajoittaa heidänkin liikkumistaan ja osallistumistaan heidän mielestään väärällä alueella järjestettävään toimintaan.

Organisaatorajat ylittävä moniammatillinen työote ja romanien ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen on välttämätöntä onnistuneen romanityön toteuttamisessa pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudulla ilmenneitä haasteita päädyttiin Tšetanes naal -hankkeen Helsingin kaupungin osatoteutuksessa ratkomaan liikkuvaa ja jalkautuvaa työtä tekevän työparimallin avulla (Liite 11).

Työpari romanioppilaiden tukena

Aiemmin mainittujen resurssien riittämättömyyden, romaninuorten tavoitetavuuden ja kokonaisvaltaisen tukemisen haasteita lähdettiin ratkomaan työparityöskentelyn kautta. Nuorisoasiainkeskuksen (nykyisin nuorisopalvelut) ja Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan työntekijöiden muodostama työpari ei ole aiempien toimintatapojen mukaisesti sidottuna yhteen kouluun tai nuorisotilaan, vaan liikkuu siellä missä tarvetta romanioppilaiden tukemisessa ilmenee.

Työparin toiminta keskittyy romanioppilaiden kasvun ja oppimisen myönteisen kehityksen tukemiseen. Toimintatavassa olennaista on oppilaan kokonaisvaltainen tukeminen. Tämä pitää sisällään sekä perheiden kanssa tehtävän yhteistyön, oppilaiden tukemisen kouluympäristössä että osallisuutta ja yleistä hyvinvointia tukevan vapaa-ajan toiminnan edistämisen. Toimintatavat muokkaantuvat joustavasti oppilaiden, heidän perheidensä sekä koulujen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Mahdollisuudet romanilasten, -nuorten ja -perheiden mielekkääseen tavoittamiseen ja koko perhekunnan tukemiseen ovat tässä toimintatavassa osoittautuneet hyväksi.

Kehittämishankkeessa havaittiin romaniyhteisön edustajien tärkeä rooli romanioppilaiden ja -perheiden kanssa työskenneltäessä. Siksi myös työparityöskentelyssä toisen osapuolen on hyvä olla romanitaustainen. Romanitaustainen työntekijä luo turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta sekä oppilaisiin että huoltajiin ja helpottaa kouluhenkilöstön epävarmuutta. Romaniyhteisön edustaja auttaa eri osapuolia ymmärtämään toisiaan paremmin ja toimii oppilaille esimerkkinä. Romanitaustaisen työntekijän näkyminen koululla myös edistää yleistä suvaitsevaisuutta kouluympäristössä. (Rajala ym. 2011, 70–71.) Romanit ovat oman kulttuurinsa asiantuntijoita, joten heidän osaamistaan tulee hyödyntää muun muassa romanioppilaiden koulumotivaation parantamisessa (Rajala ym. 2011, 79).

Toisaalta joissain tilanteissa romanitaustaisen työntekijän ammatillinen rooli ja oma asema romaniyhteisössä saattavat joutua ristiriitaan työskenneltäessä romaniperheiden kanssa. Tilanne voi vaikeuttaa työntekijän toimintaa ja mahdollisuuksia puuttua ongelmiin. Kuvio voi hankaloitua entisestään, jos ongelmia kohdannut romaniperhe on työntekijälle entuudestaan tuttu. Tällaisissa tilanteissa tarvitaan pääväestöön kuuluvan, romaniyhteisön ulkopuolisen työparin tukea oppilaan koulutyön sujuvoittamisessa.

Työparityöskentely tarjoaa mahdollisuuden kompensoida monien vanhempien puutteellisia taitoja lapsen koulunkäynnin tukemisessa sekä aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamisessa. Se huomioi oppilaan ja perheen kulttuurin, auttaa lasta

ja perhettä sitoutumaan koulunkäyntiin sekä auttaa laajentamaan nuoren toimintaympäristöjä. Malli (Liite 11) myös auttaa vastaamaan pääkaupunkiseudun alueellisen laajuuden haasteisiin. Työparimallin onnistuminen vaatii vakiintunutta toimintaa. Kouluhenkilöstön tulee tietää, että apua on tarjolla ja keneen olla yhteydessä, kun sitä tarvitsee. Ihanteellisessa tilanteessa kouluhenkilöstö pyytäisi apua hyvin matalalla kynnyksellä ennen kuin ongelmat pääsevät kärjistymään.

Romanioppilaiden ja -opiskelijoiden koulunkäynnin tuen verkosto

Pääkaupunkiseudun romanityön haasteisiin pyrittiin työparimallin lisäksi vastaamaan perustamalla romanioppilaiden ja -opiskelijoiden koulunkäynnin tuen verkosto. Verkosto koostuu sekä kouluhenkilöstöstä, eri järjestöjen työntekijöistä että muista mahdollisesti romanien parissa työskentelevistä. Romaniyhteisön edustajien ja ruohonjuuritason työtä tekevien työntekijöiden kuuluminen verkostoon on olennaisen tärkeää, jotta tieto romanioppilaiden koulutuspolkujen tilanteesta saavuttaa verkoston ja toisaalta verkoston työ välittyy kentälle.

Verkoston tavoitteena on edistää romanien esteettömiä koulutuspolkuja. Täähän pyritään muun muassa kehittämällä vertaistukitoimintaa, tarjoamalla apua käytännön tilanteissa, koordinoimalla romaniasioiden tiedonjakoa koulutusalan ammattilaisille sekä lisäämällä tietoisuutta romaniyhteisön toimista romanien koulutustilanteen parantamiseksi. Romanioppilaiden ja -opiskelijoiden koulunkäynnin tuen verkoston jäsenillä on hyvät yhteydet romanikentän toimijoihin, joiden pakeille apua tarvitsevia koulutuksen ammattilaisia voidaan tarvittaessa ohjata.

Verkoston toiminta järjestetään niin, että se vie mahdollisimman vähän yksittäisen työntekijän resursseja. Näin mukaan saadaan suurempi joukko eri alojen ammattilaisia ja heidän verkostojaan. Muutaman kerran lukukaudessa järjestettävät tapaamiset eivät vie liikaa työaikaa muilta tehtäviltä, mutta tarjoavat oivan mahdollisuuden tasoittaa romanioppilaiden koulutuspolkuja. Kun yksittäiseltä työntekijältä vaadittava työpanos on riittävän pieni, toiminnan jatkuminen on varmempaa: verkostoon kuulumista ei koeta liian kuormittavana, eikä se vaadi organisaatiosalla suuria byrokraattisia muutoksia.

Yhteenveto

Kun pääkaupunkiseudulla halutaan tukea romanioppilaiden koulunkäyntiä, täytyy työskentelytavoissa ottaa huomioon ne tekijät, jotka erottavat alueen muusta Suomesta. Vaikka pääsääntöisesti pääkaupungissa asuvien romanien koulunkäyn-

nin haasteet ovat samanlaisia kuin muuallakin, aiheuttavat muualta muuttaneiden romanien suuri määrä ja alueellinen jakautuminen sekä kaupungin suuri koko omat haasteensa, joita ei voi ohittaa.

Avaimia työn tuloksellisuuteen ovat toiminnan vakiintuminen ja liikkuvuus, moniammatillinen työote ja romanien mukanaolo toiminnassa. Tärkeintä on kohdata jokainen romani ennen kaikkea yksilönä, ei vain romanikulttuurin edustajana.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Joronen, M. & Villa, S. (2009). *Syrjintä Suomessa 2008*. Saatavilla 31.7.2018 https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Syrjinta_Suomessa_2008_IOL_2009.pdf
- Niemi, J. (2016). *Miten koulutussäästöt vaikuttavat vähemmistönuorten asemaan? – esimerkkinä romani-
nuoret*. Saatavilla 31.7.2018 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokulma16_nuoruus_hallitusohjelmassa_vahemmistonuoret.pdf
- Selvitys Helsingin romanioppilaiden tilanteesta, 2016. Tšetanes naal -hankkeen ja Kaskon arkistot. Julkaisematon.
- Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. ja Nissilä, L. (2011). *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset*. Saatavilla 31.7.2018 http://www.oph.fi/download/140023_Romanioppilaiden_perusopetuksen_tilannekatsaus_2010-2011_ja_toimenpide-ehdotukset.pdf
- Rajala, S. ja Blomerus, S. (2015). *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin*. Saatavilla 31.7.2018 https://www.oph.fi/download/175254_katsaus_aikuisten_romanien_koulutustaustoihin.pdf

Janne Blomerus, Katri Perho & Tuija Salminen

VERKKO-OPISKELU MAHDOLLISUUTENA ROMANIOPIISKELIJOILLE

Tässä artikkelissa esitellään Tšetanes naal -hankkeen Otavan Opiston osatoteutuksen toimintaa. Otavan Opisto sijaitsee Mikkelissä ja tarjoaa ainoana tahona Suomessa mahdollisuuden suorittaa peruskoulu ja lukio kokonaan verkko-opintoina valtakunnallisesti, asuinpaikasta riippumatta. Nettiperuskoulun kautta on mahdollista myös täydentää tai parantaa aiempia opintoja ja suorittaa peruskoulu loppuun suorittamalla puuttuvat pakolliset osiot. (Otavan Opisto. Nettilukio ja nettiperuskoulu.) Lisäksi Otavan Opisto tarjoaa maahanmuuttajakoulutusta sekä yliopisto-opintoihin valmentavaa koulutusta (Otavan Opisto. Opiskelijalle). Osatoteutuksessa verkko-opiskelua on pyritty edistämään Suomen romanien keskuudessa, jossa koulutustaso on keskimäärin pääväestöä alhaisempi. (Rajala & Blomerus 2015, 17). Artikkelissa tarkastellaan verkko-opiskelun mahdollisuuksia ja markkinointia romaniväestölle ja esitellään osatoteutuksessa kehitettyä pedagogisen ohjauksen mallia (Liite 7). Lisäksi tekstissä arvioidaan osatoteutuksen onnistumisia ja haasteita sekä niihin johtaneita taustatekijöitä. Artikkelissa tuodaan ilmi myös Mikkelin alueen erityispiirteet romanityön näkökulmasta.

Otavan Opistolla hanketoiminta on toteutettu parityöskentelymallina. Romanitaustainen ohjaaja hoiti erityisesti käytännön työtä sekä piti yllä yhteyksiä paikalliseen ja valtakunnalliseen romaniyhteisöön ja -toimijoihin. Pääväestöä edustava työntekijä sen sijaan otti päävastuun osatoteutuksen hallinnosta.

Verkko-opiskelu tarjoaa mahdollisuuksia, mutta vaatii sitoutumista

Verkko-opiskelu tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden suorittaa opintoja iästä, asuinpaikasta ja elämäntilanteesta riippumatta. Otavan Opistoon opiskelemaan hakeutuneiden romanien taustat olivat hyvin moninaiset, ja opintoihin hakeutui myös aikuisväestöä. Romanien opintojen suorittaminen ja ammatin hankkiminen keskimäärin pääväestöä myöhemmin on tullut esille myös aiemmissa selvityksissä. Tilanteeseen vaikuttaa usein varhainen perheen perustaminen ja siihen liittyvät taloudelliset tekijät. (Rajala & Blomerus 2015, 29.)

Otavan Opistossa opinnot suunnitellaan oman ohjaajan kanssa suoritettaviksi itselle mahdolliseen tahtiin ajasta ja paikasta riippumatta. Koska verkko-opiskelu vaatii usein erityistä itseohjautuvuutta ja motivaation ylläpitämistä, myös ohjaus suunniteltiin poikkeuksellisen tiiviiksi erityisesti opintojen alkuvaiheissa. Tällä haluttiin estää opintojen keskeytyminen, mikä on aiemmissa selvityksissä ja hankkeissa todettu haasteeksi (Rajala & Blomerus 2011, 26). Verkko-opiskelu antaa mahdollisuuden tutustua materiaaleihin omassa rauhassa ammattiohjauksen tuella. Opiskelun itsenäinen luonne vähentää pelkoja siitä, ettei pystyisi suoriutuun opinnoista muun ryhmän mukana.

Myös Otavan Opiston hanketyössä toistui verkko-opiskelulle tyypillinen ilmiö: ovet kävivät tiuhaan tahtiin molempiin suuntiin. Verkko-opiskelu eroaa perinteisestä luokkaopetuksesta huomattavasti, eikä monella varttuneella opiskelijalla ole kokemusta eikä valmiuksia muunlaiseen kuin opettajajohtoiseen lähiopiskeluun. Myös tuen määrä on osin riippuvainen siitä, kuinka paljon sitä itse pyytää. Monille kynnyks kysyä itselle epäselvistä asioista oli suuri. Toinen haaste oli ajankäytön suunnittelu. Opinnot eivät etene, jollei niille itse varaa aikaa. Lukio-opintoja aineopintoina tekevän romanioiskelijan sanoin: “Ryhdyttyä ja itsekuri. Pitää itse yrittää paljon. Ei saa lipsua. Pitää olla aikataulu.”

Suomen romanien keskuudessa on pääväestöä huomattavasti vähemmän lukio-opintoja ja ylioppilastutkintoja suorittaneita (Rajala & Blomerus 2015, 62). Siksi lukiokoulutuksen markkinointiin haluttiin osatoteutuksessa panostaa erityisesti. Mikkelin seudun osatoteutuksen päätavoitteita olivat romaniväestön koulutustason nostaminen verkko-opiskelun mahdollisuuksia hyödyntäen sekä pedagogisen toimintamallin kehittäminen, jossa romaneja kannustettaisiin hakeutumaan opintoihin ja suorittamaan ne myös loppuun ohjauksen, tiedottamisen ja vertaistuen keinoin. Vaikka romaninuorilla on yhä pääväestöä keskimäärin alhaisempi koulutustausta, romanien koulutustasossa on viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut nopeaa kehitystä (Rajala & Blomerus 2015, 17). On

siis syytä muistaa, etteivät koulutukseen liittyvät haasteet suinkaan koske kaikkia Suomen romaneita, erityisesti nuorten osalta.

Ohjaus- ja oppimiskahvilat opintojen tukena

Osatoteutuksen tavoitteiden pohjalta luotu pedagoginen toimintamalli muotoutui lopulta tuen tarjoamiseksi kahvilatyypin toiminnan kautta (Liite 7). Otavan Opisto järjesti hankkeen aikana opiskelu- ja työteemaisia kahviloita paikallisille romaneille viikonloppuisin 2–3 kertaa kuussa. Verkko-opintomahdollisuuksien lisäksi niissä pidettiin esillä ajankohtaisia aiheita, kuten yhteishakuja, paikallista opintotarjontaa, Ohjaamon Olkkari-palveluita sekä kaupungin tarjoamia tukia opiskelulle. Paikalle kutsuttiin asiantuntijapuhujia osallistujien omien toiveiden mukaisesti. Samalla alueen romanit pystyivät jakamaan kokemuksiaan opinnoista ja tarjoamaan vertaistukea toisilleen. Usein paikan päällä oli myös mahdollista saada henkilökohtaista ohjausta opiskeluihinsa, jos sille tuli tarvetta.

Romanien ohjaus- ja oppimiskahviloita pidettiin kahdelle ryhmälle. Lauantaisin kokoontuivat nuoret ja nuoret aikuiset, sunnuntaisin taas iäkkäämpi romaniväestö. Erityisesti nuorille suunnatut kahvilat lauantaisin olivat suosittuja, keräten toistuvasti kymmeniä osallistujia. Suosioon vaikutti epäilemättä kahvilatyypinen lähestymistapa – luennoinnin tai koulutusten sijaan tunnelma oli rento, vaikka joka kerralla käsiteltiin myös asiaa. Paikan päältä sai sananmukaisesti kahvia ja pientä purtavaa. Nuorista oli mukava tavata toisiaan, ja myös heidän vanhempiensa suhtautuivat positiivisesti ohjattuun viikonlopputoimintaan, jossa oli aikuisia vetäjiä. Ajankohtaiset ja erityisen tärkeiksi koetut aiheet, kuten yhteishaku, vetivät erityisen paljon osallistujia paikalle.

Yksittäisten kahvilakertojen suosioon vaikuttivat myös toiminnan ulkopuoliset asiat. Jos paikkakunnalla järjestettiin samaan aikaan suuria tapahtumia, ne rokkivat osallistujamäärää kahvilassa. Myös esimerkiksi erityisen hyvä sää saattoi toisinaan vähentää osallistujamäärää, kun nuoret viettivät aikaansa mieluummin ulkona. Aikuiselle väestölle suunnattu sunnuntaisin järjestetty kahvilatoiminta ei juurtunut yhtä hyvin kuin nuorten kahvilat. Siellä kävijöitä oli vähemmän ja osallistujien vaihtuvuus oli yleisempää. Kahvilassa tarjottiin osallistujien toiveiden mukaisesti tukea myös asioihin, jotka eivät suoraan liittyneet opintoihin. Esimerkiksi älypuhelinien ja tietokoneiden sujuva käyttö askarrutti osallistujia, joten myös niiden käyttöön tarjottiin apua. Voi olla, että sunnuntai-iltapäivät ajankohtana eivät olleet paras mahdollinen. Kuten muuallakin Suomessa, myös Mikkelin seudun romaniyhteisöä leimaa vahva kristillisuus. Kahvilan tarjoama toiminta saattoi osin kilpailla sunnuntaisin kirkollisten menojen kanssa, jotka ovat varsin suosittuja.

Oppimiskahviloiden ja muun toiminnasta tiedottamisen kautta verkko-opintoihin hakeutui hankkeen alusta vuonna 2016 keväeseen 2018 asti yhteensä noin 25 romanitaustaista opiskelijaa. Opiskelijoista kahdeksan hakeutui suorittamaan peruskouluopintoja, loput ylioppilastutkintoa tai sen osia. Kaiken kaikkiaan romanien verkko-opinnot Otavan Opistossa sujuivat melko hyvin. Muutama vuosi on liian lyhyt aika arvioida, kuinka moni lopulta saa opintonsa suoritettua, sillä valtaosalla ne ovat yhä kesken. Osatoteutuksessa tehdyn laajan markkinoinnin myötä romanitaustaisten opiskelijoiden määrä lisääntyi vuosi vuodelta Otavan Opistossa, ja lopulliset tulokset ovat nähtävissä vasta vuosien päästä.

Tiivis yhteisö ja luottamukselliset suhteet helpottavat hanketyötä

Otavan Opiston osatoteutuksen toiminnalle Mikkelissä oli monia suotuisia taustatekijöitä. Romaniväestöä on Mikkelin seudulla kohtalaisesti, hanketyöntekijöiden arvion mukaan muutamia satoja. Tarkkaa lukua ei ole mahdollista saada, sillä rekisterin pitäminen etnisyyden perusteella ei ole Suomessa mahdollista. Osatoteutuksen paikallisen romanitaustaisen työntekijän kokemus on, että alueen romaniväestö on varsin tiivis ja yhtenäinen. Romaneille suunnattuihin suuriin tapahtumiin, kuten joului-, vappu- tai uudenvuoden juhliin saattaa tulla hyvinkin sata osallistujaa. Hankkeen alkaessa yhteisön keskuudessa oli jo valmiiksi paljon koulutusmyönteisyyttä, ja koulutuskehitys oli ollut jo hyvän aikaa positiivista. Tieto osatoteutuksen toiminnasta kulki usein suusta suuhun, ja toimintaan riitti kiitettävästi osallistujia.

Pohjaa hyvälle toiminnalle loi myös toimiva yhteistyö paikallisen romanijärjestö Rom-Mikkeli ry:n kanssa. Työn sujuvuutta paikallisen romaniväestön kanssa lisäsi myös se, että Otavan Opistolla oli jo aiemmin toteutettu romaneihin kohdistuvaa toimintaa, jonka yhteisö oli ottanut hyvin vastaan. Otavan Opistolla alkoi vuonna 2014 vapaan sivistystyön laadun kehittämishanke LAKE, joka oli suunnattu romaniväestölle. Jo tässä hankkeessa Otavan Opisto alkoi markkinoida paikallisille romaneille verkko-opiskelumahdollisuuksia eri tilaisuuksissa. Alussa kiinnostus verkko-opintoja kohtaan oli laimeaa, sillä ne koettiin vieraaksi ja tuntemattomaksi asiaksi. Muutama rohkea lähti kuitenkin kokeilemaan opiskelua verkossa, ja sen myötä asia tuli muillekin tutummaksi.

Lisäksi vuosina 2014–2015 Otavan Opisto oli mukana järjestämässä alueen romaneille esimerkiksi englannin kielen kurssia, peli-iltoja, ompelukursseja ja leirejä. Ehkä tärkein tekijä työn onnistumisessa oli kuitenkin se, että ruohonjuuritason toimintaa toteutti ensisijaisesti romanitaustainen henkilö, joka oli itsekin

kotoisin Mikkelistä. Hän tuns kohderyhmän etukäteen erinomaisesti ja nautti yhteisön luottamusta.

Romanitaustaisen hanketyöntekijän kokemus on, että yleisesti ottaen paikallisen romaniväestön ja pääväestön keskinäiset suhteet Mikkelin seudulla ovat hyvät. Romaneja on totuttu näkemään koulutus- ja työelämässä, ja verkostot ovat molemmin puolin laajat. Tästä huolimatta käytännön tason yhteistyö oli paikoitellen haasteellista. Yksi osatoteutuksen tavoite oli perustaa ”Otavan Akatemia”, säännöllinen tapahtuma, joka kokoaisi yhteen paikalliset yrittäjät sekä kouluttuneet romanitaustaiset ammattilaiset. Tarkoituksena oli, että osaavat työntekijät ja työntekijöiden tarve kohtaisivat. Tilaisuuksia yritettiin järjestää yhteensä kolme kertaa. Joitakin paikallisia yrittäjiä silloin tällöin ilmoitautui mukaan tapahtumaan, mutta yhtä lukuun ottamatta tulijat peruivat lopulta tulonsa kiireisiin vedoten. Voi olla, että erityisesti pienet yritykset kokivat romanitaustaisen henkilön palkkaamisen taloudelliseksi riskiksi. Yrittäjien on aiemmissa tutkimuksissa todettu välttelevän romanitaustaisten henkilöiden palkkaamista erityisesti asiakaspalvelutehtäviin, sillä he pelkäävät asiakaskunnan reaktioita ja niistä aiheutuvia taloudellisia menetyksiä ja mainetta (Anttonen 2009).

Otavan Opiston toiminta oli säännöllisesti ja näyttävästi esillä tapahtumissa, jotka eivät keskittyneet ainoastaan opiskeluun, vaan joissa oli paljon toimintaa ja erilaisia teemoja. Valtakunnallisesti Otavan Opiston verkko-opintomahdollisuuksista tiedotettiin onnistuneesti muun muassa Suomen Romanifoorumin järjestämällä teemapäivillä sekä Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden yhteisillä Mahdollisuuksien päivä – romanien koulutus- ja työllisyysmessuilla. Niissä Otavan Opisto onnistui verkostoitumaan ja sai mukavasti yhteydenottoja jälkikäteen.

Myös romaniyhdistykset Rom-Pirkanmaa ry, JyväRoma ry sekä Elämä ja Valo ry olivat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Verkko-opintoja esiteltiin esimerkiksi eri järjestöjen leireillä ja romanikielen kesäkoulussa Punkaharjulla. Lisäksi Tšetanes naal -hankkeen Tampereen kaupungin osatoteutus piti verkko-opintomahdollisuuksia esillä kiitettävästi ja ohjasi opiskelijoita Otavan Opiston hanketyöntekijöiden puheille. Parhaiten tiedottaminen ja yhteistyö toimivat silloin, kun eri toimijat tunsivat toisensa jo etukäteen, luottivat toisiinsa ja kokivat toistensa työn tärkeänä.

LÄHTEET

- Anttonen, R. (2009). "Manne takaraivossa". Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniryttäjien kokemana – Fenomenografinen tutkimus. Jyväskylän yliopiston julkaisuja.
- Blomerus, S. (2011). Romanivanhempien seminaarit – avaus sujuvalle yhteistyölle. Teoksessa Rajala, S. (toim.) (2011). Romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2011:14. Opetushallitus.
- Blomerus, S. & Rajala, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus. Suomen yliopistopaino, Tampere: Juvenes Print.
- Otavan Opisto. Nettilukio ja nettiperuskoulu. Saatavilla 25.7.2018: <http://www.otavanopisto.fi/nettilukio>, <http://www.otavanopisto.fi/nettiperuskoulu>
- Otavan Opisto. Opiskelijalle. Saatavilla 25.7.2018: <http://www.otavanopisto.fi/opiskelijalle>

Glenn Blomerus & Kathy Metsälä

ROMANIEN KOKEMUSASIAANTUNTIJA- KOULUTUS VOIMAANNUTTAJANA JA PORTAANA JATKoon

Seurakuntaopisto ja Suomen Romanifoorumi toteuttivat yhdessä romaneille suunnatun Ote Elämään -kokemusasiantuntijakoulutuksen syyskuusta 2017 maaliskuulle 2018. Ainutlaatuisen pilotin juuret ulottuvat pitkälle Seurakuntaopiston ja Romanifoorumin sekä Seurakuntaopiston ja romanikentän yhteiseen historiaan, ja pilotti toteutui osana Tšetanes naal -hanketta.

Koulutuksen tavoitteeksi asetettiin osallistujien koulutusmyönteisyyden lisääntyminen, oppimisen esteiden poistaminen, omassa elämässä voimaantuminen sekä oman identiteetin vahvistuminen. Tavoitteena oli myös löytää niitä asioita ja menetelmiä, jotka vahvistavat osallistujien yhteiskuntaan integroitumista ja sitoutumista. Kymmenen viikonlopun ja 140 yhteisen tunnin jälkeen ryhmäläisistä valmistui 14 koulutettua kokemusasiantuntijaa.

Tässä artikkelissa käsitellään kulttuurisensitiivisen kokemusasiantuntijakoulutusmallin (Liite 4) toteuttamista aina sen suunnittelusta mallin vaikutuksiin ja niistä nouseviin oivalluksiin. Lisäksi artikkelissa avataan koulutusmallin kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Tekstissä tarkastellaan niitä asioita ja ilmiöitä, jotka edesauttoivat muuttamaan koulutuksessa käsitellyn tiedon osallistujille merkitykselliseksi ja motivoimaan heitä jatko-opintoihin.

Toiminnan taustat

Seurakuntaopistolla on toteutettu romanikulttuurin ohjaajan ammatti- ja erikoissammattitutkintoa vuosituhannen alkupuolelta asti. Sen myötä oppilaitoksessa on kertynyt runsaasti kokemustietoa romanien aikuiskoulutuksesta. Opetushallituksen raportissa nostetaan esille romanien opiskeluun liittyviä esteitä. Niitä ovat esimerkiksi talousasiat, varhain perustettu perhe, heikot opiskelutaidot, huonot kokemukset koulutusmaailmasta sekä syrjintä työnhakutilanteissa. (Rajala & Blomerus 2015, 86–90).

Ennen kokemusasiantuntijakoulutusta Tšetanes naal -hankkeessa kokeiltiin Seurakuntaopistolla OVA-Roma-mallia (Liite 9), eli omavalmennuskoulutusta nuorille romaniaikuisille. Kokeilussa pyrittiin motivoimaan romaneita koulutuspoluille ja tarjoamaan uskottava näkemys opintojen ja kouluttautumisen hyvistä puolista. Osallistujille järjestettiin kulttuurisensitiivistä opinto-ohjausta, jossa opiskelija ja hänen toiveensa olivat keskiössä. Samalla kannustettiin ottamaan vastuuta omasta tekemisestä. Siihen liittyivät usein hyvin perustavanlaatuisien asioiden harjoittelu, kuten ajoissa kouluun saapuminen ja annetuista tehtävistä suoriutuminen aikataulussa. OVA-Roman kautta osallistujat saivat pehmeän laskun koulumaailmaan ja kokemuksen ammatillisista opinnoista, jotka monilla puuttuivat.

OVA-Roma-koulutuskokeilu vahvisti hanketyöntekijöiden aiempaa kokemustietoa siitä, mitkä voivat olla esteenä nuorten romaniaikuisten koulutukseen osallistumiselle. Näitä olivat talousasiat, perhe-elämän ja parisuhteen alkuvaiheet ja nuoren kokemus koulutuksen merkityksettömyydestä sen hetkisessä elämänvaiheessa. Huoli elämisen rahoituksesta on todellinen. Romanit perustavat perheen usein varhaisessa vaiheessa, eikä elämiseen välttämättä ole muita tuloja kuin toimeentulotuki tai työmarkkinatuki. Yli 25-vuotiaiden kohdalla työttömien työnhakijoiden on ollut mahdollista hakea koulutukseen TE-toimistolta työttömyysetuutta omaehtoiseen opiskeluun.

Opintoihin satsaamista esimerkiksi opintolainalla ei ole hanketyöntekijöiden kokemuksen mukaan suosittu. Monilla opintoihin hakeutuvilla romaneilla saattaa olla luottotiedoissa merkintä, mikä estää opintolainan ottamisen. Lainan ottaminen opintoja varten koetaan usein myös riskisijoitukseksi. Epävarmuus omista opiskelutaidoista, valmistumisesta sekä siitä, saako romanina työpaikkaa valmistumisen jälkeen hillitsee halua ottaa lainaa opintojen aikaisiin menoihin. Siksi romaneille suunnattuja koulutukseen liittyviä toimenpiteitä suunniteltaessa osallistujien talouden turvaaminen tavalla tai toisella on otettava huomioon, jotta toiminta voi onnistua.

Oma-avalmennuskoulutus OVA-Roman työskentelyssä esiin tuli myös kulttuurisensitiivisen yksilöohjauksen tärkeys viranomaistoiminnassa. Tämä vaikutti siihen, että toinen osatoteutuksen työntekijöistä osallistui aktiivisesti ohjaamotyöhön. Työstä ja kokemuksista innovoitiin myös Romanityöntekijä tukena ohjaamossa -malli (Liite 15).

Osatoteutuksessa saadun kokemuksen perusteella vaikuttaa siltä, että nuorelle romaniaikuiselle on usein ensisijaisen tärkeää kiinnittyä omaan yhteisöönsä eikä niinkään olla osa pääväestön perinteistä sosialisatioprosessia selkeine koulutuspolkuineen. Omaan yhteisöön todentuminen on tunne kuulumisesta ja osallisuudesta omassa yhteisössä, mikä vahvistaa identiteettiä romanina. Yhteiskunnan toimijoiden näkökulmasta romani saattaa näyttäytyä syrjäytyneenä ja olla tilanteessa, joka edellyttäisi toimenpiteitä yhteiskuntaan integroitumiseksi, vaikka yksilö itse kokisi oman tilanteensa täysin eri tavoin. Opintoihin hakeudutaan usein vasta, kun omat lapset ovat siirtyneet esikouluun tai kouluun. Tällöin nuorisolaki (L 1285/2016), joka koskee korkeinaan 29-vuotiaita, tai Ohjaamojen toimet, jotka kohdistetaan korkeintaan 30-vuotiaisiin, eivät enää palvele opintoihin usein myöhemmällä iällä hakeutuvia romaneja.

Kynnys perinteisille ammattiopintoaloille hakeutumiseen on usein kasvanut vuosien myötä. Monille romaneille romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinto on lopulta ollut ensimmäinen kosketus toisen asteen opintoihin ja tarjonnut väylän jatko-opintoihin ja työelämään. Hanketyöntekijöiden kokemuksen mukaan monille romaniyhteisössä eläville naisille on kertynyt runsaasti taitoja muun muassa kodin monipuolisesta ylläpidosta sekä suurtenkin tapahtumien tarjoiluista ja järjestelyistä. Nämä taidot eivät aina tule heti näkyviin, koska ne realisoituvat oman yhteisön keskuudessa. Tunne siitä, että on osaava ja taitava tulee yhteisöön kuulumisesta ja siinä toimimisesta. Koulutuksen järjestäjien on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa tämä kertynyt osaaminen. Formaali opiskelu ja työpaikalla tapahtuva oppiminen on monille hyppy tuntemattomaan. Tunne siitä, ettei osaa ja että on usein ainoa romani työpaikalla aiheuttaa monille ahdistusta.

Haasteita opintoihin hakeutumisessa ovat yllä esiteltujen tekijöiden lisäksi motivaation puute ja se, ettei ulkopuolelta tarjottavaa tietoa ja taitoa koeta merkitykselliseksi. Useat Tšetanes naal- ja Nevo Tiija -hankkeiden osatoteuttajat tekivät samankaltaisia huomioita. Hankkeiden alkuvaiheessa oli vaikeaa löytää osallistujia erilaisiin toimintoihin, jotka tukisivat opintopoluille ja työelämään sijoittumista. Näistä huomioista työstettiin yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Otavan Opiston ja Salon kaupungin kanssa yhden linkin malli (Liite 16).

Kokemusasiantuntijakoulutuksen idea oli jo muutaman vuoden takainen, kun työ pääsi kunnolla käyntiin. Kulttuurisensitiivistä romaneille suunnattua kokemusasiantuntijakoulutuksen mallia ei aiemmin ollut tehty. Innostus asiaan lähti aikanaan päihdekokemusasiantuntijan luennosta. Voisiko tällaista ideaa käyttää romanityössä, olisiko tällä voimauttavaa ja motivoivaa vaikutusta romaneille? Oman tarinan työstäminen ja kertyneen elämäkokemuksen hyödyntäminen jäi puhuttelemaan. Suunnittelutyö lähti lopulta käyntiin keväällä 2017. Koulutuksen toteutusta pohdittiin syvästi ja hartaudella. Kokoonkutsujana toimi Suomen Romanifoorumi, ja aluksi suunnitteluun kutsuttiin osallistujia laaja-alaisesti niin hankkeiden verkostoista kuin aiheesta kiinnostuneista romaneista.

Romanifoorumi tiedotti valtakunnallisesti kenttää muun muassa teemapäivillä, hengellisissä verkostoissa ja hankkeen toiminnoissa. Suunnittelussa kuultiin myös koulutettua kokemusasiantuntijaa. Lopulliseksi ohjaaja- ja kouluttajaryhmäksi valikoitui Romanifoorumista toiminnanjohtaja ja hanketyöntekijä sekä Seurakuntaopistolta toiset kaksi, hanketyöntekijä ja lehtori. Osallistujavalintojen jälkeen mukaan tuli vielä yksi vapaaehtoinen ohjaaja naisten ryhmään. Ohjaajaryhmällä oli pitkä kokemus romanityöstä. Kouluttajaryhmän ainoa pääväestön edustaja oli työskennellyt romanityön ja romanikoulutuksen parissa eri muodoissaan noin kaksi vuosikymmentä.

Kokemusasiantuntijakoulutuksen valmisteluvaihe

Markkinointi syksyllä 2017 alkavaan koulutukseen alkoi saman vuoden kesänä. Tässä vaiheessa oli hyvin epävarmaa, löytyisikö koulutukseen tarpeeksi osallistujia. Romanifoorumin edustajien uskottavuus ja verkostot romanikentällä tulivat tarpeeseen hakijoiden saamiseksi. Romanifoorumin toiminnanjohtajan ja hanketyöntekijän hyvä maine romanityönteisessä hengellisten piirien ja yhdistystyön kautta vaikuttivat siihen, että miltei kaikki koulutukseen hakijat ohjautuivat heidän verkostoistaan. Luottamus siihen, että koulutuksen puolesta puhuvat henkilöt takaavat koulutuksen laadun, tuotti tulosta. Romanifoorumin työntekijät olivat kiertäneet pitämässä teemapäiviä ympäri Suomea ja osallistuneet myös Kiponniemessä pidetyille perheleirille. Tapahtumissa esille nostetuille teemoille oli jatkokäsittelyn tarvetta, ja kokemusasiantuntijakoulutus näytti olevan sille hyvä ja lupaava formaatti. Koulutuksen markkinoinnissa käytettiin myös sosiaalista mediaa.

Seurakuntaopiston ohjaajakouluttajat haastattelivat koulutukseen halukkaat nuoret aikuiset, Romanifoorumin ohjaajakouluttajat taas vanhemmat aikuiset

hakijat. Haastattelut tapahtuivat yhteisen kysymyspatteriston mukaisesti. Pääkriteereitä valinnoille olivat motivaatio ja sitoutuminen koulutukseen sekä ryhmässä toimimisen kyvyt. Ohjaajat kokoontuivat valintakokoukseen, jossa jokainen hakija ja haastattelu käytiin yhteisesti läpi. Hakijoita oli 25, joista valittiin 21, ja ensimmäisissä tapaamisissa osallistujista jättäytyi elämäntilanteisiin liittyvistä syistä kuusi henkilöä. Koulutusryhmät jaettiin kulttuurisensitiivisesti niin, että ryhmäläiset pystyivät ohjaajien avustuksella keskustelemaan ja työskentelemään omissa ikä- ja sukupuoliryhmissään ilman häveliäisyysesteitä. Näin muotoutui kolme eri pienryhmää: nuoret, naiset ja aikuiset miehet. Myöhemmin ryhmistä käytettiin nimityksiä juniorit, ladyt ja seniorit. Romaniyhteisössä vanhempien kunnioittaminen näkyy muun muassa siinä, että eri-ikäiset – erityisesti eri sukupolviset eivät keskustele perhesuhteisiin, kehitysvaiheisiin eikä intiimiyteen liittyvistä aiheista keskenään tai toistensa läsnä ollessa. Eri-ikäisyydestä huolimatta naiseus yhdistävänä tekijänä teki ladyjen ryhmästä toimivan.

Koulutuskokonaisuus mitoitettiin lopulta kymmeneen viikonloppumoduuliin. Koulutuksen puitteet rakennettiin mahdollisimman leirimäisiksi: tiiviit viikonloput, kiinteät yhteiset ruokailuhetket sekä pysyvät tilat ja rutiinit. Erilaiset leirit ja leiritoiminta etenkin hengellisissä yhteyksissä olivat osallistujille aiemmin tuttuja. Leirimäisyys toi olemiseen turvaa. Koulutuksen alussa ryhmän säännöt rakennettiin yhdessä: puhelimia ei ryhmätyöskentelyn aikana käytetä, valokuvia tai äänitteitä ei yksityisyyden suojaamiseksi oteta, eikä lapsia tuoda mukaan koulutuspäiviin. Ryhmän tiivyyttä varjeltiin luottamuksellisen ilmapiirin ja sitoutumisen ylläpitämiseksi.

Koulutuksen toteutus

TAULUKKO 1. Koulutuksen sisällöt

1. Orientaatio/ Oteelämään	2. Elämänkaari- työskentely	3. Ohjauspolkuja ja oma oppiminen ja lapsen suojelu	4. Auttajan varjo ja vuorovaikutus	5. Minäkäsitys ja kasvattajuus
6. Auttamisen välineet ja oman tarinan kirjoittaminen	7. Riippuvuus	8. MOD- peruskurssi	9. Kunnia käsitteenä ja ilmiönä. Anteeksi antaminen ja irti päästäminen	10. Päättyöt ja valmistuminen

Kunkin koulutuspäivän sisältöä (taulukko 1) käsiteltiin niin, että teemaa peilattiin yhdessä osallistujien kanssa romaniyhteisön arkeen, historiaan, yhteiskunnalliseen asemaan ja arvo-olettamiin. Tietoa ja ymmärrystä rakennettiin ja tutkittiin yhdessä. Esimerkiksi lapsen suojele -teeman kautta tutkittiin myös vähemmistön historiaa ja sen vaikutusta romaniyhteisön kokemuksiin lastensuojelusta. Koulutuksessa käytettiin voimavarana ja reflektion pohjana romanien yhteisöllisiä käsityksiä ja vähemmistökokemusta. Tärkeää oli, että romanit itse olivat rakentamassa tietoa omasta taustastaan (Winman & Palmroth 2010, 152–153).

Koulutuksen sisältöjä (taulukko 1) ja toteutusta lähdettiin rakentamaan niin, että ryhmä voisi ensin yhdessä ohjaajien kanssa pysähtyä alustukseen ja yhteiseen keskusteluun aiheesta. Uuden tiedon ja uusien asioiden hahmottamisen tukena käytettiin toisinaan osallistujille tuttua kristillistä ja hengellistä retoriikkaa ja niihin liittyviä metaforia, jotka antoivat viitekehyksen moniin sisältöihin ja arvopohdintoihin. Tuttujen mielleyhtymien pedagoginen hyödyntäminen mahdollisti kulttuurisesti ja inhimillisesti arkojen asioiden käsittelyn.

Sisällön ymmärtämisen helpottamiseksi käytettiin myös erilaisia toiminnallisia menetelmiä, kuten nelinurkkaharjoitteita, piirtämistä ja erityisesti kirjoittamista. Yhteisen työskentelyn jälkeen ryhmä jakautui omiin pienryhmiinsä, joissa syvennettiin keskusteluja ja purettiin ryhmätehtäviä ohjaajien avulla. Työtapa osoittautui hyvin mielekkääksi, ja koulutuksen edetessä pienryhmätyöskentelyyn pyrittiin varaamaan enemmän aikaa. Näin etenkin oman elämänkaaren työstäminen syveni, ja kokemusten jakaminen luotettavassa pienryhmässä vahvisti ymmärryksen ja oivallusten prosessia. Osallistujien omat tiedot ja käsitykset voidaan nostaa yhteisen keskustelun ja oppimisen kohteeksi, ja oppiminen tapahtuu muutoksina merkitysrakenteissa (Kolkka ym. 2015, 148).

Koulutuksessa muotoutui ryhmien hyvinvointia vahvistavia rutiineja, kuten tunnekorttiharjoitteiden käyttö päivän aloituksessa ja lopetuksessa, sisältöjen opetuksen vuorovaikutuksellisuus, pienryhmäkeskustelujen käyttö ja runsas kirjoittaminen. Tarkoituksena oli käyttää keinoja, jotka tukivat oman tarinan ja tiedon rakentumista sekä arvopohdintoja. Yhtenä isona tavoitteena oli koulutusmyönteisyyden lisääntyminen ja identiteetin vahvistuminen oppijana. Kirjoittaminen oli aikaisemman kokemustietomme perusteella vierasta ja haastavaa useimmille opintoihin hakeutuville ja opinnoissa oleville romanille. Kirjoitustaitojen vahvistamiseksi ulkopuolinen kirjallisuusterapeutti ohjasi elämänkaari-kirjoittamista ja auttoi samalla löytämään kirjoittamisen oppimisen välineenä. Tavoitteena oli vahvistaa omaa kirjoittamisen tapaa ja mahdollistaa löytöret-

ki itsensä ilmaisuun luovan kirjoittamisen kautta-(Hattula & Svensson 2009, 17–18.)

Koulutuksen alkuvaiheessa korostui Romanifoorumin auktoriteettien hyödyntäminen ja tiukkakin ohjaus. Osallistujille painotettiin opintoihin sitoutumisen tärkeyttä. Alun viikonloppujen jälkeen lopullinen ryhmä oli saanut muotonsa eikä vetoamista sitoutumiseen enää tarvittu – jotain oli tapahtunut. Osallistujista ja ohjaajakouluttajista oli tullut merkityksellinen ryhmä, seuraavaa viikonloppumoduulia odotettiin ja koulutuksen lopun lähestymistä jopa surtiin pitkään etukäteen.

Suunnittelutyö haastaa ohjaajia

Jokaiseen viikonloppuun valmistauduttiin ohjaajien yhteisellä työskentelypäivällä. Työskentelypäivässä käytiin läpi edellisen viikonlopun moduulin kokemukset ja huomiot sekä työstettiin seuraavan viikonlopun sisältöä. Suunnittelun pohjana oli aina kunkin viikonloppumoduulin oma tema. Koulutuskokonaisuutta ei lyöty ennalta lukkoon, vaan se muodostui ohjaajakouluttajien yhteistyössä koulutusprosessin aikana. Kouluttajaohjaajat pyrkivät rakentamaan käsiteltävään teemaan yhteisen ja kaikille toimivan kielen: minkälaiseen narratiiviin tieto olisi sidottavissa, ja millainen mahdollinen merkitys tiedolla olisi? Samalla varmistettiin myös toteutuksen kulttuurisensitiivisyys eli pohdittiin, mitä asioita ja millä tavoin pienryhmissä voitaisiin käydä läpi, joita isossa ryhmässä ei voinut yhteisellä keskustelulla avata.

Ohjaajaryhmän oma työskentely oli vähintään yhtä tärkeä kuin kokemusasiantuntijakoulutukseen osallistuvien prosessi. Ohjaajat tutkivat ja työstivät myös omaa kokemusasiantuntijuuttaan, ja siksi prosessi kulki herkässä rajapinnassa vertaisohjauksen, koulutuksen ja henkilökohtaisen valmennuksen monimuotoisessa maastossa. Opettajan ja opiskelijoiden suhde on dialogissa tasa-arvoinen, molemmat ovat oppimisessa aktiivisia subjekteja ja vastuussa oppimisprosessista. Tasavertaisen suhteen mahdollistaa osaksi se, että teoreettisen tiedon lisäksi arvostetaan uskomus-, kokemus-, toiminta- ja kontekstuaalista tietoa. Opettajan ja opiskelijoiden roolit eivät kuitenkaan ole samanlaiset, vaan opettajan tehtävä on organisoida sisältöä, problematisoida teemaa ja tuoda tieteellistä näkökulmaa käsiteltäviin asioihin. (Hannula 2000, 130.) Yhteinen tutkiminen mahdollistui, kun ohjaajat ja kouluttajat suostuivat tähän vertaisdialogiin ja uskoivat oman kokemusasiantuntijuutensa aidosti työvälineeksi koko ryhmälle.

Ohjaajien työskentely ei lähtenyt tyhjiöstä. Seurakuntaopiston ja Suomen Romanifoorumi ovat tehneet yhteistyötä jo vuosia. Romaniaktiivien piiri on

valtakunnallisesti kohtalaisen pieni, ja vuosien varrella eri toimijoiden välille on syntynyt tiiviitä kumppanuuksia ja yhteistyömalleja, joita pyritään ylläpitämään. Luottamus ja kunnioitus ohjaajien kesken oli jo valmiiksi olemassa ja syveni prosessin edetessä. Sensuroimaton keskustelun tila löytyi hyvin nopeasti. Kaikilla ohjaajakouluttajilla oli sama näkemys siitä, että jonkin uuden ja ainutlaatuisen edessä ollaan, eikä sitä saa hukata.

Ohjaajien yhteisessä työskentelyssä kehitettiin kokemusasiantuntijakoulutuksen pedagogista ja filosofista lähestymistapaa. Ohjaajakouluttajat päätyivät lähimmäksi Paolo Freiren vapautuksen pedagogiikkaa (Freire 2016). Koulutuksen suunnittelun punaisena lankana olivat ihmisoikeudet. Ohjaajakouluttajien keskinäisessä suunnittelutyöskentelyssä tutkittiin ihmisen osallisuuden ja vapauden käsitteen teemoja. Kuinka vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin muuttaa ja vapauttaa oma elämänsä ja tulla tietoiseksi omasta sekä auktoriteettien luomasta käsityksestä ihmisen kohtalosta? (Hannula 2000, 81). Heti alussa koulutuksen kolme toisiinsa kytkeytyvää perusasiaa avattiin yhdessä ryhmälle ja ryhmän kanssa: oma tarina, tieto ja arvot, joita matkan varrella työstettiin yhdessä. Koulutuksessa onnistuttiin tutkimaan erilaisia merkityssuhteita ja avaamaan omia arvo-olettamia (Rauhala 2015, 186–192). Näin tiedosta rakennettiin omaa ja yhteistä ymmärrystä.

Mitä romanikokemusasiantuntija voi tehdä?

Kokemusasiantuntija voidaan määritellä kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneeksi henkilöksi, jolla on omakohtaista kokemusta mielenterveys- ja/tai päihdeongelmasta, joko sitä sairastavana, siitä kuntoutuvana, palvelun käyttäjänä tai omaisena. Hänellä on kokemukseen perustuvaa tietoa sairaudesta, sairastamisesta sekä hoidossa ja kuntoutuksessa olemisesta. Kokemusasiantuntija tietää, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet hänen tai hänen läheisensä toipumiseen. Hänellä on myös halu kehittää palveluita tai auttaa muita oman kokemuksensa perusteella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 3, 20). Kokemusasiantuntijuus on perinteisesti liitetty erilaisissa määritelmässä toipumisen ja kuntoutumisen prosessiin ja kohderyhmiin. Romanikokemussiantuntijalla voi tarinassaan olla tai olla olematta kuntoutumis- tai toipumisen näkökulma, mutta siinä on aina läsnä kulttuurin ja etnisyyden näkökulma.

Tarkka romanikokemusasiantuntijakoulutuksen rakenne ja sieltä muotoutuva kokemusasiantuntijuus olivat vielä avoimia koulutuksen alkaessa. Ryhmän ja kouluttajien yhteinen prosessi tuotti sen näkyviin. Lähtökohtana oli, että kootaan ryhmä eri-ikäisiä aikuisia romaneja ja luodaan heidän kanssaan koulutusmalli.

Kokemusasiantuntijakoulutuksessa vähemmistön tunnuspiirteet, oma kulttuurinen identiteetti ja integraatioprosessin ilmiöt nostetaan yhteisöllisesti osaksi kunkin omaa kokemustarinaa. Koulutettu romanikokemusasiantuntija on jäsentänyt ja prosessoinut oman tarinansa työväliseksi. Hänellä on valmiudet tarjota eri toimijoille tietoa kulttuurisen integraation prosessista oman tarinansa ja kokemuspierinsä näkökulmasta. Hän voi lisätä muun muassa viranomaisverkostoissa ymmärrystä yhteisökulttuurin ilmiöiden ja historian merkityksestä osallisuuden rakentumisessa tai sen puutteessa. Romanikokemusasiantuntija voi tarinallaan tuoda esille vähemmistön kohtaamisen, vähemmistönä olemisen ja kohdatuksi tulemisen näkökulmaa.

Moninaisuuden huomioimisen haasteet näkyvät yhteiskunnassa läpi linjan. Oman täysivaltaisen kansalaisuuden käyttäminen toteuttaa inklusiota sen oikeassa muodossaan. Koulutukseen osallistuvilla kokemusasiantuntijoilla oli yhdistäviä tekijöitä, kuten kokemus rakenteellisesta syrjinnästä ja siitä, että omaan elämäntulkintaan on vaikea vaikuttaa. Lisäksi yhteisön yhteisessä narratiivissa yhä uudelleen toistettu uhka ulkopuolisista, niin sanotuista ”muista”, vahvistaa toiseuden kokemusta. Ajatus täydestä kansalaisuudesta oli monille vieras.

Esimerkiksi viranomaisten kanssa tekemisiin joutumiset voivat näyttäytyä kokemusasiantuntijan avulla eri tavoin: ymmärrys tapahtuneesta ja sen käsittely kokemusasiantuntijan kanssa voi auttaa tarkastelemaan tapahtunutta rakentavan kriittisyyden valossa, ei uhrina tai objektina vaan subjektina. Uusi näkökulma vapauttaa olemaan osallinen omassa ja yhteisön elämään vaikuttavissa muissakin asioissa, vaikkapa koulutukseen liittyen.

Kertomuksen käsite viittaa kokemusasiantuntijuuden yhteydessä ihmisen itsestään toisille kertomaan tarinaan. Osallistujien positiiviset kertomukset liittyivät esimerkiksi vastoinkäymisestä selviytymiseen, yhteiskunnalliseen tai yhteisölliseen integraatioon, opiskeluun ja oppimiseen sekä oman elämän toimijuuteen. Kokemusasiantuntijan kertomuksen luonteenomainen aikamuoto on imperfekti, eli tyypillisimmin kertomus esittää tapahtumia, jotka ovat jo toteutuneet. Kerronnassa voidaan luoda tapahtuneesta yhä uusia tulkintoja. Kertomalla tarinaansa ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyyksilleen sosiaalista vahvistusta sekä reflektoida kokemustaan. Kertomus siirtyy sosiaaliseen tarinavarantoon kuulijoiden resursiksi, jota he voivat käyttää hyväksi oman elämänsä tulkitsemisessa. (Hänninen 2002, 22.)

Kokemusasiantuntijakoulutuksen tuloksia

- 1. Paikallisyhdistys.* Samalta alueelta nuorten aikuisten pienryhmään tulleet perustivat koulutuksen aikana paikallisyhdistyksen Romanifoorumin tukevana. Koulutuksessa herännyt tahto vaikuttaa ja auttaa omaa lähiyhteisöä konkretisoitui yhdistystoimintana.
- 2. Jatkokoulutukset ja koulutusmyönteisyyden vahvistuminen.* Valmistuneista kokemusasiantuntijoista neljä hakeutui tekemään romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkintoa Seurakuntaopistolle. Lisäksi kaksi opiskelijaa kokemusasiantuntijakoulutuksen osallistujien lähipiiristä tuli suorittamaan ammattitutkintoa. Vahva signaali koulutusmyönteisyyden parantumisesta oli se, kun vasta perustettu romaniyhdistys otti hoitaakseen tutkinnon markkinointia ja teki henkilökohtaista rekrytointia ja koulutukseen hakuun innostamista. Koulutuksesta tuli itselle ja yhteisölle kuuluva asia. Ei oltu enää koulutuksen kohde vaan kouluttautumisen omistaja.
- 3. Kirjoittamista ei tarvitse pelätä.* Vaikeaksi ja vieraaksi koettu kirjoittaminen ja siihen liitetyt harjoitteet tuottivat osallistujille positiivisia yllätyksiä. Yksi osallistuja oli koko ikänsä kärsinyt kirjoittamisen pelosta huonojen koulukokemusten vuoksi. Hän totesi koulutuksen aikana, että ”kirjoittaminen ei ole enää mörkö!” Kirjoitusharjoitteet kulkivat läpi koko koulutusprosessin ja muuttuivat hiljalleen rutiineiksi.
- 4. Osallisuutta vanhempainyhdistystoiminnassa.* Lapsen suojeluun, oikeuksiin, kasvatukseen ja kehitysvaiheisiin liittyvät koulutuksessa käsitellyt teemat kannustivat erästä osallistujaa osallistumaan muun muassa vanhempainillassa keskusteluun samoista aiheista. Omasta aktiivisuudesta seurasi se, että häntä pyydettiin mukaan paikallisen vanhempainyhdistyksen toimintaan.
- 5. Päättötyö voimaannutti.* Palautteen mukaan päättötyön tekeminen oli voimaannuttavaa. Eräessä palautteessa todetaan: ”*En ollut koskaan tehnyt vastaavaa, oli yllättävää ja voimaannuttavaa, koska siinä näki oman selviytymisen konkreettisesti ja miten se kohtas kuuljioita. Sain siinä kokea onnistumista ja miten se koulutuksen yhteinen matka auttoi tekemään sen.*” (Webropol-palaute)
- 6. Kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen osaksi ammattitutkintoa.* Samaan aikaan kokemusasiantuntijakoulutuksen kanssa tehtiin Kas-

vatus- ja ohjausalan ammattitutkintouudistusta. Tutkintoon sisällytettiin valinnaisena tutkinnon osana kokemusasiantuntijana ja vertaisohjaajana toimiminen. Uudistettu tutkinto sisältää myös romanityön osaamisalan.

7. *Opetti kouluttajia kumppanuuteen.* Kokemusasiantuntijakoulutus sijoittui Seurakuntaopiston koulutustoiminnassa ajallisesti romanikulttuurin ohjaajan ammatti- ja erikoisammattitutkintoryhmien väliin ja pakotti tarkastelemaan vakiintuneita käytäntöjä. Koulutus tehtiin yhdessä oppimisen ja tutkimisen periaatteella: siinä luovuttiin tietoisesti monista kankeista ajattelumalleista pedagogiikan, kulttuuristen teemojen, vallan ja menetelmien osalta. Vallan näkökulmasta opettaja, opettajuus ja oppilaitos valtakulttuurin edustajana muuntautui kumppaniksi ja tilaan, jossa ei ollut valmiita vastauksia. Aiempia oletuksia kyseenalaistettiin jatkuvasti. (Hannula 2000, 130.)

8. *Mallia maailmalle.* Kokemusasiantuntijakoulutusmallia on tarkoitus jakaa romaniyhteisössä kansainvälisesti. Diakonia-ammattikorkeakoulu on hake-massa rahoitusta kansainväliseen hankkeeseen, jonka osana on myös kokemusasiantuntijakoulutuksen vieminen muihin, hankehakemuksessa mukana oleviin EU-maihin.

Lopuksi

Mitä tarkoittaa kokemus romanikulttuurissa elämisestä? Se voi olla kertomus kulttuurisista erityispiirteistä omassa elämänhistoriassa sekä romanikulttuurin ilmentymisestä tapoina, ajatteluna ja puheena omassa elämässä. Lisäksi se voi olla kokemus omasta ”romaniudesta”, sen suhteesta enemmistökulttuuriin ja kulttuuriin rajapintoihin osin yhteisessä, osin poikkeavassa sosiaalisessa narratiivissa. Romanikokemusasiantuntijalla on tarinassaan punaisina lankoina oman toimijuuden haltuunotto, kahdessa kulttuurissa selviytyminen ja oman identiteetin hahmottaminen.

Koulutusprosessiin osallistujat tulivat tietoisiksi omasta tarinastaan ja omista voimavaroistaan. Voimaantumisen nousee osallistujasta itsestään; se ei tule ulkoa eikä ole kouluttajien tai ohjaajien aiheuttama (Freire 2016, 84–87). Oman maailmankuvan tarkastelu ja laajeneminen haastaa jokaista osallistujaa. Selkeys ja asioiden käsittelyn monipuolinen toisto dialogisesti lisää turvallisuutta ja suo osallistujalle mahdollisuuden sijoittaa oivalluksensa omaan tarinaansa.

Dialogisessa kasvatuksessa esitetään todellisuuden paljastamisen keinot. Näitä ovat jatkuva kyseenalaistaminen ja yhteinen tiedon rakentaminen opettajan teoreettisen tiedon ja opiskelijoiden kokemusten, uskomusten ja toiminnan avulla. Yksilön yksin muodostama todellisuuskuva ei ole riittävä, vaan todellisuuden tunteminen vaatii usean, eri lähtökohdista olevan ihmisen kokemuksia ja tietoja. Samoin pelkkä teoreettinen tieto ei riitä todellisuuden tuntemiseen, vaan teoreettinen analyysi yhdistetään omakohtaisiin kokemuksiin, uskomuksiin ja käytännön vaikuttamiseen. (Hannula 2000, 137.) Romanitaustaiset ohjaajakouluttajat tukivat ja “tulkkasivat” ainoaa ei-romanitaustaista kouluttajaa. Kouluttaminen ja sisältöjen avaus tapahtui dialogisesti niin ohjaajakouluttajien kesken kuin ryhmänkin kanssa. Ei yhteisöön kuuluva kouluttaja toimi ulkopuolisena peilinä, ja häntä usein pidettiin pääväestöä edustavana kasvona ja äänenä.

Kouluttajaohjaajien lähtökohta oli, että osallistujalla on jo tietoa omasta parhaastaan; se vain on osin piilotettua ja siksi se ei anna mahdollisuutta täyteen kansalaisuuden kokemukseen. Prosessissa tuosta osaamisesta tullaan tietoiseksi, ja se avaa vahvemman kokemuksen subjektiivuudesta. Tietoisuus siitä, että voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja valintoihinsa aiheuttaa väistämättä liikkeen ihmisen elämässä. Toisille osallistujille se oli perhesuhteiden ja oman elämän paraneminen, toisille opintoihin hakeutuminen. Tärkeintä oli kaikkien osallistujien yhtäläisen arvon tunnistaminen ja tunnustaminen. Koulutetuille kokemusasiantuntijoille järjestetään syksyllä 2018 jatkokoulutusta. Viiden moduulin Ohjauksen- ja mento-roinnin jatkokoulutus aloitetaan samalla kokoonpanolla kokemusasiantuntijoiden pyynnöstä ja tarpeesta. Tiedosta tuli pääomaa sanan varsinaisessa merkityksessä, ja sitä janottiin lisää.

On tärkeä nähdä ja liittää tämä kulttuurisensitiivinen kokemusasiantuntijakoulutusmalli (Liite 4) osaksi laajempaa kokemusasiantuntijakoulutuskenttää. Sosiaali- ja terveysministeriö on jo linjannut kokemusasiantuntijuuden yhdeksi kehityskohteekseen ja yhdeksi sosiaali- ja terveysalan toimijuuden ja osallisuuden vahvistamisen muodoksi muun muassa Mieli 2009 -ohjelmassa.

Toteuttamassamme kulttuurisensitiivisessä kokemusasiantuntijakoulutuksessa tultiin yhteisesti tiedon portaille siihen kohtaan, jossa tulee ymmärrys siitä, kuinka vähän tiedetään. Näin maailmankuvan laajeneminen mahdollistuu ja oletukset omista tiedoista realisoituvat ja liittyvät isompaan kokonaisuuteen. Samalla syntyy usko siihen, että avaimet sivistyksen hankkimiseen ovat jokaisen saatavilla. Yhtä kaikki, tieto muuttui prosessissa osaksi koulutukseen osallistujan pääomaa ja sille tuli kasvattamisen tarve – motivaatio osallisuuteen.

LÄHTEET

- Freire, P. (2016). Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino. Tallinna Raamatutrukikoja OÜ.
- Hannula, A. (2000). Tiedostaminen ja muutos Paolo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiigasta. Helsinki.
- Hattula, M., Svensson, K. (2009). Sanojen sylissä, iloa ja itsetuntemusta kirjoittamalla. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Hänninen, V. (2002). Sisäinen tarina elämä ja muutos. Tampereen yliopisto, akateeminen väitöskirja Tampereen yliopistopaino Oy, Juvenes Print. Saatavilla 30.7.2018 <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5597-5>
- Hurri, H-L., Kokkonen, M., Kurki, M., Rätty, S. (2017). Kokoa Ry, Kokemusasiatuntijakoulutuksen suositukset ja palkkiosuositukset. KoKoA – Koulutetut Kokemusasiatuntijat ry.
- Kolkka, M., Hakala, P., Karjalainen, A-L., Metsälä, K., Klemetti-Falenius, A-L. ja Mälkiäinen, P. (2015). Koulutus yhteiskunnallisen osallisuuden tuottajana. Teoksessa Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015. Juvenes Print Oy: Tampere. Saatavilla 30.7.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-233-2>
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Rajala, S. & Blomerus, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus.
- Rauhala, L. (2015) Ihmiskäsitys ihmistyössä. 1983,2005 &2014 Gaudeamus Helsinki University Press HansaBook 2015, Hansaprint Oy, Direct Vantaa.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2009). Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. STM selvityksiä 2009:3 2009–2015. Saatavilla 30.7.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2768-1>
- Webropol-palautekysely koulutetuille kokemusasiatuntijoille. Seurakuntaopisto. (2018)
- Winman, T. & Palmroth, K. (2010). Social pedagogy in Swedish folk high schools. Teoksessa Lisbeth Eriksson & Thomas Winman (eds.) Learning to fly. Social pedagogy in a contemporary society. Borås: Bording AB, 137–156.

Valtteri Aaltonen, Viivi Lähde & Jani Väisänen

KONNAT KOULUUN! RIKOSTAUSTAISTEN ROMANINUORTEN PALVELUNOHJAUS KOHTI TYÖELÄMÄÄ JA OPINTOJA

Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-palvelut ovat osallistuneet sekä Tšetanes naal- että Nevo tiija -hankkeiden toteutukseen. Osatoteuttajan kohderyhmänä ovat olleet pääkaupunkiseudun päihteitä käyttävät ja rikosten pariin ajautuneet 16–29-vuotiaat romaninuoret, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella tai vaarassa ajautua sinne. Työtä on tehty erityisesti lähialueen vankiloissa ja jalkautuvasti Itä-Helsingin, erityisesti Kontulan, alueella. Vankilan ulkopuolella asiakasohjausta Vamokseen on tullut muun muassa oppilaitoksista, lastensuojelusta ja lastensuojelun jälkihuollosta, yhdyskuntaseuraamustoimistosta, järjestöistä sekä nuorten omaisilta. Keskeisenä tavoitteena on ollut tavoittaa kohderyhmän nuoret ja rakentaa heidän kanssaan heidän omien toiveidensa mukaisia ja omaan elämäntilanteeseensa soveltuvia polkuja kohti opintoja, työelämää tai asiakkaalle soveltuvia muita palveluita.

Vamoksen kolmen työntekijän tiimimme on edellä mainittujen hankkeiden lisäksi ollut osatoteuttajana Rikosseuraamuslaitoksen koordinoiman Vankeusaika mahdollisuutena -hankkeessa, jonka tavoitteet ovat liittyneet laajemmin osallisuuteen ja hyvinvointiin. Hanketavoitteiden mukainen työskentely on mahdollistanut moninäkökulmaisen työskentelyotteen, joka on kohderyhmämme kanssa toimies-

sa mielestämme välttämätön. Työtä on pyritty tekemään matalalla kynnyksellä, tilanteisiin parhaiten soveltuviissa ympäristöissä ja mahdollisimman avoimin lähtökohdin. Vaikka merkittävä osa asiakkuuksistamme on alkanut ”siviilissä” ja työmme on tapahtunut muurien ulkopuolella, tässä artikkelissa keskitymme kuvaamaan ja analysoimaan ennen kaikkea vankilasta alkaneita prosesseja. Artikkelin punaisena lankana kulkee nuoren ”Eeron” kuvitteellinen esimerkkitarina, jonka kautta pyrimme havainnollistamaan nuorten tyypillisiä haasteita matkalla kohti tavoitteita, sekä palveluita, joilla haasteisiin pyritään vastaamaan. Eeron tarina toimii myös yhdenlaisena kuvauksena osatoteutuksessa tehdystä pedagogisesta ohjauksen konseptista Konnat kouluun (Liite 3).

Eeron tarina

Tapasimme Eeron ensi kertaa Helsingin vankilan kokoushuoneessa. Eero oli toivonut asiakastapaamista, koska hän halusi muutosta elämäänsä. Eero kertoi tapaamisella itsestään seuraavaa:

”Olen 27-vuotias romanimies ja viettänyt aikuisikäni vankiloissa ja nuoruuteni laitoksissa. Lapsuuteni oli aika rikkonainen. Asuin elämäni ensimmäiset vuodet mummollani, sitten välillä äidillä ja isäni siskoilla. Kun isäni oli pidempään vankilasta vapaalla, asuimme vähän aikaa Ruotsissa, jossa aloitin koulunkäynnin. Muutimme takaisin Suomeen, kun olin ehkä kymmenen vanha.

Ensimmäiset vuodet koulussa menivät kai ihan hyvin. Opettajat kyllä tosin katsoivat aika paljon asioita sormien välistä, kun eivät uskaltaneet kovistella minua isäni pelossa. Yläasteella en oikein päässyt kiinni koulunkäyntiin, kun muut asiat kiinnostivat enemmän. Kaverit olivat vanhempia ja meno aika hurjaa. Jouduin ensimmäisen kerran laitokseen 13-vuotiaana. Karkailin paljon ja hölmöilin pahasti omilla reissuillani. Joskus 14-vuotiaana olin omilla teilläni monta kuukautta! Jouduin laitoksesta toiseen ja lopulta pohjoiseen koulukotiin. Peruskoulua sain suoritettua laitoksessa ehkä seiskaluokan verran. 17-vuotiaana jouduin ensimmäisen kerran vankilaan. Vuosien saatossa tuomioita on tullut niin kortittomista ajoista, rattijuopumuksesta, huumeista,

petoksista kuin ryöstöistä ja pahoinpitelystä. Nykyinen tuomio on seitsemäs kertani vankilassa. Yhteensä olen lusunut noin kuusi vuotta ja rikosnimikkeitä on paljon. Tätä tuomiota on vielä jäljellä 1,5 vuotta, josta takana on nyt vuosi. Hovissa on vielä jotain pientä tulossa, mutta nyt haluan saada pöydän tyhjäksi.

Runsaaseen lusimiseen on vaikuttanut paljon päihteiden käyttöni: aloitin alkoholilla ja kannabiksella 12-vuotiaana, lääkkeet ja amfetamiini tulivat kuvaan 13-vuotiaana ja subutex 15-vuotiaana. Piikittänyt olen 15-vuotiaasta ja minulla on c-hepatiitti. Pisimmillään olen ollut raittiina aikuisiällä vankilassa yhden puolen vuoden tuomion ja siviilissä ehkä kuukauden. Vankilassa on helpompi olla selvin päin kuin siviilissä, ja nyt on takana puoli vuotta selvää aikaa – mitä nyt pari pientä kokeilua välillä. Päihteistä ei enää oikein seuraa hyvää oloa, lähinnä jatkuvat vieroitusoireet ahdistavat. Toisaalta aineita tekee ajoittain kovasti mieli, mutta haluaisin lopettaa käytön.

Minulla on kolme lasta, joista kaksi vanhinta ovat sijoitettuna perheeseen; nuorin, 3-vuotias, asuu nykyisen vaimoni kanssa. Kaipaankin kovasti perhettäni ja haluaisin vielä ryhtyä kunnan isäksi lapsilleni – en vain tiedä oikein miten. Vaimoni on luvannut ottaa minut tuomion jälkeen takaisin kotiin, jos olen päihteetön.

Töissä en ole oikeastaan koskaan ollut, vankilassa vähän putsarina ja Suomenlinnassa muuritöissä tuomion aikana. Jotain kursseja olen vankilassa käynyt, mutta en oikein muista mitä. Jotain ruokaa laitettiin ja yritettiin ansioluettelo tehdä. Niinkun mistä?

Haluaisin tuomion jälkeen alkaa elää normaalia perhe-elämää ja mennä töihin. Toivealojani ovat nuorisotyö (voisin kertoa nuorille elämästäni) tai joku autoihin liittyvä ala (olen hyvä kuski ja osaan korjailla ja myydä autoja, mutta ajokorttia minulla ei ole koskaan ollut). Tiedän, että töihin pääsy vaatisi koulujen käymistä, mutta

koulunkäynti ei oikein ole ollut minun juttuni. Minulla on epäilty lukihäiriötä ja ADHD:tä, mutta niitä ei ole sattuneesta syystä kunnolla tutkittu. Niin, ja töihin meno – onkohan siinä järkeä, kun minulla on velkaa varmaan parisataa tuhatta ulosotossa. Viime tuomiolla asiaa selvitettiin.

Että voisittekohan auttaa? Jotenkin tästä pitäisi päästä eteenpäin.”

Eeron kertomus on kuvitteellinen, mutta voisi hyvinkin olla jonkin Vamoksen työntekijöiden hankkeen aikana tapaaman nuoren tarina. Tämä versio on tiivistetty ja siistitty yhteenvedo siitä, kuinka tähän on tultu. Tarinaa kertova kuvitteellinen nuori on tottunut kertomaan tarinaansa eri viranomaisille eräänlaisena ongelmakeskeisenä sairaskertomuksena, jossa yksi vaikeus johtaa toiseen, eikä toivoa oikein näy. Tästä kertomuksesta puuttuu sielu, siitä puuttuvat oikean elämän ilot, surut ja muut tunteet, jotka oikeita nuoria tavatessa nousevat esiin.

Kuitenkin tässä kertomuksessa tiivistyy suuri määrä tekijöitä, jotka löytyvät hyvin monen todellisen asiakkaamme tarinoista. Usein taustalla on vahva ylisukupolvinen syrjäytymiskehitys, joka toki näkyy myös monien pääväestöstä edustavien vankien kohdalla. Vankiloissa olevien romaninuorten kohdalla kuitenkin esimerkiksi työelämässä olevien lähisukulaisten tai tuttavien määrä voi hyvinkin olla nolla ja yhteiskunnan vaatiman ”normaalielämän” mallien määrä lähipiirissä hyvin vähäinen.

Otimme tietoisien riskien aloittaessamme Vamoksen romanityöstä kertovan artikkelin tällaisella stereotyyppisellä esimerkillä romanivangista. Tarkoituksenaamme on esimerkkitarinan kautta havainnollistaa rehellisesti työtämme, sen lähtökohtia sekä menetelmällisiä valintoja ja ongelmakohtia. Tarinan kautta esitteleme yleisemmällä tasolla kohderyhmäämme sekä sen kanssa tekemäämme työtä. Tarinan rivien väliin mahtuu paljon asioita, joita lukija voi pohtia ja siten täydentää tarinaa. Suuressa roolissa ovat myös yhteistyökumppanimme, joiden palveluihin pyrimme asiakkaitamme mahdollisimman oikea-aikaisesti ohjaamaan.

Vamoksen Tšetanes naal / Nevo tiija -osatoteutuksen asiakkaiden tyyppisiä yhdistäviä piirteitä ovat olematon virallinen työkokemus, hyvin vähäinen koulutushistoria sekä asiakkaiden käsitys itsestään heikkotasoisina oppijoina. Monilla on ollut omien sanojensa mukaan kouluaikanaan joko diagnosoituja tai virallisesti todentamattomia oppimisvaikeuksia (lukivaikeudet, hahmotusvaikeudet ja niin edelleen) sekä neurologisia vaikeuksia (kuten ADHD), ja varsinkin kirjalli-

nen työskentely on usein vaikeaa ja vastenmielistä. Koulunkäynti on usein jäänyt vähemmälle huomiolle viimeistään yläasteen aikana, ja poissaoloja on ollut paljon, samoin kuin peruskoulun keskeytymisiä. Monilla on havaittavissa selkeitä puutteita perusopiskelutaidoissa ja suuria osaamisaukkoja peruskoulun opetussuunnitelman mukaisissa asioissa, kun luokilta on päästy läpi ”armovitosilla”. Lähes olemattomat osaamisvaatimukset luokalta pääsemiseksi ovat tulleet esille keskusteluissa useiden asiakkaidemme kanssa.

Kohderyhmämme erityisen suurista vaikeuksista koulutusmaailmassa kertovat myös monet tutkimukset ja selonteot. Opetushallituksen selvityksessä romanioppilaiden perusopetuksen tilanteesta vuosina 2010–2011 todetaan noin 19 prosentin romanioppilaista jääneen ilman peruskoulun päättötodistusta. Luku on suhteettoman suuri verrattuna kaikkiin yhdeksännen luokan päättäviin oppilaisiin, joista 99,1 prosenttia saa päättötodistuksen. Myös erityisopetuksessa olleiden romanioppilaiden määrä on hyvin suuri, noin 58 prosenttia oppilaista. Erityisopetuspäätös on ollut 32 prosentilla romanioppilaista. Edellä mainitut luvut eivät kuitenkaan kerro mitään lopullista tietoa varsinaisen romanikulttuurin vaikutuksesta koulukäyttäytymiseen sinänsä, vaan taustalla on myös muita yleisen huono-osaisuuden tuomia merkittäviä tekijöitä, kuten perheen sosioekonominen asema. (Rajala, Salonen, Blomerus & Nissilä 2011, 58, 56, 7.) Huonon lukutaidon ja erilaisten oppimisvaikeuksien on havaittu olevan poikkeuksellisen yleisiä vangeilla kulttuurisesta taustasta riippumatta ja lisäävän merkittävästi syrjäytymisriskiä (Koski & Miettinen 2007, 59).

Toisen asteen koulutukseen ei ole asiakkaidemme keskuudessa juurikaan haikuduttu, tai jos onkin, opinnot ovat jääneet nopeasti kesken. Myös asiakkaiden virallinen työhistoria on lähellä nollaa. Suurin osa asiakkaistamme ei ole koskaan ollut verokortillisissa palkkatöissä. Mahdollinen työkokemus on pääosin saavutettu vankitöissä tai siviilissä pimeissä hommissa. Tästä johtuen asiakkaillamme on yleensä ammatillisen substanssiosaamisen lisäksi merkittäviä puutteita työelämä-tietoudessa, kuten työnhakutaidoissa, työpaikalla toimimisessa ja työntekijän oikeuksien sekä velvollisuuksien tuntemuksessa.

Edellä mainitut puutteet eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että asiakkaillamme ei olisi työelämässä ja koulutuksessa tarvittavaa ja hyödynnettävää osaamista ja taitoja. Nuorilla on omasta arjesta ja ”kadulta” hankittua epävirallista osaamista ja vaihtoehtoisia ongelmanratkaisutaitoja, joiden näkyväksi tekemisessä on paljon työnsarkaa. Hyvin monilla asiakkaillamme esimerkiksi autot, niiden ajaminen, korjaaminen ja autokauppa ovat osoittautuneet merkittäviksi osaamisen ja kiinnostuksen kohteiksi ja myös jopa identiteetin rakennuspaloiksi. Yhtenä

hankkeemme haasteita hyvin kuvaavana hankaluutena on erittäin yleinen ajokortittomuus: sitä ei ole koskaan ollut tai se on menetetty vääränlaisen liikennekäyttäytymisen seurauksena. Usein päälle on vielä ajokieltoa. Kuitenkin autoalalle työllistymisen kannalta ajokortti olisi kovin keskeinen.

Vankeusaika mahdollisuutena

Vankila on osoittautunut hyväksi paikaksi aloittaa työskentely suurista elämännhallinnallisista vaikeuksista kärsivien asiakkaiden kanssa, koska siellä asiakkaat ovat yleensä sovitusti paikalla, ylimääräisten ärsykkeiden määrä on minimissään, ja varsinkin runsaasti päihteitä käyttävät henkilöt ovat merkittävästi parempi-kuntoisia ja selvempiä kuin siviilissä. Lisäksi erityisesti vähäisten toimintamahdollisuuksien vankiloissa, niin sanotuissa suljetuissa ”kivitaloissa” tuomiotaan suorittavat vangit ovat erityisen halukkaita aloittamaan työskentelyn elämäntilanteensa kohentamiseksi.

Romanitaustaisten vankien määrä Suomen vankiloissa on Suomen romaniväestön määrään suhteutettuna varsin suuri. Suomessa etnisen taustan mukainen rekisteröinti ja tätä kautta tilastointi ovat kiellettyjä, joten luvut romanivankien määristä perustuvat viranomaisarvioihin. Vuonna 2010 tehdyn arvion perusteella Suomen vankiloissa romanivankeja laskettiin olevan noin 200 henkilöä, kun keskimääräinen vankimäärä kyseisenä vuonna oli poikkileikkaustilaston mukaan noin 3 300 vankia. (Huhta 2010, 3–4; Blomster, Lindeborg, Muiluvuori, Salo & Tyni 2010, 35.) Romaneiksi itsensä määritteleviä henkilöitä Suomessa arvioidaan olevaan lähteestä riippuen noin 10 000 (Rajala & Blomerus 2015, 8; Romano missio).

Suljettu vankila eli ”Kivitalo”

Kertomuksemme Eeron kanssa työskentely alkoi Helsingin vankilassa, jossa hän oli bongannut hanketiedotteemme vankilaosastonsa ilmoitustaululta. Suljetussa laitoksessa virikkeet ovat vähissä, ja ensitapaamiselle Eero saapui puolivakavissaan. Päällimmäisenä ajatuksena oli se, voisiko tapaamisista olla jotain lyhyen tähtäimen hyötyä, kuten saattolomille pääsy tai avolaitokseen pääsyn nopeuttaminen – työ- ja opiskeluasiat tuntuivat liian kaukaisilta. Romanitaustaisen työntekijämme nimi oli tuttu, mutta henkilökohtaisesti Eero ei tätä tuntenut. Nopeasti tapaamisella kävi selväksi, ettei mitään pikavoittoja ollut luvassa,

mutta kiinnostavia keskusteluja elämästä ja tulevaisuuden mahdollisuuksista kylläkin. Muutaman viikoittaisen tapaamisen aikana motivaatiota ja tahtotilaa tunnusteltiin puolin ja toisin. Eero kertoi elämästään, haaveistaan ja vaikeuksistaan. Hän muotoili haaveikseen työpaikan autokorjaamolla – jonain päivänä ehkä oman autokorjaamon – ja normaalin perhe-elämän. Matka tavoitteeseen kuitenkin olisi pitkä, ja tarvittaisiin välitappeja. Tärkeää olisi huomioida eri etappien oikea-aikaisuus suhteessa elämäntilanteeseen ja suoritettavaan rangaistukseen. Asiakkuuden alkuvaiheessa tärkeimpänä Eeron puheissa esiin tulevana muutoksen moottorina oli halu saada olla mukana lastensa elämässä ja vaikuttaa positiivisesti heidän hyvinvointiinsa ja siihen, ettei lasten tarvitsisi kokea samaa kuin hän itse.

Vahvasti samansuuntaisia ajatuksia olemme kohdanneet hyvin monen todellisen asiakkaamme puheissa. Perheen (ja perhetyön) merkitystä rikoksettomaan elämäntapaan pyrkimisessä korostetaan myös Koskisen, Lumpeen ja Talosen romanivankeja koskevassa opinnäytetyössä (2015, 83).

Koulutukseen vai kuntoutukseen?

Tuomiota oli jäljellä yhteistyön alussa työskentelyn kannalta melko optimaaliset 1,5 vuotta, joten aloimme nopeasti pohtimaan sitä, miten rangaistusajan saisi parhaiten hyödynnettyä. Eeron toivoma työllistyminen vaatii pääsääntöisesti taustalle ammatillisen koulutuksen, ja toisen asteen koulutukseen pääsyssä peruskoulun päättötodistus olisi iso etu.

Peruskoulun loppuun suorittaminen on ollut monen asiakkaamme tavoite hankkeen aikana. Helsingin vankilassa, joka on suljettu laitos, peruskoulun suorittaminen on tapahtunut selliopiskeluna. Selliopiskelussa jokin oppivelvollisuuksiin ylittäneiden perusopetusta järjestävä oppilaitos kartoittaa opiskelijan aiemmat opintosuoritukset ja osaamistason sekä toimittaa vangille itseopiskelumateriaalit. Selliopiskelijän pitää pystyä hyvin itseohjautuvaan toimintaan. Erityisen vaikeaa se on, jos opiskelijalla on oppimisen ja keskittymisen vaikeuksia tai muuten

puutteelliset opiskelutaidot. Vamoksesta on pyritty hankkeen aikana järjestämään pienimuotoista tukiopeutusta Helsingin vankilan selliopiskelijoille, mutta tukiopeutuksen toteutuminen on ollut sekä nuorten kiinnostuksen puutteen että vankilalogististen syiden vuoksi vähäistä.

Eeron kohdalla emme lähteneet selliopiskeluna tapahtuvaa peruskoulua edellä mainituista syistä suosittelemaan, vaan lähdimme liikkeelle elämänhallinnallisten taitojen ja raittiuden vahvistamisesta. Suosittelimme Eerolle kuntouttavalle osastolle, Sörkka-yhteisöön, hakeutumista. Hoitojakson pituus olisi noin 4–8 kuukautta (Perjus 2015, 21–22), minkä jälkeen olisi mahdollista esimerkiksi pyrkiä avolaitokseen ja jatkohoitoon (esim. Wop-osasto Keravalla, Kalliolan Setlementin Vahvasti tukien -ohjelma tai Suomenlinnan vankilan Kuntouttava vankityö). Avolaitoksessa myös kouluttautuminen olisi mahdollista, joko laitoksissa järjestettävissä koulutuksissa tai siviiliopiskeluna.

Päihteettömälle sitoutumisosastolle hakeutumiseen voi olla monestakin syystä suuri kynnyks: onko vangin oma usko ja halu päihteettömyyteen riittävän suuri? Löytyykö kykyä ja rohkeutta lähteä selvittämään omia asioitaan? Yhteisöhoidon ollessa kyseessä on myös oltava ajatus siitä, että haluaa lähteä ryhmän kanssa puimaan ongelmiaan ja asioitaan, varsinkin, jos aiemmat kokemukset päihdehoidosta eivät ole olleet erityisen hyviä.

Tarinamme Eero koki ajan olevan kypsä muutokseen. Ennen Sörkka-yhteisöön hakemista hän vielä selvitti, ettei osastolla ollut hänelle epäsoivia tai muita sellaisia romaneja, jotka oman elämänhistorian vuoksi olivat vältettäviä ihmisiä. Myös itseä selkeästi vanhempien romanien samanaikainen sattuminen yhteisöhoidolliselle osastolle voisi olla hoidon kannalta hankalaa, koska ryhmissä pitäisi pystyä puhumaan myös kulttuurisesti hävettäviä asioita. Eero haki ja pääsi Sörkka-yhteisöön, jossa vietti menestyksellisesti seuraavat puoli vuotta. Yhteisöhoidollisen jakson aikana tapasimme Eeroa kuukauden välein ja kävimme keskusteluja jatkosuunnitelmista.

Yksilötyöskentely suljetussa vankilassa

Vamoksen suljettujen vankiloiden yksilötapaamisten keskustelujen teemat ovat olleet hyvin vaihtelevia. Suoraan hanketavoitteista nousevat osallisuuteen, työllistymiseen ja opiskelun edistämiseen liittyvät aihealueet: olisiko asiakkaalla halukkuutta päästä työelämään tuomion jälkeen tai mahdollisesti jo avolaitos- tai koevapauden aikana? Mitkä ovat asiakkaan edellytykset työllistyä ja mitä työllisyyttä edistäviä toimia pitäisi sitä ennen hoitaa? Olisivatko ammatilliset opinnot tuomion aikana tai jälkeen kiinnostavia tai edes mahdollisia? Mitkä työllistymis- ja koulutusalat kiinnostavat? Mitkä alat ovat näillä taustoilla mahdollisia, ja mitä kaikkea onkaan olemassa? Onko peruskoulu jäänyt kesken ja olisiko halukkuutta ja tarvetta hoitaa se ensin loppuun? Minkälaisia opiskelukokemuksia asiakkailta on, ja onko aiemmin tullut esille jonkinlaisia oppimisvaikeuksia? Millä mallilla asiakkaan elämänhallinta on, ja olisiko tarpeen ensin pyrkiä kuntoutuksellisiin tai elämänhallintaa muuten vahvistaviin palveluihin vankilassa tai sen ulkopuolella? Onko asiakkaalla vapautumisen jälkeen tiedossa asunto? Ja suljetussa vankilassa kun ollaan, miten elämäntilannettaan voi edistää kivitalon puolella? Minkälaiset asiat ovat ajankohtaisia tässä vaiheessa tuomiota? Miten voisi järkevästi edetä kohti avoimempia ympäristöjä kuten avolaitosta, koevapautta ja vapautumista?

Varsinaisten hanketavoitteiden mukaisten teemojen lisäksi suljettujen vankiloiden tapaamisilla on myös käsitelty muun muassa perhe- ja parisuhdeasioita, lasten kasvatuskysymyksiä, kulttuuriin liittyviä konflikti- ja väistämisasiota, riitoja, asumisen kysymyksiä, taloudellisia asioita ja vankien sijoittelua ja keskeneräisiin rikosprosesseihin liittyviä asioita. Romanihankkeen erityisasiantuntuutta on hyödynnetty asiakastyössä myös kulttuurin liittyvän problematiikan selvittelyssä. Näihin ovat kuuluneet esimerkiksi väistämisasiat, eli se, ketkä romanitaustaiset henkilöt eivät pysty kohtaamaan toisiaan turvallisesti sukujen vihamielisyyden vuoksi.

Vaikka kohderyhmämme kanssa työskentely on ollut ensisijaisesti yksilötyötä, joissain tilanteissa työskentelyssä on hyödynnetty ”luonnollista” tai varta vasten järjestettyä pienryhmää. Tällaisia tilanteita ovat olleet esimerkiksi vankilassa pidetyt ryhmät, kahden-kolmen samantyyppisiä asioita pohtivan nuoren yhteistapaamiset. Siviilissä ryhmätyöskentelyä on hyödynnetty vaikkapa kutsumalla oppilaitoksen edustaja avoimeen kohtaamispaikkaamme Kontulan D-asemalle kertomaan tietystä asiakkaita kiinnostavasta koulutuksesta. Ryhmätapaamisia on siviilissä järjestetty myös silloin tällöin vapaa-ajan toiminnan ympärille. Pienryhmätapaamisissa on myös tietoisesti hyödynnetty jonkin verran vertaistukea, jolloin asioissaan edistyneemmät asiakkaat ovat kertoneet askelistaan muutoshalukkuuttaan vasta pohtiville nuorille.

Vamoksen työntekijöiden hankkeessa saamien kokemusten ja aiemmassa työhistoriassa vastaan tulleiden rikostaustaisten nuorten kokemukset koulunkäynnistä ovat pääasiassa negatiivisia kulttuurista riippumatta. Keskittyminen koulunkäyntiin on usein ollut vaikeaa, ja monet nuoret puhuvat erilaisista oppimisvaikeuttavista neurologisista tai mielenterveydellisistä diagnooseista tai asiaan liittyvistä epäilyistä kouluvuosiltaan. Monet asiakasnuoristamme tulevat hyvin haastavista ja levottomista perhetaustoista, joista käsin koulunkäyntiin keskittyminen olisi kenelle tahansa vaikeaa. Omat epäilyt luki- tai muista oppimisvaikeuksista voivat monesti liittyä myös vähäiseen läsnäoloon koulussa ja koulutyöskentelyyn harjaantumattomuuteen. Perusopiskelutaidoissa voi tämän vuoksi olla suuria puutteita, ja niiden vahvistaminen vaatii runsaasti työtä. Hyvin usein päihdetaustaisilla nuorilla ja aikuisilla on myös kokemuksia paniikkioireista, joiden alkuperä voi olla päihteidenkäytössä ja vieroitusoireissa. Paniikkioireita helposti itselääkitään päihteillä, ja ongelmien kierre on valmis.

Opiskelun elämäntilanteellisten haasteiden, oppimisvaikeuksien (diagnosoitujen ja epäilyjen), kouluakäymättömyyden ja harjaantumattomuuden sekä päihteidenkäytön ja epäsosiaalisen elämäntavan välillä vallitsee monimutkainen syy-suhdeverkosto, jonka selvittely vaatii ennen kaikkea pidempää päihteetöntä aikaa ja suhteellisen stabiileja olosuhteita. Vankilan nuorelle asettamat rajat voivat toimia hyvänä lähtökohtana motivoituneelle kuntoutujalle eteenpäin pääsyssä: suljetussa vankilassa alkanut suunnitelmallinen prosessi kohti avoimempia ympäristöjä (avolaitos – koevapaus – vapautuminen) voi myös auttaa nuorta siirtämään oppimaansa omaan siviilielämäänsä. Tukea tällä matkalla tarvitaan yleensä paljon, ja hankkeessa on motivoitu kuntoutujia tutustumaan avoimin silmin erilaisiin ammatillisen ja vertaistuen muotoihin sekä etsimään näistä juuri itselle soveltuvia tukimuotoja.

Vankiloissa työskennellessä vankien puheissa on tullut esille se, etteivät romanitaustaiset vangit pysty osallistumaan kaikkeen vankiloiden toimintaan. Esimerkiksi Riihimäen vankilassa romanitaustaiset vangit suorittavat tuomioitaan pääosin suljetuilla osastoilla, koska muut vangit eivät hyväksy heidän sijoitteluaan työskentelyn tai vankilaopiskelun mahdollistaville osastoille. Kyseinen teema tulee esiin myös Rikosseuraamuslaitoksen raportissa yhdenvertaisuuden toteutumisesta Rikosseuraamuslaitoksessa vuonna 2017. Rikosseuraamuslaitoksen aluekeskusten mukaan ainakin Etelä- ja Länsi-Suomen alueilla ”on laitoksia, joissa vähemmistöön kuuluvat vangit eivät voi osallistua toimintoihin muiden vankien kanssa”. Julkaisussa ei täsmennetä, mistä vähemmistöistä on kyse, mutta työssämme vastaan tulleen informaation perusteella tämä koskee myös romanitaustaisia vankeja (Knuuti & Rissanen 2017, 20).

Kivitalosta avolaitokseen

Tarinamme Eero kävi Sörkka-yhteisössä läpi puolen vuoden yhteisöhoitajakson, jossa joutui käymään läpi omaa elämänsä ja ottamaan vastuuta omista valinnoistaan. Jakso ei ollut helppo, mutta vaikeuksista selviytyminen vahvisti hänen kuntoutusmotivaatiotaan. Keskeistä oli kuitenkin päihteettömyyden säilyminen koko hoitajakson ajan. Yhteydenpito läheisiin parani, ja toivo asioiden selkiytymisestä vahvistui. Eero sai paljon tietoa omista mahdollisuuksistaan, ja hän pystyi rakentamaan mielekkään jatkopolun kohti tuomion jälkeistä aikaa. Eero siirtyi Suomenlinnan avovankilaan, kun hänen tuomiotaan oli kymmenen kuukautta jäljellä. Avolaitosajan toimintavelvoitteeksi oli ollut useampia vaihtoehtoja: työ Suomenlinnan työmailla ja niihin mahdollisesti sovitettavat ammatilliset koulutukset, peruskoulun loppuun suorittaminen tai ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen siviiliopiskeluna, ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava Valma-koulutus tai Kalliolan Settlementin lainrikkojataustaisille räätälöity Vahvasti tukien -kuntoutus. Yhtenä haasteena vangeilla on usein rahapula, ja ajoittain vangit valitsevat toimintamuodon melko puhtaasti tulojen perusteella, vaikkei toiminta heitä pitkällä tähtäimellä eteenpäin veisikään. Eero kuitenkin päätyi pitkän harkinnan jälkeen hakeutumaan Vahvasti tukien -kuntoutukseen, koska uskoi, että päihteettömyyden ja elämänhallinnallisten taitojen vahvistaminen olisivat tässä vaiheessa hänelle ensisijaisia tulevaisuutta ajatellen. Helsingin Kalliossa toimintaansa järjestävässä Vahvoissa Eero sai kokemuksen siitä, että päihteettömyys on mahdollista myös avoimemmissa ympäristöissä ja että liikkuminen julkisilla liikennevälineillä on mahdollista myös selvin päin. Vahvojen toimintaan kuului myös vahvasti perhetyö, mikä vahvisti perhesiteitä ja helpotti yhteydenpitoa lapsiin. Hankkeen työntekijöitä Eero tapasi avolaitosaikana satunnaisemmin Kontulan D-aseamalla torstai-iltapäivisin pidetyssä avoimessa Vamos Locos -kohtaamispaikassa. Lisäksi Eero piti säännöllisesti yhteyttä puhelimitse romanitaustaiseen työntekijäämme. Tuomionsa viimeiset neljä kuukautta Eero vietti koevapaudessa.

Avolaitosvankeja on hankkeen aikana tuettu asiakkaiden omien toivomusten mukaan. Hankkeen työskentelyssä on ollut asiakkaita Suomenlinnan ja Kera-
van avovankiloista. Asiakkuudet ovat usein alkaneet jo suljetuista laitoksista, ja yhteistyötä on jatkettu muun muassa jatkopolkujen suunnittelun ja yleisen hyvinvoinnin tukemisen merkeissä. Suomenlinnan vankeja on esimerkiksi käynyt torstaisin Kontulan D-aseamalla pidettävässä avoimessa Vamos Locos -kohtaamispaikassa. D-aseamalla on täytetty avolaitosvankien kanssa koulutushakemuksia ja etsitty työkokeilupaiikkoja sekä keskusteltu arjen haasteista. Samoin peruskoulua tai ammatillista koulutusta käyviä avolaitosvankeja on tavattu koulutuspaikoilla opintoihin kannustaen ja elämäntilanteen iloista ja haasteista keskustellen. Avolaitosvankien kanssa on pohdittu niin ikään koevapauteen ja vapautumisen jälkeiseen aikaan liittyviä asioita ja viritelty tarvittavia tukipalveluita. Suomen Diakoniaopiston perusopetusryhmät ovat olleet vuoden 2018 alusta fyysisesti Vamoksen kanssa samoissa tiloissa, ja avolaitoksesta koulua käyviä vankeja on ollut helppo tavata koulunkäynnin yhteydessä.

Työmallimme mahdollistava jalkautuminen voi tarkoittaa vaikkapa sitä, että asiakkaan kanssa mennään tutustumaan kiinnostavaan oppilaitokseen, työkokeilupaiikalle, vertaistukijärjestöön, harrastuspaikoille tai muuhun kiinnostavaan kohteeseen. Koska työ- tai kouluhaastattelut ovat usein asiakkaillemme uusia ja pelottaviakin tilanteita, niitä voidaan mieltää etukäteen ja lähteä tarvittaessa mukaan saattajaksi tai jopa itse tilaisuuteen. Ensimmäisenä työ- tai koulupäivänä tai vaikeina aikoina voidaan lähteä mukaan toimintapaikalle.

Koevapausaika

Koevapaudessa oleva vanki suorittaa tuomionsa viimeisiä kuukausia kotoaan tai soveltuvasta asumispalvelusta käsin. Maksimissaan tuomiota saa olla jäljellä kuusi kuukautta. Vangilla on koevapausaikanaan toimintavelvoite (mm. opiskelu, työ, työkokeilu, kuntoutus), liikkumisrajoituksia, kotiintuloajat ja päihteettömyyden seuranta. Koevapaudessa olevan vangin liikkumista seurataan valvontapannalla. Koevapauden aikana vanki harjoittelee siviilielämää ja kohtaa sen tuomia haasteita. Koevapauden toimintasuunnitelmaan kirjataan usein lisäksi erilaisia tukitoimia, jolloin sovittuihin tukitapaamisiin osallistuminen voi olla velvoittavaa.

Koevapausajan Eero asui kriminaalihuollon tukisäätien asumispalveluissa Sörnäisissä. Kritsin asunnot ovat päihteettömiä soluasuntoja, ja Eerolla kävi hyvä onni siinä, että solukämppiskin oli motivoitunut kuntoutuja, eikä solussa ollut

asumisaikana levotonta. Asumispalvelut sijaitsevat alueella, jossa päihteet näkyvät ja kuuluvat katukuvassa ja pitkäaikaisella päihteidenkäyttäjällä riittää hyvän- ja huononpäivätuttuja ympärillä. Sörkka-yhteisössä ja Vahvoissa Eero oli joutunut pohtimaan omia keinojaan päihteettömyyden turvaamiseksi: miten sanoa ei vanhoille tutuille ja mistä uutta mielekästä tekemistä iltoihin ja viikonloppuihin?

Tukiasuntoon päädyttiin perheen kotiin palaamisen sijaan sen vuoksi, että haluttiin nähdä, mitkä ovat Eeron valmiudet siviilielämään tässä vaiheessa, eikä kotona asuvan lapsen elämää haluttu vielä sekoittaa tämän enempää. Eero vietti paljon aikaa iltaisin ja viikonloppuisin perheensä luona. Vahvojen perhetyön avulla Eero sai myös järjestettyä perhesijoitettujen lastensa tapaamisia ja alkoi rauhallisesti rakentaa heihin uutta suhdetta. Tunteet olivat pinnassa pitkin matkaa; kauan poissa ollutta isää ja puolisoa ei otettukaan niin avosylin vastaan kuin Eero oli odottanut, mutta Vahvojen työntekijöiltä ja ryhmän vertaisilta sai tukea prosessiin. Eero kävi myös avolaitos- ja koevapausaikana säännöllisesti Suomen Romanifoorumin vankiryhmässä, jossa perheasiat olivat vahvasti tapetilla.

Vahvat-kuntoutuksen aikana alettiin myös rakentaa Eerolle vapautumisajankohdan yli johtavaa jatkosuunnitelmaa, jossa pitkän tähtäimen tavoitteena oli jälleen työllistyminen ja "normaali perhe-elämä". Eeron toiveena olivat edelleen autoalan opinnot, mutta keskeytynyt peruskoulu ja omat opiskelutaidot pohdituttivat. Eero päätti Vahvat-kuntoutuksen jälkeen hakeutua ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaan Valma-koulutukseen, jossa varsinaisten opiskelutaitojen lisäksi opiskellaan ammatinvalintaa, työelämäetietoutta sekä elämänhallinnallisia taitoja. Valma-koulutuksessa olisi mahdollisuus myös työharjoitteluun. Valma-opintojen aloituksen tukena olisi pari kuukautta jäljellä olevaa koevapauden valvontaa. Kouluun olisi siis mentävä, vaikkei aamulla huvittaisikaan. Hankkeesta Eerolle tarjottiin tukea koulutuksen alussa opintoihin orientoitumiseen ja koulutusasioiden avaamiseen, sekä luvattiin auttaa mahdollisen

työharjoittelupaikan haussa. Eeron opettajaa tuettiin osallistumalla Eeron HOJKS-keskusteluihin ja tulkkamalla kahden erilaisen maailman ja sanaston kohtaamisessa. Koulussa nousseita kysymyksiä Eero sai myös puida hanketyöntekijän kanssa opintojen alussa viikoittaisissa yksilötapaamisissa.

Vapautumishetki

Eero oli käynyt Suomen Diakoniaopiston Valma-koulutusta noin kaksi kuukautta, kun tuomio päättyi. Tuomiolta vapautumisen ja valvonnan päättymisen hetki on avainkohta monen asiakkaamme elämässä; lähdetäänpö toteuttamaan tuomion aikana laadittuja suunnitelmia vai palataanko vanhaan tuttuun elämäntapaan, johon yleensä kuuluvat päihteet ja päihteidenkäytön rahoittamista edellyttävät rikolliset toimet. Koevapaus on pehmeä lasku valvonnan päättymiseen, mutta Eerokin joutui vakavan harkinnan eteen siitä, olisiko valmis edelleen heräämään aamuisin kouluun ja sinnittelemään toimeentulotuen perusosan suuruisella etuudella vapaana miehenä. Työharjoittelupaikkaakaan ei välttämättä näillä taustoilla ja romaninimellä saisi, saati silloin, jos työnantaja menisi googlettamaan hakijan nimen.

Onneksemme Eero oli saanut päihteettömänä olosta runsaasti hyviä kokemuksia kuluneen vuoden ajalta ja oli motivoitunut jatkamaan valitsemallaan tiellä. Päihteettömyytensä tueksi Eero kävi viikoittain vertaistuellisissa NA-ryhmissä, joihin oli kuntoutusjaksojen aikana tutustunut. Koevapauden aikana Eero oli antanut perheelleen ”näyttöjä” elämäntapamuutoksesta, ja hän alkoi viettää aiempaa enemmän aikaa kotonaan ja lopulta muutti sinne kokonaan. Hankkeen aikana Eero onnistui löytämään työharjoittelupaikan NA-tuttunsa autokorjaamosta. Eero oli harjoittelussa päässyt osoittamaan autoihin liittyvää osaamistaan ja tätä kirjoitettaessa neuvottelut mahdollisesta oppisopimuksesta työnantajan kanssa ovat kesken. Ajokieltokin olisi päättymässä lähikuukausina, ja ajokorttia voisi lähteä suorittamaan. Elämä näyttää saavan uuden mahdollisuuden.

Elämää tuomioiden välissä

Yksi osatoteutuksemme keskeinen ja erityisen haastava asiakasryhmä ovat olleet nuoret, jotka ovat vapautumassa uusi tuomio tai keskeneräinen oikeusprosessi niskassaan, sekä siviilissä tuomiota odottavat nuoret. Tyypillisesti asiakkaamme ovat alle vuoden mittaisia tuomioita suorittavia nuoria, joiden pääsy kuntoutta-
viin palveluihin vankilassa ja esimerkiksi vapautumisen jälkeisiin asumisjärjes-
telyihin on hankalaa yhtäältä tuomion lyhyiden ja toisaalta päihteenkäytön ja
palveluihin sitoutumattomuuden vuoksi. Tällöin nuoret usein vapautuvat muuta-
man kuukauden siviilijaksoille asunnottomiksi, ja mielekkään, päihteettömyyttä
ja rikoksetonta elämäntapaa vahvistavan toiminnan järjestäminen on hankalaa.
Myöskään koulutus tai vaikkapa työkokeilu eivät yleensä motivoi, kun luvassa on
prosessin keskeyttävä tuomio jollain aikataululla. Muutaman sitoutuneemman
asiakkaan kanssa olemme päässeet rakentamaan suunnitelmaa ja tukipalvelui-
ta tulevaa tuomiota ajatellen. Tällöin lähtökohtana on, että asiakkaalle laaditaan
yhdyskuntaseuraamustoimistossa rangaistusajan suunnitelma jo siviilissä, ja ta-
voitteena on päästä avolaitokseen mahdollisimman nopeasti jatkamaan siviilis-
sä aloitettua prosessia, esimerkiksi opintoja. Päihteen elämäntapa on ehdoton
edellytys tälle.

Palataan tässä vielä Eeron tapaukseen. Eerollahan oli kertomuksen alussa hovioikeudessa vielä irtokuukausia tuomiota tulossa. Lopputuomion ja sen aikana tapahtuneen kuntoutumisen aikana Eero oli asianajajansa kanssa yhteydessä yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Kun elämäntapa oli päihteen, oli hovioikeudesta saapuneen puolen vuoden tuomion sijoittelu mahdollista tehdä suoraan avolaitokseen, jolloin siviilissä alkanut toiminta sai jatkua uudenkin tuomion aikana.

Siviilissä

Siviilissä (ei vankilassa) olevien asiakkaiden kanssa työskentely voi osatoteutukses-
samme alkaa hyvin monella tavalla. Osan asiakkuus on alkanut siviiliä edeltävän
vankeustuomion aikana vankilassa, ja vapautuneita nuoria pyritään tukemaan
tuomion aikana tehtyjen suunnitelmien toteuttamisessa. Hankkeen asiakkuu-
teen ohjautuu kohderyhmän nuoria siviilissä muun muassa lastensuojelun, lasten-
suojelun jälkihuollon, oppilaitosten, yhdyskuntaseuraamustoimiston ja muiden
viranomais- ja järjestötoimijoiden kautta. Yksi hyvin tärkeä ohjaava taho ovat
asiakkaiden luonnolliset verkostot ja niin sanottu puskaradio. Romanitaustainen

työntekijämme on kohderyhmämme keskuudessa hyvin tunnettu, ja palveluihimme ohjautuu nuoria nimenomaan hänen nimellään. Asiakaskontakteja on varsinkin hankkeen alkupuolella haettu myös jalkautumalla Itä-Helsingin kaduille ja ostoskeskuksiin tapaamaan potentiaalisia asiakkaita ja kertomaan palveluistamme. Jalkautumalla saavutettujen asiakaskontaktien kannalta ehdottoman tärkeää on ollut romanitaustaisen työntekijämme läsnäolo ensitapaamisella.

Siviilissä olevien asiakkaiden kanssa työskentelyssä hyvänä puolena on ollut mahdollisuus liikkuaan työhön ja nopeaan, asiakkaiden tarpeiden mukaiseen reagointiin, mutta haasteena puolestaan ovat monien asiakkaiden elämänhallinnalliset puutteet ja sitoutumattomuus. Hyvin suurella osalla on vakavia ongelmia päihteiden kanssa, mikä estää tavoitteellisen työskentelyn ja tuo mukanaan suuren joukon uusia hankaluuksia. Päihdehoitoon ohjaaminen onkin ollut tärkeä osa työskentelyämme.

Lopuksi

Puhtaasti lukuja katsomalla osatoteutuksemme saavutukset suhteessa hankesuunnitelmiin kirjattuihin tavoitteisiin eivät näytä kovin vaikuttavilta. Asiakaskuntamme elämäntilanteet ovat hyvin haastavia ja yleensäkin lähtökohdat tavanomaisia koulutuspolkuja ajatellen usein heikot. Hankkeiden aikana olemme kuitenkin päässeet pohtimaan elämäntilanteita ja koulutuspolkuja kymmenien nuorten kanssa. Olemme jakaneet asiakkaillemme ja verkostoille runsaasti ajankohtaista tietoa kouluttautumis- ja työllistymismahdollisuuksista ja paljolti myös onnistuneet purkamaan nuorten vanhentuneita tai muuten virheellisiä käsityksiä mahdollisuuksistaan työelämässä tai koulutuspoluilla. Olemme käyneet pitkiä keskusteluja elämänhallinnan eri puolista, syrjinnästä, nuorten omasta vastuusta ja tarjolla olevista tukitoimista – ja toivon mukaan ennen kaikkea onnistuneet lisäämään kohderyhmän nuorten luottamusta omaan tekemiseen, viranomaisiin ja yhteiskuntaan yleensä.

Monen nuoren kohdalla työllistyminen tai koulutus eivät tällä hetkellä ole elämäntilanteista johtuen ajankohtaisia, mutta hankkeessa tehdystä Vamos-työskentelystä on mitä luultavimmin jäänyt nuorille taskuun jotain, jota voi myöhemmin hyödyntää. Suuri osa asiakkaistamme on kärsinyt itse ylisukupolvisesta syrjäytymiskierteestä tai virallisen yhteiskunnan ulkopuolella elämisestä. Hankkeemme toivottavasti pystyy osaltaan vaikuttamaan tämän kierteen katkeamiseen ainakin joidenkin asiakkaidemme kohdalla. Tätä hankalasti mitattavaa hyvää olisi kiinnostavaa selvittää seurantatutkimuksella.

Hankeaikana ehkä suurimpana haasteenamme on ollut asiakkaiden sitoutumisen puute työskentelyyn siviilissä. Apua kyllä pyydetään, mutta sovituista asioista ei pidetä kiinni. Tapaamisia peruuntuu erilaisista syistä, ja hyvin usein päihteet ja kiireellinen rahan tarve ajavat koulutuksen ja työllisyysasioiden edelle. Olemme usein joutuneet pohtimaan, ovatko vankeusaikana tehdyt suunnitelmat olleet vain sanahelinää – tai meidän työntekijöiden suunnitelmia – vai ovatko vapautumishetken huuma ja päihteiden houkutus vain yksinkertaisesti liian vahvoja monille. On myös muistettava, että moni asiakkaamme on menestyvä ja kunnioitettu, jopa pelätty hahmo rikollisessa alakulttuurissa. Asettuessaan normaaliyhteiskuntaan hän yhtäkkiä olisikin toimintakompetenssiltaan pahasti vajavainen, köyhä ja ei-kukaan.

Romanisensitiivinen parityö ja kokemusasiantuntijuus

Työskentelyssämme olemme halunneet romani(kulttuuri)sensitiivisellä työotteella huomioida kohderyhmämme erityispiirteitä ja -tarpeita, josta myös innovoimme mallin (Liite 8). Artikkelin kuvitteellisen tarinan Eerollamme on monella tavalla hyvin haastava elämäntilanne. Lähtökohtaisesti tarina voisi olla kenen tahansa ylisukupolvisen syrjäytymiskiirteen kokeneen nuoren kertomus. Kohderyhmäämme edustavan nuoren kohdalla asiassa on kuitenkin vielä paljon lisähaasteita, joista keskeisin lienee kysymys siitä, voiko viranomaisiin ja muihin toimijoihin todella luottaa.

Yhteiskunta asettaa jäsenilleen monenlaisia odotuksia ja tarjoaa monenlaisia tukipalveluita. Ylisukupolvisen syrjäytymiskiirteen katkaiseminen on erityisen hankalaa, jos nuori itse tai hänen lähipiirinsä eivät koe olevansa osallisia yhteiskunnasta, tai näkevät tukipalvelut ainoastaan kontrollina tai pikavoittojen, kuten asunnon tai rahan, lähteinä. Viranomaisten ja auttavien tahojen voidaan kokea puhuvan kieltä, jota ei ymmärretä, ja elävän maailmassa, jolla ei ole vastinetta asiakkaiden kokemassa todellisuudessa. Tätä kuilua on työskentelyssämme tasoitettu hyödyntämällä yhden työntekijämme romanitaustaa sekä kokemusasiantuntijuutta rikollisessa maailmassa elämisestä, vankeustuomioiden suorittamisesta sekä kuntoutumisesta ja työmarkkinoille integroitumisesta. Kokemusasiantuntijataustaisen ammattilaisemme ja romanikulttuurin ulkopuolisen sosiaalialan osaajan parityönä on haluttu lisätä luottamusta asiakkaan ja palveluiden välille kulttuuritulkkausten avulla.

Artikkelissa esitellyn kuvitteellisen Eeron tarina eteni sujuvasti ja mutkia oikoen osin tilanpuutteen, mutta ennen kaikkea Eeron päihitteettömyyden ja sitoutumisen vuoksi. Tätä kertomusta eivät häirinneet tosielämästä tutut matkalla koetut tunnemyrskyt, retkahdukset, koulutusten hakuajat, jonot palveluissa, työntekijöiden lomat tai byrokratian kiemurat. Tarinan Eeron palveluiden saanti oli suhteellisen helppoa myös siksi, että kertomus sijoittuu pääkaupunkiseudulle, jossa tarjolla on hyvin monenlaista tukea, jos sitä vain haluaa etsiä ja ottaa vastaan. Tarinan jokainen vaihe sisältää kymmeniä pieniä ja suuria valintoja, joilla kullakin on erilaisia vaikutuksia lopputulokseen. Tässä kävi näin; hyvin monen todellisen asiakkaamme kuntoutumispolut ovat matkan varrella katkenneet tai johtaneet toisiin suuntiin.

LÄHTEET

- Blomster, P., Linderborg, H., Muiluvuori, M-L., Salo, I. & Tyni, S. (2010). *Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010*.
- Huhta, H. (2010). *Selvitys etnisestä yhdenvertaisuudesta vankiloissa 2010*. Helsingin yliopisto. Valtio-tieteellinen tiedekunta. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2010.
- Knuuti, U. ja Rissanen, H. (2017). *Raportti yhdenvertaisuuden toteutumisesta Rikosseuraamus-laitoksessa vuonna 2017*. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2018. Rikosseuraamuslaitos. Keskushallintoyksikkö.
- Koski, L. & Miettinen, K. (2007). *Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiudesta ja -strategioista sekä opetuksen laadusta*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 3/2007.
- Koskinen, I., Lumme, N. & Talonen, L. (2015). *Kulttuurin ja sosiaalisen tuen merkitys romanivankien kokemana*. Laurea-ammattikorkealoulu. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusala.
- Perjus, K. (2015). *Entisten jäsenten kokemuksia Helsingin vankilan päihdekuntoutusosasto Sörkka-yhteisöstä*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Rajala, S. ja Blomerus, S. (2016). *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin*. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus: Tampere.
- Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S., Nissilä L. (2011). *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:26.
- Rikosseuraamuslaitos. *Valvottu koevapaus*. Saatavilla 31.5.2018 <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>
- Romano Missio. *Tietoa romaneista: romanien historiaa*. Saatavilla 28.5.2018 http://www.romanomissio.fi/?Tietoa_romaneista:Romanien_historiaa.

Tuula Lindgren

TUKIPORRASMALLI ROMANIASIAKASTYÖN TUKENA

Tässä artikkelissa tarkastellaan Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen toimintaa Salossa. Erityisesti huomiota kiinnitetään hanketoiminnassa kehitettyyn hyvään käytäntöön, tukiporrasmalliin (Liite 1). Lisäksi esitellään Salon osatoteutuksen toista toimintamallia, asiantuntijaverkostotyötä.

Tarve Salossa tehtävälle määrätietoiselle romanien toisen asteen koulutuksen tuelle tuli esille jo valtakunnallisen verkostohankkeen suunnitteluvaiheessa vuonna 2015. Kävi ilmi, että ne paikkakunnan romanit, jotka eivät tarvinneet tukea hakeutuessaan toisen asteen opintoihin, olivat jo edenneet koulutuspoluillaan. Lähempi tarkastelu osoitti, että Salosta löytyi muutamia kymmeniä romaneita, jotka tarvitsivat tukea omien suunnitelmiensa selventämiseen. Yhteiskunnan tarjoamat palvelut eivät riittäneet tukemaan heitä suunnitelmallisessa etenemisessä pitkäaikaistyöttömyydestä koulutuksen pariin. Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen tavoitteet ja toiminnot suunniteltiin helposti saavutettaviksi ja romaniasiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin muokattaviksi.

Tšetanes naal - koulutuspoluilla -hankkeen toiminta ja tavoitteet Salossa

Tarve romanihankkeelle on tullut esille Salon kaupungin romanityöryhmän, paikallisten romaniyhdistysten ja muiden romaniaktiivien taholta. Tšetanes naal -hankkeessa Salon osatoteutuksen tavoitteena on parantaa alueen romanien kou-

lutustasoa ja työllistymismahdollisuuksia järjestämällä yksilöityjä ja räätälöityjä polkuja kohti työelämää opiskelun kautta. Hankkeen tavoitteena on myös luoda Saloon pysyvä ja toimiva viranomaisen, romanien ja muiden sidosryhmien välinen yhteistyöverkosto tukemaan siirtymiä koulutuksen nivelvaiheissa ja sujuvoittamaan koulutuspoluilla etenemistä. Lisäksi hanke mahdollistaa kaupungin roolin kehittymisen romanien koulutuksen järjestäjänä. Hankkeen tarkoitus on ensisijaisesti lisätä romanien yhdenvertaisuutta hankkeen koulutustavoitteiden myötä. Osatoteutuksen onnistuneita käytäntöjä on tarkoitus mallintaa myöhemmin myös muiden heikossa koulutus- ja työmarkkina-asemassa olevien ryhmien koulutuksen ja työllisyyden edistämiseksi. (Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankehakemus 2016, 58.)

Salon osatoteutuksen pääpainotus keskitettiin jo suunnitteluvaiheessa niihin paikkakuntalaisiin romaneihin, joilla ei ollut toisen asteen tutkintoa ja jotka olivat työttöminä. Tavoitteena oli kartoittaa ne asiat, jotka olivat estäneet koulutuspoluilla etenemisen. Erityistä huomiota kiinnitettiin koulutuksen nivelvaiheissa esiintyviin tuen tarpeisiin ja niihin vastaavien tukitoimenpiteiden kehittämiseen. Ensimmäisessä tapaamisessa asiakkaita haastateltiin ja kartoitettiin senhetkistä elämäntilannetta, toiveita ja suunnitelmia. Samalla arvioitiin alustavasti asiakkaiden tuen tarvetta ja tarjottiin tukea. Yhtenä päätavoitteena oli suunnitella romaniasiakkaille yksilöllisiä koulutuspolkuja asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Useasti asiakkaiden omat toiveet eivät olleet vielä selvillä, vaan suunnitelimme yhdessä lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteita. Hyvinä välietappeina toimivat usein TE-toimiston kanssa yhdessä sovitut työkokeilujaksot tai kuntouttava työtoiminta. Näin asiakkaiden oli mahdollista kokeilla erilaisia työtehtäviä ja tutustua eri ammattialoihin. Lisäksi asiakkaan talous oli turvattu, sillä edellä mainittujen työllistymistä edistävien toimenpiteiden ajalta on mahdollista saada työttömyysturvaa ja ylläpitokorvausta.

Tukiporrasmallin kehittämistä ja testaamista

Ajatus pysyvästä toimintamallista muovautui jo hankkeen alkuvaiheessa. Pohdimme suunnittelutyöryhmässä, mitä hankkeesta jää käteen sen päättyessä. Halusimme juurruttaa hanketyöstä pysyvän toimintamallin (Liite 1), joka voisi toimia erityisesti romanityöntekijöiden työkaluna ja perusteluna kunnissa tehtävälle romanityölle. Toimintamallin perustaksi valikoituivat sosiaalisen vahvistamisen, sosiokulttuurisen innostamisen ja monialaisen yhteistyön menetelmät.

Lundbom ja Herranen (2011, 6) toteavat, että sosiaalisen vahvistamisen käsitettä on alettu käyttää syrjäytymisen käsitteen tilalla, ja että se on syrjäy-

tymisen käsitettä vähemmän leimaava. Voitaneen sanoa, että jokainen tarvitsee jossakin elämänsä vaiheessa sosiaalista vahvistamista, tukea, ohjausta ja neuvontaa. Onnistuneen toiminnan kannalta on tärkeää, että tukea on tarjolla juuri oikealla hetkellä. Sosiaalisessa vahvistamisessa yksilö- ja yhteisötaso kulkevat käsi kädessä: hyvinvoiva yksilö jaksaa olla myös aktiivinen erilaisten yhteisöjen jäsen, ja erilaiset yhteisöt voivat lisätä yksilön hyvinvointia. Erja Anttonen (2006) määrittelee sosiaalisen vahvistamisen yksilön ja yhteisön kasvun tukemiseksi. (Lundblom & Herranen 2011, 6.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on tavoitteellista toimintaa, joka ihmisen oman osallistumisen avulla suuntautuu muuttamaan sekä yksilöllisiä että kollektiivisia asenteita ja sitä kautta myös sosiaalista todellisuutta paremmaksi, oikeudenmukaisemmaksi ja välittävämmäksi. Innostaminen on muoto elähdyttää ihmisen osallistumisen ja itsetoteutuksen prosessia. Se herättää ihmisiä yhteen ja saa heidät liikkeelle: ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi omassa ja yhteisöjensä – yhteiskuntiansa – kehityksessä (Kurki 1998). Sosiokulttuurinen innostaminen edellyttää perustaksi optimistista näkemystä ihmisestä. Se tarkoittaa uskoa ihmiseen ja siihen, että hän riittävää tukea saadessaan kykenee itse ratkaisemaan ongelmia elämässään. Sen lisäksi sosiokulttuurisessa innostamisessa uskotaan ryhmään ja ajatukseen, että vain vuorovaikutuksen avulla ihmisen on mahdollista kasvaa. Innostaja puolestaan on henkilö, joka kykenee herättämään ihmisen aktiivisen osallistumisen: hän herkistää, provosoi, toimii katalysaattorina ja toimii saadakseen aikaan prosesseja, joiden varsinaisia toteuttajia ovat ihmiset itse. Innostaja on läsnä ihmisten arkipäivän elämässä. (Lundblom & Herranen 2011, 25.)

Moniammatillisuutta voidaan kuvata termeillä jaettu asiantuntijuus, moniasiantuntijuus sekä moniammatilliset tiimit ja verkostot. Käytännössä moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä työryhmissä ja verkostoissa, joissa keskeisenä tavoitteena on ”moninäkökulmaisuuksien” kehittyminen, jolloin valta, tieto ja osaaminen jaetaan. Tutkijoiden (esim. Karila & Nummenmaa 2001; Isoherranen 2004; Tynjälä ym. 2005) mukaan yhteistyökykyisyys on tärkeä verkostotoiminnan tuloksellisuuden edellytys. (Koskela 2013.)

Hanketoiminnan toisena päätavoitteena oli verkostoyhteistyön aloittaminen ja eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen ja osaamisen vahvistaminen nivelvaiheiden tukemisessa. Asiantuntijaverkoston toiminta perustuu moniammatilliseen työtapaan. Salon osatoteutuksen hanketyöntekijä kokosi asiantuntijaryhmän keskeisimmistä yhteistyökumppaneista, kuten Salon kaupungin työllisyyspalveluista, sosiaalipalveluista, nuorisopalveluista, TE-palveluista, Salon seudun ammattiopis-

tosta, Lounais-Suomen Romaniasiaian neuvottelukunnasta, Elämänlaatu ry:stä, Salon seudun romanit ry:stä ja Kromana ry:stä.

Hankekoordinaattori kutsui asiantuntijaverkoston koolle säännöllisesti vaihtuvien teemojen. Kokoontumisissa keskusteltiin yhdessä romanien koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä asioista sekä pohdittiin koulutuksen nivelvaiheisiin liittyviä tukitoimia. Kokoontumisissa käsiteltiin hankekoordinaattorin opastuksella muun muassa romaninuorten elämään liittyviä asioita ja romaniperheen ja suvun merkitystä. Hankekoordinaattorin omakohtainen kokemus romaniyhteisössä elämisestä yhdistettynä romanien parissa työskentelyyn antoi hyvän pohjan asiantuntijatyölle. Moniammatillisessa tiimissä asiantuntijan tulee hallita omalta osaamisalueeltaan riittävästi kyetäkseen jakamaan tietoa toisten asiantuntijoiden kanssa (Isoherranen 2004).

Tukiporrasmallin avulla romaniasiakasta tuetaan ensimmäisestä yhteydenotosta aina opinnoista valmistumiseen asti asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Apua ja tukea tarjotaan heti alkuvaiheessa tehtävän elämäntilanteen ja koulutustaustan kartoittamisen yhteydessä, jotta asiakkaan tilanne alkaa selkiytyä ja voidaan alkaa suunnittelemaan tulevaisuutta. Kokemus osoitti, että alkuvaiheessa asiakkaan tuen tarve on suurempi ja tiivis yhteydenpito asiakkaan ja työntekijän välillä on tärkeää. Kuitenkin tavoitteena on rohkaista asiakasta toimimaan itse aktiivisesti omien asioidensa hoitajana sekä kasvattaa vastuunottoa ja sitoutumista tarvittaessa asteittain.

Viranomaisasiointi yhdessä hanketyöntekijän kanssa sujuvoitti asiakkaan tilanteen etenemistä. Tämä vahvisti asiakkaan minäkäsitystä ja sitoutti asiakasta suunnitelman toteuttamiseen sekä vahvisti hänen luottamustaan hanketyötä kohtaan. Erityisesti viranomaisten käyttämä ammattisanasto ja käsitteet toivat haasteita romaniasiakkaiden kohtaamisessa. Useasti hankekoordinaattorin olikin avattava näitä kielellisiä haasteita niin, että kaikille tapaamisessa läsnä oleville kävi selväksi, mistä asioista keskustellaan ja mitä sovitaan.

Asiakkaan eteneminen tukiporraitilla eteenpäin saattaa viivästyä elämässä tapahtuvan kriisin kohdatessa. Tällöin tarvitaan tilanteen ja seurausten arviointia yhdessä asiakkaan kanssa. Tarvittaessa pohditaan tilannetta yhdessä asiantuntijaverkoston kanssa. Jos kriisi aiheuttaa esimerkiksi poissaoloja TE -toimiston kanssa sovitusta toiminnasta tai opiskelusta, on tärkeää tukea asiakasta ottamaan välittömästi yhteyttä tarvittaviin asianosaisiin, jotta korvaavasta menettelystä voidaan sopia yhdessä. Tämä turvaa asiakkaan suunnitelman etenemisen ja vahvistaa hänen luottamustaan asioiden järjestymisestä. Asiakkaalle annetaan riittävästi aikaa toipua tilanteesta ja tuetaan häntä kriisin jälkeen korjaavissa toimenpiteissä.

Tuloksia ja huomioita hanketyöstä Salossa

Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen toiminnassa on ollut toistakymmentä romaniasiakasta lyhyissä tai pitkissä asiakkuuksissa. Asiakkaiden ikäjakauma on ollut 17–54 vuotta. Asiakastyö keskitettiin tukemaan ensisijaisesti pitkäaikaistyöttömiä romaneita, joilla ei ollut toisen asteen koulutusta. Keveämpää ohjaustyötä on tehty alempiin korkeakoulututkintoihin suuntaavien romanien kanssa. Osatoteutuksen hanketyöstä saadulla tuella on ollut olennainen merkitys erityisesti romaninaisten koulutuspoluilla etenemiselle. Vaikka hanke onkin suunniteltu sukupuolivaikutuksiltaan neutraaliksi, ainakin Salossa hanketyö on edistänyt romaninaisten yhteiskunnallista tasa-arvoa. Tyypillinen asiakas Salossa on ollut noin 30–40-vuotias romaninainen, jonka lapset ovat koulussa tai päivähoidossa ja joka on motivoitunut kouluttautumaan ja kehittämään itseään.

Asiakkuuden alkuvaiheessa tehtävässä kartoituksessa tiedusteltiin syitä koulutuspolun keskeytymiseen. Yleisimmäksi syyksi nousi perusopetuksen jälkeinen ”maailmalle lähtö” eli parisuhde ja oman perheen perustaminen. Muita syitä olivat esimerkkien puute, vanhempien kouluttamattomuus sekä tiedon ja tuen puute. (Lindgren 2018.) Huomiota tukee myös Opetushallituksen selvitys *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin* (Rajala & Blomerus, 2015).

Hankkeen taloudellisista vaikutuksista mainittakoon työmarkkinatuen kuntaosuuksien säästyminen. Hankkeen suunnitteluvaiheessa antamamme lupaus omarahoitusosuuden korvautumisesta kuntaosuuksien säästöillä on lunastettu. (Lindgren 2018.)

Salon osatoteutuksen tavoitteiden ja toimintojen suunnittelussa on alusta lähtien kuultu paikallisia romaneita. Hankekoordinaattoriksi valittiin paikallisessa romaniyhteisössä elävä henkilö, joka on ansainnut yhteisön luottamuksen. Hanketyön kynnyks ja toiminta madallettiin aivan tavallisten romanien arkeen. Asiantuntijaverkostotoimijat ovat olleet motivoituneita ja sitoutuneita edistämään romanien asioita. Hanketoiminta Salossa on nostanut paikallisten romanien tilannetta positiivisesti esille ja lisännyt myös päättäjien tietoutta aiheesta. Romaniasiakkaiden luottamus on saavutettu ja sitä on arvostettu. Näillä asioilla on saatu hyvää ja tuloksellista toimintaa aikaiseksi Salossa. Hyvät käytännöt juurrutetaan osaksi kaupungin romanityöryhmän toimintaa ja kaupungin palveluntarjontaa. Hanketoiminnan vaikutuksia romanien hyvinvointiin Salossa on selvittänyt tarkemmin opiskelija Taina Lindholm ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään, joka valmistuu syksyllä 2018 (työnimi: Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke ja sen merkitys romanien hyvinvoinnille Salossa).

LÄHTEET

- Diak, Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankehakemus, 2015.
- Isoherranen, K. (2004). *Moniammatillinen yhteistyö*. Porvoo: WSOY.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. (2001). *Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskobteena päiväkot*. Helsinki: WSOY.
- Koskela, S. (2013). Tarkastelussa moniammatillinen yhteistyö ja sen edellytykset. Saatavilla <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/03/28/tarkastelussa-moniammatillinen-yhteistyö-ja-sen-edellytykset/>
- Lindgren, T. (2018). Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke Salossa. Powerpoint-esitys 17.4.2018 Tasa-arvotoimikunnan kokous, Salo.
- Lindgren, T. (2018). Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen kartoituslomake, yhteenveto.
- Lundbom, P., & Herranen, J. (toim.) (2011). Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 2011. Saatavilla <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/.../humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>
- Nummenmaa, A. R. (2004). Moniammatillisen ohjauskulttuurin kehittäminen. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) *Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa*. Opetushallitus, 113–122.
- Pesonen, A. (2005). Asiantuntijuus ja osaaminen sosiaali- ja terveysalan mielenterveystyössä – pari-, tiimi- ja verkostotyö sekä muutos ja työssä jaksaminen. Diakonia-ammattikorkeakoulun työpaperi- ta 28. Helsinki.
- Rajala, S. & Blomerus, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Saatavilla www.oph.fi/julkaisut

Elina Johansson & Hanna Laurila

TAVOITTEENA KORKEAKOULUOPINNOT – TUKIPAJAT HAKUVAIHEEN APUNA

Toteutimme Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeessa Diakonia-ammattikorkeakoulussa (Diak) tukipajoja romaneille, jotka aikovat pyrkiä korkeakouluopintoihin tai ovat kiinnostuneita korkeakouluopinnoista. Tavoitteena oli luoda mallinnus romanihakijoiden tukipajatoiminnalle. Tukipajatoimintaa ja mallinnusta kehitettiin toimintatapoja kokeillen osallistujien kanssa vuorovaikutuksessa. Luotu mallinnus on liitteessä 25. Tukipajoja on ollut tarjolla lukukausien aikana kuukausittain koko hankkeen ajan syksystä 2016 alkaen. Hankkeessa ei ollut rajattu hakijan tavoitteena olevaa koulutusala, vaan tuki oli tarkoitettu laajasti korkeakouluopintoja tavoitteleville romaneille. Hankkeen aikana kuitenkin osoittautui, että suurin kiinnostus osallistujilla kohdistui sosiaalialan ammattikorkeakouluopintoihin, ja siksi tukipajatoiminta suunnattiin vahvasti sosiaalialan yhteishakuprosessia tukevaksi. Myös avoimen ammattikorkeakoulun väylä korostui romanihakijoille realistisena hakureittinä hankkeen aikana.

Tukipajatoiminnalla lisättiin romanien tietoa korkeakouluopinnoista ja haku käytännöistä sekä vahvistettiin opiskelutaitojen kehittymistä. Tavoitteena oli myös madaltaa opintoihin hakemisen kynnyksiä. Tukipajat sinänsä eivät ole uusi konsepti, mutta romaniväestön korkeakouluhakukynnyksen madaltamiseen yhteishaussa tätä toimintatapaa ei ole ennen käytetty. Tilanteissa, joissa tukipajan toteuttami-

seen ei ole erillistä rahoitusta, voidaan kehitettyä mallia ja materiaalia soveltaa erilaisissa ryhmissä, joissa on erityistä ohjausta korkeakouluhakuun tarvitsevia.

Reitit korkeakouluun

Tutkinto-opiskelijaksi korkeakouluun haetaan pääsääntöisesti korkeakoulujen yhteishaussa. Haku sekä yliopistoihin että ammattikorkeakouluihin toteutuu verkossa opintopolku-palvelussa, joka toimii myös hakuja koskevana yhteisenä tiedotuskanavana (Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot). Tämän lisäksi ammattikorkeakoululaki (L 932/2014) mahdollistaa myös erillishakujen järjestämisen korkeakoulun haluamalle kohderyhmälle. Erillishaku voidaan käytännössä toteuttaa esimerkiksi hankkeiden kautta saatavan lisärahoituksen turvin.

Kelpoisuus opintoihin määritellään ammattikorkeakoululaissa (L 932/2014). Hakukelpoisuus edellyttää lukion, toisen asteen ammatillisten opintojen oppimäärän tai ulkomaisen vastaavan tutkinnon suorittamista. Ammattikorkeakouluun voi hakea myös avoimen ammattikorkeakoulun opinnoissa vaaditun opintopistemäärän (60 op) suoritettuaan hakemalla oppilaitoskohtaisesti niin sanotussa suorahaussa. Tukipajatoiminnassa keskityimme luomaan valmiuksia erityisesti yhteishaun kautta tapahtuvalle hakemiselle. Osallistuminen tukipajoihin ei siis tässä hankkeessa vielä tarkoittanut oikeutta korkeakouluopintoihin. Hankkeeseen ei myöskään sisällynyt erillishakua.

Kynnys korkeakouluopintoihin on monelle romaniopiskelijalle suuri. Rajalan ja Blomeruksen (2016, 66) mukaan korkeakouluopintojen vähyys on ennen kaikkea seurausta hakukelpoisuuden tuottavien koulutusten puutteesta. Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018–2022 (2018) pitää tärkeänä ammatillisen väylän säilymistä tasa-arvoisena lukioväylän rinnalla. Korkeakoulut eivät tilastoi hakijoita tai opiskelijoitaan etnisen taustan perusteella. Suuresta romaniopiskelijämäärästä korkeakouluissa ei vielä kuitenkaan ole kyse. Yksittäisiä opiskelijoita on eri korkeakouluissa. Diakista viime vuosina jo valmistuneita romaniopiskelijoita tiedossamme on muutamia.

Taustakoulutuksen pohjalta syntyvän hakukelpoisuuden lisäksi hakeminen edellyttää usein tavoitteellista osaamisen kehittämistä ja sitkeyttä hakea useassa haussa lannistumatta. Hakijamäärät koulutusaloittain ja oppilaitoksittain tietysti vaihtelevat. Kokonaisuutena vain pieni osa kaikista hakijoista pääsee opiskelijaksi vuosittain, esimerkiksi kevään 2018 yhteishaussa kaikista Diakiin hakeneista 8,5 prosenttia tuli valituksi (Opetushallitus. Tietopalvelut. Tilastotiedot. Vipunen. Ammattikorkeakoulut).

Tukipajat ohjausympäristönä

Tukipajat tarjosivat romaneille ohjatun tuen oman opiskelupolun suunnitteluun ja hakuvaiheeseen. Pajoista suunniteltiin useamman kerran kokonaisuus korkeakouluhaun tueksi. Prosessin aikana kannustettiin korkeakouluhakuun yhteishaun sekä avoimen ammattikorkeakoulun kautta ja tuettiin opiskelunvalmiuksien kehittymistä. Koko pajaprosessin ajan kukin osallistuja työsti omaa hakusuunnitelmaansa ja kehitti omia opiskelunvalmiuksiaan. Pajojen keskeiset sisällöt on kuvattu alla olevassa kuviossa, ja käsittelemme niitä tarkemmin tämän artikkelin kohdassa Ohjausta oppimisen taitoihin.

Kohti omaa opiskelusuunnitelmaa	<ul style="list-style-type: none"> • haku korkeakouluopintoihin ja erilaiset reitit opintoihin • korkeakouluopintojen vaatimat taidot ja välineet
Hakuprosessin eri vaiheet ja niiden vaatimukset	<ul style="list-style-type: none"> • hakusivustot • esivalintakokeeseen ja valintahaastatteluihin valmistautuminen
Opiskelumotivaation ylläpitäminen	<ul style="list-style-type: none"> • omien vahvuuksien ja kulttuurista nousevien haasteiden tunnistaminen • itsesäätely taitona
Opiskelutaitojen kehittäminen: lukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • apuvälineitä vaativan tekstin lukemiseen • lukustrategian kehittäminen
Opiskelutaitojen kehittäminen: kirjoittaminen	<ul style="list-style-type: none"> • tekstin ymmärtämisen, jäsentämisen ja tuottamisen apuvälineitä
Jatkosuunnitelmat	<ul style="list-style-type: none"> • oman suunnitelman päivittäminen ja jatkoreitit

KUVIO 1. Tukipajojen keskeiset sisällöt

Ohjaus on Nummenmaan (2005, 92–93) mukaan kattokäsite monenlaiselle opiskelijan opiskelu- ja oppimisprosesseja tukevalle toiminnalle. Ohjausta ja neuvontaa käytetäänkin usein rinnakkaisina käsitteinä puhuttaessa ohjaustilanteista. Tukipajoissa ohjaajina meitä oli kaksi ammattikorkeakoululehtoria. Työaika hankkeeseen oli varattu lukukausittain kahden viikon työtunnit. Työhön sisältyi pajojen pitämisen lisäksi henkilökohtainen ohjaus, koko toiminnan suunnittelu, raportointi sekä ideointi. Ohjauksessa ja neuvonnassa teimme yhteistyötä Diakin hakutoimiston, opinto-ohjaajien ja avoimen korkeakoulun suunnittelijan kanssa.

Tukipajojen toteutuksessa ymmärsimme ohjauksen vuorovaikutukseksi, jossa tilannekohtaisesti tarvittiin sekä avointa pohtivaa dialogia että tiedottavaa neuvontaa mahdollisuuksista ja käytännöistä. Hankkeessa valittiin päätoimintatavaksi ryhmämuotoinen ohjaustilanne, jota tuettiin henkilökohtaisella ohjauksella. Nummenmaan ja Lautamatin (2005, 105) mukaan ohjaustilanne vertaisryhmässä auttaa jäseniä tiedostamaan omat toimintatapansa ja mahdollistaa toisten toimintatapojen havainnoinnin. Ryhmässä toimimisen kyky on myös ammattikorkeakouluopinnoille tyypillinen työmuoto ja osa opiskelutaitoja, sillä opinnot edellyttävät opiskelijoilta paljon pienryhmissä tapahtuvaa opiskelua, keskustelua ja yhteistä tehtävien tuottamista.

Pyrimme tukipajoissa vahvistamaan osallistujien omaa toimijuutta. Ymmärsimme myös aikuisten osallistujien elämänsäkuuluun kuuluvien siirtymien ja katkosten tuoman haasteellisuuden hakuvaiheen taustalla. Vanhalakka-Ruoho (2014) tarkasteleekin ohjausta toimijuuden tukemisen näkökulmasta kyseenalaisuutta vain yksilön aktiivisina valintoina, suunnitelmina ja uskomuksina näkyvän elämänsäkulun tarkastelun ja tukemisen. Ohjauksessa ei voi yksinkertaistaen katsoa vain tätä hetkeä, yksilön suunnitelmia ja valintoja tai tarkastella ihmistä toimijana irrallaan omasta toimintaympäristöstään, sen rajoista ja mahdollisuuksista. (Vanhalakka-Ruoho 2014, 192–201.) Ohjaajina tukipajassa halusimme asettua avoimesti kuulemaan romanikulttuurista ja osallistujien aiemmista koulutuspoluista.

Ohjaajan tehtävänä on auttaa opiskelijaa asettamaan realistisia, selkeitä ja konkreettisia tavoitteita (Nummenmaa 2005, 99) sekä ohjata löytämään konkreettisia keinoja niiden saavuttamisen avuksi. Tukipajoissa näitä keinoja etsittiin perehtymällä hakukäytänteisiin ja opiskelutaitojen kehittämisen keinoihin. Tukipaja kokoontui pienluokassa Diakin tiloissa. Käytettävissä oli oppilaitoksen kannettavat tietokoneet. Tukipajan materiaali oli osallistujien käytössä myös tapaamisten jälkeen. Ohjaajina olimme varautuneet lähitapaamisten rinnalla ohjaukseen ja palautteen antamiseen myös verkossa.

Ohjausta hakukäytänteisiin

Korkeakouluhakuun liittyvää ohjausta on tarjolla koulujärjestelmän sisällä eri kouluasteilla osana oppilaanohjausta sekä opinto- ja uraohjausta. Haku- ja uravalinnan ohjaus ajoittuu erityisesti ennen koulutuspolkujen siirtymävaiheita. Oppilaitosten lisäksi ohjausta on tarjolla TE-hallinnon tuottamana, Ohjaamoissa, nuorisotyössä sekä erilaisissa hankkeissa. Romaniopiskelijoiden ohjauksen ja neuvonnan tarve on Rajalan ja Blomeruksen (2016, 27) mukaan suuri. Koulutusjärjestelmän ulkopuolella oleville romanihakijoille ohjauksen saaminen on haasteellista ja ohjauksen jatkuvuus todennäköisesti jo katkennutta.

Korkeakoulujen oma ohjaustoiminta ajoittuu pääsääntöisesti opiskeluaikaan. Ennen opiskelijavalintaa tarjottu ohjaus on usein luonteeltaan tiedottavaa, ja se tapahtuu hakuoppaissa, verkossa, erilaisissa tapahtumissa, osittain osana korkeakoulun markkinointia. Henkilökohtaista hakuneuvontaa hakutoimistot tarjoavat myös chat-palveluissa tai puhelimitse. Korkeakoulujen hakuneuvonnan rinnalla tarjolla on usealla alalla kaupallisia valmennuskursseja, joissa keskitytään jo valittuun hakukohteen ennakkomateriaalin opiskeluun.

Tukipajojemme aikana vaikutti siltä, että korkeakoulujen oma hakuvaiheen tiedotus oli vain osittain tavoittanut osallistujia. Korkeakoulujen hakukäytännöt olivat outoja tai tiedot siitä perustuivat vanhentuneisiin, toisilta saatuihin tietoihin aiemmista hakukäytännöistä. Mukana oli myös muutamia aiemmin hakeneita. He tunsivat jo hakuprosessin, mutta kaipasivat ohjausta opiskelutaitojen omaksumiseen.

Tukipajoissa osallistujat perehtyivät hakuprosessin vaiheisiin, aikatauluihin, hakusivustoihin ja korkeakoulujen omiin hakuoppaisiin, hakulomakkeiden täyttämiseen sekä valintakokeiden vaatimuksiin. Tarvittaessa hakutoimiston avulla selvitettiin hakijoiden hakukelpoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Pääosa hakijoista oli kiinnostunut sosiaalialan opinnoista, joten tukipajoissa perehdyttiin erityisesti kaksivaiheiseen sote-alan hakuun ja valmistauduttiin verkossa tehtävään karsivaan esivalintakokeeseen. Esittely-, haastattelu- ja keskusteluharjoituksissa valmistauduttiin myös varsinaisiin oppilaitosten valintakokeisiin. Yhteishaun aikataulusta ja avoimen ammattikorkeakoulun ilmoittautumisajankohdista muistutettiin ja tiedotettiin myös romanihankkeiden yhteisellä Romanien osallisuus -FB-sivulla.

Opiskelutaidot korkeakoulussa

Ammattikorkeakouluopinnoissa hankitaan osaamista ammatillisiin asiantuntijatehtäviin (L 932/2014). Sisällöllinen tieto ja tavoitteena olevat taidot nivoutuvat monin tavoin yhteen asiantuntijan osaamisessa ja oppimisessa. Asiantuntijan tehtävät vaativat alakohtaista vahvaa osaamista ja tietoperustaa sekä monia työelämätaitoja, esimerkiksi ongelmanratkaisu- ja vuorovaikutustaitoja, teknologian käyttötaitoa, verkostoitumista sekä kulttuurien ymmärtämistä. Asiantuntijan ajattelun kehittyminen vaatii myös oman toiminnan metakognitiivista arviointitaitoa. Kun tulevaisuuden tehtäviä ei tiedetä, olennaista on osata kehittää osaamistaan ja asiantuntijuuttaan koko työuransa ajan. (Lonka 2015, 39–43; Tynjälä 2016, 232–235.)

Tutkinnon tavoitteena olevaa osaamista kuvataan Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arenen hyväksymissä kompetenssikuvauksissa, joissa oppimi-

sen taito on yhtenä keskeisenä osa-alueena nostettu aivan keskeiseksi taidoksi. Opiskelijan on opittava arvioimaan ja kehittämään oppimistapojaan yksilöllisessä tiedon hankinnassa ja tiedon kriittisessä arviointitaidossa. Opiskelijan on myös opittava tiedon yhteisöllinen ulottuvuus ja kyettävä ottamaan vastuuta ryhmän oppimisesta ja opitun yhteisestä jakamisesta. (Arene 2010, 6–8.) Kompetenssit kertovat tietysti pääosin koulutuksen aikana tavoiteltavista ja saavutettavista taidoista ja osaamisesta. Samalla ne kuitenkin antavat suuntaa myös siitä, millaisia valmiuksia korkeakouluopinnot edellyttävät.

Menestyvä opiskelu ammattikorkeakoulussa vaatii opiskelutaitoja. Jo kaksivaiheinen hakuvaihe edellyttää hakijalta kykyä vaativan, useasta tieteellisestä artikkelista koostuvan ennakkomateriaalin oppimiseen sekä niiden sisällön osaamisen osoittamista valintakokeissa. Opiskelu ammattikorkeakoulussa on toteutusmuodosta riippumatta etenemisivauhdiltaan päätoimista ja opiskeluoikeus on sidottu tutkinnon keston. Yksilöllistä joustoa opiskeluajan kasvattamiseen on rajallisesti. Opinnoissa menestyminen edellyttääkin kykyä pitkäjänteiseen ajankäytön suunnitteluun ja oman toiminnan ohjaamiseen.

Opiskelutaito ei ole synnynnäinen ominaisuus, vaan se muovautuu omien kokemusten, elinympäristön ja oman tietoisien toiminnan kautta (Kaukiainen & Tuominen 2017, 122–123). Voidaan puhua myös Kuntun (2011) tavoin laajasti opiskelukyvystä, joka syntyy omien voimavarojen, opiskelutaitojen, opiskeluympäristön ja opetustoiminnan yhteistuloksena. Opiskelutaitojen merkitys on korostunut tutkittaessa korkeakouluopiskelun sujumattomuuden syitä (Kunttu 2011, 34–35).

Opiskelutaitojen olennainen osa on metakognitiivinen itsesäätelytaito, joka tarkoittaa omaa toimintaa ohjaavia mielen sisäisiä prosesseja, joiden avulla opiskelija ohjaa omaa oppimistaan ja opiskeluaan. Oppimisen itsesäätely on kolmivaiheinen prosessi, joka jakaantuu ennakointiin, varsinaiseen opiskeluun sekä oppimisen arviointivaiheeseen. Näissä kaikissa vaiheissa opiskelija itse säätelee ajatteluaan, motivaatiotaan ja tunteitaan. (Kaukiainen & Tuominen 2017, 122–126.) Ohjaustilanteissa ohjaaja tai vertaisryhmä voi tukea itsesäätelyä ja toimia rinnalla kanssasäätelijänä tarjoamalla tukea, kannustusta ja palautetta.

Ohjausta oppimisen taitoihin

Opiskelutaito ja kyky itsesäätelyyn ovat muotoutuneet omassa elinpiirissä ja sen kulttuurisessa kontekstissa. Itsesäätelyprosessin aikana kohdataan ja tunnistetaan siksi myös omat esimerkiksi romanikulttuurista nousevat haasteet, vahvuudet ja arvostukset. Opiskelu, ja jo hakuvaihe, vaatii aikaa, sitoutumista ja opintojen

asettamista ajankäytännöllisesti mahdollisesti omassa kulttuurissa tärkeäksi koettujen vaihtoehtoisten toimintojen edelle. Tukipajoissa opiskelutaitojen ohjaukseen sisältyi keskustelua opiskelun suunnittelusta ja motivaatiosta sekä oman kulttuurin vaikutuksesta. Ohjasimme osallistujia myös käytännössä laatimaan aikatauluja haun vaatimalle opiskelulle.

Tukipajatapaamisissa opiskelutaitoja kehitettiin ennen kaikkea oppimisen perustaitoja tukemalla (ks. kuvio). Opiskelutaitoja harjoiteltiin tekstin ymmärtämisen, jäsentämisen ja tuottamisen apuvälineitä opettelemalla. Korkeakouluopinnoissa ja asiantuntijatyössä tarvitaan tiedon toistamiseen pyrkimisen sijaan ymmärtämisen ja tiedon kriittiseen arviointiin ja tuottamiseen johtavia lukemisen ja kirjoittamisen tapoja. Tavoitteena opinnoissa on parhaimmillaan käsitteellinen muutos, joka johtaa uudenlaiseen ymmärtämiseen ja ajatteluun. Tiedon painaminen mieleen sellaisenaan johtaa pintaoppimiseen, jossa opittu jää irralliseksi eikä omaa sisäistettyä näkemystä asiasta synny (Lonka 2015, 28–31). Toisaalta opiskelijat tarvitsevat käytännöllistä ohjausta siihen, miten luetaan ymmärtäen, miten erotetaan olennainen epäolennaisesta, tai esimerkiksi millaisia vihjeitä tekstin rakenne antaa ymmärtämisen tueksi (Kaukiainen & Tuominen 2017, 127–128).

Suomen Romanifoorumi ry:n (2018) materiaali viittaa romanioppilaiden koulunkäynnin haasteissa sanavaraston ja käsitteiden suppeuteen. Tukipajoihin osallistuneista useampi kertoi lukemisen olevan haasteellista ja hidasta. Muutamalla heistä oli myös aiemmin todettu lukivaikeus. Opetustyössä olemme havainneet, että opiskelijoilla ylipäätään on korkeakouluopintojen alkuvaiheessa haasteita lukemisessa, koska tekstit ovat vaativia ja erilaisia kuin aiemmissa opinnoissa. Tekstit ovat myös laajempia, ja luettavaa on määrällisesti enemmän. Tukipajalaisten haasteet lukemisessa eivät siis sinänsä yllättäneet, mutta haasteita vaikutti olevan keskimääräistä enemmän. Korkeakouluopinnot haastavat kehittämään lukutapaa, joka ei perustu tekstin muistamiseen ja toistamiseen sellaisenaan, vaan johtaa sisällön ymmärtämiseen ja tiedon liittämiseen omaan aiempaan tietorakenteeseen. Parhaimmillaan opiskelu johtaa laajaan käsitteelliseen muutokseen.

Tukipajoissa lukemista lähdettiin harjoittelemaan lukustrategioihin tutustumalla. Harjoitteluaineistona käytettiin muun muassa aiempien vuosien sote-alan ennakkovalintakokeen aineistoa. Tekstit olivat vaativia tieteellisiä artikkeleita. Näiden avulla kävimme läpi tieteellisen artikkelin rakennetta ja tyypillisiä piirteitä, joiden ymmärtäminen helpottaa artikkelin lukemista. Harjoittelimme myös silmäilyä, ennakoivaa lukutapaa sekä mindmap-tekniikkaa. Tilanteissa, joissa teksti piti omaksua, kuten omaan ennakkovalintakokeeseen opiskeltaessa,

ohjasimme välttämään pintaoppimiseen johtavia lukutapoja. Niiden sijaan tarkoitus oli tukea tekstin ymmärtämiseen ja syväoppimisen mahdollistavaa lukutapaa. Ennakkovalintakokeessa menestyminen edellyttää yksityiskohtaisia tietoja ja niiden muistamista, mutta silti myös tekstin kokonaisuuden ymmärtäminen on olennaista ja helpottaa myös muistamista. Strategisen lukemisen taidon oppimisesta on todettu olevan apua myös sellaisille opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia (Fletcher, Lyon, Fuchs & Barnes 2009, 259–260). Toisaalta taito valita lukutapa tekstityypin mukaan ja kyky tekstin ennakoivaan, pääasialta jäsentävään ja kriittiseen lukutapaan on havaintojemme mukaan aina tarpeen korkeakouluopinnoissa.

Korkeakouluopinnoissa vaaditun lähteistetyn asiatekstin tuottaminen on monelle aloittavalle korkeakouluopiskelijalle uutta. Opiskelijoita ohjataan prosessikirjoittamiseen ja tietoa muokkaavaan kirjoittamistapaan. Näin kirjoittaminen ei ole vain opitun asian kertomista vaan osa ajatuksen kehittelyä ja oppimista (Lindholm-Ylänne & Nevgi 2003, 302–303). Tukipajoissa kirjoittamista harjoiteltiin erilaisten harjoitusten avulla. Tukipajalaiset opettelivat kirjoittamaan esimerkiksi referoivaa tekstiä, hakusuunnitelman ja esittelytekstin itsestään. Harjoituksina tehtiin muun muassa kuutiointi-harjoitus, joka opettaa näkemään kirjoitettavasta aiheesta monia eri näkökulmia. Monelle osallistujalle kirjoittaminen oli vaikeaa ja näistä perusharjoituksista vaikutti olevan hyötyä. Avoimen korkeakoulun opintoja tekeviä tukipajalaisia ohjasimme myös oppimistehtävien kirjoittamisessa. Tässä tukea tarvittiin sekä tehtävien vaatimusten hahmottamiseen sekä asiatekstin tuottamiseen. Tilanteissa, joissa oman tekstin tuottamisen kyky ei vielä ihan riittänyt, havaitsimme, että kommentointi ja kysyminen auttoivat kirjoittajaa oivaltamaan ja edisti näin kirjoittamisen taitoa.

Korkeakouluopinnot, erityisesti monimuotototeutuksissa, vaativat vahvaa tietoteknistä perusosaamista. Vaikutti siltä, että tukipajalaiset olivat pääsääntöisesti tottuneita tietokoneen ja erilaisten mobiilisovellusten käyttäjiä, mutta opiskelussa käytettävät toimisto-ohjelmat ja oppimisympäristöt olivat vieraampia. Joissakin perustaidoissa kuten usean ohjelman välillä liikkumisessa, tiedostohallinnassa ja tiedostojen jakamisen eri tavoissa (esim. sähköpostiliitteiden lähettämisessä tai Google Drive -jakamisessa) oli osalla haasteita. Aluksi oppimisympäristönä käytettiin Google Driveä jaettuine tiedostoineen. Hankkeen aikana korkeakoulumme siirtyi Fronterista Moodlerooms-verkko-oppimisympäristöön ja myös tukipajoille otettiin tällöin käyttöön oma kurssialue.

Huomioita tukipajatoiminnasta

Tukipajat kokoontuivat aluksi vain lähitapaamisina. Kokeilimme myös etäpajaa, mutta siihen ei osallistuttu. Etäopetukseen osallistumista harjoiteltiin kuitenkin osallistumalla Adobe Connectin avulla ryhmänä avoimen ammattikorkeakoulun perehdytyksiin. Tukipajat tuntuivat vaativan lähitapaamista ja tutustumista ennen etäosallistumisen mahdollisuutta. Moodleroomsiin siirtymisen jälkeen etäosallistuminen tukipajaan mahdollistui luontevasti tukipajojen oppimisolusta linkitetyn Collaborate-yhteyden kautta. Muutama osallistuja hyödynsikin tätä mahdollisuutta.

Tukipajoihin osallistujien määrä vaihteli suuresti. Osa osallistui säännöllisesti ja pitkäjänteisesti ja osa kävi vain satunnaisesti. Osalle kyselijöistä ja satunnaisista osallistujista riitti informaatio esimerkiksi hakukäytännöistä, koska haku ja siihen valmistautuminen eivät olleet vielä ajankohtaisia. Tukipajoihin ilmoitettiin myös henkilöitä, jotka eivät koskaan tulleet paikalle. Osallistujien vähyyden vuoksi tukipajojen mallinnuksen (liite 25) luominen ja toiminnan kehittäminen oli haasteellista, koska satunnainen osallistuminen ei mahdollistanut koko prosessin toistuvaa testaamista.

Tieto tukipajoista ensimmäisille osallistujille oli välittynyt romaniyhteisön kautta ilman laajaa markkinointia. Hankesuunnitelmassa tukipajojen markkinointivastuuta ei ollut selkeästi nimetty. Tukipajojen markkinointiin osallistui Diakin TKI-viestinnän asiantuntija, joka työskenteli sisarhanke Nevo tiijassa. Markkinoinnissa käytettyjä kanavia olivat hankkeen FB-sivun lisäksi Diakin FB-sivu, Diakin verkkosivut ja hankkeen oma verkkosivu sekä kasvokkaiset kohtaamiset esimerkiksi romanimessuilla. Tukipajatoimintaa pidettiin esillä myös hankkeiden mediatiedotteissa.

Kokonaisuutena osallistujamäärä jäi yllättävän alhaiseksi, ja osallistumisen katkonaisuuden syy jäi meille osin selviämättä. Osallistujien vähyyteen saattoi vaikuttaa se, että tukipajat järjestettiin vain Helsingissä. Tukipajoissa sekä Romanien osallisuus -FB-sivulla käydyissä keskusteluissa nousi aika ajoin esille toive erillishausta ja siihen kytketystä tuesta. Toisaalta osallistujien vähäisyys selittyi sillä, että hakukelpoisia ja korkeakoulusta kiinnostuneita romaneita on vielä vähän. Kahden ensimmäisen lukukauden aikana syksystä 2016 alkaen tukipajaprosessissa oli melko säännöllisesti kahdeksan ilmoittautunutta osallistujaa. Syksyllä 2017 selkää säännöllistä ryhmää ei syntynyt ja osallistujia oli vähemmän. Lisäksi osallistuminen oli satunnaista. Keväällä 2018 aktiivisia hakuun valmistautuvia osallistujia oli neljä ja tämän lisäksi muutamia yksittäisiä kävijöitä. Hankkeen aikana tilanteissa, joissa osallistujia oli muutoin vähän, suuntasimme työaika

avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskelevien romanio opiskelijoiden tukemiseen oppimistehtävissä sekä hakuun liittyvissä asioissa.

Suurin osa tukipajoihin osallistujista oli perheellisiä naisia. Romaninaisten keskuudessa koulutustarpeen onkin havaittu nousevan perheen perustamisen jälkeen aikuisiässä. (Rajala & Blomerus 2016, 87). Miehiä mukana oli muutama. Osallistujien hakukelpoisuus perustui ammatilliseen koulutukseen. Osallistujissa oli sekä nuoria aikuisia että keski-ikäisiä. Romanien kulttuurista nousevat ryhmädynamiikkaan vaikuttavat normit ja piirteet tulivat esille tukipajan pienryhmätapaamisissa. Osallistujat vaikuttivat olevan näistä tietoisia, ja niistä käytiin myös avointa keskustelua, mikä helpotti meitä ohjaajia. Välillä työskentelyssä syntyi luontevasti eri-ikäisten keskustelutilanteita. Ilmapiiri kokoontumisissa vaikutti välittömältä ja vuorovaikutus luontevalta. On kuitenkin vaikea tietää, miten ryhmän keskinäiset esimerkiksi ikään ja sukupuoleen liittyvät roolit ja käyttäytymisnormit vaikuttivat koko ryhmän toimintaan ja yksilöihin. Ammattikorkeakoulumme kaksi opiskelijaa (Auvinen & Tamminen) ovat kirjoittamassa opinnäytetyötä, jossa haastatellaan osaa tukipajoihin osallistuneita heidän kokemuksistaan. Opinnäytetyön tekijät osallistuivat kevään 2018 aikana osaan tukipajatapaamisista ja toivat keskusteluun mukaan näin myös opiskelijan kokemukset.

Tavoitteena oleva korkeakouluhaku vaatii työtä ja valmistautumista. Kuitenkin aikatauluun sekä pitkäjänteiseen työskentelyyn sitoutuminen vaikutti olevan osalle tukipajaan osallistuneista haasteellista. Osalla osallistumista vaikeutti perhetilanne tai työtehtävät. Tukipajoihin tapaamiskertojen väliin suunniteltuja kirjoitustehtäviä ei juuri tehty, ja ne sijoitettiin siksi tapaamisiin. Kahden opettajan yhteisopettajuus mahdollisti myös henkilökohtaista tukea ja ohjausta tapaamisten aikoina. Niillä kerroilla, jolloin osallistujia oli vain yksi tai muutama, käsiteltävät aiheet valikoituivat osallistujien kysymysten ympärille.

Vaikka osallistujamäärä jäi vähäiseksi, tavoitteitakin saavutettiin. Tukipajojen aikana osallistujista viisi on suorittanut avoimen ammattikorkeakoulun opinnot tukipajojen aikana, ja heistä kaksi on suorittanut kokonaan yhden vuoden opinnot (60 op). Yhteishakuun osallistuneita tiedossamme on viisi. Ammattikorkeakouluumme tuli valituksi yhteishaun kautta kolme ja erillishaun kautta yksi. Hankkeen viimeisen lukukauden aikana kiinnostus tukipajoihin kasvoi. Viimeisiin tukipajoihin ilmoittautui osallistujia runsaasti, joten romanihakijoiden määrä tulee todennäköisesti lisääntymään.

Romanihankkeet, Tšetanes naal ja Nevo tiija, ovat olleet vahvasti esillä ammattikorkeakoulumme arjessa. Tutkinto-opiskelijaryhmissä avoimia ammattikorkeakouluopintoja suorittaneet tukipajalaiset ovat vaikuttaneet ryhmänsä

opiskelijoiden asenteisiin ja kulttuuritietoisuuteen positiivisesti. Myös ohjaushenkilöstö on kohdannut aiempaa enemmän romaniopiskelijoita ja -hakijoita. Hankkeen aikana oma ymmärryksemme romaniopiskelijoiden ohjaamisesta ja opettamisesta on syventynyt.

Pohdinta

Miten arvioida toiminnan onnistuneisuutta ja tavoitteiden saavuttamista? Suuria määrällisiä osallistujatilastoja ei ole. Tukipajan onnistumisena voimme kuitenkin pitää ainakin osallistujien etenemistä ammattikorkeakouluopintojen suuntaan tai muilla koulutuspoluilla. Monilla romaneilla kynnys opiskeluun on suuri. Tarvitaan kannustusta ja tukemista, mutta ohjaajalla on haasteellinen rooli luoda realistinen kuvaus työmäärästä ja aikataulun vaatimuksista. Hakuvalmiuksien kehittyminen vie aikaa ja vaatii tietoista harjoittelua.

Tukipajatoiminta, joka ei tarjoa erillishaun mahdollisuutta, vaati osallistujilta halua sitoutua prosessiin, jonka lopputuloksesta ei ole mitään varmuutta. Kun romanihakijat hakevat samoin kriteerein kuin kuka tahansa hakija, heitä koskevat samat vaatimukset ja he kohtaavat samoja pettymyksiä ja haasteita kuin kuka tahansa hakija. Onnistuessaan he myös tietävät onnistuneensa samoilla kriteereillä kuin muutkin. Toisaalta, jos hakijan aiempiin koulutuspolun kokemuksiin liittyy katkoja, kokemuksia epäonnistumisista tai jos käsitys itsestä oppijana on epävarma, riski luovuttaa kesken on suuri.

Tukipajatoiminta, joka on suunnattu yhteishaun kautta hakeville, antaa mahdollisuuden arvioida vielä omaa uravalintaa, hakuajankohtaa, sitoutumista ja elämäntilannetta suhteessa opiskelun vaatimuksiin. Osa osallistujistamme totesikin, ettei haku ammattikorkeakouluun ole sittenkään heille sopiva ratkaisu, ainakaan juuri nyt. Ohjauksessa pyrimme tukemaan heitä omissa ratkaisussaan. Myös korkeakoulun, jonka rahoitus perustuu pitkälti opiskelijoiden opintojen menestymiseen, kannalta olisi kestäväntöntä yksiviivaisesti kannustaa opiskelijaksi hakijaa, jonka mielenkiinto tai osaaminen suuntautuu muihin tehtäviin.

Aikuishakijan kohdalla pitkä haku aika opintoihin hidastaa koulutus- ja urapolulla etenemistä. Mikäli erillishakuja ei ole tarjolla, avoimen ammattikorkeakoulun opinnot hakuajankana mahdollistavat jo oman mielenkiinnon mukaan etenemisen. Suoritetut oman tutkinnon opinnot myös suoraan lyhentävät opintoaikaa tutkinto-opiskelijaksi valituksi tulon jälkeen. Kehittämisen arvoinen idea voisi olla ohjauksen ja tuen tarjoaminen avoimen ammattikorkeakoulun opintoihin liitettävässä tukiprosessissa. Ohjausta ja tiedotusta tarvitaan myös avoimen ammattikorkeakouluopintojen kautta saavutettavasta hakukelpoisuu-

den mahdollisuudesta. Tilanteissa, joissa tukipajan toteuttamiseen ei ole erillistä rahoitusta, voidaan kehitettyä tukipajamallinnusta (liite 25) ja verkko-oppimisympäristöön koottua tukipajamateriaalia [NM1] soveltaa erilaisissa ryhmissä, joissa on erityistä ohjausta korkeakouluhakuun tarvitsevia. Toisaalta koko koulutusjärjestelmään ja korkeakouluun opiskelumahdollisuutena liittyvää tietoa tulisi olla saatavilla myös muissa tilanteissa ja eri-ikäisille romaneille. Miten tämän riittävästi mahdollistaisi?

LÄHTEET

- Arene (2010). Suositus tutkintojen kansallisen viitekehyksen (nqf) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. Saatavilla 13.6.2018 [arene.fi/julkaisut/raportit/kansainvaliset-raportit](https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/kansainvaliset-raportit)
- Fletcher, J. M., Lyon, G. R., Fuchs, L. S., Barnes, M. A. (2009). *Oppimisvaikeudet: Tunnistamisesta interventioon*. Suom. H. Seppänen. Kuopio: Unipress.
- Kaukiainen, A. & Tuominen, T. (2017). Opiskelu taitona ja opiskelukyvyn uhat. Teoksessa M. Murtonen (toim.) *Opettajana yliopistolla: Korkeakoulupedagogiikan perusteet* (s. 122–150). Tampere: Vastapaino.
- Kunttu, K. (2011). Opiskelukyky. Teoksessa A. Komulainen, K. Makkonen, P. Pynnönen & K. Kunttu (toim.) *Opiskeluterveys* (s. 34–35). Helsinki: Duodecim.
- L 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Lindblom-Ylänne, S. & Nevgi, A. (2003). Taitavaksi kirjoittajaksi. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.) *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja* (s. 269–313). Helsinki: WSOY.
- Lonka, K. (2015). *Oivaltava oppiminen* (1. painos.). Helsinki: Otava.
- Nummenmaa, A. R. (2005). Henkilökohtainen ohjauskeskustelu. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä* (s. 89–101). Tampere: Tampere University Press.
- Nummenmaa, A. R. & Lautamatti, L. (2005). Ryhmässä ja yhdessä - opiskelun työprosessien ohjaus. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä* (s. 103–117). Tampere: Tampere University Press.
- Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Ammattikorkeakoulu ja yliopistot. Saatavilla 6.6.2018 oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikorkeakoulu_ja_yliopistot
- Opetushallitus. Tietopalvelut. Tilastotiedot. Vipunen. Ammattikorkeakoulu. Saatavilla 6.6.2018 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlvviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Haku-%20ja%20valintatiedot%20-%20korkeakoulu%20-%20amk%20-%20analyysi.xlsb
- Rajala, S. & Blomerus, S. (2016). *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin*. Raportit ja selvitykset 2015:8. Saatavilla 6.6.2018 https://www.oph.fi/julkaisut/2016/katsaus_aikuisten_romanien_koulutustaustoihin
- Suomen Romanifoorumi ry (2018). Romanit Suomessa. Romanien yhteiskunnallinen asema. Koulunkäynnin ongelmat. Saatavilla 13.6. 2018 <https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanien-yhteiskunnallinen-asema/koulunkaynnin-ongelmat/>
- Suomen romaanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018–2022 (2018). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 3/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tynjälä, P. (2016). Asiantuntijan tieto ja ajattelu. Teoksessa E. Kallio (toim.) *Ajattelun kehitys aikuisuudessa – Kohti moninäkökulmaisuuutta*. (s.227–244). Kasvatusalan tutkimuksia 71. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Vanhalakka-Ruoho, M. (2014). Toimijuus elämäkulussa – ohjaustyön perusta? Aikuiskasvatuslehti 3, 192–201.

Dick

NEVO TIIJA

Uusi aika

Mertsi "Medi" Ärling

ROMANIEN TYÖLLISYYS – ISOJA HAASTEITA JA PALJON MAHDOLLISUUKSIA

Tässä julkaisun osiossa III, NEVO TIIJA – uusi aika, hankkeen osatoteuttajat lähestyvät osallisuuden ja työllisyyden sekä hyvinvoinnin teemoja eri näkökulmista sitoen ne osatoteutuksissaan kehittämiinsä mallinnuksiin. Artikkeleiden sisällöissä on hyvin nähtävissä Nevo tiija -hankkeen osatoteuttajien monimuotoisuus sekä erilaiset ja harkitusti valitut tulokulmat artikkeleihin. Osa teksteistä ovat tieteellisestä sekä tutkimuksellisesta näkökulmasta laadittuja, osa lähempänä asiakasrajapintaa olevia tai kokemuksellisia kirjoituksia.

Selvityksistä poimittuja taustatekijöitä

Suomen romanien kouluttautuminen ja työllistyminen ovat olleet monin tavoin haastavia yhteiskunnallisia kysymyksiä useiden vuosikymmenten ajan. Romanien kouluttautumista ja työllistymistä omana ryhmänään on kuitenkin tutkittu Suomessa melko vähän. Suomessa lainsäädäntö kieltää tilastoinnin etnisyyden perusteella (L 5233/1999), mikä vaikeuttaa tutkitun tiedon tilastoimista myös romaneista. Yksittäisiä tutkimuksia ja selvityksiä (Syrjälä & Valtakari 2008; Syrjintävaltuutettu 2014; Blomerus & Rajala 2015) on kuitenkin tehty samoin kuin kymmenittäin erilaisia hankkeita ja projekteja, jotka ovat keskittyneet romanien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja osallisuuteen sekä etupäässä koulutuksen parantamiseen. Vasta viime aikoina enenevässä määrin ja nyt varsinaisesti Nevo tiija

-hankkeessa työllisyyden problematiikkaan on tartuttu isolla kädellä (Nevo tiija -hanke 2016, 7). Valtakunnallisuudella ja aiempia laajemmalla konsortiolla Nevo tiija -hanke on tuonut uutta näkökulmaa Suomen romanien tavoittamiseen, osallisuuteen sekä työllistymiseen.

Suomen romanien koulutustaso, joka on suoraan yhteydessä työllistymiseen, on Opetushallituksen teettämän selvityksen mukaan viime vuosikymmeninä noussut, ja selvityksen pohjalta onkin nähtävissä, että yhteisössä vallitsee entistä myönteisempi asenne kouluttautumista kohtaan. Yhä useamman romanitautaisen opiskelijan valmistuminen ammatillisista opinnoista, lukiosta tai korkeakoulusta toimii esimerkkinä ja kannustimena muille yhteisön jäsenille sekä ponnahduslautana työelämään. Vastaavasti työ- ja elinkeinoministeriön teettämän selvityksen mukaan (Syrjä & Valtakari 2008) yhteisön jäseniä on edustettuna entistä useammassa ammattissa ja monipuolisemmin työelämän eri tasoilla. Voitettavia haasteita on silti vielä melkoisen paljon, joista yksi suurimmista on yhdenvertaisuus työmarkkinoilla (Ärling 2018d). (Blomerus & Rajala 2015, 79–80.)

Nevo tiija -hankkeen toimintojen kautta työllistyneiden määrä lisääntyi reippaasti yli 100 henkilöllä hankkeen aikana. Lisäksi kuusi henkilöä aloitti yritystoiminnan. Hankkeen aikana reilusti yli 500 viranomaista ja korkeakouluopiskelijaa on koulutettu paremman asiakaspalvelun ja -kohtaamisen sekä mahdollisuuksien tarjoamisen osaamiseksi. Median, tiedottamisen ja viestinnän kautta on kyetty vaikuttamaan koko suomalaiseen yhteiskuntaan romanien osallisuuden ja työllisyyden edistämiseksi sekä syrjäytymisen, syrjäyttämisen ja syrjinnän ehkäisemiseksi. (Ärling 2018e, 6.) Viestinnän merkitystä hankkeen vaikuttavuuden välineenä on tarkasteltu tämän julkaisun luvussa 5. Hankkeen 2,5 vuoden aikana romaneita saavutettiin ympäri Suomea useita tuhansia, heidän tietoisuutta lisättiin osallisuudesta ja osallistumisesta omiin ja yhteiskunnallisiin asioihin sekä koulutuksen ja työllistymisen mahdollisuuksista.

Laajan ja monimuotoisen käytännön toiminnallisuutensa lisäksi Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankekonsortioiden yhteistyönä tuotettiin yhteensä 25 erilaista sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta, joissa kuvataan tiivistetysti hyviä käytäntöjä romanityöstä koulutus- ja työllisyysnäkökulmista. Yksi mallinnoista on Tuumasta töihin -koulutusmalli (Liite 17), johon tässä artikkelissa syvennytään tarkemmin. Koulutusmallissa tiivistyy aikaisemmista tutkimuksista koottu tieto sekä 2,5 vuotta kestäneen hankkeen aikana saatu intersubjektiiivinen kokemus ja asiantuntijaosaaminen romanien kouluttautumisen ja työllistymisen haasteista ja mahdollisuuksista. Koulutusmallista tehtiin myös ylemmän am-

mattikorkeakoulun opinnäytetyö *Romanien työllistyminen – kompastuskivi vai ponnahduslauta?: Tuumasta töihin -koulutusmalli ponnahduslautana työllistymiseen* (Ärling 2108a). Katsoessa koko Nevo tiija -hankkeen vertikaalisia ja horisontaalisia vaikutuksia ja vaikuttavuutta romaninyhteisöön sekä yhteiskuntaan, uskallan väittää Nevo tiija -hankkeen olleen toistaiseksi yksi merkittävimmistä yksittäisistä hankkeista romanien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja työllisyyden edistäjänä. (Ärling 2018a, 29–31, 48, 59–64; Ärling 2017c, 3.)

Konsortioista leveät hartiat toiminnalle

Nevo tiija -hanke koostuu kahdeksasta toimintakulttuuriltaan hyvinkin erilaisesta osatoteutuksesta. Jokaisella osatoteutuksella on ollut hankkeessa yhteisten tavoitteiden lisäksi osatoteuttajakohtaiset tulostavoitteet sekä osallistujaryhmät. Konsortion monimuotoisuus ja limittyminen sisarhanke Tšetanes naalin kanssa esitetään luvun 1 kuviossa sivulla 11. Hankkeeseen ovat valikoituneet jo suunnitelmavaiheessa sellaiset osatoteuttajaorganisaatiot, jotka hankesuunnittelutyöryhmän mukaan parhaiten pystyivät vastaamaan sekä romanikentän että Euroopan rakennerahaston toimintalinja 5:n vaateisiin. Jokainen mukana ollut osatoteuttaja on tehnyt merkittävää työtä kokonaisuuden eli romanien osallisuuden, työllisyyden ja paremman huomisen puolesta. (Nevo tiija 2016, 3–4; Työ- ja elinkeinoministeriö 2018; STM 2018.)

Konsortiomainen kokonaisuus on osoittautunut useiden tutkimuksien mukaan myönteiseksi tavaksi toteuttaa varsinkin isoja hankkeita. Erityisen positiivista useasta osatoteuttajasta koostuvassa kokonaisuudessa on se, että hanketyöntekijät voivat sukkuloida eri osatoteutuksien välillä, vaikka palkanmaksajana pysyykin rekrytoinnin tehnyt organisaatio (Järvenpää 2017). Tämä sukkuloiminen, joustava työnteon tapa eri osatoteuttajien kesken, on isoissa hankkeissa tärkeää, varsinkin hankkeiden alkuvaiheessa, jotta päästään heti käsiksi varsinaisen projektin toteutukseen ja myös yhteinen päämäärä pysyy kirkkaana. Tätä sukkuloimisen mahdollisuutta hyödynnettiin hankkeessa ajoittain. (Virtanen, Jalava, Koskela & Kilippa 2006, 44; Opetusministeriön selvityksiä 2007, 12–13; Furman, Pinjola & Rubanotvitsch 2014, 20–21, 23.) Nevo tiija -hankkeessa oli töissä useita romanitaustaisia työntekijöitä (17 työntekijää 26 työntekijästä). Työskentely oli motivoitunutta, intensiivistä sekä sydämellistä.

Yhdessä tekeminen tuo lähes poikkeuksetta lisäarvoa. Useimmiten yhden organisaation tarjoamat taloudelliset ja henkiset resurssit eivät yksinään yllä siihen, mitä konsortiomaisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa. (Toivola 2006, 5; Nevo tiija 2016, 3–4.) Verkostoitumisessa on siis selvästi synergian tuottamaa voimaa

(Virtanen, Jalava, Koskela & Kilippa 2006, 44). Tämä yhteistyön voima oli Nevo tiija -hankkeessa silmin nähtävissä, samoin kuin Kotimaani omi Suomi – Romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa -sateenvarjohankkeessa, jossa Nevo tiija -hanke sai olla mukana Opetushallituksen ja Taiteen edistämiskeskuksen sekä Suomen Romanifoorumin ja Tšetanes naal -hankkeen kanssa (Romanien osallisuus 2017). Tasavallan presidentin suojelema Kotimaani omi Suomi -sateenvarjohankkeen yhteistyönä innovoitiin myös osallistavan yhteistyön toimintamalli (Liite 12) sekä pedagogisesti suunniteltu toiminnallinen ja dialoginen viranomais-ten koulutusmalli, Monimuotoinen Suomi -työpaja romanikulttuurista (Liite 14).

Isossa hankekonsortiossa yhteisten päämäärien saavuttaminen ei kuitenkaan aina ole helppoa tai yksinkertaista. Yksi isoimmista haasteista oli hankkeen loppumetreille saakka sen hahmottaminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Osatoteuttajien puheissa ja toiminnoissa nousi usein ajatus, että hanke koostuisi monesta itsenäisestä projektista yhteisen hankenimikkeen sisällä, vaikka siitä konsortiossa ei ole kyse. Myös erilaisten organisaatioiden hallinnollinen jähmeys vaikutti kokonaisuuteen juuri sen tähden, että kyseessä oli yksi hanke eikä joukko itsenäisiä projekteja. Raskas ja hierarkkinen byrokratia vaikutti muun muassa siihen, että osa konsortiossa mukana olevista osatoteutuksista pääsi aloittamaan aktiivisen hanketoiminnan vasta kahdeksan kuukauden kuluttua virallisen aloituspäivän jälkeen, ja se on ajallisesti merkittävä viive tulostavoitteiden kannalta 2,5-vuotisessa hankkeessa (Ärling 2018b, 27).

Nevo tiija -hankkeessa tuotiin myös aivan uudenlaista toimintatapaa avoimuudessa ja läpinäkyvyydessä heti alusta alkaen. Hankkeen sisältöä, kokonaisuutta, raportteja ja tuloksia julkaistiin säännöllisesti kaikkien nähtäväksi erityisesti hankkeen kotisivujen ja sosiaalisen median kautta. Läpinäkyvyydellä haluttiin lisätä kentän tietoisuutta hankkeen toiminnoista ja tuloksista, ja toimintatapa on saanut laajalti kiitosta. Toimintatavasta konseptoitiin myös mallinnus (Liite 24).

Mahdollisuuksien päivät – romanien koulutus- ja työllisyysmessut

Yhteistyön voimaa ja synergian etuja sekä osallisuutta ja osallistumista saatiin nähdä myös Mahdollisuuksien päivä – Romanien koulutus ja työllisyysmessujen suunnittelussa ja toteutuksissa (Liite 18). Toistuvan messukonseptin tavoitteena oli saattaa yhteen kulloisenkin alueen romaniväestö, koulutuksien tarjoajat sekä työnantajat ja muut toimijat.

Messut keräsivät kaikkina neljänä toteutuskertana (Helsingissä 2016, Jyväskylässä 2017, Oulussa 2017 ja toistamiseen Jyväskylässä 2018) monisatapäisen

osallistujamäärän, ja tilaisuuksista muotoutui isoja tapahtumakokonaisuuksia. Erityisen merkille pantavaa oli paikallisten romanien osallisuus ja järjestämisvastuu, mikä toteutui kiitettävästi. Haasteeksi messukonseptissa kuitenkin jäi messuvieraiden eli romanikohderyhmän sekä työnantajien ja koulutuksen tarjoajien todellinen kohtaaminen. Jyväskylässä maaliskuussa 2018 pidettyjen messujen jälkeen työryhmä totesi kokonaisuuden reflektio-osuudessa, että vaikka messut saivat paikalle runsaasti paikallista romaniväestöä sekä kohtalaisesti työnantajia ja kiitettävästi koulutuksen tarjoajia, tilaisuuksien tulokset eivät näyttäneet täyttävän työryhmän niille asettamia tavoitteita. Tämän reflektion tulos vahvisti jo kauemmin keskusteluissa olleen oletuksen. Messujen tavoite oli kohtaamisten realisoituminen todellisiksi työllistymisiksi tai ainakin potentiaalisen työntekijän ja työnantajan työhaastatteluksi. Tällaisten kohtaamisten määrät jäivät harmillisen vähäisiksi. Yhtä lailla tavoitteena oli koulutuksen tarjoajien ja opinnoista kiinnostuneiden kohtaamiset ja niiden luonnollisena seurauksena koulutuksiin hakeutuminen. Näin selkeät onnistumiset jäivät liian vähäisiksi, ja tämän huomion johdosta hankkeen lopetustapahtumaksi suunnitellut koulutus- ja työllisyysmessut Helsingissä peruttiin kokonaan, ja messumallinnus laitettiin odottamaan otollisempaa aikaa.

Merkille pantavaa kuitenkin oli se, että Mahdollisuuksien päivät tarjosivat koulutus- ja työllisyysjärjestelmien ympärille nivoutuvan tapahtuman romaniväestölle ensimmäistä kertaa näin suuressa mittakaavassa. Tyypillisesti suuret, romaneille suunnatut massatapahtumat ovat olleet luonteeltaan joko uskonnollisia tai keskittyneet esimerkiksi musiikkiin. Aika näyttää, millaisia ituja ja havahtumisia Mahdollisuuksien päivät jättivät osallistujien mieliin.

Työelämäosallisuus - helpommin sanoitettu kuin saavutettu

Romaneilla on pitkä historia syrjinnän ja toiseuden kokemuksesta jo kauan ennen kuin monikulttuurisuudesta tuli yleinen keskustelunaihe suomalaisessa yhteiskunnassa (Nordberg 2007, 95). Romaneihin on kohdistettu vuosisatojen ajan sekä aktiivista että passiivista assimilaatiopolitiikkaa, jota Helne (2004, 125) kuvaava pakkointegraatioksi. Tämä pakko on pikemmin lisännyt osattomuutta kuin edistänyt positiivista integraatiota ja osallisuutta (Anttonen 2009, 34).

Työelämää osallistumista pidetään yhtenä keskeisimpänä syrjäytymistä ehkäisevänä ja osallisuutta edistävänä tekijänä. Vaikka romanien koulutustaso on nousemassa, kouluttautuneidenkaan romanien ei ole helppo saada työtä romaneihin liitettyjen yleisten ennakkoluulojen ja syrjinnän vuoksi (Ärling 2018d; Keskinen, Alemanji, Himanen, Kivijärvi, Osazee, Pöyhölä & Rousku 2018, 37–39).

Syrjintävaltuutetun (2018) (nykyisin yhdenvertaisuusvaltuutettu) mukaan etninen syrjintä on osoittautunut vakavaksi ongelmaksi Suomen työmarkkinoilla. (Syrjä & Valtakari 2008, 64.)

Osallisuuden edistäminen on nostettu yhdeksi keskeisimmäksi keinoksi Suomen hallituksen ja Euroopan Unionin tavoitteita, joilla pyritään torjumaan syrjäytymistä ja köyhyyttä. Osallisuus ja osallistuminen ovat monen tekijän yhteissumma. Osallisuus voidaan nähdä yleisenä arvona, mutta se muuttuu problemattiseksi heti, kun tuo yleinen arvo osallisuudesta konkretisoidaan toiminnaksi ja toimenpiteiksi eli, mitä se on tai mitä se tarkoittaa ”Virtasen Matin” tai toisaalta “Lindgrenin Rainerin” arkielämässä. Osallisuus voidaan nähdä jaettuna yhteiskunnallisena arvona, mutta kun osallisuuden tavoite ei toteudukaan arkielämässä, jaetut arvot ja yksilöiden kokema todellisuus eivät aina kohtaa. Alilanin, Grönnin, Kesonin ja Volkinin (2011) mukaan osallistuminen tapahtuu virallisten ja epävirallisten sosiaalisten suhteiden ja erilaisten verkostojen kautta eriasteisilla tasoilla, jotka ylittävät sosiaaliset, etniset ja uskonnolliset rajat. Syrjintää esiintyy työpaikoilla kaikilla aloilla, mutta etenkin yksityisellä sektorilla. Iso kysymys onkin, voiko yhteiskunta odottaa toisella kädellä osallisuutta ja integroitumista, jos se samaan aikaan toisella kädellä on estämässä sitä. (Kattelus, Saari & Kari 2013, 88–92; Raivio & Karjalainen 2013, 12; Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 9–10.)

Suoraan ja välillisesti syrjäytymisen ehkäisyyn ja osallisuuteen liittyviä romanihankkeita oli vuonna 2017 kirjautuneena Rakennerahaston (ESR) sivuilla hieman yli 15 hanketta, joissa mainitaan romanit yhtenä kohderyhmänä. Hankkeiden kohderyhmän ja tulostavoitteiden vaikuttavuuden arviointi on haasteellista ja joidenkin kohdalla herättää jopa kysymyksen, ulottuvatko hankkeen toiminnot todellisuudessa yhteenkään romaniin vai ovatko romanit vain mainittu kohderyhmänä hanketeknisistä syistä. Muun muassa tätä pohdittiin työ- ja elinkeinoministeriössä syksyllä 2017 yhdessä romaniasiaan neuvottelukunnan pääsihteerin Henna Hutun sekä pitkäaikaisen romanivaikuttaja Tino Varjolan kanssa (työkoukous työ- ja elinkeinoministeriössä 17.8.2017). Jo tuossa yhteisessä pohdinnassa todettiin romanikentän olevan niin tiivis yhteisö, että olemassa olevat hankkeet ovat melko nopeasti tiedossa kentän viranomaistyötä tekevien sekä toimijoiden kesken, mutta näistä kaikista 15:stä hankkeesta ei ole kentällä selvää tai mitään tietoa. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 311–312.)

Kilpailu nykyisillä työmarkkinoilla näyttäytyy todella kovana. Vaaditaan moniosaamista ja elinikäisen oppimisen nälkää. Palkkatyö on edelleen yksi merkittävimmistä yhteisölliseen toimintaan osallistumisen muodoista. Työ ja ammatti

määrittelevät osaltaan ihmisen identiteettiä, asemaa ja paikkaa yhteiskunnassa. Samaan aikaan kun koko väestön koulutustaso nousee, näyttää siltä, että vain täysin työkykyiset pääsevät ansiotyöhön. Eri tulevaisuustutkijat käyvätkin kii-vasta keskustelua siitä, että huoltosuhteen tasapainottaminen edellyttäisi työurien pidentämistä. Tätä tasapainottamista varmasti haetaan prosessissa olevalla toisen asteen koulutusreformilla. Vaikka Eurooppa 2020 -strategiaa noudattaen (Europe 2020 -strategy 2015) Suomessakin tavoitellaan täystyöllisyyttä (72 prosentin työllisyysaste, viiden prosentin työttömyys), ei työmarkkinoiden ulkopuolisille ryhmille, kuten usealle romanille, tunnu löytyvän roolia täystyöllisyyttä tavoiteltaessa tai työuria pidennettäessä. (Raivio 2014, 5.)

Ovet kyllä saadaan auki mutta onko meillä sisään astujia?

Hortto Kaalo -yhtyeen tunnetuksi tekemässä laulussa kysytään, miksi ovet ei aukene meille (romaneille), onko rotumme syytä tää? (Lindfors 2013). Etnisyydestä johtuva syrjintä työmarkkinoilla on yksi suurimmista haasteista romanitaustaisen työntekijöiden kohdalla (Vähemmistövaltuutettu 2014). Nevo tiija -hankkeen kautta on vahvistunut ja tullut selväksi se, että tarvitaan kipeästi rakenteisiin vaikuttavia konkreettisia tekoja työllistymisen edistämiseksi niin, että jokaisella olisi oikeus ja mahdollisuus koulutustaan vastaavaan työtehtäviin etnisyydestä riippumatta (Filatov 2018).

Ylen Aamu-tv:ssä (6.4.2018) pohdittiin teemalla ”Romanien syrjintä työmarkkinoilla” sitä, millä tavalla romanien työllisyyttä ja kouluttautumista voitaisiin parantaa. Nevo tiija -hankkeen kautta haluttiin nostaa esille puutteita romanien yhdenvertaisesta asemasta työelämässä. Lyhyessä mutta silmiä avaavassa keskustelussa syiksi nähtiin aiempienkin tutkimusten ja selvitysten lailla muun muassa romanien heikko koulutustausta (Blomerus & Rajala 2015), vähäinen työkokemus (Syrjä & Valtakari 2008) sekä osittain romanikulttuurista nousevia tekijöitä ja etnisyydestä johtuva syrjintä (Vähemmistövaltuutettu 2014). Samaan hengen-vetoon todettiin myös, että työelämä syrjii romaneita.

Merkille pantavaa Nevo tiija -hankkeessa oli myös se, että hankkeen kohderyhmänä olleiden työelämän ulkopuolella oleviin romaneihin kohdistetut osallisuustavoitteet olivat varsin kaukaisia suhteessa siihen, minkälaisen asioiden kanssa osa kohderyhmästä todellisuudessa paini. Hanke itsessään haastoi osallistujia osallisuuteen ja työllistymiseen, vaikka suurimman osan elämäntilanne vaatisi vielä perusasioiden kuntoon laittamista, kuten elämänhallintaa sen kaikilla alueilla. Eri osatoteutuksista sekä Tšetanes naal -sisarhankkeesta kootun kokemustiedon perusteella näyttää siltä, että asiakaskunta ei ollut hankkeen aikana valmis tai

edes kykeneväinen isona joukkona hyppäämään suoraan hankkeen tavoitteisiin. Perustavanlaatuiset tekijät, jotka mahdollistaisivat uuden askeleen tai suunnan ottamisen, tuottivat liian suuria haasteita suurimmalle osalle. Näitä olivat motivaatio, tulevaisuusajattelu sekä usko omiin mahdollisuuksiin työllistyä, arvot ja asenteet sekä työelämätaidot. Esiin nousi myös selviä kieltäytymisiä uusien askelien ottamiseen, joita esimerkiksi kannustinloukut saattavat pitää yllä – toisaalta ei myöskään nähty tarpeeksi hyvää syytä tai tarvetta, miksi pitäisi lähteä kohti uutta. Muutos ja muuttuminen itsessään näyttivät pelottavan useampia. Hyppy tuntemattomaan kuulostaa harvasta houkuttevalta. Nähtävissä oli luonnollista muutosvastarintaa.

Edellä mainitut haasteet tulivat kohderyhmänä olleiden romanien kanssa selvästi esille 2,5 hankevuoden aikana. Mutta esille tuli myös se, etteivät yhteiskunta tai työnantajat näytä olevan yhden hankkeen työstämänä valmiita myöskään isona joukkona tarjoamaan yhdenvertaisia mahdollisuuksia romanien työllistämiseksi, vaikka melkoinen määrä yksittäisiä onnistumisen kokemuksia hankkeessa koettiin. Kaiken kaikkiaan hankkeen myötävaikutuksella työllistyneitä tilastoitiin eri statuksella reilusti yli 100 yksittäistä henkilöä. (MTV3; Saastamoinen 2018; Ärling 2018d; Ärling 2018e.)

Intensiivinen 2,5 vuoden työskentely Nevo tiija -hankkeen parissa näytti kaikesta huolimatta vain jäävuoren huipun. Asiakasrajapinnalla työskentelyn kautta tuli vahva näkemys siitä, ettei päällimmäisenä tarpeena välttämättä olekaan osallisuus työn tai koulutuksen avulla, vaan yksilöiden sisäisen elämän kuntoon laittaminen, kuten arvojen ja asennemaailman uudelleen järjestäminen ja ennen kaikkea itsetunnon vahvistaminen. Useimpien kohderyhmänä olleiden romanien taustalla näkyy vahva tuntemus alhaisesta ihmisarvon tunteesta, heikosta itse- ja identiteetintunnon sekä toistuvista kokemuksista, että ei kuulu joukkoon eikä voi vaikuttaa omaan elämäänsä siinä määrin kuin haluisi, saatikka yhteiskuntaan. Näihin päätelmiin peilattaessa voidaankin todeta, ettei läheskään aina voida suoraan tai vain ainoastaan tarjota asioita, jotka koetaan tärkeiksi suoraan hankkeen tavoitteita tarkastellen. Ihminen tulee nähdä kokonaisuutena; osiansa summana. Siksi onkin luotava prosessi, joka alkaa osallistumisen mahdollistamisella ja kohderyhmän sitouttamisella osallisuutta edistäviin toimintoihin, ja vasta sen jälkeen on mahdollista tuoda askelittain hankkeeseen kirjattuja toimintoja, kuten työllisyyteen tai osallisuuteen liittyviä toimenpiteitä. Väliin on tarvittu ja tarvitaan elämänhallintaa tukevia toimenpiteitä, jotta seuraava askel polulla onnistuisi tai olisi yleensäkin mahdollista. Ihminen on kuin talon rakennustyömaa, jossa rakennuksen pohja tulee perustaa ensin ennen kuin sen päälle voi jotain kestäväää rakentaa. (Idström, Stenroos & Uimonen, 2013.)

Yksi haasteellisimmista tehtävistä on ollut kohderyhmän yksilöiden saaminen eri hankkeen toimintoihin mukaan sekä toimenpiteisiin sitouttaminen. Erilaisia metodeja romaniväestön aktivoimiseksi laajempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen on kokeiltu, mutta mikään ei ole yksinään osoittautunut toimivaksi. Passiivisen asiakaskunnan liikkeelle saaminen on vaatinut erittäin tiivistä yhteydenpitoa kaikkia erilaisia yhteydenpitovälineitä hyödyntäen sekä jatkuvaa motivointia ja psykososiaalista tukea tarjoten. Hankkeen avulla tuli myös huomatuksi, että ilman tarvetta ei tapahdu sitoutumista, ja tarpeen herättäminen ja nähdäksi tekeminen vaatinee vielä työtä. Toisaalta on myös oltava kriittinen ja kysyttävä, voiko hanke tai toimijat yleensäkin määrittellä muiden tarpeet.

Onko haasteista sitten opittu mitään ja onko mitään tehtävissä? Uskallan iloisesti todeta, että on. Hankkeessa tehdyn työn kautta on hahmoteltavissa askelmerkkejä, joissa voidaan hyödyntää muutosjohtajuudesta tuttuja elementtejä. Askeleiden kautta on mahdollista synnyttää tarve ja tahtotila osallisuudelle. Muutosjohtamisen avulla tulee tämänhetkinen tila sanoittaa sellaiseksi, että syntyy tyytymättömyys olemassa olevaan ja herää tahtotila saavuttaa jotain uutta tai nousta ja kurottautua kohti muutoksen ”paratiisia”. Osallisuuden ja osallistamisen mahdollistumiseksi työelämän ulkopuolella olevien romanien kohdalla tarvitaan päämäärätietoisia ja asteittaisia askelmerkkejä. Tutkimuksien ja työkokemuksen kautta on piirtynyt viiden askeleen malli, joka näyttää olevan toimiva. Mallin yksilöimisessä romanikenttää hyödyttäväksi on tarkasteltu aiempia tutkimuksia (Erämetsä 2003, 18–19, 211; Stenvall & Virtanen 2007, 46–53; Pirinen 2014, 13).

- 1. Herättäminen.** Yleisesti tiedotetaan ja herätetään ihmisiä suurena joukkona ympärillä tapahtuvista asioista, joilla on merkitystä etenkin yksilön mutta myös yhteisön elämään. Hyväksi havaittu väline on some-viestittäminen, etenkin Facebook, unohtamatta tietenkään kasvokkaista kohtaamista. Tämä herättely vie monesti pidemmän ajan kuin sille on ajallisesti laskettu.
- 2. Aktivointi.** Panostetaan aivan erityisesti avainhenkilöiden mukaan saamiseen ja heidän kauttaan vaikuttamiseen. Romanit ovat kollektiivinen ryhmittyä, jossa mielipidevaikuttajilla on yllättävän suuri merkitys.
- 3. Osallistaminen.** Otetaan eritoten avainhenkilöt mukaan suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen. Nevo tiija -hankkeen kaikissa eri toiminnoissa on vahvasti hyödynnetty kentältä tulevien henkilöiden panosta.
- 4. Sitouttaminen.** Osallistuneet henkilöt sitoutetaan henkilökohtaisen hyötymisen kautta mukaan koko prosessiin. Eri paikkakunnilla on esimerkiksi Mahdollisuuksien päivä – koulutus- ja työllisyysmessujen rakentamiseen

sitoutettu mukaan sekä toiminnallisesti että taloudellisesti niin alueen paikalliset romanit, romanitoimijat kuin viranomaiset. Samalla periaatteella on toiminut myös Teemapäivät.

- 5. Omistajuus.** Aikomus ja toiminta siirtyvät osaksi kentän avainhenkilöiden omaa missiota ja tekemistä, jolloin alullepanijat jäävät korkeintaan fasilitoijiksi tai siirtyvät kokonaan taka-alalle. Hyvänä esimerkkinä omistajuudesta toimii edellä mainittu Mahdollisuuksien päivä, jonka tuottamisesta muun muassa Jyväskylän romaninuoret ja Jyväskylän kaupunki halusivat ensimmäisen fasilitoinnin jälkeen ottaa omatoimisesti kokonaisvastuun.

Tuumasta töihin -koulutusmallista ponnahtauslautatyöllistymiselle

Nevo tiija -hankkeessa kehitettiin työllisyyttä edistävä Tuumasta töihin -koulutusmalli (Liite 17). Koulutusmalli haluttiin rakentaa todetun tarpeen ja tehtyjen selvityksien pohjalta. Tukeutumalla tutkittuun tietoon haluttiin välttää oletuksia ja luuloja niistä haasteista ja mahdollisuuksista, joita romanien kouluttautumisen ja työllistymisen ympärillä on ja on ollut. Mallin taustalla oleva tietoaaines koostuu valtion tilaamista selonteista, joiden luotettavuusarvo on relevantti. Selontekojen lisäksi mallin rakentamisessa hyödynnettiin romaneihin kohdistuvien hankkeiden loppuraportteja viimeisen viiden vuoden ajalta (Nevo tiija 2016, 7). Aineistoja vielä peilattiin Nevo tiija -hankkeen arjen työhön ja siinä esiin tulleisiin havaintoihin. Mallia on kehitelty koko prosessin ajan intersubjektiivisesti eli eri toimijoiden välisen yhteistyön avulla kuten romaniedustajien, koulutusorganisaatioiden ja työllisyysviranomaisten kanssa. (Ärling 2018a, 29–31, 48–50.)

Romanitaustaisten henkilöiden kilpailukyky työpaikoista on kaikissa tutkimuksissa todettu erittäin heikoksi. Jo pelkkä sukunimi näyttää olevan este työllistymiselle, vaikka hakijalla olisi hyväkin koulutus taustalla (Ärling 2018d; Saastamoinen 2018; Kantola & Pölkki 2018.) Työllisyysesteiden yhteenvedossa nousee selvästi esille neljä merkittävää päätekijää: 1) matala kouluttautuminen, 2) vähäinen työkokemus, 3) romanikulttuurista nousevat tekijät, erityisesti (naisten) vaatetus ja 4) etnisyydestä johtuva syrjintä, joka nousee koko yhteisöön asetetuista ennakkoluuloista eikä näin ollen ole välttämättä henkilökohtaista. (Ärling 2018a, 17.)

Jotta yhdenvertaisuus toteutuisi romanien kohdalla, on heidän pääsyään työelämään tuettava tarkoituksellisin keinoin ja tarvittaessa käytettävä positiivista erityiskohtelua. Jotta ylisukupolvinen syrjäytyminen saadaan katkaistua ja voidaan tarjota todellisia mahdollisuuksia olla osallisena yhteiskunnassa, on vält-

tämätöntä koota kaikki kokemus ja tieto työllistymisen esteiden purkamisen keinoista ja käyttää niitä (THL 2016). Erityinen ja ajallisesti määritelty resurssien ja ylimääräisen budjetoinnin satsaaminen romanien työllisyyden ja osallisuuden edistämiseksi tulee pitkässä juoksussa yhteiskunnalle taloudellisesti kannattavamaksi kuin syrjäytymisen mahdollistaminen. Jokainen yksittäinen syrjäytyminen maksaa Taloussanomiiin kirjoittaneen Henrik Kärkkäisen (2011) mukaan yhteiskunnalle 1 200 000 euroa. Onko yhteiskunnalla tähän varaa kenenkään kohdalla etnisyydestä riippumatta? Hyvänä esimerkkinä positiivisen satsauksen vaikutuksesta toimii Opetushallituksen rahoittama yhdeksän vuotta kestänyt hanke romanilasten koulunkäynnin loppuun saattamiseksi. Hankkeen tuloksena romanitaustaisten oppilaiden peruskoulun päättötodistuksen saaminen kasvoi 25 prosentista yli 80 prosenttiin (Opetushallitus 2016).

Työhallinnolla on käytettävissään laaja palveluvalikoima työttömien asiakkaiden työvalmiuksien, ammatillisen osaamisen, työnhakutaitojen ja työllistymisen vahvistamiseksi. Myös tämä tieto ja osaaminen tulee ottaa paremmin haltuun. Vaikeammin työllistettävien henkilöiden kohdalla kaiken palvelun tulisi perustua palvelutarpeen arviointiin ja sen pohjalta laadittuun työnhakusuunnitelmaan yhdessä asiakkaan kanssa eli henkilökohtaistamiseen, jota myös työ- ja elinkeinoministeriön tilaama selvitys peräänkuulutti (Syrjä & Valtakari 2008, 116). Työllisyyttä edistäviä työvoimapalveluja tulee siis pystyä hyödyntämään esteettömästi ja tarvittaessa käyttämään koko poolia kuten työharjoittelua, työvalmennusta, työkokeilua työpaikalla, palkkatukea, omaehtoisen opiskelun tukea ja starttirahaa positiivisen etupainotteisesti. (Syrjä & Valtakari 2008, 97–98.)

Romanikulttuurista nousevat hyveet palvelemaan työelämää

Tutkimusten mukaan yhä tärkeämmäksi työhyvinvointia lisääväksi tekijäksi on muodostumassa työntekijän ja hänen työpaikkansa arvojen samansuuntaisuus. Hyveet ovat niitä ominaisuuksia, jotka tekevät meistä hyviä paitsi ylipäätään ihmisinä, myös kaikissa niissä rooleissa ja tehtävissä, joissa me elämämme aikana toimimme. Työnantajan näkökulmasta hyveiden odotetaan vaikuttavan työntekijöiden työn motivaatioon sekä työhön sitoutumiseen kasvamista ja organisaation maineen sekä kilpailukyvyyn vahvistumista, mutta myös työn laadun ja tuottavuuden paranemista. (Kylliäinen 2012, 12–18; Räsänen, Sipponen, Räsänen & Parkkonen 2015, 4–6.)

Tuumasta töihin -mallin työstämisen prosessissa haluttiin tehdä myös kurkistus romanikulttuurista nouseviin hyveisiin ja niihin mahdollisuuksiin, mitä ja millaisia avuja kulttuuri itsessään sen edustajille voisi parhaimmillaan antaa riip-

pumatta muuttuvista tekijöistä, kuten paikkakunnasta (Ärling 2018a, 44–46). On tärkeää huomioida, että jokainen yksittäinen henkilö kuitenkin tuo kulttuuria esille omassa elämässään yksilöllisesti ja vaikka tässä asioita yleistetään isolla kädellä, kukaan ei ole toisensa kloonii.

Romanikulttuurista esiin nostetut hyveet ovat hankekonsortion yhteistyökumppanin, läänintaiteilija Mertsii Lindgrenin ja projektipäällikkö Mertsii Ärlingin (2017) vakavalla otteella tehtyä pohdintaa ja olettamusta. Varsinaista tutkimusta näistä romanikulttuurista nousevista hyveistä ei ole vielä olemassa. Romanikulttuurista nousevia kilpailuvaltteja työelämän hyödyksi olisikin mielenkiintoista tutkia tulevaisuuden hankkeissa.

Ajatuksia romanikulttuurin hyveistä työelämälle:

1. Romanikulttuuri perustuu kunnioittamisen kulttuuriin, jota voitaisiin kannavoidsa työelämässä lojaalisuuteen ja luotettavuuteen työ- tai yritysorganisaatiota kohtaan.
2. Romanikulttuurissa arvostetaan toimeliaisuutta ja ahkeruutta. Romanien historiassa vain kova työ on ollut ainoa selviytymisen keino, joten mielikuva siitä, että romanit ovat yleisesti laiskoja tai työtä vieroksuvia on jokseenkin harhaanjohtava.
3. Tunneäly ja sosiaaliset taidot nousevat yhteisöllisestä kulttuurista. Niiden hyödyntämistä voitaisiin käyttää monissakin eri työtehtävissä esimerkiksi sosiaali-, kasvatus- ja terveysaloilla sekä asiakaspalvelutyössä. Sosiaalinen lahjakkuus erityisenä lukutaitona vaikuttaa myös ongelmanratkaisukykyyn ja selviytymiskeinoihin.
4. Taiteet ja kulttuuri ovat olleet aina läsnä romanikulttuurissa, ja se näyttäytyy esimerkiksi harjaantuneena herkkyytenä esteettisyydelle ja visuaalisuudelle. Näiden taitojen hyödyntäminen työelämässä muuallakin kuin taidealojen saralla on vasta alussa.
5. Vahva myyntitaito ja markkinointihenkisyys. Tämä varhainen malliopimisen kautta sisäistetty myyjän ja markkinoijan tai esittelijän taito on romanien osalta työmaailmassa edelleen vain vähän hyödynnetty osaamisalue.
6. Selviytymis- ja paineensietokyky. Romanit ovat läpi tuntemamme historian olleet selviytyjiä. Yhteisö on oppinut pelaamaan niillä haastavilla ”pelimerkeillä”, jotka se on saanut. Tätä selviytymisen taitoa voitaisiin hyödyntää työelämässä monin eri tavoin, kuten verkostojen rakentamisessa sekä pienten resurssien hyödyntämisenä maksimaalisesti.

7. Kollektiivisuus on kulttuurin ehkä tunnetuin osa, ja se voitaisiin muuttaa työyhteisöissä esimerkiksi työkavereista huolehtimiseksi tai tiimihengen luomiseksi sekä tsemppaamiseksi tai mentoroinniksi.

Juhlapuheista konkretiaan

Jotta osallisuustoimet eivät romanien kohdalla jäisi vain juhlapuheiden asteelle, tarvitaan konkreettisia toimia yksilön koulutus- ja työllisyyspolkujen tukemiseksi. Järjestelmän on oltava riittävän yksilöllinen, mutta toisaalta monistettavissa suurelle joukolle. Tätä tavoitetta vastaamaan hankkeessa kehitettiin Tuumasta töihin -malli, jota artikkelin kirjoittamisen aikaan työestetään yhteistyössä rahoittajan kanssa. Hakusessa on kaksi hankekokonaisuutta, joista toinen keskittyy Itä-Suomen alueeseen ja toinen Etelä-Suomen alueeseen. Pitkän tähtäimen tavoitteena on mallinnuksen vakiintuminen osaksi toisen asteen koulutusorganisaatioiden tarjontaa vaikeasti työllistyville henkilöille polkuna työelämään koulutuksen kautta. Toteutuessaan mallinnuksen prosessi olisi seuraava:

Tuumasta töihin -malliin valitaan yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimistojen sekä koulutusorganisaation ja koulutukseen osallistuvien romanityöntekijöiden kanssa ilman ammatillista koulutusta olevat tai heikosti työllistävän ammatillisen koulutuksen käyneitä 25- vuotiaita tai sen yli olevia aikuisopiskelijoita. Opiskelijoiden talous turvataan omaehtoisen opiskelumahdollisuuden turvin. Työ- ja elinkeinohallinnon puolelta kuviossa on kolme ehtoa: opiskelijan tulee olla työtön työnhakija, vähintään 25-vuotias ja koulutuksen tulee edistää kilpailukykyä työmarkkinoilla (TE-palvelut 2018). Omaehtoisen opiskelun mahdollistamisella eliminoidaan taloudellisista haasteista johtuvat keskeyttämiset. (Ärling 2018a, 14, 63.)

Varsinainen koulutusmalli koostuu kolmesta kokonaisuudesta, jonka ensimmäisessä osiossa opiskelijat osallistuvat 1–2 kuukauden mittaiseen orientaatiovaiheeseen, jonka aikana jokainen opiskelija syvähaastatellaan. Tarkoituksena on kartoittaa opiskeluvalmiudet sekä tunnistaa ja tunnustaa osaaminen. Aivan erityistä painoarvoa annetaan jokaisen ajatukselle omasta unelma-ammattista, joka realisoidaan, sanoitetaan ja polutetaan. Tämän perusteella jokaiselle opiskelijalle luodaan henkilökohtainen osaamis- ja kehitymissuunnitelma (HEKS). (Ärling 2018a, 60.)

Orientaatiojakson aikana avarretaan opiskelijoiden yleistä tietämystä eri ammattiryhmistä ja niiden opintopoluista sekä ammattien työllisyysmahdollisuuksista ja vaatimuksista. Tutustumisessa hyödynnetään mahdollisia romanitaustaisia ammatinharjoittajia. Orientaatiovaiheessa esitellään myös koulutuskokonaisuut-

ta varten kerätyt työnantajat sekä herätetään mahdollisesti vielä uinuvana oleva unelma omasta ammatista ja tulevaisuuden työstä. (Ärting 2018a, 15.)

Orientaatiovaiheen jälkeen opiskelijat valitsevat oman koulutuspolkunsa, mikä ohjaa heidät koulutusorganisaation sisällä olemassa oleviin ammatillista perustutkintoa suorittaviin ryhmiin. Jos perustutkintoa ei löydy koulutusorganisaation sisältä, se pyritään järjestämään koulutusta järjestävästä muusta oppilaitoksesta. Yleiseen ryhmään siirtyminen tukee luonnollista integroitumista ja verkostojen rakentamista oman ammattikunnan kanssa. Tutkitusti ihmisen verkosto rakentuu voimakkaimmin juuri opiskeluiden aikana. (Poutanen 2011, 42–45; Regrytointi.com 2015; Kokkonen 2018.)

Orientaatiovaiheessa aloitetut ammatilliset yleisopinnot vaihtuvat kunkin opiskelijan valitseman tutkintoväylän mukaisiksi ammattiaiineiksi, ja lisäksi aloitetaan työssäoppimisjaksot. Rinnalla kuljetetaan opiskeluvalmiuksia tukevia Valma-opintoja tukipajajaksoilla, joissa tapahtuu myös koulutusmalliin lähteneiden opiskelijoiden erittäin tärkeäksi koettu vertaismentorointi. Jokaiselle opiskelijalle etsitään myös kummimentori, jonka kanssa opiskelija aloittaa Yhdessä eteenpäin -mentorointiohjelman, joka pilotoitiin Tšetanes naal -hankkeen sekä Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylijohtajan Minna Karhusen kanssa yhteistyössä (Liite 13). Opiskelijaa sekä työssäoppimispaikan työnantajaa tuetaan tarpeen mukaan molemminpuolisen onnistumisen mahdollistamiseksi. Tarvittaessa myös työnantajien kanssa käydään muutaman kerran koulutuksen aikana vertaiskeskustelua.

Opiskelijoilla on koko koulutuksen ajan käytettävissä kaksi rinnakkaista ryhmää: ammattialan opiskeluryhmä sekä Tuumasta töihin -koulutusmallin opiskelijaryhmä. Tukipajajaksoilla vietetään vähintään 1–3 päivää kuukaudesta koko koulutuksen ajan. Jaksoilla vahvistetaan jokaisen henkilökohtaisia opiskelu- ja työelämätaitoja sekä toteutetaan vertaismentorointia ja kummimentorointia. Toisen vaiheen loputtua jokaisella opiskelijalla on vähintään valitsemansa alan perustutkinto ja vahvistuneet opiskelutaidot jatko-opiskeluita varten.

Kolmannessa vaiheessa hyödynnetään erityisesti työllistymisen kaikki mahdollisuudet ja tuet yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimistojen sekä kummimentoreiden kanssa. Tuetaan ja edesautetaan kaikin mahdollisin keinoin työsuhteiden syntymistä opiskelijan ja työssäoppimispaikan tarjoajan välille.

Mallissa räätälöidyn koulutuspolun lisäksi erityinen työ tehdään työnantajapoolin keräämiseksi jo etukäteen. Tämä pooli kootaan vahvalla yhteistyöllä koulutusmallissa mukana olevien ohjaajien, työllisyyspalveluiden sekä koulutusorganisaation ja kummimentoreiden kontaktien kautta. Jokaiselle opiskelijalle mahdollistetaan työssäoppiminen mahdollisuuksien mukaan vähintään yhden

ja saman työnantajan kanssa ja näin samalla luodaan otollista maaperää sille, että työssäoppiminen voisi muuttua palkkasuhteeksi joko jo opiskeluvaiheessa tai opiskelujen päätteeksi. Työssäoppiminen tehdään työnantajalle niin vaivattomaksi kuin mahdollista tarjoamalla avaimet käteen -pakettia, jossa työssäoppimisen tarpeet ja käytänteet on mietitty valmiiksi neuvottelujen kautta ennen työssäoppisjakson alkua. Tämä on koko koulutusmallin haastavin kokonaisuus, josta mainitsen myös opinnäytetyössäni (Ärting 2018a, 16–17) viittaamalla työ- ja elinkeinomisteriön teettämään selvitykseen (Syrjä & Valtakari 2008) sekä vähemmistövaltuutetun (2014) tekemään selvitykseen.

Koulutuksen läpiviemisessä hyödynnetään työparityötä. Työparista toinen osapuoli toimii ryhmänohjaajana ja vastaa pedagogiikasta, ja hänellä on mahdollisesti erityisopettajan pätevyys. Hän toimii myös linkkinä koulutusorganisaation henkilökunnan ja opetushenkilöstön, kuten ammattiaineiden opettajien, välillä. Työparin toinen puolisko taas toimii opiskelijoiden ohjaajana ja henkilökohtaisena tukena, joka auttaa matalalla kynnyksellä esiin tulevilla haasteilla. Rajalan ja Blomeruksen (2015, 52, 57) selvitystulokset osoittavat, että romaniopiskelijoiden koulutuksen suorittamisprosentti kasvaa huomattavasti, jos kouluissa on töissä henkilö omasta viiteryhmästä. Työparityöskentelyn kautta lisätään myös resursseja ohjaukseen ja tukemiseen, jota vaikeasti työllistyvät, kuten romanitaustaiset, henkilöt tarvitsevat.

Koulutusmallin uutuusarvo kulminoituu siinä, että mallissa yhdistetään ensimmäistä kertaa valmentava koulutus (Valma) ja ammatillinen koulutus yhdeksi kokonaisuudeksi (fuusioidaan). Pidän myös erittäin tärkeänä uutuusarvona sitä, että malli rakentuu vahvasti näyttöön perustuviin tutkimuksiin ja selontekoihin sekä sitä, että se on työstetty intersubjektiivisesti yhdessä romanitaustaisten henkilöiden ja erityisasiantuntijoiden kanssa.

KUVIO 1. Tuumasta töihin -koulutusmalli (Ärling 2018a, 62)

Tulevaisuuteen tähyilyä

Romanien suomalaiseen yhteiskuntaan integroituminen ja kehitysprosessin eteenpäin viemisen avaimet ovat viime kädessä romaniyhteisöllä itsellään, sen jokaisella yksilöllä. Prosessin tukeminen edellyttää kuitenkin myös yhteiskunnan tukea ja myötävaikuttamista sekä ennen kaikkea yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja vaatimuksia. Eri yhteyksissä on todettu, että romanien kannustamisessa hakeutua koulutukseen ja työmarkkinoille tarvitaan myönteisiä roolimalleja ja esimerkkejä onnistumisesta. Näiden lisäksi esille saattaa nousta velvoittamisen tarve, joka eliminoi kannustinloukkujen mahdollistaman passiivisuuden. (Pulkka 2014, 2, 8, 15–16, 50, 67, 94, 107; Leskelä 2015; Ärling 2018a, 67–70.)

Vähemmistövaltuutettu (2014) omassa selvityksessään totesi, että romanit ovat syrjityin joukko työmarkkinoilla. Saman johtopäätöksen tuo esille Syrjä ja Valtakari (2008, 64) selvityksessään. Tämä, jos jokin, vaatii jatkossa vahvempaa huomiota ja rakenteellisia muutoksia. Pelkillä lakipykälillä ja asetuksilla saadaan varmasti aikaan jotakin muutosta, mutta tarvitaan myös lähempänä ihmisiä olevia keinoja, jotka ovat luontaisia. Asioiden muuttumiseen tarvitaan toisiinsa tutustumista ihmisinä – kohtaamisia, asioiden aukaisemista ja näkyväksi tekemistä, onnistumisen tarinoiden esiintuomista molemmin puolin ja median valjastamista asioiden edistämiseksi.

Tuumasta toimeen -malli on yksi keino yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämiseksi. Koulutusmalli on ainakin kehittämis- ja suunnitteluvaiheessa otettu hyvin vastaan niin viranomaisten, koulutusorganisaatioiden kuin romaniyhdistyksen kesellä. Erityistä positiivista mainintaa malli on saanut siitä, että sen taustanousee olemassa olevasta todellisesta tarpeesta, ja se on rakennettu luotettavia tutkimuksia ja selvityksiä hyödyntämällä. Samoin se on saanut hyvää palautetta siitä, että se hyödyntää jo valmiiksi olemassa olevia rakenteita koulutusorganisaatioista sekä työ- ja elinkeinohallinnon toiminnoista. Siksi se ei myöskään ole isoja tai kohtuuttomia resursseja vaativa kokonaisuus.

Ei vain tulevaisuudessa vaan jo tänään vaaditaan rohkeaa tarttumista asenteiden ja tilanteen muuttamiseksi. Vaikka edessä olevien haasteiden voittamiseksi saatetaan tarvita paljon työtä, ei se tarkoita, etteikö työhön kannattaisi ryhtyä. Suomella ei ole varaa menettää potentiaalista kotimaista työvoimaa, jonka käyttämättömiä taitoja ei ole vielä hyödynnetty eri työsektoreilla. Tarvitaan strategista suunnittelua ja tuumasta töihin tarttumista. Helpompi on rakentaa aita kuilun reunalle kuin odottaa putoamista ja rakentaa sairaala kuilun pohjalle.

LÄHTEET

- Alila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. (2011). Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiot 2011:1. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Anttonen, R. (2009). "Manne takaraivossa." Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniryhtäjäkokemana – Fenomenografinen tutkimus. Jyväskylän yliopiston julkaisuja.
- Blomerus, S. & Rajala, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus. Suomen yliopistopainos, Tampere: Juvenes Print.
- Erämetsä, T. (2003). *Myönteinen muutos*. Helsinki: Tammi.
- EU-hankkeiden arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Europe 2020 -strategy (2015). Europe 2020 -strategy. Finland's National Programme. Spring 2015. Ministry of Finance publications – 12c/2015. MINISTRY OF FINANCE. Saatavilla 11.5.2018 <http://vm.fi/documents/10623/3294304/Europe2020-strategy-spring-2015/ed6ae6e8-ea2f-45ee-b927-7c85a2d1f7ce?version=1.0>
- Filatov, T. (2018). Väinö Lindberg -seminaari. Seminaarin avauspuheenvuoro. Säätytalolla 11.4.2018.
- Helne, T. (2002). Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakesin tutkimuksia 123. Saarijärvi: Gummerus.
- Hujala, A. & Lammintakanen, J. (2018). Paljon sote-palveluja tarvitsevat ihmiset keskiöön. KAKS – Kunnallissalan kehittämissäätö. Kunnallissalan kehittämissäätöjen Julkaisu 12/2018. Saatavilla <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2018/01/paljon-sote-palveluja-tarvitsevat-ihmiset-keskiöön.pdf>
- Idström, A., Stenroos, M. & Uimonen, M. (toim.) (2013). Oikeita töitä. Vammaisten ja osatyökykyisten työllistymisen toimivia käytäntöjä Ruotsista, Tanskasta, Virosta ja Suomesta. Asumispalvelusäätiö ASPA. Helsinki.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes.
- Järvenpää, I. (2017). Ohjelmakoordinaattori / EU:n rakennerahastot. Sosiaali- ja terveysministeriö. Projektipäällikön ja ohjelmakoordinaattorin välinen sähköpostikeskustelu 9.6.2017.
- Kantola, A. & Pölkki, M. (2018). Sosiaaliviranomainen ehdotti Leif Hagertille, 29, nimen vaihtamista – Romanien on Suomessa vaikea päästä edes työhaastatteluihin. Helsingin Sanomat. Saatavilla 31.3.2018 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005623907.html>
- Kattelus, M. & Saari, J. & Kari, M. (2013) Uusi sosiaalinen Eurooppa. Euroopan unionin sosiaali- ja terveyspolitiikka. Helsinki: Eurooppa tiedotus, Ulkoasiainministeriö.
- Keskinen, S., Alemanji, A. A., Himanen, M., Kivijärvi, A., Osazee, U., Pöyhölä, N. & Rousku, V. (2018). Pysäytetyt – etninen profilointi suomessa. SSKH Notat. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet 2/2018. Saatavilla 25.5.2018 http://www.profiling.fi/wp-content/uploads/2018/04/Pysaytetyt_SUOM.pdf
- Kokkonen, A. (2018). Opiskeluajan verkostoitumisesta. Suomen yhteiskunta-alan ylioppilaat ry. Saatavilla <https://www.yhteiskunta-ala.fi/syy/syy-blogi/opiskeluajan-verkostoitumisesta/>
- Kylliäinen, A. (2012) *Paksunahkaisuudesta suurisieluisuuteen. Hyveet työssä ja elämässä*. Helsinki: Otava.
- Kärkkäinen, H. (2011). Nuori putoaa putkesta – lasku 1,2 miljoonaa. Taloussanomat. Saatavilla <https://www.is.fi/taloussanomat/oma-raha/art-2000001708425.html>
- L 1999/5233. Henkilötietolaki. Saatavilla 11.5.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523#a523-1999>
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (2010). *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi.
- Leskelä, V-P. (2015). Lindström: Työllistymisen loukut pois. Suomen uutiset – asia verkossa. Saatavilla 11.5.2018 <https://www.suomenuutiset.fi/lindstrom-tyollistymisen-loukut-pois/>

- Lindfors, J. (2013). Keikkapaikkojen ovet eivät auenneet Hortto Kaalolle vaivatta. Saatavilla 9.5.2018 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/keikkapaikkojen-ovet-eivat-auenneet-hortto-kaalolle-vaivatta>
- Nevo tiija (2016). Nevo tiija – Uusi aika -hankesuunnitelma. Hakemusnumero: 102229. Sosiaali- ja terveysministeriö. Euroopan unioni.
- Nordberg, C. (2007). *Boundaries of Citizenship. The case of the Roma and the Finnish Nation-State*. Researce institute. Swedish School of Social Science. University of Helsinki.
- Opetushallitus (2016). Suomen romanien koulutustaso ja koulumyönteisyys nousussa - Opetushallituksen lehdistötiedote 16.3.2016. Saatavilla 10.5.2018 https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/suomen_romanien_koulutustaso_ja_koulumyonteisyys_nousussa
- Opetusministeriön selvityksiä (2007). Konsortio, federaatio ja yhdistyminen – kansainvälinen taustaselvitys korkeakoulujen yhteistyömuodoista. Opetusministeriön työryhmämuitioita ja selvityksiä. Opetusministeriö.
- Pirinen, H. (2014). *Esimies muutoksen johtajana*. Helsinki: Talentum.
- Poutanen, M-R. (2011). Verkostot väylänä työelämään. Helsingin yliopisto Valtiotieteellinen, Sosiologia, Pro gradu -tutkielma. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26098/Verkostot%20vaylana%20tyoelamaan.pdf?sequence=2>
- Pulkka, V-V. (2014). Osallistava sosiaaliturva syrjäytymisen ehkäisyä vai pakkotyötä? Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto Saatavilla 11.5.2018 <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45124/URN%3aNB%3af%3ajyu-201501201145.pdf?sequence=1>
- Raivio, H. (2014). Työelämäosallisuus palkkatyönä; vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien oikeus työhön ja sen edistäminen. Työelämä-osallisuuden hyvät käytännöt Euroopassa (TOHKE) -kehittämishanke.
- Regryointi.com (2015). Oman verkoston rakentaminen ja hyödyntäminen työnhaussa. Saatavilla <https://rekryointi.com/tyonhaku/apua-uran-eri-vaiheisiin/oman-verkoston-rakentaminen-ja-hyodyntaminen-tyonhaussa/>
- Romanien osallisuus (2017). Mitä Kotimaani ompi suomi -sateenvarjohankkeessa oikeasti tehtiin? Kotimaani ompi Suomi – meidän yhteinen kotimaamme – Raportti kotimaani ompi suomi – romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa -sateenvarjohankkeesta. Blogikirjoitus. Saatavilla 11.5.2018 <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/ttl/kosmyk/mkossot>
- Räsänen, T., Sipponen, J., Räsänen, V. & Parkkonen, R. (2015). Hyveet työssä Kehittämishankkeen vaikuttavuusarviointi. Työterveyslaitoksen julkaisuja.
- Saastamoinen, A. (2018). Romanivaikuttaja HS:n mielipideosastolla: ”Syrjivätkö työnantajat jo hakemusvaiheessa Lindemaneja?” Iltalehti. Saatavilla 31.3.2018 http://www.iltalehti.fi/kotimaa/201803292200845679_u0.shtml
- Stenvall, J. & Virtanen, P. (2007). *Muutosta johtamassa*. Helsinki: Edita Prima.
- STM (2018). Sosiaali- ja terveysministeriön hankehaun valintaperusteet ja niiden painoarvot: Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta. Saatavilla 9.5.2018 <http://stm.fi/rahoitus-ja-avustukset/eun-rakennerahastot/hankehaun-valintaperusteet-ja-niiden-painoarvot-sukupuolten-tasa-arvoa-tyoelamaan>
- Syrjä, H. & Valtakari, M. (2008) *Romanien pitkä matka työn markkinoille – Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys 22/2008.
- TE-palvelut (2018). Omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella tuettuna. Saatavilla http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammatinvalinta_koulutus/omaehtoinen_opiskelu/index.html
- THL (2016). Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Saatavilla 16.6.2017 https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuor-ten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyamisen-riskitekijat
- Toivola, T. (2006) *Verkostoituva yrittäjyys. Strategiana kumppanuus*. Helsinki: Edita Publishing.

- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018). Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta. Saatavilla 9.5.2018 <https://www.rakennerahistot.fi/sosiaalinen-osallisuus-ja-koyhyden-torjunta-esr>
- Työkokous työ- ja elinkeinoministeriössä 17.8.2017. Henkilökohtainen tiedonanto, Henna Huttu & Tino Varjola.
- Virtanen, P., Jalava, J., Koskela, T. & Kilappa, J. (2006). Syrjäytymistä ehkäisevien
- Vähemmistövaltuutettu (2014). Erilaisena Arjessa – Selvitys Romanian Syrjäntäkokemuksista. Julkaisu-sarja 15. Helsinki: Kopijyvä.
- Ylen Aamu-tv (2018). Romanian syrjäntä työmarkkinoilla 6.4.2018. Saatavilla 30.4.2018 <https://areena.yle.fi/1-4405116>
- Ärling, M. (2018a). *Romanien työllistyminen – kompastuskivi vai ponnaduslautta? Tuumasta töihin -koulutusmalli ponnaduslautana työllistymiseen*. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja vaikuttavan palvelumuotoilun kehittäminen (YAMK). Saatavilla <https://www.theseus.fi/handle/10024/145076>
- Ärling, M. (2017b). Nevo tiija – Uusi aika -hankkeen seurantaraportti ajalta 1.5.–31.8.2017.
- Ärling, M. (2017c). Nevo tiija – Uusi aika -hankkeen seurantaraportti ajalta 1.9.–31.12.2017.
- Ärling, M. (2018d). Kun sukunimi on väärä – miltä tuntuisi, jos lapsesi ei olisi tervetullut mihinkään? Mieli-pidekirjoitus 29.3.2018. Helsingin Sanomat. Saatavilla 31.3.2018 <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005621588.html>
- Ärling, M. (2018e). Nevo tiija – Uusi aika -hankkeen seurantaraportti ajalta 1.1.–30.4.2018.
- Ärling, M. & Lindgren, M. (2017). Kulttuurista nousevat hyveet. Ideariihopohdintoja 5.12.2017 Taiteen edistämiskeskuksen isossa neuvotteluhuoneessa.

Kyösti Florin & Mertsä Ärling

ROMANIFOORUMIN TEEMAPÄIVÄT – ASIAN YTIMESSÄ

Suomen Romanifoorumi ry - Fintiko Romano Forum toimii 25 suomalaisen romanijärjestön keskusliittona. Sen tavoitteena on kehittää jäsenjärjestöjensä toiminta- ja osallistumisvalmiuksia sekä voimaantumista ja verkostoitumista. Lisäksi Romanifoorumi osallistuu kansalliseen ja kansainväliseen ihmisoikeustyöhön ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. (Romanifoorumi 2018.)

Keväällä 2015 aloitettu tarvelähtöinen ESR-hankesuunnittelu Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa nosti esille niitä haasteita ja mahdollisuuksia, joihin tulisi tarttua romaniväestön osallisuuden sekä koulutuksen ja työllisyyden vahvistamiseksi. Vuosikymmenten aikana harjoitettu romanipolitiikka ja erilaiset hankkeet romaniväestön osallisuuden vahvistamiseksi ovat olleet merkittävässä asemassa romanien koulutus- ja työelämäosallisuuden nostamisessa. Harvassa romanihankkeessa on nostettu esille niin vahvasti yksilön oman panoksen merkitystä osallisuuden vahvistamisessa kuten Diakin suunnitteluvaiheessa olevissa romanihankkeissa. Tämän keskustelun esiin nostaminen on ollut Romanifoorumin hanketyön yksi osa-alue. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeissa Romanifoorumille valikoitui lähestymiskulmaksi vaikuttamistyö sekä romaniväestön että yhteiskunnan suuntaan. Jotta yhdenvertaisuus ja osallisuus voisivat aidosti toteutua, tarvitaan sellaisia yhteiskunnallisia kehittämistoimenpiteitä, jotka vahvistavat romaniväestön valmiuksia sekä vaikuttavat romaniyhteisön sisäiseen arvo- ja asennemaailmaan.

Ajatus teemapäivien toteuttamisesta romaneille oli ollut olemassa jo ennen Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeita. Vuonna 2016 alkaneet hankkeet kuitenkin vasta mahdollistivat teemapäivien laajemman kehittämisen nykyiseen muotoonsa sekä juurruttamisen olemassa olevaksi työkaluksi. Romanifoorumin hanketyöntekijöillä on vahva asiantuntijuus sekä henkilökohtainen kokemus romanien historiasta, kulttuurista, perhetyöstä sekä koulutus- ja työllisyystilanteesta. Oman yhteisönsä substanssiosaajina sekä henkilökohtaisen kokemuksen vuoksi työntekijöillä oli kulttuurillista pääomaa rakentaa teemapäiviin osallistuville romaneille toimiva tapahtumakonsepti. Tilaisuuksissa voi tutustua ja turvallisessa ympäristössä kohdata ja käsitellä jokaisen henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita sekä mahdollistaa osallisuuden ja omistajuuden kokemus jakamalla teemapäivän suunnittelun osallistujien kanssa.

Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeissa teemapäivätapahtumia toteutettiin yli 40 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Pääsääntöisesti osallistujat olivat Suomen romaneja. Vastaavia teemapäiviä toteutettiin kolmesti myös Suomen ulkopuolella asuville romaneille. Teemapäivistä saatu palaute ja kokemus osoittivat niiden vastaavan olemassa olevaan tarpeeseen. Teemapäivien aiheet ja toteutusperiaatteet nousivat aiheista, joita me kaikki pohdimme elämässämme kulttuuritaustoistamme riippumatta. Tässä artikkelissa tuodaan esille teemapäivien taustaa ja kokonaisuutta sekä vaikutusta romaniyhteisöön ja sen yksilöihin. Teemapäivistä työstettiin myös oma osallisuuden innovaatio (Liite 2).

Ole muutos, jonka haluat tehdä

Teemapäivät ponnistavat ajatuksesta, että meissä ihmisissä on lopulta enemmän samanlaista kuin erilaista. Siksi teemapäivillä ei tuoda esille vastakkainasettelua romanien ja muiden väestöryhmien välille, vaan pikemminkin tarkoituksena on edistää paikkakunnan etua yleisesti sekä antaa välineitä positiivista kehittymistä varten niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Teemapäivillä vastuutetaan osallistujia olemaan osa muutosta eikä vain muutoksen kohde tai edunsaaja. Teemapäivien ydinviesti on rohkaista, luoda näköaloja sekä antaa konkreettisia työkaluja omaan ja läheisten sekä koko yhteisön elämänhallintaan. Teemapäivä on päässyt tulostavoitteeseensa, kun yksittäinen osallistuja kykenee ajattelemaan ulkoisten haasteiden olevan elämässään vain tavoitteiden hidaste, ei este.

Teemapäivillä osallistujat haastetaan prosessiin, jossa pohditaan omia arvoja sekä vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään. Erityisesti osallistujien halutaan huomaavan, kuinka paljon elämään usein mahtuu hyviä aikomuksia ja puhetta muutoksesta, mutta kuinka vähän onkaan niitä konkreettisia valintoja ja tekoja asioiden muuttamiseksi.

"Teemapäivän jälkeen monet ovat alkaneet uskaltaa puhua ja ovat alkaneet tajuta asioita. En ole tajunnut, että asiat on loogisia, on olemassa vääriä asioita ja mitä seurauksia väärillä asioilla on." (35-vuotias romaninainen)

Yksi teemapäivien päätarkoituksista on auttaa yksilöä voimaantumaan niin, että hän alkaa nähdä itse itsensä arvokkaana, oman elämänsä asiantuntijana ja ohjaajana sekä osallistajana. Menneisyyden kokemukset ja mahdolliset traumat eivät enää välttämättä ole se ohjaava tekijä, joka saa ihmisen syyttelemään ympäristöä tai olosuhteita. Oman asenteen ja arvomaailman kohtaaminen ja rakentaminen kasvattaa vastuullisuutta. Hankkeessa saatu kokemus viittaa siihen, että kun sisäinen motivaatio, ”driving force”, syttyy, niin silloin ei yleensä tarvita erityisiä, kohdennettuja tukimuotoja, vaan hyödynnetään yhteisiä, yhteiskunnan tarjoamia tukitoimenpiteitä tarpeen mukaan, satunnaisesti.

Teemapäivän yksi tavoitteista on sytyttää kipinä, joka vahvistaa ja edistää paikallisen romaniväestön omaa osallisuutta ja aktiivisuutta. Päämääränä on ohjata ja rohkaista romaneita ulos kuorestaan ja ylittämään eri väestöryhmien välinen kuilu. Näin avautuu mahdollisuus hyödyntää sitä kaikkea hyvää, jota suomalainen yhteiskunta voi tarjota. Osallisuuden ja vuorovaikutuksen toteutuminen ympäristön kanssa vaikuttaa parhaimmillaan vahvistavan omaa kulttuuri-identiteettiä. Integroituminen on prosessi, jossa vähemmistöt osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. He ylläpitävät ja kehittävät omaan kulttuuriinsa ja etnisyyteensä liittyviä tärkeitä pitämiään asioita. Integroituminen edellyttää myös sopeutumista sekä vähemmistöltä että pääväestöltä. (Berry 1987.)

Haastavat aiheet auttavat löytämään uudenlaisen ajattelutavan

Suomen romanit haluavat olla osa suomalaista yhteiskuntaa. Viimeisten tutkimuksien mukaan koulutusmyönteisyys on kasvanut, joka on osittain edistänyt myös työllistymistä (Syrjä & Valtakari 2008, 79; Rajala & Blomerus 2015, 75–89; Ärling 2018a, 12–15). On kuitenkin olemassa menneisyyden muisto romanien ja pääväestön välillä, joka on rakentunut syväksi kuiluksi yhteisen, vajaan viisisataavuotisen historian aikana. Hyväksymättömyys, huono kohtelu ja ulkopuolelle ajamisen kokemukset ovat jättäneet jälkensä Suomen romaniväestöön (Pulma 2012).

Romanien ja pääväestön välinen historia ja traumaattiset elämäkokemukset voivat muodostua joillekin romaneille ylitsepääsemättömäksi kuormaksi siinä vaiheessa, kun syttyy halu edetä elämässä eteenpäin. Teemapäivillä havainnolliste-

taan usein tätä estettä tarinallistamalla kokemus. Tarinassa pääväestön ihmiset huutavat matkan päässä oleville romaneille: ”Hei te siellä, tulkaa tänne meidän kanssamme, täällä on hyviä palveluja, koulutusta, työpaikkoja ja hyviä mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnassa.” Kehottaessaan romaneita tulemaan mukaan, he eivät lainkaan huomaa, että heidän ja romanien välillä onkin syvä kuilu tai rotko, jossa juoksee voimakas virta, eikä kuilun yli johda minkäänlaista siltaa. Jotta mukaan tuleminen voi tapahtua, täytyy rakentaa silta virran ylitse. Romani, joka uskaltaa ylittää tuon kuilun ja rakentaa sillan, pääsee osalliseksi monesta asiasta. Sillan rakentanut kykenee toimimaan vahvana ja rohkaisevana esimerkkinä muille romaneille toimia samalla tavalla. Teemapäivässä puretaan näitä kuormaksi muodostuneita kokemuksia ja ajatuksia rakentamalla yhdessä siltaa tuon näkyvämmän kuilun ylitse.

Teemapäivien aiheet ovat osoittautuneet osallistujia kiinnostaviksi. Käsiteltäviä aiheita ovat olleet ihmisenä kasvaminen, ihmissuhteet ja oman kulttuurin vahvistaminen. Vanhemmuuden teema on myös herättänyt eniten keskustelua, johon myös romanimiehet ovat osallistuneet innokkaasti. Kiinnostukseen on ilmeisesti vaikuttanut se, että myös keskustelun aloittajat ja vetäjät ovat itse olleet miehiä. Kerätyn kävijäpalautteen mukaan teemapäivien anti on tuonut positiivista kehitystä osallistujien elämään niin henkilökohtaisella kuin yhteisölliselläkin tasolla:

”Keskustelun taso on muuttunut paikkakunnalla teemapäivän jälkeen.” (teemapäivän osallistuja)

”Hienoa kun puhutaan keskenään pintaa syvempiä aiheita yhdessä.” (teemapäivän osallistuja)

*”Teemapäivän aiheet, lasten kasvatus, asennekeskustelut, elämän arvot, vanhemmuuden haasteet ja yleisesti arjen tapahtumista olivat kokonaisuudessaan kiinnostavia”
(teemapäivän osallistajat)*

”Kokeilin lapsille lukemista kotona. Lapset tykkäsivät siitä tosi paljon ja minä myös.” (30-vuotias romani-isä)

”Sanoin tänään eka kertaa pojalleni, että rakastan sua, en halua, että mulla on tunnelukkoja.” (yli 50-vuotias romani-isä)

Teemapäivän suunnittelu ja toteutus ovat osallisuutta ja voimaantumista parhaimmillaan

Aloite teemapäivän järjestämisestä paikkakunnalla tulee yleensä paikallisilta itseltään. Romanifoorumin hanketyöntekijät ovat myös saattaneet ehdottaa teemapäivien pitoa paikkakunnan romaniyhteisön avainhenkilöiden kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella. Yhteydenotosta alkaa yhteistyön prosessi paikallisten kanssa. Se sisältää suunnittelua, yhteydenottoja alueen romaneihin, arkipäivän kuulumisten jakamista ja kiinnostusta niin henkilökohtaisista kuin myös paikkakuntaa koskevista asioista. Tavoitteena on luoda pohjaa yhteistyölle ja varmistaa paikkakuntalaisten vahva osallisuus ja työskentelyn omistajuus koko prosessin ajan. Varsinaista teemapäivää voi edeltää info- tai keskustelutilaisuus, jossa käydään kertomassa ajankohtaisista asioista ja keskustellaan paikkakunnan tilanteesta sekä tulevan teemapäivän järjestelyistä, sisällöstä ja toteutustavasta.

Juha Siitonen (1999) esittää voimaantumisteoriassaan, että voimaantuminen on henkilökohtainen ja yhteisöllinen prosessi; voimaa ei voida antaa toiselle. Kyseessä on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota jäsentävät yksilön päämäärät, uskomukset, emootiot sekä näiden sisäiset suhteet. Yhteisön tasolla voitaisiin ajatella, että toimintatavat, jotka antavat tilaa ja sallivat sitoutuneen toiminnan eri tasoilla, ovat luonteeltaan voimaantumisen mahdollistavia ja tarjoavat yksilölle mahdollisuuden käyttää voimavarojaan rakentavasti. Voimaantumista ei voida taata, ottaen huomioon sen yksilöllisen luonteen, mutta se voidaan pyrkiä mahdollistamaan hyvillä käytännöillä. Voimaantumista voidaan kyllä edesauttaa sillä, että esimerkiksi kokemusasiantuntija auttaa yksilöä itseään löytämään omat voimavaransa ryhmässä rakentuvan vuorovaikutuksen avulla. (Florin 2007, 9.) Teemapäivään osallistuvien romanien kokemus kulttuurillisesta yhteenkuuluvuudesta mukailee Siitosen (1999) ajatuksia siinä, että voimaantuminen on prosessi tai tapahtumasarja, jonka kannalta toimintaympäristön olosuhteet, kuten valinnanvapaus ja turvalliseksi koettu ilmapiiri voivat olla merkityksellisiä, ja tämän vuoksi voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa.

Teemapäivissä panostetaan pienryhmissä työskentelyyn. Niissä tavoitellaan yhdessä voimaantumista, joka ylittää yksittäisten henkilöiden arkielämään ja sieltä aina koko alueen romaniyhteisöön. Voimaantumisen odotetaan näkyvän ihmisen parantuneena itsetuntona ja kykyinä asettaa ja saavuttaa päämääriä sekä unelmia. Voimaantuminen näkyy myös oman elämän hallinnan tunteena, joka tulee esiin toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan (Rodwell 1996).

Teemapäivissä lähestytään erilaisia haasteita ratkaisukeskeisesti ongelmaläh- töisyyden sijaan. Hyödynnetään ratkaisukeskeisen toimintatavan yleisperiaatteita ohittamatta kuitenkaan ihmisen kokemusmaailmaa, tunteita sekä menneisyyden ja tämän hetken ongelmien ja niiden mahdollisia vaikutuksia nykyhetkeen. Oleel- lista on ihmisenä eteenpäin suuntautuminen ja myönteisen tulevaisuudenkuvan luominen. (Walter & Peller 1992; Florin 2007, 9; Saukkola 2013, 9–23.)

Katseet kahteen suuntaan

Teemapäivän toteuttajina Romanifoorumi nauttii aivan erityistä luottamusta valtakunnallisesti eri paikkakuntien romanien keskuudessa, ja sen työntekijöillä on pitkä kokemus integraatioprosessiin liittyvästä ”sillan ylittämisestä”. Luotta- muksen ja kokemuksen pohjalta kyetään tuomaan esiin niitä erilaisia oppimisko- kemuksia, joita on jouduttu läpikäymään esimerkiksi hakeuduttaessa aikuisena koulutukseen ja työelämään.

”Teemapäivän järjestäjät eivät lähestyneet meitä ylhäältä päin vaan samalta tasolta. Eivät pitäneet itseään parempina, ylempiarvoisina ihmisinä. Heidän puheensa ei ollut saarnaamista, silloin ei halua kuunnella, vaan siinä ihminen tuli kohdatuksi. Heidän oma esimerkki oli tärkeä, ei heilläkään asiat ole olleet aina hyvin. Teemapäivässä tykkäsi olla mukana lapset, nuoret ja vanhat.” (palaute teemapäivästä)

”Opettajien mukaan heittäytyminen antoi aiheille syvemmän merkityksen.” (palaute teemapäivästä)

Romaneilla on vahva kaksoisidentiteetti. Romanit kokevat olevansa suomalaisia ja romaneja. Teemapäivässä tuetaan ja vahvistetaan tätä kaksoisidentiteettiä päivän toteuttajien, käsiteltävien aiheiden sekä osallistujien integraatioon liittyvien onnistumistarinoiden kautta. Teemapäivässä haastetaan osallistujia tarkastamaan asenteitaan ja arvojaan suhteessa itseensä ja ympäristöön. Toisen näkökulman näkeminen on osa henkistä kypsyttää ja ihmisenä kasvamista. Voimakas vastakainasettelu estää oman viiteryhmän ulkopuolisten näkökulmien ymmärtämisen, ja pysähtyminen katsomaa maailmaa sekä itsensä että toisen näkökulmasta on avain todelliselle ymmärtämiselle. (Berry 1988, 41–52; Berry, Dasen, Poortinga & Segall 1992, 278–284.) Integroituminen on prosessi, jossa vähemmistöt osallistu- vat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. He ylläpitä-

vät ja kehittävät omaan kulttuuriinsa ja etnisyyteensä liittyviä tärkeitä pitämiään asioita. Integroituminen edellyttää myös sopeutumista sekä vähemmistöltä että pääväestöltä. (Berry 1987.)

Teemapäivien aikana kehittyvä luottamuksen ilmapiiri antaa tilaa rakentavaan vuorovaikutukseen. Keskeistä on nostaa avoimesti keskustelun aiheeksi osallistujia lähelle tulevia sekä kulttuuriin liittyviä kysymyksiä. Kysymyksillä haetaan vastauksia muun muassa siihen, mikä on arkielämässä järkevää toimintaa, ja miten sitä voisi kehittää. Keskusteluissa vältetään korostamasta ehdottomuuksia ja yleistä hyväksyntää saavia yleistyksiä, vaan haastetaan läsnäolijat itsenäiseen ajatteluun. Autetaan läsnäolijoita löytämään käytännön ratkaisuja omaan elämäntilanteeseensa. Sen, minkä itse niin sanotusti ”hokkaa”, sen omistaa ja toteuttamiseen sitoutuu.

”Teemapäivä sai aikaan nuorten ja vanhojen välillä keskustelua kulttuurista, kasvatuksesta, nuorten ja vanhojen keskinäisistä väleistä, kulttuurin kehittämisestä ja ihmiset aktivoituivat perustamaan kaksi kerhoa, toisen romaninuorille ja toinen yhteinen kerho vanhemmille romaneille yhdessä nuorten kanssa. Kerhoissa on puhuttu teemapäivän aiheista sekä muistakin.” (35-vuotias romaninainen)

*”Pienryhmissä ihmisten avoimuus yllätti. Ajattelin, että kehtaako kukaan avautua, mutta tosi positiivinen merkitys. Todella antoisa ja aito, samalla kohdattiin toisemme. Pienessä ryhmässä voi ihmiset tuoda asiat paremmin esille.”
(pienryhmän osallistujat)*

Lopuksi

Teemapäivän toteuttajien on tärkeää tuntea romanikulttuuri ja olla siinä ”sisällä”, mikä tarkoittaa historian ja nykytilanteen tuntemusta ja sen kulttuurinmukaista tulkintaa. Lisäksi heidän täytyy nauttia romanikentän luottamusta. Havaintomme ja palautteet kertovat, että teemapäivä soveltuisi sisältönsä ja toteutuksensa puolesta myös pääväestön edustajille ja eri kulttuuritaustoista tuleville ryhmille muutenkin.

Kokemukseemme perustuen uskomme, että olemme osuneet teemapäivillä oikeaan aikaikkunaan. Romanit ovat olleet eri paikkakunnilla avoimia ja vastaanottavaisia teemapäivien sanomalle. Heillä näyttää olevan valmius puhua omasta

elämäntilanteestaan ja kehitystarpeistaan. Vuorovaikutus eri paikkakunnan romanien ja muiden toimijoiden kanssa on ollut kasvattava kokemus myös meille teemapäivän järjestäjille.

Integraatioprosessissa, johon liittyy oman arvon löytyminen ja koulutukseen sekä työhön ohjautuminen, luo romanille tunteen täysivaltaisesta Suomen kansalaisuudesta. Tämä voi lisätä motivaatiota osallistua oman yhteisön ja yhteiskunnan rakentamiseen, varsinkin oman paikkakunnan asioissa. Kun tällaista yhteisvastuuta alkaa enenevässä määrin näkyä romanien elämässä ja ihmissuhteissa, niin silloin olemme Suomen Romanifoorumin teemapäivien toteuttajina onnistuneet tehtävässämme.

LÄHTEET

- Berry, J. W. (1988). Acculturation and Psychological Adaptation. Teoksessa Berry, J. W. & Annis, R. C. (toim.) *Ethnic Psychology: Research and Practice whit Immigrants, Refugees, Native Peoples, ethnic Groups and Sojourners*. Selected papers from a North American regional conference of international association for cross-cultural psychology.
- Berry, J. W., Dasen, P. R., Poortinga, Y. H. & Segall, M. H. (1992). *Cross-Cultural Psuchology. Research and Application* Cambridge university Press. Cambridge.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Inter-cultural Relations*. Elsevier.
- Florin, K. (2017). Ote Elämään -malli. Florin Kyöstin arkistot.
- Florin, K. (2007). TuRom - onnistunut kaksisuuntainen integraatio opaskirja. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Rodwell, C. M. (1996). An analysis of the concept of empowerment: *Journal of Advanced Nursing* 23 (2), 305–313. Wiley Online Library.
- Saukkola, K. (2013). Ratkaisukeskeinen toimintatapa. Saatavissa 24.5.2018 <https://peda.net/lappeenranta/yhteisty%C3%B6tilat/pkol/oppilashuolto/kr:file/download/c0d160ec20418ffdc97c023ed45da158abc01063/Kuvaus%20ratkaisukeskeisydest%C3%A4.pdf>
- Siiitonen, J. & Robinson, H. A. (1998). *Empowerment: Links to Teachers' Professional Growth*.
- Siiitonen, J. (1999). *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sisäasiainministeriö: Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen
- Walter, J., & Peller, J. (1992). *Becoming Solution-Focused in Brief Therapy*. Routledge Taylor & Francis Group 270 Madison Avenue New York, NY 10016.

Marko Stenroos

VERTAISTOIMIJUUDEN MERKITYS ROMANINUORISOTYÖN NÄKÖKULMASTA

Pääkaupunkiseutu romaninuorisotyön kenttänä tuo romaninuorten kohdalla erilaisia haasteita ja mahdollisuuksia kuin nuorisotyö pienemmillä paikkakunnilla. Artikkelin teksti pohjautuu Helsingin kaupungin nuortenpalvelun Nevo tiija -hankkeen osatoteutuksessa kerättyyn materiaaliin, ja se tarkastelee romaninuorisotyötä vertaistoimijuuden ja monikulttuurisen nuorisotyön viitekehyksessä. Artikkelissa paneudutaan erityisesti nuorisotyössä vallitsevan kahtiajaon, dikotomian, metodiseen problematiikkaan; pitääkö romaninuorille olla erityisesti romaneille suunnattua toimintaa vai pitäisikö toiminnassa jättää etniskulttuuriset rajanvedot huomioimatta? Jos, kuten Helsingin nuorisotoimessa, halutaan tehdä nuorten näköistä toimintaa, miten romaninuorten osallisuus ja osallistuminen näkyvät toiminnan suunnittelussa? Pääkaupunkiseudulla romanivähemmistö on pääluvun mukaan suhteellisen pieni ryhmä ja toisaalta romaniväestö myös asuu hajautetusti eri puolilla kaupunkia. Haastavaksi etniskulttuurisen rajanvedon huomioimisen nuorisotyössä tekee myös muut romaninuoren identiteettiä, toimijuutta ja ryhmäjäsenyyksiä määrittelevät seikat, kuten yksilön ominaisuudet, sosiaalinen luokka, ikä, sukupuoli sekä perhehistoria. Toisaalta nuorilla romaneilla on hyvin paljon samanlaisia toiveita ja unelmia kuin muillakin nuorilla. Tällöin romaninuorisotyön määrittelevin tekijä itse asiassa on nuoruus.

Romaninuorisotyötä kehittävän hankkeen määrittely ja rajaukset

Osana Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamaa Nevo tiija -konsortiohanketta, myös Helsingin nuortenpalvelu kuuluu toimintalinjaan 5, jonka teemana on sosiaalinen osallisuus ja köyhyiden torjunta. Toimintalinjassa ”erityistavoitteella parannetaan toimenpiteisiin osallistuvien työ- ja toimintakykyä ja edistetään siten heidän etenemistään työllisyyspoluilla”. (Rakennerahastot.) Toimenpiteet on ohjelman mukaan kohdennettu erityisesti työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantamiseen. Nuorten toimijuus ja erityisesti vertaistoiminta nähdään osaltaan tukevan työelämään siirtymisen valmiuksia (Ståhlhane, 2017) ja näin ollen romaninuorisotyön kehittäminen osana Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamaa hanketta puolustaa paikkaansa. Myös Nuorisoasiainkeskuksen (nykyisin nuorisopalvelut) tutkimuksen mukaan (Nurmi, 2009) romaninuorten parissa tehtävällä työllä voidaan nähdä selvä yhteys työelämävalmiuksien parantumisen välillä. Nuorten osallisuuteen on kiinnitetty myös erityistä huomiota Suomen romanipoliittisessa ohjelmassa (ROMPO1) vuosille 2010–2017, ja näin ollen Helsingin nuortenpalvelun osatoteutus toteuttaa osaltaan ROMPO:n toimenpidesuosituksia (ROMPO 2009, 43).

Romanityön kehittäminen Helsingin kaupungin nuortenpalvelussa ei ole uusi asia. Kairimon (2013, 7) mukaan Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksessa (nykyisin nuorisopalvelut) tunnistettiin erityisen romaninuorisotyön tarve vuonna 2003, kun selvitettiin maahanmuuttajanuorten tilanteita viraston oman monikulttuurisuusstrategian valmistelutyössä. Nykyinen kehittämishanke pohjautuu yhdenvertaisuuslain mukaisesti toteutettuun yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Teemat, joihin hankkeessa on keskitytty ovat olleet a) romaninuorten vertaistoiminnan kehittäminen ja toiminnan tukeminen, b) romaninuorten toimintaympäristön laajentumisen tukeminen ja kokemuksellisen tiedon lisääminen, c) kulttuuri-identiteetin tukeminen, d) koulupudokkuuden ennaltaehkäiseminen nuorisotyöllisin toimin ja e) romaninuorisotyötä tukevan verkoston kehittäminen. Kokemuksen perusteella voidaan sanoa, että Nevo tiija -hankkeelle asetettuja tulostavoitteita nuorten palveluille on edistetty vertaistoiminta-nimikkeen alla. Tämän vuoksi tässä artikkelissa keskitytään nimenomaan vertaistoimijuuden rakentumisen tarkasteluun.

Helsingin erityispiirteet nuorisotyön näkökulmasta

On harhaanjohtavaa nähdä romanit yhtenä etnisenä kategoriana. Tämä tarkoittaa sitä, että useilla (pääväestön) toimijoilla on käsitys, että romanikulttuuri ja roma-

nyhteisö olisi erityisen yhtenäinen ja samat lainalaisuudet vaikuttaisivat jokaiseen romaniperheeseen tai yksilöön. Riitanojan tutkimuksen mukaan (Riitanoja 2013) tämä ei ole ainoastaan romanien kohtaama ongelma, vaan sama virheellinen asennoituminen on havaittavissa muun muassa eri uskontokunnista tulevien kohdalla. Kun etnisyys ja kulttuuri tulevat ainoaksi määritteleväksi tekijäksi, yksilöllisyys häviää kulttuurin taakse, ja helposti toimintaa ja asennoitumista ohjaavatkin valalla olevat stereotypiat.

Nuorisotyössä Helsingissä huomioidaan eri alueiden erityispiirteet ja nuorisotyön luonne, ja painotukset vaihtelevat alueiden nuorten mukaan. Kivijärvi puhuu tutkimuksissaan (Kivijärvi 2013; Kivijärvi 2015) etniskulttuurisista rajanvedoista eri ryhmien välillä. Sen lisäksi, että myös romanit tekevät ja ylläpitävät näitä rajanvetoja muihin ryhmiin nähden, on romaneilla myös oman ryhmän sisäisiä rajanvetoja. Nämä ryhmän sisäiset rajanvedot muodostuvat eri asioista kuten koulutustasosta, sosiaalisesta luokasta ja perhetaustasta. Helsingiläisen romaniväestön sisälle muodostuneet ”kuppikunnat” myös määrittelevät nuorisotyöllisten toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista – mikäli Helsingin keskustassa järjestetään toimintaa romaninuorille, ei se tarkoita, että tuo toiminta tavoittaisi Pohjois-Helsingissä asuvat romaninuoret. Tämä ymmärrettävästi tuo itsessään haasteita toiminnan suunnittelulle ja kehittämiselle ”romani-projekti”-kontekstissa. Romanit ovat suhteellisen pienenä etniskulttuurisena ryhmänä haavoittuvaisia myös lukumäärällisesti, ja tämän vuoksi kunnallinen nuorisotoimi isoissa kaupungeissa tulisi suunnitella siten, että tavoitetaan kaupungin eri alueiden romaninuoret. Kivijärvi (2013, 4) huomauttaa osuvasti, että rajanvetojen merkitys vaihtelee ajassa ja paikassa; yhtenä hetkenä selkeästi piirtyvät rajat voivat purkautua toisena hetkenä. Ei siis ole mahdollista kehittää muuttumatonta ja silti toimivaa mallia, vaan toimintamenettelyiden pitää joustaa tilanteiden mukaan.

Kivijärven mukaan on perusteltua tunnustaa eri etnisten ryhmien välillä vallitsevat erot ja mahdollistaa myös eriytyneet tilat sekä toiminta eri ryhmille. Tämä siis sen lisäksi, että pyritään yhteisen toiminnan kautta etniskulttuuristen rajanvetojen poistamiseen. Romaneille suunnatussa toiminnassa on huomioitava, että ”siteet toisiin, omana pidettyihin etnisiin yhteisöihin, ovat arvokkaita tarjoten tukea, ymmärrystä ja tilaa ilmaista omia identiteettejä”. (Kivijärvi 2015, 136.)

Tämän artikkelin tarkoituksena on esitellä toimintamalli, joka mahdollistaa laaja-alaisen romaninuorisotyön kunnallisissa rakenteissa.

Kriittisesti institutionaalisista rakenteista ja osallisuudesta

Aikaisempien tutkimusten mukaan nuorisotyössä nuorten vertaisryhmiä on usein rakennettu ”valmiin” suomalais-kansallisen järjestyksen varassa, joka sulkee kulttuurisia eroja ulkopuolelleen tai pyrkii sulauttamaan ne itseensä (Kivijärvi 2013, 3). Nevo tiija -osatoteutushankkeen aikana on kehitetty Nuortenpalvelun työotetta (vastuuta ja vapautta nuorille) ulottumaan myös romanityöhön. Uuden työotteen implementointi eli toteutus romanityöhön ei ole sujunut ilman haasteita. Rakenteellinen järjestys ja periaatteet eivät aina ole vastanneet romaninuorten monimuotoista todellisuutta, ja toisaalta myös romanien on aluksi ollut haastavaa tottua siihen, että jotakin asiaa tai toimintaa ei ole tarjottu valmiiksi loppuun asti suunniteltuna, vaan romanit ovat itse osallistuneet toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Tämä malli ei ole motivoinut ainoastaan vertaisohjaajia, vaan laajemmin toimintaan osallistuvaa romaniväestöä. Osoituksena työotteen toimivuudesta voidaan pitää Romani Club Kipinän kävijämäärää. Projektin alussa työote oli vanhakantainen, ja pyrimme tarjoamaan valmiita ”palvelupaketteja”. Nämä palvelut olivat lähtökohdiltaan Nevo tiija -hankkeelle asetettuja tavoitteita kirjaimellisesti noudattavia ja toisaalta toteuttajan näkemyksiä toistavia oletuksia ilman, että kohderyhmän tavoitteisiin, toiveisiin ja sosiaalisen kentän erityispiirteisiin olisi tarpeeksi perehdytty ja kiinnitetty huomiota. Romanien osallistaminen oli hankkeen alussa haasteellista monelle osatoteutukselle juuri tämän asetteluongelman vuoksi, koska tarpeet ja tavoitteet määriteltiin kohderyhmän ulkopuolelta. Kohderyhmä tulee siis ymmärtää laajemmin ja monimuotoisemmin kuin pelkästään etniskulttuurisena ryhmänä.

Mitä on osallisuus, mihin sillä pyritään? Sosiologinen lähestymistapa käsittelee osallisuuden hyvin laajassa mittakaavassa: osallisuutta on väljästi tämän tulkinnan mukaan pelkkä mukanaolo tai hyödykkeiden kuluttaminen. Osallisuuden tiukempi määritelmä tulee politiikan tutkimuksesta; tässä lähestymistavassa huomioidaan erityisesti epätasapainoiset valtasuhteet päätöksenteossa. Päätöksentekoprosessi käsittää sekä muodollisen että informaalin päätöksenteon. Kyseessä voi siis olla hyvinkin pieni käytännön toteutus tai vastaavasti suuret toiminnan linjavedot. Ja näin osallisuus on eri osapuolten valtasuhteita tasapainottava metodi. (Carpentier 2016, 71–73.)

Nuortenpalvelun toteuttamassa osatoteutuksessa on pyritty tietoisesti ottamaan kohderyhmä mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon siten, että Nevo tiija -hanke ja Nuortenpalvelu ovat toimineet mahdollistajana, tukena ja tarvittaessa ohjaajana. Ymmärrämme osallisuuden tiukemman määrittelyn mukaisesti siten, että aidolla osallisuudella tulee olla pitempikantoinen vaikutus eikä se

näin ollen voi rajoittua vain yhteen hetkeen. Pelkkä mukanaolo ei meidän näkemysksemme mukaan ole osallisuutta, vaan osallisuus syntyy aidosta vaikuttamismahdollisuudesta ja osallistumisesta päätöksentekoprosessiin. Näin on pyritty yhdenvertaiseen osallisuuteen ja luopumaan ylhäältä ohjatusta toiminnasta. Uusien roolien muotoutuminen on vaatinut oppimista ja joustoa sekä toteuttajaorganisaatiolta että kohderyhmän jäseniltä.

Nuortenpalvelun Romani Club, vertaistoiminta ja mahdollistaminen

Tavoitteiden saavuttamisen kannalta tosiasiallinen osallisuus ei koskenut ainoastaan kohderyhmää, vaan myös yhteistyökumppaneita ja muita toimijoita. Kuntatoimijana on haasteellista toimia romanikentällä yksin jo pelkästään sen vuoksi, että yhdellä toimijalla on harvoin tarpeeksi tietopohjaa toimia erilaisten romaniryhmien kanssa. Nevo tiija -hankkeessa kuntatoimijana olemme pyrkineet muodostamaan yhdenvertaisen osallisuusmallin mukaisesti suhteet myös romanijärjestöihin ja muihin toimijoihin. Tämä ei ole itsestäänselvyys kuntatoimijan näkökulmasta, sillä kuntarakenteet eivät aina ole tarpeeksi joustavia tällaiseen työotteeseen. Yhteistyö Suomen Romanifoorumin sekä Seurakuntaopiston kanssa on ollut erityisen arvokasta oikean vertaistoimintamallin löytämiseksi ja kehittämiseksi.

Monikulttuurisuusajattelu perustuu monesti universalistiseen ajatukseen, jonka mukaisesti ei tunnisteta lainkaan vähemmistöasemaa tai etniskulttuurisia rajanvetoja (Kivijärvi 2013, 5). Tämä näkyy nuorisotoimissa siten, että ajatellaan palveluiden olevan kaikkien saatavilla ja täten yhdenvertaista universalismia noudattava. Toista ajattelun mallia edustaa partikularismi, jossa nähdään etniskulttuuriset ryhmät mutta ei tunnisteta näiden ryhmien sosiaalista organisoitumista. ”Romaniprojektit” ovat lähtökohtaisesti partikularistisia, sillä rajanveto romanien ja muiden ryhmien välillä on selkeä ja sisäänrakennettu, mutta ryhmän sisäiseen organisoitumiseen ei ole kiinnitetty huomiota. Romaneja onkin helpompi saada mukaan toimintaan, kun on ainoastaan romaneille suunnattua toimintaa. Ylevänä periaatteena on etnisten rajanvetojen purkaminen, mutta käsitykseni mukaan tämän purkamisen tulisi tapahtua prosessinomaisesti, jolloin toiminta tulisi aloittaa romaneille suunnatulla toiminnalla ja tilannekohtaisesti viedä toimintaa ympäristöihin, joissa rajanvedot hälvenevät.

Nuortenpalvelun Romani Club kokoontui kerran viikossa nuorisotalo Kipinässä, Itä-Helsingissä. Viikoittaisten tapaamisten lisäksi toimintaa järjestettiin talon ulkopuolella ja tämä toimintakokonaisuus muodosti prosessin, jonka seu-

raavaksi kuvaan mukailleen Stålhanen (2017) Nuorisotalolta työelämään -tutkimusta. Toiminnasta innovoitiin myös osallisuuden malli (Liite 21).

Sosiokulttuurinen innostaminen

Ihmisillä on tarve jakaa kokemuksiaan ja tietoa samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. Tässä asetelmassa ei ole ylhäältä ohjattavuutta, eriarvoisuutta tai epätasaisia valtasuhteita. Ryhmä ja ryhmässä olevat yksilöt vahvistuvat haasteista ja niitä yhdessä ratkoessa. Haasteita ratkoessa ihminen oppii tunnistamaan omia vahvuuksia, mukavuusalueita ja epämukavuusalueita (Stålhanen 2017, 18). Romani Clubin toiminta – kaikki mitä Clubilla tehtiin – lähti osallistujien toiveista ja tarpeista. Yksi esimerkki oli Nevo tiija -hankkeessa Romanifoorumin toteuttama teemapäivien järjestäminen Clubin kävijöille. Käytännössä pidimme leirimuotoiset teemapäivät, jotka järjestettiin yhteistyössä Romanifoorumin ja Helsingin opetusviraston (nykyisin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala) kanssa. Hankehenkilöstö oli määrällisesti vähälukuinen, joten leiri ei olisi onnistunut ilman kohderyhmän osallistumista käytännön asioiden hoitamiseen. Tämä tarkoitti sitä, että teemapäivien sisältö suunniteltiin yhdessä, käytännön järjestelyistä sovittiin yhdessä ja samalla kohderyhmän jäsenistä tuli vapaaehtoistyöntekijöitä. Romanifoorumin kautta tuli ulkopuolinen henkilö kertomaan oman selviytymistarinansa ja myös Seurakuntaopistolla opiskelevia kokemusasiiantuntijoita kävi kertomassa omista kokemuksistaan. Romani Club ei kuitenkaan muodostunut ongelmanratkaisukeskeiseksi, vaan toiminta perustui siihen, että yhdessä tehdään asioita ja ratkotaan esille nousevia kysymyksiä. On huomattavasti helpompi innostua tekemään uusiakin asioita, kun mukana on samoista lähtökohdista tulevia ihmisiä, eikä kehityspolkuja ole määritelty ulkopuolelta. Ryhmätuella oli suuri merkitys, mutta ryhmä myös toimi haastajana.

Työelämäsuuntautuneisuus ja työelämävalmiudet:

Vertaistoiminta prosessina

Työelämävalmennuksessa asiakkaan elämäntilanne otetaan huomioon ja ihminen huomioidaan kokonaisuutena, jonka toimintakykyyn vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Hankekonsorttiosta saadun kokemuksen perustella suurin virheolettamus on, että ihminen olisi välttämättä valmis siirtymään työelämään ilman siirtymisen tukiprosesseja. Tämä ei ole romanispesifiä, vaan koskee etnisyyteen tai kulttuuriin katsomatta niitä ihmisiä, joilla on haasteita työelämään siirtymisessä (Idström, Stenroos & Uimonen, 2013).

Romani Clubin alkaessa Kipinässä vain muutama henkilö otti aktiivisen roolin asioiden hoitamisessa. Aktiivisesti suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvien määrä kasvoi toiminnan kehittyessä, mutta välillä myös henkilöt vaihtuivat. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että sitoutumisessa ei tullut esiin sellaisia haasteita kuin on nähty ylhäältä ohjautuvassa toiminnassa. Parhaimmillaan Clubilla oli lähes sata kävijää, ja toiminnan vakiintuessa yhä enemmän esille nousi kyselyjä koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista. Vertaisesityksillä uskotaan olleen erityisen voimakas vaikutus. Sosiaalityössä käytetään sanaa voimaantuminen, mutta käytännössä kyse oli toiminnasta, joka lisää henkilön itsetuntoa, elämänhallintaa, sisäistä vahvuutta, toiveikkautta tulevaisuutta kohtaan ja tasapainoa henkilön itsensä ja ympäristönsä kanssa (Stålhane 2017, 19). Vertaistoiminta hankkeessa tehdyn havainnoinnin mukaan vahvisti juuri näitä voimaantumisen osatekijöitä, kuten työelämäosallisuuden polkua. Myös Euroopan Sosiaalirahasto on huomioinut hankeohjeistuksessaan henkilön voimavarojen vahvistamisen vertaistoiminnan kautta.

Toimintaan osallistuvien tyttöjen ja naisten toiveena oli ompelukurssin järjestäminen. Tavoitteenamme oli, että koska romaninaisten työllistyminen on ajoittain haasteellista, pyrimme tukemaan mikroyrittäjyyttä. Jos kurssilta saa ompelutaidon, jota pystyy hyödyntämään itsensä työllistämässä, niin vertaistoimintaa nuorisotalolla voidaan pitää työelämäpolkua tukevana toimintana.

Vertaistoiminta lisää romanien innostuneisuutta osallistua ja toiveikkauttaan tulevaisuuden suhteen. Hankkeen aikana päästiin tilanteeseen, jossa ihmiset, jotka suomalainen yhteiskunta määrittelee erityisen haavoittuvassa asemassa oleviksi, saivat kiinni osallistumisen ja osallisuuden kipinästä. Haasteeksi jäi, miten suomalainen yhteiskunta pystyy reagoimaan tähän tilanteeseen. Miten romanit huomioidaan tulevaisuudessa työmarkkinoilla?

Kuka on vertainen?

Eri rahoittajat hankemaailmassa usein edellyttävät kohderyhmän osallistamista hankesuunnitteluun, kehittämiseen ja toteutukseen. Jo pelkästään siksi on äärimmäisen tärkeää, että romaneja on mukana kehittämässä heitä koskevaa toimintaa, mutta haasteena saattaa olla oikeanlainen edustuksellisuus. Kuten aikaisemmin on esitetty, ei pelkkä etnisyys tuo asemaa ryhmän edustajana tai vertaistoimijana. Eksponentiaalinen vaikuttavuus saavutetaan oikeiden avainhenkilöiden osallistumisen kautta.

Etnisyyden ja kulttuurin lisäksi vertaisuuteen vaikuttaa henkilön oma historia, mahdollisesti perheen historia, ikä, sukupuoli ja toisaalta asema romaniyhteisössä ja pääväestön keskuudessa. Lähtökohdat eri romaniyksilöillä voivat olla hyvin erilaiset, vaikka he asuisivat maantieteellisesti lähellä toisiaan. Henkilön, joka on siinä asemassa, että hänen tehtävänä on romanien osallistumisen mahdollistaminen johonkin asiaan tai toimintoon, tulisi ensimmäisenä unohtaa etnisuus ja keskittyä henkilön elämäntarinaa. Henkilön kokemukset määrittelevät hänen vertaisryhmänsä, ei ainoastaan romani-identiteetti. Vertaistoimijoiksi tulisi valita mahdollisimman samanlaisen historian omaava henkilö kuin kohderyhmällä, jota hanke tai toiminta tavoittelee.

Myös romaniyhteisössä ikä on tärkeä hierarkian mittari. Romaninuoret joutuvat tapakulttuurissa huomioimaan vanhemman ihmisen läsnäolon eri tavalla kuin pääväestön nuori. Nuorten oleminen vanhempien romanien läsnä ollessa on kulttuurisesti normitettua ja joissakin tapauksissa toimintaa rajoittavaa (Stenroos 2012). Romaniyhteisössä myös vallitsee melko vahvat sukupuolitetut roolit. Useat pääväestön toimijat haluavat haastaa nämä roolit mukailleen vallalla olevaa tasa-arvotietoa, mutta nämä tilanteet saattavat helposti muodostua noloiksi ja vaativat siksi erityistä sensitiivisyyttä (Markkanen 2003). Romaniyhteisössä vallitsee hierarkioita, joista pääväestön edustajat ovat usein tietämättömiä. Näihin perehtyminen vaatisi aikaa ja ammattitaitoa, joten yleisenä ohjenuorana voidaan sanoa, että yksi romani kykenee harvoin edustamaan koko romaniyhteisöä.

Vertaisuus ja romaniyhteisöä edustaminen eivät ole siis yksinkertainen asia, ja vaatii aikaa ja vaivaa siltä, joka on vastuussa romaniedustuksellisuudesta eri tahoilla, sekä virallisissa että epävirallisissa rakenteissa. Tämä problematiikka on olemassa ja todettu myös Euroopan tasolla² (European Roma Rights center, 2012).

Hyviä malleja ja toimintaperiaatteita?

Usein pääväestö kiinnittää huomiota romanien tapakulttuuriin. Mikäli ei halua tutustua romanikulttuuria käsittelevään kirjallisuuteen (Åkerlund 2012; Viljanen 2012), yleisenä periaatteena tässäkin tapauksessa voidaan sanoa, että kannattaa kysyä romanilta itseltään, miten hänen kulttuuriaan voisi huomioida erilaisten toimintojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Pääväestön toimijan ei tarvitse tuntea romanikulttuurin vaihtuvia nyansseja eikä pysyviä rakenteita perinpohjaisesti, vaan niin kliseiseltä kuin se kuulostaakin – tilanteet tuovat eteen ne asiat, jotka olisi hyvä huomioida. Ihmisten kohdatessa aina opitaan uutta.

Haastavinta Nevo tiija -hankkeessa opitun perusteella on ollut romanien toimijuuden salliminen ja sen tukeminen sekä tilan tekeminen, erityisesti institutionaalisissa rakenteissa. Jokainen romanien kanssa toimiva voi kysyä itseltään, näkeekö kohtaamansa romanin objektina, toiminnan kohteena, vai subjektina, täysivaltaisena toimijana.

Ei luultavasti ole olemassa hyvää mallia tai toimintaperiaatetta, joka kävisi jokaiselle romanille. Toivon, että tämä artikkeli on valaissut lukijalle myös tämän näkökulman, sillä jokainen meistä kokee oman etnisyytensä ja siihen liittyvät tavat omalla tavallaan.

LÄHTEET

- Carpentier, N. (2016). Beyond the Ladder of Participation: An Analytical Toolkit for the Critical Analysis of Participatory Media Processes, *Javnost - The Public*, 23:1, 70–88.
- European Roma Rights Center (2012). Challenges of representation: Voices on Roma politics, power and participation. Roma Rights. Journal of the European Roma Rights Centre. Saatavilla 16.8.2018: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/roma-rights-1-2012-challenges-of-representation.pdf
- Idström, N., Stenroos, M. & Uimonen, M. (toim.) (2013). Oikeita töitä. Vammaisten ja osatyökykyisten työllistymisen toimivia käytäntöjä Ruotsista, Tanskasta, Virosta ja Suomesta. Asumispalvelusäätiö ASPA. Helsinki.
- Kairimo, K. (2013). Romaninuorisotyötä kehittämässä. Bikva-menetelmän sovellus Helsingin kaupungin nuorisoesiintymiskeskuksessa. Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Kivijärvi, A. (2013). Monikulttuurisuus nuorisotyön arjessa. Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten välisten rajanvetojen purkautuminen. *Nuorisotutkimus 2/2013*.
- Kivijärvi, A. (2015). Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä. *Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura*. Julkaisuja 162.
- Markkanen, A. (2003). Luonnollisesti: etnografinen tutkimus romaninaisten elämänculusta. Joensuun yliopisto.
- Nurmi, T. (2009). NevoDrom-projektin väliarviointiraportti. Laurea-ammattikorkeakoulu. Otaniemi. Rakennerahastot. Saatavilla 16.8.2018: www.rakennerahastot.fi/sosiaalinen-osallisuus-ja-koyhyiden-torjunta-esr-
- ROMPO (2009). Romanipoliittinen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48.
- Stenroos, M. (2012). ”Sitä ei voi olla tuntosarvet teipissä.” Romanikulttuurin performatiivisuus kulttuurien välitilassa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Viljanen, A-M. (2012). Romanikulttuurin muuttuvat muodot ja pysyvät rakenteet. Teoksessa Pulma, P. (toim.) Suomen romanien historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Åkerlund, T. (2012). Romanit yhteiskunnassa – meitä on moneksi. Suomen Kansalliset Vähemmistöt. Kulttuurien ja kielten rikkautta (toim. O. Daher, L. Hannikainen & K. Heikinheimo. Keuruu: Minority Rights Group Finland.

Tanja Blomerus, Leif Hagert & Miriam Schwartz

ROMANIASIAKKAAN YKSILÖLLINEN URAOHJAUS TYÖLLISYYDEN TUKEMISESSA

Nevo tiija -hankkeen yksi tärkeimmistä tavoitteista on ollut romaniväestön työllistymisen tukeminen. Vantaan työllisyyspalveluiden osatoteutuksessa tämä on käytännössä tarkoittanut yksilöllisen uraohjauksen mallin kehittämistä sekä toteuttamista kohderyhmän keskuudessa. Yksilöllinen uraohjaus on tärkeä tuen muoto sekä onnistuneen työuran rakentamisessa että yksilön kokonaisvaltaisessa tukemisessa kaikilla elämän osa-alueilla, jotta osallisuus työllistymisen kautta mahdollistuu ja asiakkaan yleinen elämänlaatu paranee.

Haastavassa työmarkkina-asetuksessa oleville romanitaustaisille henkilöille suunnattu yksilöllinen uraohjaus mukaillee osin yleisiä työ- ja uravalmennuksessa käytettyjä perusmenetelmiä sekä valmennusprosesseja. Romaniväestön kohdalla työotteessa tulee kuitenkin huomioida myös kulttuuriset erityispiirteet, vaikka lähtökohtana onkin yksilöllinen uraohjaus. Tätä näkemystä tukee myös Härkösen ajatus, jonka mukaan uraohjauksessa käytettävien työkalujen ja prosessien erilaisuuden tulee heijastaa asiakkaan ja kohderyhmän erilaisuutta (Härkönen 2013, 10).

Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on sekä asiakkaan että työntekijän romanitaustan vaikutus uraohjauksen sisältöön. Artikkelissa esitellään myös yksilöllisen uraohjauksen kulttuurisensitiivinen malli ja polutus (Liite 19). Lisäksi

käydään läpi asiakaslähtöisen valmennuksen eri tasoja ja esitellään sidosryhmien kanssa tehtävän yhteistyön merkityksiä.

Romaniasiakas yksilöllisessä uraohjauksessa

Yksilöllisessä uraohjauksessa on hyvä huomioida romaniasiakkaiden tuen tarpeeseen liittyvät erityispiirteet. Erityisiä haasteita saattaa nousta asiakkaiden arjenhallinnasta sekä siitä, etteivät he välttämättä tunne olemassa olevia tukipalveluja. Myös nuorena perustetut perheet, alhainen koulutustaso, mahdolliset luottohäiriöt sekä kannustinloukut voivat tehdä työllistymisen ja opiskelun suunnittelusta talouden kannalta haastavaa. (Ärling 2018a, 59–64.)

Asiakastyön kautta on todentunut, että onnistunut ohjaaminen vaatii aktiivista ja kokonaisvaltaista työtettä sekä rinnalla kulkemista. Pitkäaikaistyöttömyyden haasteet ovat yleismaailmallisia haastavassa työmarkkina-asetuksessa olevien asiakasryhmissä. Romanian kohdalla tehdyn työn kautta näyttäytyy lisähaasteena olevan jonkinasteinen luottamuksen puute viranomaistahoja kohtaan. Tätä luottamuspulaa romanitaustainen työntekijä palveluohjaajana näyttää lieventävän. Ainakin siitä on hyviä kokemuksia Vantaan työllisyyspalveluissa.

Kulttuurisensitiivisessä työskentelyssä ja sen kehittämisessä on hyvä ottaa huomioon sekä minimalistinen lähestymistapa, jossa korostuvat yksilö ja tilanne, että maksimalistinen tapa huomioida ryhmän erityispiirteet kokonaisuutena (Salo-Lee & Malmberg & Halinoja 1998, 7, 10). Ajatus on huomionarvoinen, sillä romaniasiakas kokee luottamuksen lisäksi samastumisen tunnetta, mikäli työntekijänä on samaan etniseen ryhmään kuuluva henkilö. Asiakas kokee tulevansa ymmärretyksi, koska työntekijällä on tietoa taustalla vaikuttavista kulttuurisista tekijöistä. Tässä työntekijän tunneäly ja kulttuuritietämys ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa, koska ohjauksessa voidaan ottaa huomioon sekä romanitaustaan liittyviä suurempia kokonaisuuksia että yksilölähtöinen työskentelyote.

Työntekijän etninen tausta voi toimia myös positiivisena kannustimena sekä mallina asiakkaalle. Liebkind (2006, 158–171) esittelee interventiomenetelmän merkityksellisyyttä asenteiden muuttamiseen liittyvässä työskentelyssä. Menetelmässä asenteita pyritään tietoisella toiminnalla muuttamaan myönteisempään suuntaan. Tämä prosessi voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa on joku myönteinen malli, johon voidaan samastua, ja toisessa osassa ympäristön antama sosiaalinen tuki auttaa asenteiden muuttumisessa. Interventiomenetelmä perustuu myönteisiin roolimalleihin ja niitä tukeviin mielipidejohtajiin. Toisaalta asiakasryhmän kanssa työskennellessä on myös huomattu, että vaikka romanitaustainen työntekijä herättääkin asiakasryhmässä luottamusta, on haasteena silti

sitoutumisen haaste pitkäjänteiseen työskentelyyn. Työn kautta näyttää siltä, että viranomaisen tai ei-romanin ottaessa yhteyttä, asiakas kokee osallistumisen olevan velvoittavampi. Tavoitteellisen uraohjauksen ja asiakastyön toteutumisen näkökulmasta romanitaustainen työntekijä nähdään kuitenkin tulostavoitteellisempänä.

Asiakastyössä on tehty käytännön toteutukseen liittyviä huomiota. Yleinen tiedottaminen esimerkiksi sosiaalisen median kautta ei ole tavoittanut asiakkaita läheskään niin hyvin kuin henkilökohtainen informointi. Sähköposti yhteydenpitovälineenä ei ole myöskään tuottanut toivottua vastetta, vaan yhteydenotto puhelimitse on toiminut parhaiten. Erityistä viestinnässä on ollut se, että jo kertaalleen sovitusta tapaamisista tulee muistuttaa vielä tapaamista tai tapahtumaa edeltävänä päivänä.

Romaniasiakkaan yksilöllinen uraohjaus tulisi toteuttaa nimensä mukaisesti yksilölähtöisesti. Työskentelyssä on kuitenkin tullut esille, että on olemassa joitakin yhteisiä tekijöitä, jotka yhdistävät useita romanitaustaisista asiakkaista. Esimerkki tällaisesta on negatiivisten koulukokemusten sekä matalan koulutustason pohjalta nouseva heikko itsetunto. Toinen yhdistävä tekijä on vaikeus omien vahvuuksien sekä osaamisen tunnistamisessa. Psykososiaalinen tuki, omien vahvuuksien löytäminen, itsetunnon vahvistaminen sekä motivaation ylläpitäminen ovat käytännön kokemuksen kautta todettu olevan oleellisen merkityksellinen osa romaniasiakkaan yksilöllistä uraohjausta. (Ärling 2018a, 12–15.)

Annettu psykososiaalinen tuki auttaa parhaimmillaan saamaan tasapainoon arjen- ja elämänhallintaan liittyviä asioita esimerkiksi silloin, kun kysymyksiä on paljon ja motivaatiota vähän. Monien romaniasiakkaiden kohdalla mahdollisuudet sosiaaliseen selviytymiseen ja oman polun löytymiseen ovat heikentyneet johdettujen esimerkiksi koulutuksen puutteesta tai sen riittämättömyydestä, toistuneista pettymyksistä työnhaussa, motivaation puutteesta sekä selkeästi etnisyyden takia syrjityksi tulemisen tunteesta tai kulttuurieroista. (Ärling 2018a, 20–23.) Vähemmistövaltuutetun (2014) selvityksen mukaan romanit kohtaavat toistuvasti ennakkoluuloja ja eriarvoistamista. Etninen syrjintä koskettaa romaneja yksilöinä suoraan ja on nähtävissä arkipäivän kokemuksissa (Biaudet 2014, 28, 87).

Asiakaslähtöinen tuen tarve ja valmennusprosessin eri tasot

Asiakastyön kautta tehtyjen huomioiden perusteella ohjaus- ja valmennusprosessi on jaettavissa kolmeen eri tasoon. Taso määräytyy asiakkaan tuen tarpeen mukaan. Ensimmäisellä tasolla ovat kevyen tuen piiriin kuuluvat välittömän ja kertaluontoisen konsultointiavun tai uraohjauksen tarpeessa olevat henkilöt. Kertaluontoinen ja asiakkohtainen neuvonta ja konsultointiapu ilman velvoitetta

pitkäaikaisesta asiakkuudesta on yksi yleisimmin käytetyistä tukimuodoista. Kysymykset voivat liittyä kaikkiin eri elämäntilanteisiin aina työllisyyskysymyksistä lastenhoitokysymyksiin sekä oppilaitosvertailusta terveystalouteihin. Näitä asioita käsitellään sekä puhelimitse että usein myös romaniyhteisön sisäisissä tapahtumissa, joihin työntekijät osallistuvat.

Keskivahvan tuen ja yksilöllisen uraohjauksen piirissä ovat asiakkaat, joille tehdään elämäntilanteen alkukartoitus ja tarkempi valmennussuunnitelma. Ensisijainen tavoite on asiakkaan työllistyminen avoimille markkinoille tai opiskelupaikan löytyminen. Tämä vaatii usein myös työmarkkinavalmiuksien vahvistamista uraohjauksen muodossa. Välietappeina polutuksessa vaaditaan usein myös välityömarkkinoita hyödyntäen kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeilua, erilaisia kursseja tai muuta opiskelua. Työmarkkinavalmiuksien vahvistaminen vaatii henkilökohtaista ohjausta. Käytännössä tämä tarkoittaa työnhakuasiakirjojen täyttämistä yhdessä asiakkaan kanssa, työn etsimistä, työhaastattelutilanteiden harjoittelua, työkuultuurin pelisääntöjen läpikäymistä, asenne- ja motivointityötä sekä palvelujärjestelmien toimintaan tutustumista. Asiakkaiden omien asiakirjojen päivittäminen ja täydentäminen edesauttaa itsenäistä työnhakua sekä toisaalta kannustaa oman polun etsimiseen. Työpaikkojen etsiminen ja haastatteluihin valmistautuminen yhdessä konkretisoi työnhakuprosessia ja antaa asiakkaalle positiivisen kokemuksen käytännön tuesta. Uraohjauksen rinnalla kulkee tarvittaessa myös palveluohjaus muihin palveluihin. Keskivahvan uraohjauksen tarpeessa olevan henkilön asiakkuuden kesto on keskimäärin 3–6 kuukautta.

Vahvimman tuen tarpeessa olevat asiakkaat tarvitsevat kaiken edellä mainitun ohjauksen lisäksi erittäin intensiivistä ja konkreettista työtettä. Tämän asiakasryhmän alkutilanne vaatii motivointia sekä asennetyötä jo ennen kuin varsinainen työ- ja uraohjaus on ajankohtaista. Päivittäinen yhteydenpito, elämäntilanteen kartoitus ja arjen haasteiden selvittäminen sekä rinnalla kulkeminen rakentavat luottamussiteen työntekijän sekä asiakkaan välille. Lähtökohtia työssä ovat asiakkaan oman aktiivisuuden tukeminen, kokonaisvaltainen elämäntilanteen kartoitus sekä henkilökohtainen ja riittävän pitkäkestoinen tuki työ- ja uravalmennuksen ohella. Laaja-alaisen elämäntilanteen kartoittamisen aloittaminen heti työskentelyn alkuvaiheessa helpottaa yksilöllisen valmennussuunnitelman tekemistä. Elämäntilanteen kartoitus avaa asiakkaan tilannetta ja auttaa työntekijää hahmottamaan asiakkaan tuen tarvetta. Tähän liittyy usein palveluohjausta, kuten asunto-, velka-, ja toimeentuloasioiden hoitamista yhdessä asiakkaan kanssa. Yksilöllinen ja asiakaslähtöinen työ edesauttaa räätälöidyn polun löytymistä joko työelämään tai opiskeluun. Vahvan tuen piirissä olevien asiakkaiden ohjaus

päätetään vähitellen ja saattaen. Työ- tai koulutuspaikan löytyessä yksilöllistä uraohjausta voidaan jatkaa vielä tarpeen mukaan. Tavoitteena on, että asiakas pärjää omatoimisesti ilman tukitoimia. Vahvimman tuen tarpeessa olevien henkilöiden asiakkuuden kesto on keskimäärin 6–12 kuukautta.

Yksilöllisen uraohjauksen malli ja polutus

Yksilöllinen uraohjaus vaatii työntekijältä kokonaisvaltaista työtötta. Käytännössä tämä tarkoittaa tuen tarjoamista työ- ja koulutushakuihin, urasuunnitteluun sekä arjenhallintaan liittyvissä asioissa. Uraohjauksen tarkoituksena on asiakkaan työllistymisen lisäksi kohderyhmän sosiaalisen osallisuuden lisääminen. Tämä voi tapahtua vain asiakaslähtöisesti, jolloin uraohjaus toteutetaan siten, että asiakkaan koko elämäntilanne huomioidaan ja polutus sekä valmennussuunnitelma rakennetaan näiden pohjalle.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy kuuluu edeltä mainittujen tekijöiden perusteisiin. Yksilöllisen uraohjauksen tavoitteena on löytää tai huomioida uusia toimintamalleja ja vahvistaa verkostotoimijoiden ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamista romanitaustaisten henkilöiden uraohjaukseen liittyen. Onnistunut yksilöllinen asiakastyö vaatii kohdennettujen työmallien kehittämistä sekä näiden testaamista työympäristössä kahdensuuntaisesti sekä romaniasiakkaiden että yhteistyöverkoston kohdalla.

Romaneille suunnatussa uraohjauksessa tärkeitä tekijöitä ovat olleet osallisuuden vahvistaminen ja vertaistuki. Elämäntilanteen selvittelyn ja asiakkaalle räätälöidyn perhetyön yhteydessä virallisten asioiden hoitamisessa tarvitaan usein tukea hakemusten tai reklamaatioiden kirjoittamisessa. Virallisten asiakirjojen kirjoittaminen voi olla kohderyhmän asiakkaille vaikeaa johtuen esimerkiksi oikeinkirjoitustaitojen puutteesta sekä asiakirjapohjien puuttumisesta. Uraohjaaja on voinut tarjota tukea käytännön tasolla esimerkiksi Kelan selvityslomakkeiden kanssa, sosiaalitoimiston toimeentulohakemusten sekä muiden kirjallisia taitoja vaativien asioiden hoitamisessa. Käytännössä tuki on tarkoittanut osallistavaa yhdessä tekemistä, jossa asiakas itse on toiminut kirjoittajana ja työntekijä on auttanut asiakirjapohjien laatimisessa sekä tekstin tuottamisessa.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat osa tavoitteellista yksilövalmennusta. Näin tehdään näkyväksi asiakkaan elämää, kokemusta ja osaamista. Tämä vahvistaa asiakkaan itsetuntoa ja uskoa omiin vahvuuksiin sekä ihmisenä että tulevana työntekijänä. Lisäksi tämä voi olla merkittävä työkalu osana uraohjausta, kun etsitään asiakkaalle sopivaa työ- tai koulutusala.

Romaniasiakkaan uraohjauksen edellytyksenä on ollut asiakaslähtöinen polutus. Pää tavoitteena on työllistyminen, mutta valmennusprosessissa eteneminen on tapahtunut pienten askelten ja välitavoitteiden avulla. Uraohjauksessa tärkeänä on nähty sekä motivointityö että aktiivinen kenttätyö. Romaniasiakkaiden tavoittaminen on vaatinut jalkautumista romanikoteihin sekä muihin paikkoihin, joissa romanit kokoontuvat. Romaniväestön ja asiakasryhmän tuntemus on toiminnut avaintekijänä kokonaisvaltaisen työtteen sekä luottamuksen rakentamisessa.

Malli yksilöllisestä uraohjauksesta:

- 1. Asiakkaan ohjautuminen:* asiakkaiden ohjautuminen uraohjauspalveluihin voi tapahtua monin eri tavoin. Vaihtoehtoja ovat aktiivinen itseohjautuvuus tai palveluohjaus toisen toimijan kautta. Asiakkaita ohjautuu myös uraohjaajan aktiivisen jalkautumisen ja kenttätyöskentelyn kautta. Reagoinnin asiakkaan tarpeeseen tulee tapahtua mahdollisimman nopeasti. Tässä vaiheessa arvioidaan alustavasti, minkä tasoisen tuen tarpeessa asiakas on. Kevyimmän valmennustason asiakkuus päättyy ensimmäiseen kertaan konsultointiavun tai palveluohjauksen merkeissä. Mikäli asiakas haluaa jatkaa yhteydenpitoa, arvioidaan valmennuksen taso uudelleen.
- 2. Yhteydenpito ja valmennustason arviointi:* ylläpidetään motivaatiota ja sitoutetaan asiakasta yhteistyöhön. Tämä tapahtuu tiiviin yhteydenpidon ja keskustelujen avulla. Yhteydenpito tapahtuu käytännössä tapaamisten, puheluiden tai tekstiviestien välityksellä. Tässä vaiheessa prosessia selviää, tarvitseeko asiakas keskivahvaa vai vahvaa uraohjausta. Tehdään asiakkaalle laaja-alainen alkukartoitus ja selvitetään yleistä elämäntilannetta yhdessä asiakkaan kanssa. Aktiivista yhteydenpitoa jatketaan uraohjauksen mallissa koko asiakkuuden ajan.
- 3. Yksilöllisen uraohjauksen ja valmennussuunnitelman toteutus sekä tuen vähittäinen lopettaminen:* uraohjauksen malli sisältää aktiivisen yhteydenpidon lisäksi työllistymisen edellyttämien elämäntilanteisiin liittyvien haasteiden selvittämisen sekä valmennussuunnitelman toteuttamisen. Suunnitelma on asiakaslähtöinen. Kartoituksen ja suunnitelman jälkeen tuetaan asiakkaan pääasiallista tavoitetta, joka on työllistyminen tai ohjautuminen koulutukseen. Ohjausprosessi etenee asiakkaan tarpeiden ja kykyjen perusteella, mutta yhteistä uraohjausmallille on intensiivinen tuki. Uraohjauksen aikana

selvitetään asiakkaan toiveita ja tavoitteita, tuetaan asiakasta arjenhallinnassa ja autetaan selvittämään mahdolliset esteet ennen opiskelua tai työllistymistä. Päivitetään yhdessä asiakkaan kanssa työnhakuasiakirjat sekä selvitetään koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Otetaan yhteyttä yhdessä asiakkaan kanssa palveluntarjoajiin, oppilaitoksiin tai työnantajiin. Tarvittaessa asiakasta ohjataan mahdollisiin tukipalveluihin. Asiakkaan työllistyessä tarjotaan edelleen tukea sekä työntekijälle että työnantajalle. Tuen häivyttämisellä tarkoitetaan ohjauksen asteittaista vähentämistä. Uraohjauksen tuen häivyttämisen aikana asiakkaasta tulee itsenäinen työntekijä, joka osaa hyödyntää olemassa olevaa palvelujärjestelmää itsenäisesti.

Sidosryhmien ja työnantajien kanssa tehtävä yhteistyö

Kahdensuuntainen työ sekä asiakkaan että sidosryhmien välillä on tärkeä osa onnistunutta uraohjausta. Yhteiskunnan palvelujärjestelmän tuntemus on kehittynyt romaniväestön keskuudessa yleisesti, mutta uraohjausta tarvitsevan kohderyhmän keskuudessa on edelleen tarvetta tiedotustyölle sekä palveluohjaukselle. Myös palveluntarjoajat ja eri palvelusektorit voivat olla vieraita käsitteitä. Mistä hakea apua velkajärjestely- tai velkaneuvontakysymyksiin? Mihin ottaa yhteyttä asuntokysymyksissä? Kuinka hakea apua päihde- tai mielenterveysongelmissa? Uraohjaajan tuki sidosryhmien ja verkostotuen löytämisessä on kohderyhmään kuuluville asiakkaille erittäin tärkeää. Arjenhallintaan liittyvän kokonaistilanteen huomioiminen on perusedellytys sille, että työllistyminen voi aikanaan olla realistista. Opetushallituksen teettämän selvityksen (Rajala & Blomerus 2015, 89) mukaan romaniasiakkaat tarvitsevat tulevaisuuden suunnittelussaan vahvaa tiedonvälitystä sekä tukea arjenhallintaan ja toimeentuloon liittyvissä kysymyksissä. Työntekijän kuullaessa samaan etniseen ryhmään asiakkaat ovat uskaltaneet kysyä asioista suoraan ilman häpeää tietämättömyydestä, ja he ovat saaneet ohjausta oikeisiin palveluihin.

Toisaalta on huomattu, että sidosryhmien työntekijät ja virkamiehet ovat usein kokeneet epätietoisuutta siitä, kuinka romaniasiakas tulisi kohdata. Asiakkaan kuuluminen romaniväestöön on saattanut jo itsessään olla asiakassuhteen kehittymistä haittaava tekijä. Työntekijä on saattanut kokea epävarmuutta tai ennakkoluuloja siitä, kuinka asiakkaan romanitausta tai -kulttuuri vaikuttavat yhteistyöhön. Palveluntarjoajat tarvitsevat valmennusta siitä, kuinka kohdata sekä ohjata romaniasiakasta onnistuneesti. Käytännössä romaniasiakkaan kohtaamisessa ei tarvitse korostaa asiakkaan kulttuuria, vaikka se voidaankin ottaa huomioon. Työskentelyssä tärkeää olisi kohdata asiakas yksilöllähtöisesti ja tämän tarpeet huomioon ottaen.

Aktiivinen työote vaatii yhteistyötä työllisyyspalveluiden, eri kouluttajien sekä viranomaistahojen kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa läsnäoloa, tietoisuuden lisäämistä sekä informaation jakamista puolin ja toisin. Yhteistyöverkoston ylläpitäminen auttaa luomaan siltoja viranomaisten ja palveluntarjoajien sekä romaniväestön välille. Tässä erityistä huomiota tulee kiinnittää olemassa olevien mallien soveltavuuteen sekä palvelujärjestelmän toimivuuteen suhteessa romani- väestön tarpeisiin.

Yhteistyö työnantajien kanssa on uraohjauksen kannalta välttämätöntä. Suunnitelmallisen valmennuksen tavoitteena on luoda kontakteja yrityksiin ja muihin työnantajiin. Ihanteellisissa tapauksissa tämä tarkoittaa sitä, että työnantajille voidaan tarjota tukea sopivien työntekijöiden löytämisessä ja toimia siltana sopivien työnhakija-asiakkaidemme sekä työnantajien välillä. Uraohjaus ja kahdensuuntainen tuki jatkuu sekä työnhakija-asiakkaalle että työnantajalle tarvittaessa myös työpaikan löytymisen jälkeen. Tuen jatkaminen on oleellinen menetelmä yksilöllisen uraohjauksen mallissa.

Kyseisestä metodista voidaan käyttää myös nimitystä ”räätälöity rekrytoiminen”. Asiakkaiden osaamisen kartoittaminen mahdollistaa sopivien työnhakija-asiakkaiden tarjoamisen työnantajille silloin, kun työnantajan tai yhteistyökumppanin odotukset sopivasta työntekijästä ovat tiedossa. Yksilöllisessä uraohjauksessa työntekijä varmistaa käytännön asioiden toimimisen työn alkaessa, auttaa tarvittaessa sopimus- ja tukiasioissa ja on tarpeen vaatiessa mukana esiperehdytyksessä liittyen esimerkiksi työelämän pelisääntöihin. Työnantajat hyötyvät uraohjausprosessista myös informaation osalta, sillä heille on mahdollista välittää tietoa erilaisista työllistämiseen liittyvistä mahdollisuuksista, kuten esimerkiksi työkokeilusta sekä palkkatukityöstä.

Yhteenveto

Yksilöllisen uraohjauksen työmuodot käytäntöineen, menetelmineen sekä välineineen ovat riippuvaisia asiakkaan yksilöllisistä tarpeista ja lähtökohdista. Asiakkuuden alkaessa haastattelut ja asiakkaan tilanteeseen tutustuminen noudattavat usein toistuvaa kaavaa, jossa pyritään kuuntelemaan asiakasta ja tutustumaan asiakkaan tilanteeseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tässä vaiheessa kartoitetaan asiakkaan vahvuuksia, osaamisen tunnistamista, koulutusta tai sen tarvetta sekä kiinnostuksen kohteita tulevaisuutta ja uraa ajatellen. Tämä kartoitustyö ohjaa myös osaltaan yksilöllisen polun löytymiseen. Eri ammattialojen tutuksi tekeminen avartaa asiakkaan näkemystä siitä, mitä mahdollisuuksia urapolun rakentamisessa on.

Valmennusprosessin eri tasot määräytyvät asiakkaan tarpeen mukaan. Alkukartoitusta ja valmennussuunnitelmaa työstäessä selviää, onko asiakas kevyen, keskivahvan vai vahvan tuen tarpeessa oleva työnhakija-asiakas. Valmennusprosessi rakennetaan saadun tiedon perusteella.

Huomiota on kiinnitetty siihen, millaisia erityispiirteitä romanitaustaisilla asiakkailla on yksilöllisessä uraohjauksessa. Toisaalta on myös käsitelty sitä, kuinka tärkeä merkitys työntekijän romanitaustalla on onnistuneen ohjauksen toteutumisessa. On huomattu, että romaniasiakkailla on yleisesti ottaen heikko koulutustaso ja vähäinen tietoisuus olemassa olevista mahdollisuuksista. Kentälle jalkautuminen ja kokonaisvaltainen tukeminen ovat saavuttaneet toivottuja tuloksia asiakkaiden sitoutumisen suhteen. Tässä pakollisena resurssina voidaan nähdä romanitaustainen työntekijä.

Edellä kuvattu uraohjauksen malli sisällyttää myös psykososiaalisen tuen ja motivoinnin tarpeen. Intensiivinen yhteydenpito asiakkaan ja työntekijän välillä kulkee käsi kädessä asennetyön kanssa. Psykososiaalinen tuki liittyy yksilö- ja lähityöhön, ja sillä on tärkeä osuus asiakasprosessissa. Ilman edellä mainittuja tukimuotoja uraohjaus keskittyisi liiaksi tiedottamiseen ja neuvontaan, jolloin konkreettiset tulokset työllistymisessä ja tulevaisuudensuunnittelussa olisivat vaikeammin saavutettavissa.

Käytännön uraohjaus on useimmiten polutuksen kautta rakentuva prosessi. Työmarkkinavalmiuksien parantaminen ja työn löytyminen voi joskus vaatia perusasioiden opettelemista, kuten tietokoneen käyttöä ja työnhakuasiakirjoihin tutustumista. Omien asiakirjojen päivittäminen ja täydentäminen edesauttaa asiakkaan itsenäistä työnhakua sekä toisaalta kannustaa oman polun etsimisessä. Lopullisena tavoitteena on, että uraohjauksen asiakkaasta tulee itsenäinen työntekijä tai resurssit itsenäiseen työnhakuun, opiskeluun ja elämänhallintaan ovat olemassa.

Kahdensuuntainen tiedottaminen ja yhteistyö asiakkaan ympärille rakentuvien sidosryhmien välillä on osa suunnitelmallista uraohjausta. Avoimen tiedonvälityksen avulla työnhakija-asiakas tulee parhaiten kuulluksi ja luottamus lisääntyy puolin ja toisin. Työnantajayhteistyö antaa mahdollisuuden räätälöityyn rekrytointiin, jossa työnhakija-asiakas ja työnantaja voivat kohdata uraohjaajan rakentaman sillan välityksellä. Yhteistyöstä hyötyvät kumpikin osapuoli, ja yksilöllistä uraohjausta jatketaan tarpeen mukaan siten, että lopullisessa tavoitteessa asiakkaasta tulee itsenäinen työntekijä.

LÄHTEET

- Biaudet, E. (2014). Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjäytäkokeuksista. Saatavilla 16.5.2018. https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/54370_romanitutkimus_tiivistelma_final_07042014.pdf/6886b5ba-4c35-4ed7-85a6-edc1047fbb48.
- Härkönen, E. (2013). Uraohjaus ja työllistymisen tukeminen – keinoja ja konsteja vai kokonaisvaltainen ajattelutapa. Saatavilla 18.4.2018 http://vipuajavetoa.turkuamk.fi/wp-content/uploads/2012/10/Erkki_Harkonen_20130320_VipuaVetoa.pdf
- Liebkind, K. (2006). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Rajala, S. & Blomerus, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Saatavilla 17.5.2018 http://www.oph.fi/download/175254_katsaus_aikuisten_romanien_koulutustaustoihin.pdf
- Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. (1998). *Me ja muut. Kulttuurienväläinen viestintä*. Helsinki: YLE-Opetuspalvelut.
- Ärting, M. (2018a). Romanien työllistyminen – kompastuskivi vai ponnahtuslauta? Tuumasta töihin -koulutusmalli ponnahtuslautana työllistymiseen. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja vaikuttavan palvelumuotoilun kehittäminen (YAMK). Saatavilla <https://www.theseus.fi/handle/10024/145076>

Mertsi Hagert & Riitta Katajamäki

ROMANIYHTEISÖN AKTIVOINTI SEKÄ TYÖNANTAJIEN JA YRITTÄJIEN MOTIVOINTI

Tässä artikkelissa tarkastellaan työnantajien ja yrittäjien motivointia sekä romaniyhteisön aktivointia Kuopion alueella vuosina 2016–2018 toimineen Nevo tiija -hankkeen osatoteutuksen havaintojen näkökulmasta.

Romanien työllisyyttä ja työmarkkinoille sijoittumista Suomessa on tutkittu varsin vähän, ja Suomen lainsäädäntö ei anna mahdollisuutta tilastointiin etnisen taustan perusteella. Romaniväestön osallistumista koulutukseen ja työmarkkinoille ja siihen liittyen työllisyysastetta tai työttömyysprosenttia ei ole siis mahdollista tarkasti selvittää. (Syrjä & Valtakari, 2012.) Tällä hetkellä romaneita eri arvioiden mukaan Suomessa on noin 10 000 henkilöä, lisäksi Ruotsissa asuu Suomen romaneita noin 3 000 henkilöä.

Romanien työllistymistä ryhdyttiin maassamme tukemaan 1960–1970-luvuilla, jolloin hyvinvointivaltion rakentaminen paransi myös aiemmin syrjittyjen romanikansalaisten tilannetta (Syrjä & Valtakari 2012). Yhteiskunnallinen muutos näkyy myös tämän päivän romanien elämässä. Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hankkeen Tampereen työntekijä Keijo Svart tukee kymmeniä romaninuoria peruskoulun käymisessä sekä ammatti- tai muuhun koulutukseen siirtymisessä. Hänen mukaansa uusi sukupolvi on erilainen ja voi kääntää suunnan. Heidän vanhemmillaan ei ollut mahdollisuutta opiskella ammattiin. Kaikilla ei ole edes

peruskoulun päättötodistusta. Nykyään sekä vanhemmat että lapset ja nuoret ymmärtävät, että ilman koulutusta ja työtä ei pärjää yhteiskunnassa. (Ellilä 2017.)

Kuopiossa Nevo tiija -hankkeessa yhteistyötahoina ovat olleet Kuopion kaupungin romanityöryhmä ja työllistymisyksikkö, työ- ja elinkeinotoimisto, Savon aikuisoppilaitos (Sakky) sekä muita yksittäisiä järjestöjä ja yrityksiä. Hankkeen työntekijänä on toiminut paikallinen romani, joka on pystynyt verkostojensa avulla tavoittamaan kohderyhmän hyvin. Tutun henkilön on ollut helpompi saavuttaa muiden romanien usko ja luottamus tähän hankkeeseen. Toisaalta hänen on täytynyt kyetä omalla persoonallaan ylittämään näkymättömät mutta syvään juurtuneet ennakkoluulot ja stereotyyptit niin julkisen sektorin viranomaisten kuin yrittäjienkin luokse pyrkiessään.

Romaniyhteisön aktivointi Kuopiossa

Romanien osallisuuden ja työllistymisen edistämishankkeen tärkeimmän kohderyhmän muodostivat romanitaustaiset työttömät ja osin kouluttamattomat aikuiset ja nuoret aikuiset. Kohderyhmä on Kuopion osatoteutuksen kokemuksen mukaan etenkin alueellisesti melko hyvin tavoitettavissa, sillä yhteisön jäsenet tuntevat toisensa. Vuonna 2015 perustettu Kuopion Roma -yhdistys toimi hyvänä tukena ja sanansaattajana hankkeelle.

Nevo tiija -hanke oli yhdessä Kuopion Roma ry:n kanssa perustamassa romanien päiväkerhoa hankkeen toiminta-aikana. Kerho kokoontui joka toinen lauantai, ja kävijöitä oli useita kymmeniä. Väki koostui pääasiallisesti eläkeläisistä, perheistä, lapsista ja nuorista. Päiväkerhossa eri ikäluokkien romanit viettävät aikaa yhdessä ja samalla vahvistavat romanikulttuurin ja kielen säilymistä nuorten ja lasten keskuudessa sekä ylisukupolvisen kuilun kuromista kiinni.

Päiväkerhossa saatiin myös idea romanien teemapäiviin, joita on nyt pidetty vähintään kerran vuodessa. Viimeksi yhteistyössä Romanifoorumin kanssa järjestetyssä teemapäivässä aiheena oli romanien arvomaailma, jota lasten ja nuorten kasvatuksessa pyritään vahvistamaan. Perustuslaillinen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin vahvistaa myönteisen romani-identiteetin kehittymistä ja säilymistä (Jauhola & Vehviläinen 2005, 52–54). Päiväkerho ja teemapäivät ovat olleet hankkeelle erittäin hyvä alusta romaniyhteisön aktivoinnissa. Niissä molemmissa on käyty keskustelua romanien yhteiskunnallisesta tilanteesta, kuten työllisyydestä, työn merkityksestä, ammattiin opiskelusta ja yleisesti pärjäämisestä tässä ajassa. Perhekerhosta onkin muodostunut Kuopion Roma ry:n toiminnan kivijalka ja yhteisöllinen toiminnan ja tiedottamisen kanava.

Hanketyöntekijä on osallistunut aktiivisesti myös Kuopion Roma ry:n yhdistystoiminnan kehittämiseen. Koska tavoitteena on, että toimintamalli siirtyisi hankkeen päättymisen jälkeen romaniyhdistyksen perustoiminnaksi, on tärkeää olla mukana vaikuttamassa siihen, että yhdistyksen hallinto ja talous ovat kunnossa. Nevo tiija -hanke on omalta osaltaan aktivoinut myös romanien yhdistystoimintaa ja edistänyt näin romanien osaamista muun muassa hanketoiminnassa ja yhdistysten hallintotehtävissä.

Romanitaustainen hanketyöntekijä lähtee liikkeelle samasta todellisuudesta kohderyhmän romanien kanssa, joten luottamuksellisen suhteen aikaansaaminen on helpompaa kuin jos työntekijä olisi pääväestön edustaja. Hanketyön ensimmäisenä tavoitteena oli kartoittaa paikallisten romanien taustat ja kokemukset sekä tulevaisuuden toiveet työnteon osalta. Yksilöllisissä keskusteluissa kuunneltiin ihmisiä ja kirjattiin ylös kokemukset ja koulutus- ja työtoiveet. Käytiin myös keskustelua siitä, mikä on realistista tällä alueella ja millaisia työtehtäviä on tarjolla. Työntekijä pyrki kannustamaan romaneja tunnistamaan itse omat tarpeensa ja löytämään oman polkunsu kohti työmarkkinoita. Henkilökohtaisella vaikuttamisella on suuri merkitys. On osattava antaa tietoa, mutta yhtä tärkeää on myös kuunnella ja kannustaa sekä tarvittaessa kulkea rinnalla. Myös viranomaiskielen ”tulkkaminen” kansankielelle voi olla tarpeen varsinkin, jos ollaan ensimmäisiä kertoja viranomaisasioita hoitamassa.

Työttömien romanien kanssa työskennellessä hanketyöntekijä huomasi, että usein työn tai koulutukseen haun esteenä oli myös muita ongelmia. Selvittämättömät velat ja asunnottomuus olivat yleisimpiä esteitä työnhaun aloittamiselle. Monen kanssa käytiinkin ensin velkaneuvojalla ja laitettiin asuntohakemukset vetämään ennen kuin päästiin varsinaiseen työllistymisen selvittelyyn. Tietylnainen lyhytjännitteisyys ja heikko itseluottamus voivat myös heikentää romanien työnhaun motivaatiota. Ei kuitenkaan oikein uskota ja uskalleta laittaa itseään peliin tosipaikan tullen.

Tutkimuksissa ja käytännön kokemusten kautta on saatu tietoa siitä, miten nykyisten keski-ikäisten ja vanhempien romanien oli aikoinaan vaikeaa päästä koulutukseen. Monilla ei ole edes peruskoulun päättötodistusta saatikka ammatillista koulutusta. Näin ollen he osaavat arvostaa sitä, että nykyisin lasten ja nuorten tilanne on parempi. He voivat myös kannustaa ja tukea lapsiaan koulunkäynnissä, vaikka eivät kaikkia oppiaineita osaisikaan. Romaniaikäiset ja -vanhemmat tarvitsivat kuitenkin tukea silloin, kun nuori alkaa jäädä jälkeen opinnoissa ja vaarana on koulutuksen keskeytyminen. Suomalaiseen koulutusjärjestelmään kuuluu opintojen ohjausjärjestelmä opoineen ja kuraattoreineen, mutta järjestelmä ei vält-

tämättä kykene tunnistamaan ja auttamaan romaninuorta näissä ongelmissa. Yksi ratkaisu olisi romanitaustaisen ohjaajan apu niin peruskoulun kuin ammatillisten opintojenkin piirissä. (Tervonen, 2012.) Tšetanes naal -hankkeen toimet ovat hyvä esimerkki tällaisesta toiminnasta. Esimerkiksi Tampereella on kehitetty intensiivistä koulunkäynnin tukimallia romanioppilaille, jonka vaikuttavuudesta on myönteisiä kokemuksia (Liite 6).

Juhola ja Vehviläinen ovat tutkimuksessaan (2005) todenneet, että vaikka yhä suuremmalla osalla romanioppilaista koulu sujuu perusopetuksessa hyvin, niin viidenneksellä kaikista romanioppilaista on edelleen merkittäviä ongelmia koulunkäynnissään. Heidän mukaansa jatko-opintoihin hakeutumista ja ammatin hankkimista haittaavat aikainen itsenäistyminen ja varhainen perheen perustaminen sekä tiedon ja tuen puute, millä on suora kielteinen vaikutus romanien työllistymiseen. Opetushallituksen selvityksen mukaan puolet romanioppilaista siirtyy ammatillisiin jatko-opintoihin, mutta hyvin harvat lukioon. Romanioppilaat tarvitsevatkin tutkijoiden mukaan muita oppilaita enemmän tukea toisen asteen opintoihin siirtymisessä. (Juhola & Vehviläinen 2005, 52–54.)

Hyvät esimerkit kannustavat erityisesti paikallista romaniyhteisöä, jossa suurin piirtein kaikki tuntevat toisensa. Paikallinen romanimies, jolla oli huume- ja van- kilatausta, pääsi aikoinaan irti ongelmista ViaDia ry:n yhteisön ja sieltä saadun tuen avulla. Vuosien mittaan hän pääsi vakituiseen työsuhteeseen ja sai enemmän vastuuta työssään. Jokin aika sitten hän rakennutti itselleen ja perheelleen omakotitalon. Tämä onnistumistarina vaikeuksista hyvään ja vakaaseen elämään on ollut hyvänä esimerkkinä myös muille romaneille alueella. Kuka tahansa voi päästä samaan, kun vain yrittää ja saa tukea.

Romaniyhteisön aktivoinnin välineinä on käytetty tiedon jakamista ja tiedon saannin varmistamista, henkilökohtaisia kontakteja, vaikuttamista ja rinnalla kulkemista. Myös tutun romanin oma kokemus, johon romanit voivat samastua, toimii hyvänä innostajana.

Yritysten ja työnantajien motivointi

Aikuisten romanien työllistyminen on vähintäänkin yhtä vaikeaa kuin nuorten. Vaikka olisi ammattikoulutus ja kokemustakin, työpaikan kynnyksen ylittäminen on hyvin vaikeaa. On tarinoita siitä, miten työnhakija puhelinkeskustelussa työnantajan kanssa voi päästä hyvinkin pitkälle, mutta kun romani kertoo nimensä, asenne muuttuu, eikä tapaamista sovita. Monet työnantajat suhtautuvat epäilevästi romanityönhakijoihin, eivätkä valitettavasti rohkene antaa edes työkokeilussa mahdollisuutta osoittaa kykyjään. (Syrjä & Valtakari 2008.) Romani-

nimi työnhaussa on aihe, joka on puhuttanut julkisuudessa keväällä 2018, kuten tämän julkaisun viestintäaiheisessa luvussa 2 todetaan.

Keväällä 2017 Jyväskylässä järjestettiin ensimmäisen kerran Mahdollisuuksien päivä – romanien koulutus- ja työllisyysmessut. Jyväskylässä toimivat Valoa huomiseen -toiminnan ohjaajat ottivat yhteyttä noin 80 yritykseen ja pyysivät näitä esittelemään toimintaansa nuorille aikuisille. Suurin osa yrityksistä kiinnostui tapahtumasta – kunnes kuuli, että kohderyhmänä olivat romaninuoret. Mukaan tuli lopulta kaksi puhelinmyyntiyritystä ja muutama järjestö ja säätiö (Kotilainen 2017). Seuraavat työllistämismessut vuotta myöhemmin keväällä 2018 onnistuivat tältä osin paremmin – mukaan tuli jo yhdeksän yritystä esittelemään toimintaansa.

Nevo tiija -hankkeessa Kuopiossa on ollut etua siitä, että hanketyöntekijällä on yrittäjätaustaa ja aiemmin positiivisten kokemusten kautta rakentunutta yritysverkostoa. Näin ollen ei ole tarvinnut lähteä täysin nollapisteestä liikkeelle yhteistyökumppaneita hakiessa. Kun hanketyöntekijä oli aidosti innostunut ja uskoi asiaansa, työnantajat lähtivät mukaan, ja yhteistyö saatiin alkuun. Aivan ensimmäiseksi hanketyöntekijä listasi tuntemiaan eri alan yrityksiä, joilla voisi olla tarjolla työkokeilu- tai työllistymispaikkoja hankkeen piirissä oleville romanityönhakijoille. Sen jälkeen hän soitti jokaiselle yrittäjälle henkilökohtaisesti, esitteli itsensä ja kertoi lyhyesti hankkeesta – ennen kaikkea sen, että taustalla on Diakonia-ammattikorkeakoulu ja osarahoittajana Kuopion kaupunki. Näistä kokemuksista työstettiin myös työllistymistä edistävä malli (Liite 20).

Hanketyöntekijä onnistui sopimaan neljän yrityksen ja kolmen muun työnantajan kanssa yhteistyöstä romanien työllistämisessä. Yrittäjät olivat alkuun innostuneita asiasta ja keskustelut sujuivat hyvin. Tapaamiset sovittiin niin sanotulle neutraalille maaperälle eikä yrityksen tiloihin, jolloin oltiin tasavertaisemmassa asemassa. Toinen haaste työllistämisessä yrityksiin oli sopivien työntekijöiden löytäminen yrityksissä tarjolla olleisiin työtehtäviin. Yksi betonialan yritys tarjosi hyväpalkkaista työtä, joka kuitenkin edellytti matkustamista, ja työtä oli vain pätkittäin. Romanimies, joka olisi soveltunut työhön, ei halunnut olla perheensä luota poissa viikkoja.

Loppujen lopuksi hanke sai tuettua yhden aikuisen romanimiehen työllistymisen puualan yritykseen kokoaikaiseen työsuhteeseen, joka jatkuu edelleen. Hyviä neuvotteluja käytiin myös kiinteistöalan yrityksen kanssa, mutta sopivia työtehtäviä ei löytynyt. Sen sijaan ViaDia ry:n kanssa tehtiin hyvää yhteistyötä romanien tukityöllistämisessä.

Haasteellisinta työllistämisen tukemisessa oli löytää sopivia työntekijöitä juuri niihin töihin, joita yhteistyöyrityksissä oli tarjolla. Jälkeenpäin voidaan todeta,

että lähtökohtaisesti olisi tärkeintä löytää mukana oleville romanityöttömille sopivia työtehtäviä – eikä päinvastoin.

Jatkossa kannattaa pitää mukana olevien työttömien romanien ammatillisia tarpeita ensisijaisina, jos se suinkin on mahdollista. Ammattikoulutusta vailla oleville nuorille romaneille työkokeilut erityyppisissä yrityksissä olisivat hyvä lähtökohta ammatinvalinnalle ja koulutukseen hakemiselle. Tämän hankkeen ansiona Kuopion osatoteutuksessa voidaan pitää myös sitä, että useita romaneja hakeutui koulutus- ja työkokeiluihin, ja parin kohdalla selvitettiin oppisopimuskoulutuksen mahdollisuutta.

Yhteenveto

Romanien motivointi ammatilliseen koulutukseen, työkokeiluun ja työllistymiseen lähtee tiedottamisesta. On tärkeää saada kontakti romanityhteisöön ja yksilöihin heidän omalla ”maaperällään” ja antaa tietoa asioista ymmärrettävällä ja kulttuurisensitiivisellä tavalla. Tavoittamisen ja kohderyhmän tavoittamisen keinot ovat moninaisia: Kuopiossa kaikenikäisten romanien päiväkerhosta on muodostunut vakiintunut tapa viettää aikaa yhdessä ja tavata toisia romaneja. Kun koolta on kokonaisia perheitä, informaatio työllistämisestä saavuttaa yhdellä kertaa sekä aikuiset että nuoret, joissa molemmissa on hankkeesta hyötyviä henkilöitä. Vanhemmat voivat myös paremmin aktivoida lapsiaan, kun ovat itsekin perillä asiasta.

Romanitaustaisen hanketyöntekijän henkilökohtainen kontakti työllistettävien henkilöiden kanssa on hankkeen kokemusten mukaan onnistumisen edellytys. Hyvä sosiaalinen vuorovaikutus ja rinnalla kulkeminen ovat avainasioita luottamuksen saavuttamisessa ja eteenpäin pääsemisessä. Tarvittaessa voidaan hoitaa työn tai koulutukseen hakemisen esteenä olevia ongelmia, kuten velkaantumiseen tai asunnottomuuteen liittyviä asioita. Tämä edellyttää hanketyöntekijältä vankkaa palvelujärjestelmän tuntemusta ja hyviä suhteita viranomaisiin. Kuopiossa hankkeen merkittävimpiä yhteistyötahoja olivat kaupungin työllistymisyksikkö, TE-toimisto, Kela, ViaDia ry ja paikallinen vuokratalo-yhtiö.

Kontaktin saaminen yrityksiin ja työnantajiin ja tämän kohderyhmän motivointi onnistui Kuopion osatoteutuksessa hyvin. Keskustelut hanketyöntekijän ja yrittäjien kesken olivat antoisia, ja niiden pohjalta saattoi odottaa hyviä tuloksia. Valitettavasti kysyntä ja tarjonta eivät kohdanneet, kun romanityönhakijoilla ei ollut yritysten toimialan tarvitsemaa kokemusta tai koulutusta. Pettymyksiltäkään ei säästyty, ja kaikkia lupauksia ei kuitenkaan kyetty pitämään. Tulevaisuuden selvityksiin jää, miksi jotkut työnantajat perääntyivät tosipaikan tullen.

On hyvä, että romaniyhteisöissä on alettu arvostaa koulutusta ja kannustetaan lapsia ja nuoria eteenpäin. Lisäksi monissa kunnissa on romanitaustaisia koulunkäynnin avustajia, jotka toimivat sillanrakentajina koulun ja kotien välillä. Vähemmistöryhmien koulutusta ja ohjausta tuetaan valtion varoin, joten näitä mahdollisuuksia olisi vain osattava käyttää. Ilman ammattikoulutusta ei nykyisin työmarkkinoilla pärjää kukaan.

Työnantajien motivointi on haasteellista, mutta mahdollista. Yksi keino voisi olla saattaa yritykset ja romanityönhakijat yhteen, kuten Jyväskylän romani- nuorten työllistämisen- ja koulutusmessuilla on tehty. Todelliseen kohtaamiseen tulee kuitenkin panostaa myös messutilanteissa. Käytännön tasolla työnhakijan ja työnantajan tarpeiden tulee kohdata. Työtä hakevalla tulee olla riittävä koulutus ja innokkuutta, pitkäjänteisyyttä sekä uskoa omaan kykyihinsä. Työnantaja taas haluaa vain hyvän ja sopivan työntekijän avoimena olevaan työpaikkaansa. Ennakokuluja voidaan saada poistettua vain, kun saadaan asenteet muuttumaan hyvien käytännön kokemusten kautta.

LÄHTEET

- Ellilä, T. (2018). *Romaninuoria tukeva Keijo Svart: ”Romanivanhemmat toivovat lapsilleen parempaa.”* Saatavilla <https://www.aamulehti.fi/i ihmiset/romaninuoria-tukeva-keijo-svart-romanivanhemmat-toivovat-lapsilleen-parempaa-24191833>
- Huttu, H. (2018). *Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo2)*. Saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160845>
- Juhola, L. & Vehviläinen, J. (2005). *Syrjintä koulutuksessa. Erityistarkastelussa kokemukset yhdenvertaisuuden toteutumisesta opintojen ohjauksessa eri vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten osalta*. Oikeusministeriön julkaisu 21/2005.
- Kotilainen, V. (2017). 80 yritystä innostui esittelemään toimintaansa – Järjestäjä: Kiinnostus lopahti, kun kyseessä olivatkin romaninuoret. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9690040>
- Syrjä, H. & Valtakari, M. *Romanien pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä*. TEM:n julkaisuja 22/2008.
- Tervonen, M. (2012). *Romanit ja suuri muutos*. Teoksessa Pulma, P. (toim.) Suomen romanien historia. Hämeenlinna: Karisto.
- Yhdenvertaisuus.fi (ei tied.) Koulutus. Saatavilla <http://yhdenvertaisuus.fi/syrjinta-koulutuksessa>.

Mertsi Lindgren & Mertsi Ärling

KULTTUURISEN MONINAISUUDEN TUOMAT EDUT TYÖELÄMÄN VAHVUUDEKSI

Taiteen edistämiskeskus (Taike) on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen taiteen edistämisen asiantuntija- ja palveluvirasto. Taiken tehtävänä on edistää taidetta. Kulttuurin edistäminen kuuluu sen tehtäviin, jos tehtävää ei ole osoitettu muulle viranomaiselle. (Taiteen edistämiskeskus 2018.)

Taikessa toimii taiteen ammattilaisia läänintaiteilijoina taiteen ja kulttuurin alojen asiantuntijatehtävissä. Läänintaiteilijat työskentelevät laajalla työotteella taiteen ja kulttuurin kentällä verkostoissa ja asiantuntijoina sekä yhteistyössä eri organisaatioiden kanssa. Yksi tärkeimmistä läänintaiteilijan tehtävistä on lisätä tietoa taiteen tarjoamista mahdollisuuksista ja edistää työllistymistä. Edellisistä lähtökohdista syntyi Taiken ja Diakin koordinoimien hankkeiden ainutlaatuinen yhteistyö, jossa Taike lähti Diakin koordinoimien romanihankkeiden rinnalle asiantuntijakumppaniksi.

Romanien työllistymiseen ja kouluttautumiseen keskittyneet Euroopan sosiaalirahaston rahoittamat Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet edistävät laaja-alaisesti romanien osallisuutta ja yhdenvertaisuuden toteutumista. (Romanien osallisuus 2017.) Nämä ovat myös keskeisiä tavoitteita Taiken toiminnassa.

Taiken kulttuurisen moninaisuuden läänintaiteilijan tiivis työskentely hanke-ryhmien kanssa tapahtui Taiken lähtökohdista, mutta samansuuntaisena hank-

keiden tavoitteisiin nähden. Käytännössä tämä tarkoitti muun muassa tiedon jakamista taiteen ammattilaisuuden mahdollisuuksista sekä taiteilijan ammateissa toimivien romanien esiintuomista. Lopputulemana yhteistyössä syntyi innovatiivisia konsepteja, joissa yhdistyy sekä taiteiden ja kulttuurin moninaisuus että työllisyyden edistäminen.

Tilaisuuksissa, joissa edistettiin romanien työ- ja koulutusasioita, mahdollistettiin samaan aikaan kulttuurien välistä vuoropuhelua myös monipuolisen musiikin ja taiteiden kautta. Se, miten perustyöltään hyvinkin erilaisten alojen ammattilaiset onnistuivat löytämään ja saavuttamaan yhteisiä tavoitteita ja onnistumisia, oli haasteellista mutta samalla myös kehittävää ja rohkeutta vaativaa. Monivivahtaisen yhteistyön tuloksena syntyi innovatiivisia konsepteja, joissa näkyy vahva taiteiden ja kulttuurin moninaisuus tukemassa työllisyyden edistämistä.

Yhteistyön aikana kehitetyt konseptit

Taiteen edistämiskeskuksen valtakunnallisena kulttuurisen moninaisuuden läänintaitelija on ollut mukana kehittämässä yhdessä Nevo tiija- ja Tšetanes naal-hankkeiden kanssa useita sosiaalisia innovaatioita. Näitä ovat olleet Mahdollisuuksien päivä – romanien työllisyys ja koulutusmessut (Liite 18), romanitietoudesta viestittäminen ja tiedottaminen muun muassa pedagogisen Monimuotoinen Suomi -koulutusmateriaalin avulla (Liite 14) ja osallistuminen hankkeissa kehitetyn romaniprojektien toteutustavasta kehitetyn sateenvarjomallin laatimiseen ja pilotointiin (Liite 12). Lisäksi yhteistyössä on kehitetty muuta yhteistyötä: taiteen moninaisuudesta kertova monitaidetapahtuma ja konserttikokonaisuus romanien kansallispäivän viettotapana sekä Mustalaismusiikin orkesterin Mumon muodostaminen hankkeiden rinnalla.

Seuraavaksi esitellään joitakin ainutlaatuisen yhteistyön hedelmiä tarkemmin.

Kotimaani omi Suomi - romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa

Hyvin alkanut yhteistyö ja taiteiden nivominen työllisyys- ja koulutustematiikkaan niin Nevo tiija- kuin Tšetanes naal -hankkeiden kanssa poiki myös idean yhteisestä sateenvarjohankkeesta. Syntyi Kotimaani omi Suomi – romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa -sateenvarjohanke. Hanke sai pienen mutta merkittävän rahoituksen Suomen Kulttuurirahastolta. Hanke tuli myös osaksi Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlan Suomi 100 -ohjelmaa.

Tasavallan presidentin Sauli Niinistön suojelema Kotimaani omi Suomi – romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa -sateenvarjohankkeen toteuttivat käytännössä Diakonia-ammattikorkeakoulun hallinnoimat Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet, Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimi, Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, Suomen Romani-foorumi ry sekä Taiteen edistämiskeskus monialaisena yhteistyönä yli sektorirajojen. Sateenvarjohanke mahdollisti jokaisen tahon omien tavoitteiden mukaanoton sekä kaikkia tahoja yhdistävän yhteisten tavoitteiden edistämisen. Sateenvarjohankkeella oli kolme yhteistyössä asetettua tavoitetta, joiden kautta edistettiin romanien osallisuutta sekä vahvistettiin yhteistä historiaa suomalaisuudesta. Yhdessä tehdystä työstä ja sen synergiasta kehiteltiin myös toimiva mallinnus (Liite 12). (Romanien osallisuus 2017.)

Sateenvarjohankkeessa innovoitiin myös uudennlaisella ajattelulla ja toiminnalla valjastettu pedagoginen koulutusmalli Monimuotoinen Suomi – työpaja romanikulttuurista (Liite 14), jonka avulla vietiin päivitettyä romanitietoutta yhteensä kuuteen kaupunkiin eri puolelle Suomea. Valmennus ja koulutustilaisuuksissa tavoitettiin peruskouluikäisiä koululaisia sekä opiskelijoita liki 500 henkilöä, kuntien eri viranomaisia toista sataa henkilöä ja romaniperheiden edustajia keskustelutilaisuuksissa noin 100 henkilöä. (Romanien osallisuus 2017.)

Mahdollisuuksien päivä – romanien työllisyys- ja koulutusmessut

Messut yhdistetään usein myyntiin ja markkinointiin. Ne ovatkin mainio tapa saada runsaasti ihmisiä koolle jonkin esittelyä ja huomiota tarvitsevan palvelun tai tuotteen ympärille. Samalla ylätavoitteella aloitettiin yhdessä Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden projektipäälliköiden kanssa kehittämään Mahdollisuuksien päivä – romanien työllisyys- ja koulutusmessuja (Liite 18). Messupäiviin värvättiin mukaan esittelijöiksi niin työnantajia, koulutusorganisaatioita kuin hyvinvointipalveluita tuottavia yhdistyksiä ja järjestöjä.

Messuilla erityistä huomiota haluttiin antaa eri asiantuntijoille ja heidän puheenvuoroilleen. Alusta alkaen kaikille romanikulttuurin edustajille haluttiin antaa osallistumismahdollisuus messujen suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen. Messukonseptissa tahdottiin antaa tilaa myös taiteelle ja kulttuurille. Konkreettisesti taiteen osuus näkyi erityisesti lauluissa, musiikissa ja yhteisötaiteessa sekä lavashow'ssa, kuten stand up -komiikan tuomisessa mukaan.

Suuret kulttuuritapahtumat romanitietouden jakajina

Huhtikuussa romanien kansallispäivänä 8.4.2017 järjestettiin Helsingin kulttuuritalolle monitaidetapahtuma sekä Mustalaimusiikin kuninkaat ja kuningattaret -konsertti. Kokonaisuus veti katsojia eri puolelta Suomea yhteensä 1 485 henkilöä. Romanien kansallispäivän monitaidetapahtumassa haluttiin pitää esillä taiteiden moninaisuutta, ja näin ollen esillä oli romanitaustaisia taiteilijoita ja romaneista tehtyjä teoksia. Mukana oli taidemaalari Keijo Lindströmin öljyvärimaalauksia, Hilkka Lindgrenin ”Yli vuorien” -näyttely sekä osa Veijo Baltzarin ”Miranda”-näyttelystä. Esillä oli myös Irmeli Huhtalan ”Romanikuvat mainoksissa” -kuvanäyttelyn aineisto.

Päivän aikana oli mahdollisuus perehtyä romanien kulttuuriperinnön arkiston aineistoon sekä aineettomaan kulttuuriperintöön kuin myös romanimusiikin levykauppaan. Taidetapahtumassa julkaistiin myös ranskalaisen romanikirjailijan Paola Piganin romaneista kertovan esikoisromaanin (*N'entre pas dans mon âme avec les chaussures*, Ranska 2013) suomennos Älä astu sieluuni kengät jalassa. (Romanien osallisuus 2017.)

Romanien osallisuutta suomalaiseen kevyeen musiikkiin esitteli Yleisradion toimittaja-tuottaja Pekka Laine. Hän muistutti, että Suomen romaneilla on merkittävä osuus suomalaisessa kevyen musiikin historiassa. Kulttuuriala on ollut merkittävä romanien työllistäjä (Nikkinen 2006). Hän haastatteli muun muassa Veijo Baltzaria mustalastaiteesta. Esillä oli myös Miranda Valeriuksen ja Viki Baltzarin haastattelut romanikäsiyöperinteestä sekä romanimusiikin opiskelusta aineettomana kulttuuriperintönä, haastattelijana toimi Museovirastosta aineettoman kulttuuriperinnön koordinaattori Leena Marsio. Upeaa ja taidेरikasta juhlaa siivitti nuorista kitaristeista koostuva Gypsy rhythm -yhtye, joiden taitava kitaransoitto villitsi yleisön myös pääalvan iltakonsertissa. (Romanien osallisuus 2017.)

Romanien kansallispäivän juhlan kaksiosaisessa iltakonsertissa haluttiin kuulijoille tuoda esiin mustalaimusiikin laajuus ja monimuotoisuus. Konsertissa esiintyi usea romanimusiikin tämänhetkiset tähtiesiintyjät, kuten tangoprinssi Leif Lindeman, mestarikansanlaulaja Hilja Grönfors, Ruotsin True talent -voittaja Dimitri Keiski, mustan gospelin laulaja Tenho Gren Ruotsista, rap-artisti Bulle sekä hengellisen musiikin tulkitsija Anita Lindgren. Konsertin orkesterina toimi Ourvision-voittaja Orkestra Suora Lähetys pohjoismaisilla musikanteilla täydennettynä. Vierailevana tähdenä kuultiin myös suomalaisten sydämiin itsensä laulanut Samuli Edelmann, joka itsekin lauloi romanikielisen laulun. Orkesterin ja laulajien etnisellä monimuotoisuudella haluttiin myös tuoda esiin Suomi 100 -teeman mukaisesti yhdessä tekemistä. (Romanien osallisuus 2017.)

Koko sateenvarjohankkeen päätöstilaisuus pidettiin 2.11.2017 järjestetyssä Mahdollisuuksien päivä – koulutus- ja työllisyysmessuissa sekä Mustalaismusiikin virtuoosit -konsertissa Oulussa Pohjankartanon koululla. Lopputilaisuutta oli kanssamme juhlistamassa 763 henkilöä. (Romanien osallisuus 2017.)

Yhteenvetona

”Pieninä palasina on mun leipäni maailmalla.” Oheinen ote Tapio Rautavaaran kappaleesta kuvaa hyvin taide- ja kulttuurialan työn muodostumista. Tämän työn pirstaloituminen näkyy hyvin esimerkiksi musiikkialan kohdalla. Musiikin ja esittävän taiteen parissa työskentelevät jakavat varmasti kokemuksen siitä, että vuositulo muodostuu yksittäisistä esiintymisistä, joita vuoden kuluessa tehdään. Tilastokeskuksen (2018) mukaan muutkin kulttuurialan työt ovat pääosin produktioperusteisia tai korkeintaan parin vuoden mittaisia projekteja.

Tilastokeskuksen (2017) mukaan Suomessa työskentelee useita kymmeniä tuhansia henkilöitä taiteiden, viihteen ja virkistystyksen työpaikoissa. Taide- ja kulttuurialan nähdäänkin useasti ennakoivan ja tuovan näkyväksi ajassa olevia sellaisiakin impulsseja, jotka saattavat muuten olla vaiennettuja tai piilotettuna pinnan alla. Tästä syystä onkin erityisen tärkeää, että taide- ja kulttuuriala on edelläkävijä myös moninaisen ja kaikille saavutettavan yhteiskunnan rakentamisessa. (OKM 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, loppuraportti.)

Taide ja sen mahdollisuudet jäävät usein hyödyntämättä monisäikeisten haasteiden ratkaisuisissa, kuten työllisyyden ja kouluttautumisen parantamisen suhteen. Tiedossa on, että romanien työllisyys- ja koulutustaso laahaa jäljessä muuhun suomalaiseseen väestöön verrattaessa (Ärting 2018a, 15). ”Sodassa ja rakkaudessa on kaikki sallittua” on sanonta, jota voitaisiin soveltaa ja hyödyntää useiden lahjakaiden romanitaustaisten osaajien työllisyyden edistämisessä.

Romanien osallisuuden, koulutuksen ja työllisyyden edistämiseksi tulisi valjastaa kaikki käytettävissä olevat keinovalikoimat unohtamatta musiikkia, taidetta ja kulttuuria ja niiden käyttävyttä ja hyödynnettävyyttä työllisyyden ja koulutustason kohottamiskeinoina. Varteenotettavia kestävän kehityksen esimerkkejä taiteen, kulttuurisen moninaisuuden ja luovuuden käytöstä on osoitettu tehdyllä yhteistyöllä, jonka välittömästä vaikutuksesta jo hankkeen aikana yksistään taiteen ja kulttuurialan työtilaisuuksia syntyi useille kymmenille henkilöille. (Ärting 2018 b.)

LÄHTEET

- Nikkinen, R. (2006). Mustalaisten kulttuurista ja taiteesta. Teoksessa Friman-Korpela, S. & Mäki, A-M. (toim.) *Romanit toimijoina yhteiskunnassa*. 32–35. Romaniasiain neuvottelukunta 50 vuotta -juhla-julkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:5.
- OKM 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15 s. 11. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti.
- Romanien osallisuus (2017). Mitä Kotimaani omi suomi -sateenvarjohankkeessa oikeasti tehtiin? Saatavilla 10.6.2018: <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/ttl/kosmyk/mkossot>
- Taiteen edistämiskeskus (2018). Me mahdollistamme. Saatavilla 10.6.2018 <http://www.taike.fi/fi/tietoa-taikesta>
- Tilastokeskus 2017. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat 2017: 007 -- Alueella työssäkäyvät (työpaikat) alueen, toimialan (TOL 2008), sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2015
- Tilastokeskus 2018. Työvoimatutkimus. http://tilastokeskus.fi/til/klt/2017/01/klt_2017_01_2018-08-31_tie_001_fi.html?ad=notify
- Ärling, M. (2018 a). Romanian työllistyminen – kompastuskivi vai ponnahduslauta. YAMK, opinnäytetyö. Saatavilla <http://www.theseus.fi/handle/10024/145076>
- Ärling, M. (2018 b). Nevo tiija – Uusi aika -hankkeen seurantaraportti ajalta 1.1.–30.4.2018.

Miia Länsitie & Tanja Yrttiaho-Lindgren

ROMANINAISTEN TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Aikaisempaa tutkimustietoa romaniväestön liikunta-aktiivisuudesta tai ravitsemuksesta ei ole aiemmin ollut saatavilla, mutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) on parhaillaan käynnissä Roosa – romanien hyvinvointitutkimus osana Nevo tiija -hanketta, jossa aiheeseen tullaan perehtymään. Tutkimuksessa on tavoitteena selvittää romaniväestön hyvinvointia ja terveyttä sekä liikunta- ja ravitsemuskäyttäytymistä. Väestötasolla vain joka kymmenes suomalainen täyttää liikuntasuosituksen (Mäkinen, Valkeinen ym. 2012), ja tätä tietoa vasten voidaan olettaa, että liikunnan määrä ei ole riittävä myöskään romaniväestössä. Hyvä ruoka on tärkeä osa romanikulttuuria, ja romanien vieraanvaraisuuteen kuuluu, että tarjottavaa on aina riittävästi. Perheessä romaninaisen tehtävä on pääasiallisesti huolehtia kodin ja perheen hyvinvoinnista. Arjen kiireessä liikunta ja terveyttä edistävä ravitsemus eivät ole itsestäänselvyksiä. Romaninaiset tarvitsevatkin tietoa ja tukea terveyttä edistävästä valinnoista osana perheiden arkea. Näiden tietojen ja osatoteutuksessa saadun kokemuksen perusteella rakennettiin malli, joka antaa välineitä romaniväestön elintapa- ja palveluohjauksen tukemiseksi (Liite 22).

Arvot ja motivaatio terveyden edistämisen kulmakivenä

Valtaosalla ihmisistä on halu elää terveellisesti, mutta terveyttä edistävien valintojen tekeminen arjessa ei aina ole helppoa. Terveyden edistämistyössä on keskeistä tunnistaa yksilöiden omaan terveyskäyttäytymiseen vaikuttavat arvot ja asenteet.

Tunnistamalla ja vahvistamalla yksilön omia, terveyden edistämisen kannalta positiivisia arvoja voidaan lisätä henkilön motivaatiota elämäntapamuutokseen. (Käypä hoito -suositus 2014.)

Motivoitaessa romaninaisia elintapainterventioon keskeistä on kartoittaa heidän tarpeensa terveyttä edistävien toimien osalta, jotta tarjottavat palvelut kohdentuvat oikein ja kulttuurin erityispiirteet tulevat huomioituiksi. Avoimen vuorovaikutuksen myötä yhteisön ja yksilöiden sisäiset motivaatiotekijät voidaan tunnistaa, ja niitä voidaan hyödyntää osana terveyttä edistävää toimenpidesuunnittelua.

Liikuntaa ja terveyttä edistävää ravitsemusta mahdollistavat ja estävät motivaatiotekijät voivat romaninaisilla erota pääväestön motivaatiotekijöistä, minkä vuoksi kohderyhmän osallistaminen toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on erittäin tärkeää. Kokemuksemme mukaan muutoksen aikaansaamiseksi romanikulttuurissa on keskeistä löytää yhteisön sisältä arvostettuja jäseniä, joilla on mahdollisuus toimia yhteisössä roolimallina. Näin he pystyvät tukemaan yhteisön jäseniä terveyttä edistävien elämäntapojen ja arvojen omaksumisessa.

Romaninaisten arki on usein kuormittavaa

Romaniväestön sosioekonominen tilanne on keskimäärin heikompi pääväestöön verrattuna. Sosioekonominen syrjäytyminen alkaa usein jo lapsuudessa pohjautuen muun muassa koulutuksen puutteeseen ja taloudellisiin haasteisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 19.) Heikko sosioekonominen tilanne on tutkimuksien mukaan yhteydessä suurempaan sairastavuuteen ja matalampaan eliniän odotteeseen. Sosioekonominen tausta on yhteydessä terveyskäyttäytymiseen muun muassa niin, että heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat henkilöt liikkuvat vähemmän ja noudattavat ravitsemussuosituksia heikommin kuin hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat. Heikko sosioekonominen asema on yhteydessä myös tupakointiin ja suurempaan alkoholin käyttöön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 23–34.)

Romaniperheissä on yhä yleistä, että naisella on päävastuu kodin ja lasten huolehtimisesta, kun taas miehen tehtävä on perinteisesti elättää perhe. Yhteisöllisyys on tärkeä osa romanikulttuuria. Sukulaisiin pidetään tiiviisti yhteyttä ja lähipiiriä autetaan tarvittaessa. (Luttinen ym. 2007, 33–34.) Romanikulttuurissa vanhempia ihmisiä on tapana kunnioittaa ja ikääntyvistä sukulaisista huolehditaan ensisijaisesti kotona (Blomerus 2006, 8).

Romaninaisten elämäntilanteissa saattaa usein tulla esille useita päällekkäisiä kuormitustekijöitä, kuten työttömyyttä, koulutuksen puutetta, talousongelmia, sosiaalisia haasteita, puutteita elämänhallintataidoissa sekä jaksamisongelmia. Romaninainen huolehtii kokemuksemme mukaan usein oman perheen lisäksi myös

esimerkiksi ikääntyvistä sukulaisista. Naiset asettavat usein perheen hyvinvoinnin oman jaksamisensa edelle, jolloin riittäviä voimavaroja omasta terveydestä huolehtimiseen ei välttämättä ole. Osa romaninaisista saattaa kokea, että terveelliset elintavat eivät ole heille arvojärjestyksessä ensisijaisia johtuen elämäntilanteen haasteista. Romaninaisten terveyden edistämistyössä onkin keskeistä tukea romaninaisen itsetuntoa, voimavaroja ja sisäisiä vahvuustekijöitä, jotta naisilta löytyy jaksamista huolehtia myös omasta hyvinvoinnistaan (Liite 23).

Romaninaisten kokemien kuormitustekijöiden ja sosioekonomisia haasteita keventävälle elintapaohjaukselle on noussut Nevo tiija -hankkeessa selkeä tarve. Pelkkä elintapaohjaus ei kuitenkaan riitä, vaan palveluohjausta muihin palveluihin tulee hyödyntää, jotta moninaisiin tuen tarpeisiin voidaan vastata, ja naisten voimavarat riittävät myös terveyttä edistäviin valintoihin. Toimiva palveluohjaus on edellytys tuloksekkaalle elintapaohjaukselle.

Kokemuksia romaninaisten liikunnasta

Terveysliikuntasuosituksen mukaan työikäisten tulisi liikkua kestävyystyyppisesti 2,5 tuntia viikossa kohtuukuormitteisella tasolla tai vastaavasti harrastaa vähintään 75 minuuttia raskasta liikuntaa viikossa. Kestävyysliikunnan lisäksi voimaharjoittelua tulisi toteuttaa vähintään kaksi kertaa viikossa. Liiallista istumista tulee suosituksen mukaan välttää. Säännöllisellä liikunnalla voidaan ehkäistä useita kroonisia sairauksia, kuten sydän- ja verisuonisairauksia, tyyppin 2 diabetesta, mielenterveysongelmia, ylipainoa ja joitakin syöpätyyppejä sekä vähentää ennenaikaista kuolleisuutta. (Käypä hoito -suositus 2016.) Amerikkalaisen liikuntasuosituksen mukaan jo terveysliikuntasuosituksia vähäisemmällä liikuntamäärällä saavutetaan terveyshyötyjä, joten liikkuminen jo pieninäkin annoksina on paikallaan oloa parempi vaihtoehto (U.S. Department of Health and Human Services 2008, 24).

Hankkeessa saamamme kokemuksen mukaan romaninaisten liikunta-aktiivisuus on vähäistä. Romaninaiset toivat keskusteluissa esille halun harrastaa liikuntaa, mutta he kokivat muun muassa sopivien liikuntamahdollisuuksien puutteen, perhe-elämän ja liikunnan yhteensovittamisen haasteet sekä harrastusmaksut liikuntaa estäviksi tekijöiksi. Keskusteluissa romaninaisten kanssa nousi esiin myös hyötyliikunnan vähäisyys esimerkiksi työmatkakävelyn tai kauppareissujen osalta. Kokemuksemme mukaan romaninaiset kulkivat usein lyhyetkin välimatkat mieluummin autolla. Romaninaisten arkiaktiivisuus voi kuitenkin poiketa pääväestön aktiivisuudesta, sillä romaninaiset ovat yleensä erityisen tarkkoja esimerkiksi kodin puhtaudesta ja siivousrutiineista.

Liikunnan harrastamisen lisäksi arkiaktiivisuudella ja hyötyliikunnalla saadaan aikaan terveyshyötyjä. Arkiaktiivisuutta voidaan lisätä muun muassa kulkemalla asiointimatkat kävellen tai pyörällä ja suosimalla portaita (UKK-instituutti 2018). Ulkoillessa arkiaktiivisuutta kertyy usein huomaamatta. Luonnossa liikkumisen ja jo pelkän luonnossa oleskelun on tutkimuksissa todettu kohentavan niin mielialaa kuin edistävän terveyttä, muun muassa laskemalla verenpainetta. On huomattavaa, että luonnossa oleskelun vaikutukset mielialaan välittyvät jo varsin pienillä määrillä. Luonnon hyvinvointivaikutuksia saavutetaan, kun ulkoillaan yli viisi tuntia kuukaudessa säännöllisesti vuoden ympäri. (Luonnonvarakeskus 2016.)

Aiemmin julkaistun raportin mukaan romanit toivovat, että heille mahdollistetaan sekä romaneille suunnattuja harrasteryhmiä että ryhmätoimintaa, missä on mukana myös pääväestön edustajia (Luttinen ym. 2007, 33). Hankkeessa saamamme kokemuksen mukaan liikuntaryhmien osalta naiset toivoivat ensisijaisesti vain romaninaisille suunnattuja ryhmiä. Liikuntaharrastuksen aloittaminen avoimessa liikuntaryhmässä voi aiheuttaa pelkoa syrjinnästä. Liikuntaharrastuksiin liittyvät pelot voivat liittyä esimerkiksi ryhmädynamiikkaan ja ulkopuolisuuden kokemukseen tai esimerkiksi koettuun liikuntataitojen puutteeseen.

Liikuntaharrastuksen alussa ainoastaan romaninaisille suunnatut liikuntaryhmit helpottavat liikunnan aloittamista. Liikunnan tullessa luontevaksi osaksi arkipäivää ja liikuntataitojen karttuessa kynnys osallistua avoimiin liikuntaryhmiin voi kuitenkin madaltua, mikä on tärkeää romaninaisten yhdenvertaisten ja monipuolisten liikuntapalveluiden saatavuuden kannalta. Kaikille avoimien liikuntaryhmien etuna on myös ennakkoluulojen vähentäminen romanien ja pääväestön välillä ja romanien osallisuuden vahvistuminen yhteiskunnassa.

Osa kohtaamistamme romaninaisista koki liikunnan harrastamisen hyvin henkilökohtaisena asiana, josta ei keskustella oman yhteisön sisällä esimerkiksi miesten tai vanhempien romaninaisten kanssa. Kokemuksemme mukaan naiset kuitenkin keskustelevat liikunnasta toisten samanikäisten romaninaisten kanssa, ja usein he kaipasivat myös terveydenhuollon ammattilaisten tukea terveyttä edistävien valintojen tekemiseksi.

Kohtaamamme romaninaiset kertoivat usein yksinäisyydestä ja yhteisöllisyyden puutteesta sekä kokivat sosiaalisen tuen puutteen arkea kuormittavana tekijänä. Hankkeessa järjestimme nuorille romaninaisille heidän toiveestaan muun muassa tanssiryhmän. Naisten kokemukset tanssista olivat positiivisia ja innostavia. Naiset kertoivat, että tanssin harrastaminen toi heille kaivattua yhteisöllisyyttä ja onnistumisen kokemuksia, kohensi heidän itsetuntoaan ja uskoa omaiin kykyihin sekä motivoi jatkamaan liikuntaharrastusta.

Eräs kohtaamamme nainen totesi, että liikunta antaa hänelle voimavaroja jaksaa arjen keskellä. Hänestä oli tärkeää olla ulkona ja kävellä luonnossa. Luonnossa liikkuminen antoi hänelle voimia arkeen, ja hän koki sen myötä jaksavansa välillä suunnitella myös tulevaisuuttaan. Ulkoilu yhdessä muiden kanssa voi myös lisätä yhteisöllisyyden kokemuksia ja parantaa sosiaalista hyvinvointia. Perheille liikkuminen luonnossa on yhdessä toteutettua matalan kynnyksen liikuntaa niin perheen aikuisille kuin lapsille.

Romaninaisten liikunnan edistäminen

Edistettäessä romaninaisten liikuntaa kulttuurin tuntemus auttaa ymmärtämään liikunnan harrastamiseen vaikuttavia tekijöitä. Ohjaajan ei kuitenkaan tarvitse olla romanikulttuurin asiantuntija, vaan pääväestöön kuuluva ohjaaja voi yksilöä kunnioittaen kysyä romanilta, miten hän kokee esimerkiksi eri liikuntamuodot. Romanikulttuuriin liittyy tiettyjä erityispiirteitä, mitä ohjaustyössä on hyvä huomioida, mutta romanikulttuuri ei ole este liikunnan harrastamiselle tai koululiikuntaan osallistumiselle.

Koululiikunnan osalta on tärkeää käydä keskustelua avoimesti romaniopiskelijan, romaniperheen ja opettajan välillä. Näin nuorella on mahdollisuus saada positiivisia liikuntakokemuksia ilman ristiriitaa koulun vaatimusten ja romanikulttuurin välillä. Romaninaisen ei ole esimerkiksi soveliasta liikkua ilman romanasua julkisella paikalla, eikä nuori romaninainen voi esimerkiksi mennä uimahalliin, mikäli uimassa on samanaikaisesti iäkkäämpiä romaninaisia tai romanimiehiä. Tämä romanikulttuurista nouseva konventio ei kuitenkaan koske sellaisia tyttöjä, jotka eivät ole vielä käyneet läpi aikuistumisriittiä (vertaa rippikouluun), jota romanikulttuurissa kutsutaan pikkuhameissa olemiseksi. Opettajan onkin hyvä tarpeen vaatiessa tarjota nuorelle vaihtoehtoisia liikuntamuotoja epäsovivaksi koetun tilalle. Opettaja saa lisätietoa romanikulttuurista opetustyönsä tueksi ottamalla yhteyttä esimerkiksi romanityötä tekevään järjestöön tai hankkeeseen omalla tai lähipaikkakunnalla.

Terveyttä edistävä ravitsemus osana romanikulttuuria

Ravitsemussuositusten mukaan päivässä on hyvä syödä puoli kiloa kasviksia, hedelmiä tai marjoja. Viljavalmisteissa tulisi suosia täysjyväviljaa. Rasvojen osalta ravitsemussuositukset kehottavat valitsemaan pehmeitä kasvirasvoja. Kalaa suositellaan syötäväksi 2–3 kertaa viikossa eri kalalajeja vaihdellen. Kana ja kala ovat rasvakoostumukseltaan punaista lihaa terveellisempiä vaihtoehtoja. Ravitsemus-

suositusten mukaan ateriarytmin on hyvä olla säännöllinen sisältäen noin viisi ateriaa päivässä. (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014, 21–23.)

Hyvä ruoka on tärkeä osa romanikulttuuria. Sosiaalisissa tilanteissa romaneille on kunnia-asia, että esillä on runsaasti tarjottavaa. Keskusteluissa romanien kanssa nousi esille, että hyvä ruoka nähtiin usein esimerkiksi paljon kermaa ja voita sisältävänä, mikä on vastoin ravitsemussuosituksia. Hankkeessa saamiemme kokemusten mukaan myös suolan, sokerin sekä virvoitus- ja energijuomien käyttö on romaniyhteisössä runsasta.

Romaninaisen oma halu muuttaa ravitsemusta terveyttä edistävään suuntaan ei välttämättä yksin riitä, vaan motivaatio terveelliseen ravitsemukseen tulee levitä laajemmin perheen ja yhteisön sisällä. Ajatus terveyttä edistävästä ruokavalioista voi kaatua lähipiirin muutosvastarintaan. Asenneilmapiirin muokkausta ja tietoa terveyttä edistävästä ravitsemuksesta tarvitaan yksilöiden lisäksi siis myös yhteisötasolla.

Keskusteltaessa ravitsemuksesta romaniyhteisössä on tärkeää korostaa, että jo pienillä arjen valinnoilla saadaan aikaan terveysvaikutuksia, ja että muutokset ruokavalioon on hyvä tehdä asteittain, jotta niistä tulisi pysyviä. Esimerkiksi suosimalla pehmeitä rasvoja, lisäämällä kasvisten käyttöä ja korvaamalla osa suolasta muilla mausteilla, ruuasta saadaan maukasta ja terveellistä. Perheissä lapset on hyvä totuttaa terveelliseen ja monipuoliseen ruokaan jo pienenä, jolloin terveellisestä ravitsemuksesta tulee luonteva osa arkea.

Monipuolinen palveluohjaus elintapamuutoksen tukena

Liittämällä palveluohjaus osaksi elintapaohjausta edistetään romaniväestön tasa-arvoa, palveluiden yhdenvertaista saatavuutta ja ehkäistään syrjäytymistä. Hankkeessa saamamme kokemuksen perusteella romaniväestö tarvitsi palveluohjausta muun muassa työllisyys- ja koulutuspalveluiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden pariin.

Palveluohjauksessa sekä romaninaiset että viranomaistahot toivoivat, että romanitaustainen työntekijä voisi asiakkaan suostumuksella olla mukana palveluohjausprosessissa. Toive romanitaustaisen työntekijän läsnäolosta esitettiin muun muassa työvoimapalveluissa. Kokemuksemme mukaan romanitaustainen työntekijä edistää romaniasiakkaan palveluiden saatavuutta ja luottamusta viranomais-toimijoita kohtaan. Hän toimi tarvittaessa kulttuuritulkkinä romaniasiakkaan ja viranomaistahon välillä, mikä ehkäisi mahdollisia väärinkäsityksiä.

Romaniasiakkaat kokivat, että romanityöntekijän läsnäolo tuki heitä esimerkiksi palveluprosessin ja viranomaiskielen ymmärtämisessä. Esimerkkinä onnis-

tuneesta palveluohjauksesta eräs henkilö kertoi: ”*En voinut silloin kovin hyvin, oli monenlaisia haasteita. Nyt olen toipumassa ja suunnitelmia on tehty eteenpäin terveydenhuollon kanssa ja työllisyyspolun puolella. Sain valita jääkö sairauslomalle vai menenkö kuntouttavaan työtoimintaan. Valitsin jälkimmäisen.*”

Terveyden edistämisen haasteet ja mahdollisuudet

Nuoret romaninaiset toivat keskusteluissa esiin, että liikunta ja terveyttä edistävät elintavat eivät välttämättä ole ensisijaisia nuorten arvoasteikossa, koska oma terveys koettiin toistaiseksi hyvänä. Useat nuoret toivat keskusteluissa esiin esimerkiksi tupakoinnin positiivisena voimavarana, eikä sitä koettu haitalliseksi, koska se ei aiheuttanut terveysongelmia juuri nyt. Kokemuksemme mukaan nuorilla on tietoa terveyttä edistävästä elintavoista, mutta haasteena terveyden edistämisessä voi olla asenne terveellisiä elintapoja kohtaan.

Naisten aikuistuessaa terveyttä edistävien elintapojen merkitys tiedostetaan paremmin ja arvostus terveyttä ja hyvinvointia kohtaan kasvaa. Kokemuksemme mukaan myös aikuiset romaninaiset tarvitsevat kuitenkin tukea ja ohjausta terveyttä edistävään elämäntapamuutokseen. Esimerkiksi liikunnan aloittamiseen kaivataan tukea, koska aiemmat liikuntakokemukset voivat olla vähäisiä, ja minäkuva itsestä liikkujana voi olla heikko.

Suunniteltaessa terveyttä edistäviä palveluita romaniväestölle on hyvä huomioida, että romaniväestön elämänrytmi voi poiketa pääväestön virka-aikaan sitoutuneesta rytmistä. Kokemuksemme osoitti, että iltapäivällä tai illalla tarjotut palvelut motivoivat romaniväestöä paremmin, kun taas esimerkiksi aamupäiväryhmiin oli haastavaa saada osallistujia. Aikataulullisia haasteita voi lisätä myös se, että kokemuksemme mukaan monet romanit innostuvat helposti uudesta toiminnasta, mutta mikäli toiminta ei ala välittömästi, niin osallistujia ei enää saadakaan mukaan. Tarjosimme hankkeessa romaninaisille suunnattua painonhallintaryhmää, joka sai sitä esiteltäessä varsin innostuneen vastaanoton, ja useat romaninaiset kokivat, että ”*tämä on juuri meille! Mahtavaa! Mennään mukaan!*” mutta kun ryhmän tuli alkaa parin viikon viiveellä, niin ennakoilmoittautumisia ei ollut tullut, eikä ketään saapunut paikalle.

Aikataulujen yhteensovittaminen voi kokemuksemme mukaan muutenkin aiheuttaa haasteita. Hankkeessa sovittuihin tapaamisiin esimerkiksi saatettiin saapua myöhässä, osallistuminen peruttiin viime hetkellä tai tapaamiseen jätettiin saapumatta. Aikataululliset ongelmat ja perutut tapaamiset vaativat ohjaustyötä tekevilta henkilöiltä paljon joustavuutta ja työaika. Haasteita helpotti se, että

varmistimme tapaamiset puhelimitse etukäteen, mahdollisesti useaan otteeseen ja vielä samana päivänä kuin tapaaminen oli sovittu.

Kokemuksemme mukaan on hyvä, että terveyttä edistävässä romanityössä on mukana sekä romaneita että pääväestöön kuuluvia henkilöitä. Romanitaustainen työntekijä tavoittaa romanit paremmin ja pystyy kannustamaan romaneita mukaan terveyttä edistäviin toimiin. Osallistumiskynnyksen madaltamiseksi on tärkeää, että romanit saavat keskustella elintapa-asioista toisen romanin kanssa. Sama kulttuuritausta vähentää mahdollisia ennakkoluuloja ja ehkäisee väärinkäsityksiä.

Pääväestöön kuuluva työntekijä voi sen sijaan keskustella romanin kanssa luottamuksella aiheista, mistä esimerkiksi romanityöntekijän ei ole romanikulttuurista johtuen soveliasta tai kunnioittavaa keskustella. Kahden eri-ikäisen romaninaisen ei esimerkiksi ole sopivaa keskustella painonhallinnasta tai kehoon liittyvistä tekijöistä liikunnanohjauksessa. Keskustelu pääväestöön kuuluvan terveydenhuollon ammattilaisen kanssa samoista aiheista on usein luontevampaa.

Romaniväestön kuuleminen ja osallistaminen terveyttä edistävien toimien suunnitteluun on keskeistä, jotta kohderyhmä sitoutuu ja aktivoituu mukaan toimintaan. Elintapaohjauksessa on huomioitava, että kohderyhmän kohtaamiseen tulee varata runsaasti aikaa. Tapaamisia ennen varsinaista elintapaohjausta voidaan tarvita useita, jotta luottamus yhteistyöhön syntyy ja romaninaiset alkavat pohtia elintapojen merkitystä hyvinvointinsa kannalta. Toimivan terveyden edistämisen ohjelman tukena on hyvä tarjota palveluohjausta, jotta romaninainen saa kokonaisvaltaista tukea elämäntilanteeseensa, ja terveyttä edistävät elintavat eivät hautaudu elämän muiden haasteiden alle. Laaja-alainen yhteistyö eri toimijoiden sekä romani- ja pääväestön välillä tarjoaa hyvän pohjan romaninaisten terveyden edistämiseksi.

LÄHTEET

- Blomerus, S. (2006). Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala. Romanilapsi kotona, päiväkodissa ja koulussa. Saatavilla 15.5.2018 <http://docplayer.fi/6456485-Romanilapsi-kotona-paivahoidossa-ja-koulussa.html>
- Käypä hoito -suositus (2016). Liikunta. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=hoi50075>
- Luonnonvarakeskus (2016). Luonnon hyvinvointivaikutukset. Saatavilla 15.5.2018 <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistyskaytto/luonnon-hyvinvointivaikutukset/>
- Luttinen, K., Pasma, J., Huttu, H., Lieppinen, M-L., Vihtkari, M., Pääkkönen, E-L., Lindberg, L. & Lindgren, H. (2007). Vast vastensa Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Saatavilla 15.5.2018 https://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=739f9761-e0f7-4758-bfe5-406364fa688c&groupId=68015
- Käypä hoito -suositus (2014). Motivoiva haastattelu. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=nix02109>
- Mäkinen, T., Valkeinen, H., Borodulin, K. & Vasankari, T. (2012). Fyysinen aktiivisuus. Teoksessa Koskinen, S., Lundqvist, A. & Ristiluoma, N. (toim.), *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011* Saatavilla 15.5.2018 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90832/Rap068_2012_netti.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2008). Kansallinen terveyserojen kaventamishjelma 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:16. Yliopistopaino, Helsinki 2008. Saatavilla 15.5.2008 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73658/Julkk200816.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Suomen romanipoliittinen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48. Saatavilla 16.5 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72788/URN%3aNBN%3afi-fe201504225296.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- UKK-instituutti (2018). Arkiliikunta, hyötyliikunta, perusliikunta. Saatavilla 29.5.2018 http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikkumaan/arkiliikunta_hyotyliikunta_perusliikunta
- U.S. Department of Health and Human Services (2008). Physical Activity Guidelines for Americans. Saatavilla 15.5.2018 <https://health.gov/paguidelines/pdf/paguide.pdf>
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2014). Terveyttä ruoasta – Suomalaiset ravitsemussuositukset 2014. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere 2014. Saatavilla 16.5.2018 https://www.evira.fi/globalassets/vrn/pdf/ravitsemussuositukset_terveytta-ruoasta_2014_fi_web_v4.pdf

Anneli Weiste-Paakkanen, Mariitta Vaara, Dionne Nyman,
Noora Ristiluoma & Hannamaria Kuusio

KULTTUURISENSITIIVISEN VÄESTÖTUTKIMUKSEN KOKEMUKSIA

Tämä artikkeli käsittelee romanien hyvinvointitutkimus Roosan kokemuksia tiettyyn kulttuurivähemmistöön kohdentuvana tutkimuksena. Tavoitteena on kerätä kokemuksia, jotta kulttuurisensitiivisyyttä osataisiin paremmin hyödyntää tulevissa väestötutkimuksissa. Romanien ensimmäinen oma väestötutkimus on ollut kokemuksena mielenkiintoinen, opettavainen ja välillä haastavakin. Tutkimus on toteutettu Diakonia-ammattikorkeakoulun hallinnoiman Nevo tiija -hankkeen yhtenä osatoteutuksena Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Monet romanijärjestöt, toimijat ja yksityishenkilöt ovat nähneet tutkimuksen erinomaisena mahdollisuutena tuoda Suomen romaniväestön ajantasainen hyvinvoinnin tila puolueettomasti esiin niille tahoille, jotka tietoa tarvitsevat, kuten hanketoimijat, vastuuviranomaiset ja erityisesti romaniväestö itse. Osallistujapalautteen mukaan yksittäiset tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat olleet tyytyväisiä saamastaan henkilökohtaisesta terveystiedosta ja mahdollisesta ohjauksesta ongelmatilanteissa. Toisaalta monet järjestöt ja muut toimijat ja yksityishenkilöt ovat pelänneet tutkimuksen tuovan esiin joukon ei-toivottuja tai väärin tulkittuja asioita ja tuottavan romaneille monenlaista uhkaa.

Roosa-tutkimuksen juuret ovat Suomen ensimmäisessä Romanipoliittisessa ohjelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009). Ohjelmassa määritellään erilaisia poikkihallinnollisia toimenpiteitä, joilla kohennetaan Suomen romanien asemaa. Myös sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuu kehittämistarpeita. (Sosiaali- ja

terveysministeriö 2009). Muilla hallinnonaloilla, kuten esimerkiksi romanien työllisyyden (Syrjä & Valtakari 2008), asumisen (Törmä, Huotari & Tuokkola 2012), koulutuksen (Rajala ym. 2012, 2015) ja syrjinnän (Vähemmistövaltuutettu 2014) taustoja on tutkittu jo vuosia, mutta romanien hyvinvointia ja terveyttä ei ole aiemmin tutkittu. Siksi Romanipoliittisessa ohjelmassa linjataan, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteuttaa tutkimuksen, jossa tarkastellaan Suomen romanien hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta, työ- ja toimintakykyä sekä palvelujen saantia (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009). Romanipoliittisen ohjelman väliraportin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013) julkaisutilaisuudessa THL:n esittelemä väestötutkimussisältö aiheutti huolta joidenkin yleisön romaniosallistujien mielessä, koska erityisesti terveyden piiriin kuuluu joukko asioita, jotka ovat romanikulttuurissa tabuja (Viljanen, Hagert & Blomerus 2010, 462–464). Kulttuurisensitiivisyys on romanien parissa tehtävän terveystutkimuksen tärkein huomioitava asia.

Romanipoliittisen ohjelman valmistelun yhteydessä pidettyjen kuulemistilaisuuksien mukaan romanien hyvinvointitutkimuksen toteutuksessa on korostettava erityisesti seuraavia asioita: (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009).

- a.) tutkimuksen tarkoituksena on parantaa romanien elinoloja ja terveydentilaa
- b.) tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus tuodaan selkeästi esiin
- c.) tutkimuksessa noudatetaan korkeatasoista tutkimusetiikkaa
- d.) tutkimuksen toteutukseen osallistuu romanitaustaisia henkilöitä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme Roosin tiedonkeruun kokemuksia edellä mainittujen ehtojen ja niiden toteutumisen sekä niihin liittyvien haasteiden näkökulmasta. Käsittelemme myös tutkimukseen osallistumisen motiiveja sekä osallistujien ja kenttähenkilöstön kokemuksia. Teemoina esiin nousevat terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, kulttuurienvälinen viestintä, tutkimusetiikka ja väestön sisäiset valtasuhteet. On myös tärkeää muistaa, että etnisten vähemmistöjen kohdalla alhainen osallistumisaktiivisuus on yleistä ja syyt ovat hyvin konkreettisia, kuten vaikeus saada tutkittavien yhteystietoja, tutkittavien arkielämän kiireet, epätietoisuus tutkimuksiin osallistumisen tärkeydestä ja epäluulo ja pelko viranomaisia kohtaan (Weiste-Paakkanen ym. 2017, 227).

Tutkimuksen tarkoituksena parantaa romanien asemaa

Tiettyjen ryhmien elinolojen kehittämiseen tarvittavaa tutkimustietoa on vaikea kerätä, koska hallinnollisiin rekistereihin ei merkitä muita ihmisen etnisyyteen

viittaavia tietoja kuin syntymämaa ja äidinkieli (L 523/1999). Tiedon puute on yksi syy siihen, miksi Suomen romanit ovat olleet ajankohtaisessa monikulttuurisuuskeskustelussa ja -työssä melko näkymätön ryhmä. Euroopassa monissa maissa romanit ovat heikommassa asemassa kuin pääväestö, ja romanien terveydestä on olemassa jonkin verran tutkimustietoa (FRA 2011; Kolarcick ym. 2009). Nämä tutkimukset eivät kerro Suomen romanien elinoloista, mutta antavat viitteitä siihen, että romanit ovat olleet kautta aikojen koko Euroopassa heikommassa asemassa kuin pääväestö.

Suomessa tarkasteltiin 1970-luvulla romanien elinoloja väestölaskennan yhteydessä ja todettiin asumisolojen ja sosio-ekonomisen taustan olevan muuta väestöä heikompi (Tilastokeskus 1974). Tutkimus antoi perusteen kunnille myönnettyyn valtionosuuteen romanien asuttamiseksi julkisen sektorin asuntoihin (Tanner 1986). Romanien hyvinvointitutkimuksessa pyritään tutkimuksen keinoin luomaan edellytykset tietoon perustuvalla kehittämistyöllä, mutta jotkut ovat ymmärtäneet ”palvelujen paremman kohdentamisen” tavoitteeksi luoda erillisiä palveluja romaneille. Taustalla saattaa vaikuttaa syrjäntähistoriaan liittyvä pelko erillisestä kohtelusta. Erityisesti sosiaalitoimella on romanien piirissä huono maine muun muassa 1950-luvun tapahtuneiden lasten huostaanottojen vuoksi (Tanner & Lind 2009). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on ollut suuri haaste kuvata tutkimuksen tavoitteita palvelujen kehittämisestä koko romaniväestölle ymmärrettävässä ja luottamusta herättävässä muodossa.

Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus selkeästi esiin

Roosa-tutkimuksen tavoitteet on tuotu esiin Romanipoliittisessa ohjelmassa, tutkimussuunnitelmassa ja osahankkeen verkkosivuilla, esitteessä ja muissa materiaaleissa sekä lukuisissa esityksissä ja tapahtumissa. Kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmasta selkokielen viestinnän merkitystä ei voida liikaa korostaa. Roosa-tutkimuksessa aihealueet ovat samoja kuin koko väestölle suunnatuissa väestötutkimuksissa. Lisäksi ennen tutkimuksen aloittamista sen aihealueet on käsitelty ja muokattu romaniväestön edustajien kanssa. Osa tutkimusaiheiden sisällöistä on arkaluontoisia ja saattaisi aiheuttaa tietyissä tilanteissa ongelmia vastaamisessa tai mittausten toteuttamisessa. Roosassa nämä asiat on huomioitu ja tutkimuskäynnit toteutetaan yksityisyyttä kunnioittaen ja samojen ohjeiden mukaan kuin muissakin väestötutkimuksissa. Yhdenvertaisuuden nimissä vaikeina tai arkaluontoisena koettujen sisältöjen pois jättäminen olisi myös väärin. Koko tutkimuksen tiedonkeruun aikana esiin nousseita ennakkoluuloja on pyritty aina oikaisemaan ja perustelemaan.

Roosa-tutkimuksen sisältö pohjautuu yleisesti käytettyihin THL:n väestötutkimusmenetelmiin, joita on käytetty myös Alueellisessa hyvinvointitutkimuksessa (Kaikkonen ym. 2010–2015), Terveys 2011 - (Koskinen 2011) ja FinTerveys 2017 -tutkimuksissa (Koponen 2018) ja Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (Castaneda ym. 2012). Monet romanitoimijat ovat nähneet tutkimussisällön puolueettomuuden positiivisena ja neutraalina asiana, toiset olisivat halunneet voimakkaammin muokata sisältöä omasta mittapuustaan katsottuna kulttuuriinsa paremmin sopivaksi.

Roosa-tutkimuksen esitutkimus toteutettiin vuonna 2013. Esitutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät kokeneet sopimattomana henkilökohtaistenkaan terveysasioiden kysymistä tutkimushoitajan vastaanotolla. (Weiste-Paakkanen 2013). Ongelmaksi muodostui Romanien hyvinvointitutkimus Roosan tutkimussisältöjen julkinen käsittely romanijärjestöjen sisäisissä keskusteluissa. Esitutkimuksesta saatuja myönteisiä kokemuksia kenttätöiden toteuttamisen onnistumisesta ja käytännöistä hyödynnettiin varsinaisen Roosa-tutkimuksen toteuttamisessa. Tiedonkeruu-aika oli liian lyhyt tuodakseen esiin kaikkia niitä muutostarpeita, jotka varsinaisen kenttätöiden aikana huomattiin ja joita sen aikana kehitettiin.

Korkeatasoinen tutkimusetiikka ja luottamuksen rakentuminen

Roosa-tutkimuksessa on kehitetty kulttuurisensitiivistä tutkimusmallia. Romanit ovat osallistuneet tutkimuksen suunnitteluun, ja he ovat seuranneet tiedonkeruuta THL:n monikulttuurisuuden asiantuntijaryhmä MONETin kumppaniraadissa. Tutkimuksen aluekoordinaattoreiksi palkattiin eri-ikäisiä ja -taustaisia romanimiehiä ja -naisia eri paikkakunnilta. Tutkimuksessa käytettyjen tiedonkeruumenetelmien soveltuvuus testattiin esitutkimuksessa. Ennen tutkimuksen käynnistymistä järjestettiin kuulemistilaisuus. Tiedonkeruun jälkeen järjestetään työpaja, jossa alustavia tutkimustuloksia arvioidaan yhdessä romanien kanssa. Lisäksi tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden kokemuksista kerätään laadullista tietoa.

Kielteiset ennakkoasenteet tutkimusta kohtaan ovat olleet heikentämässä osallistumisaktiivisuutta. Romanikulttuurissa vanhemman väen kunnioittaminen on yksi yhteisön tärkeimmistä arvokysymyksistä, ja vanhempien henkilöiden mieltä erilaisissa asioissa kuunnellaan. Iäkkäämmät romanihenkilöt, jotka ovat kokeneet 1940-luvun romaneille suunnatut työleirit, ovat valitettavasti kokeneet laaja-alaisen tiedonkeruun, jossa pyydetään terveystarkastusta varten henkilötiетоjen näyttämistä, uhkana yhteisölleen myös nykykontekstissa. Suomen valtion harjoittamaa rasistista politiikkaa romaneja kohtaan on tutkittu Suomen romanien historia -hankkeessa. (Pulma 2012.)

Suomessa romanien kokema vaino ja syrjintä on aina pohjautunut ulkonäköön perustuvaan etniseen profilointiin. Jotkut saivat virheellisen käsityksen, että myös Roosa-tutkimuksessa kerättäisiin ”etnistä rekisteriä”. Vainoa kokeneelle kansanryhmälle pelkkä termikin tuo uhkakuvia mieleen, eikä oikea tieto normaalista tietosuojasta ja korkeatasoisesta tutkimusetiikasta ole voinut muuttaa kaikkien mahdollisten osallistujien asennetta. On mahdollista, että ilman Roosa-tutkimukseen liitettyä, muista lähteistä (historialliset vääryydet, muissa maissa toteutetut laittomat rekisterit) kummunnutta epäluuloa tutkimuksen osallistumisaktiivisuus olisi saattanut olla korkeampi. Toisaalta, moni osallistuja kertoi osallistujapalautteen avoimissa vastauksissa osallistuneensa juuri haastaakseen vanhat pelot ja epäluulot ja halunneensa tuoda nykytilannetta puolueettomasti esiin. Tutkimuksesta järjestettiin ennen tiedonkeruun aloitusta romaniväestölle suunnattu noin sadan hengen kuulemistilaisuus, jossa THL lupasi tuoda julki perusteellisen selvityksen tutkimuksen lainmukaisuudesta. THL esitteli romaniasiaain neuvottelukunnalle HUS:n tutkimuseettiselle lautakunnalle tehdyn lupaprosessin, lakiin perustuvan tutkittavan suostumuksen ja yhdenvertaisuus- ja henkilötietolakien (L 523/1999 & L 1325/2014) perusteet tutkimukselle sekä tutkimusetiikan perusteet. Lainmukaisuusselvityksestä huolimatta osa romanijärjestöistä jättäytyi pois tutkimuksen kumppaniraadista.

Kulttuurisensitiiviseen, osallistavaan tutkimukseen kuuluu olennaisesti tutkimuksen tekeminen yhdessä kohdeväestön kanssa. Jo termi kohdeväestö on ristiriidassa osallisuuden perusajatuksen kanssa. Romanipoliittisen ohjelman ohjausryhmä käynnisti hyvinvointitutkimuksen toteuttamisen, mutta vuosien 2009 ja 2016 välillä tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset ovat saaneet kulttuurivähemmistöt varuilleen. Vihapuheen ja rasmin yleistyminen ja salliminen yhteiskunnallisessa keskustelussa, oikeistopopulististen puolueiden vaalimenestys vuoden 2011 eduskuntavaaleissa Suomessa ja valtaannousu monessa EU-maassa ja siitä seurannut vähemmistövastainen politiikka ovat saattaneet heikentää romanien luottamusta viranomaisiin. Samanaikaisesti Suomessa, missä romanit ovat toteuttaneet itseään koskevaa politiikkaa hyvässä yhteistyössä viranomaisten kanssa, romanien oma toimijuus ja itsetunto toimijoina eikä toiminnan kohteina on vahvistunut (Friman-Korpela 2014).

Luottamuksen rakentaminen on ollut parhaimmillaan silloin, kun tutkimuksesta on päästy keskustelemaan kasvokkain pienessä, mutta yhteisön luottamusta nauttivassa piirissä. Suuret kuulemistilaisuudet, jäyhän viranomaiskielen käyttö, ylhäältä alaspäin -tyylinen viestintä ja romanien tapoja loukkaava puhe heikentävät uskoa hyvään tarkoitukseen. Roosa-tutkimuksen parhaat tiedonkeruuko-

kemukset syntyivät hetkistä, jolloin tutkijat ovat päässeet kasvokkain kertomaan tutkimuksen tarkoituksesta, ja aloite tutkimuksen saamiseksi paikkakunnalle on tullut yhteisöstä käsin.

Tutkimuksen toteutuksen monimuotoisuus

Roosa-tutkimuksen haasteet osallistujien motivoimisessa sekä kulttuurisensitiivisyyden ja väestötutkimuksissa tarvittavan objektiivisuuden välillä tasapainoilussa olivat tutkijoiden tiedossa alusta asti. Yllättävää on ollut, kuinka paljon väestöryhmän sisäiset valtasuhteet näyttävät vaikuttaneen tutkimuksen toteutukseen. Tieto on valtaa. Toisaalta yhteisön itsensä tuottama tieto on arvokasta, mutta osallistavan tutkimuksen toteutuksessa on myös kysyttävä, kenen ääni yhteisöstä kuuluu (Chambers 1997; Schumacher 1973). Väestötutkimus, jossa nimettömänä osallistuvat yksilöt voivat tuoda tietonsa yhtä arvokkaina esiin kuin yhteisön eliitin jäsenet, saattaa haastaa perinteiset valta-asetelmat väestöryhmässä. Romanien hyvinvointitutkimukseen on kohdistunut yhteisön sisällä niin negatiivista kuin positiivista asennetta.

THL on palkannut tutkimukseen yhdyshenkilöiksi eri alueilta tulevia eri-ikäisiä ja -taustaisia romanimiehiä ja -naisia, jotta osallistujiksi saataisiin mahdollisimman edustava joukko väestöryhmää eri lähtökohdista, alueilta ja ikäryhmistä. Myös vapaaehtoisia yhteystahoja on valittu mukaan toteutukseen mahdollisimman monipuolisesti. Roosan kenttätyön yksi tärkeimmistä onnistumisen tekijöistä ovat olleet alueelliset romanitaustaiset yhdyshenkilöt eli aluekoordinaattorit, jotka ovat kulttuurituntemuksellaan opettaneet ja neuvoneet muuta kenttähenkilöstöä romanikulttuurista ja siihen liittyvistä tavoista. He ovat sinnikkäällä työllään olleet kerryttämässä ainutlaatuista aineistoa ja rekrytoineet tutkittavia Roosaan. Tutkimustapahtumia on myös toteutettu hyvin erilaisissa ympäristöissä. Se, että tutkimukseen ovat saaneet osallistua myös heikommassa asemassa olevat, on aiheuttanut kritiikkiä joidenkin romanitoimijoiden taholta. Tarve henkilökohtaiselle palveluohjaukselle ja motivaatio terveystarkastukseen osallistumiselle ja oman elämäntilanteen kartoittamiselle on usein paljon palveluita tarvitseville henkilöille suuri. Jotkut toimijat ovat tuoneet esiin tutkijoille sen, että monet toimijat pelkäävät tutkimustulosten leimaavan kielteisesti koko romaniyhteisön. Toisaalta osa on nostanut esille myös sen, että jos vain hyväosaiset romanit osallistuvat tutkimukseen, vääristää sekin luonnollisesti tutkimuksesta saatavia tuloksia ja jättää monia mahdollisesti kehittämistä vaativia asioita tulematta esille. Monimuotoisuus tutkimukseen osallistuvien keskuudessa on välttämätöntä, jotta voidaan arvioida väestössä keskimäärin ilmeneviä asioita.

Romanitutkimuksesta kulttuurisensitiiviseen tutkimukseen

Tutkimukseen suunniteltu yksittäinen ajanvarausmalli ei toiminut. Melko pian käytäntöä muutettiin ja halukkaita osallistujia kutsuttiin tutkimustapahtumiin, jolloin myös tutkimusprotokollaa muokattiin paremmin ryhmätilanteisiin sopivaksi. Tällöin myös romanien yhteisöllisyyttä on voitu kunnioittaa. Joustamisen tarve ja räätälöity, kokonaisvaltainen kohtaaminen eivät liity yksin romanikulttuuriin, vaan ovat edellytyksenä kulttuurisensitiiviselle kohtaamiselle kaikessa asiakastyössä. Väestötutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja se perustuu henkilön omaan subjektiiviseen suostumukseen riittävän tiedon (kirjallinen ja suullinen) saatuaan. Tutkimukseen haluavilla henkilöillä on ollut myös mahdollisuus pyytää yhteydenottoa netti-ilmoituksen kautta, jolloin tutkimushoitajat ovat olleet henkilöihin yhteydessä ja sopineet tutkimusajan henkilön kanssa. Osalle on ollut mukavampaa saapua joukolla, ja monet ovat jatkaneet tutkimushenkilöstön kanssa avointa keskustelua hyvinvointiin liittyvistä teemoista turvallisissa leirikeskusten, seurakunnan tai kunnan tiloissa hyvien tarjoilujen äärellä.

Monikulttuurisesta herkkyydestä kertoo myös se, että tutkimusprotokollaan on tehty tarvittaessa muutoksia. Kenttähenkilöstön työ vaatii taitoa toimia vaihtuvissa tilanteissa ja välillä hyvää paineensietokykyä. Tutkittavien iloinen palaute ja hyvä kokonaisvaltainen kohtaaminen on lisännyt entisestään työn mielekkyyttä. Aluksi tutkimus aloitettiin terveystarkastuksella ja haastattelu tehtiin terveystarkastuksen jälkeen. Tutkimukset tehtiin pääsääntöisesti THL:n tutkimustiloissa (pääkaupunkiseutu) tai ODL:n Liikuntaklinikalla (Oulu). Tutkimusajat sovittiin etukäteen aluekoordinaattoreiden kanssa. Joustavuutta on edellyttänyt se, että etukäteen suunnitellut ajat peruuntuivat huomattavan usein tutkittavien muiden kiireiden takia. Tiedonkeruun alkuvaiheessa tutkittavat haastateltiin ennen terveystarkastusta tutkimustiloissa. Kun tiedonkeruun vauhdittamiseksi alettiin järjestää tutkimustapahtumia, annettiin ajan säästämiseksi tutkittavien täyttää lomake myös itse. Lisäksi lomakkeesta tehtiin iäkkäiden henkilöiden kotikäynneille paremmin soveltuva lyhyt versio. Niille henkilöille, jotka eivät joko halunneet osallistua tai eivät päässeet osallistumaan terveystarkastukseen, aluekoordinaattorit antoivat joko alkuperäisen tai lyhyen lomakkeen kotiin täytettäväksi. Itse täytetyt lomakkeet palautettiin suljetussa kirjekuoressa. Kesällä 2017 HUS:n eettiseltä toimikunnalta saatiin lupa antaa elokuvalippu tutkimukseen osallistuneille kiitoksena ajasta ja vaivasta. Uusia osa-aikaisia aluekoordinaattoreita rekrytoitiin eri puolelle Suomea, jotta eri ihmisiä saataisiin liikkeelle. Tiedonkeruu vauhdittui kiitettävästi. Tutkimustapahtumien aikataulujen varmistaminen on edellyttänyt henkilöstöltä joustavuutta, mutta yhteistyöllä ja hyvällä suunnittelulla asiat on saatu sujumaan.

Toisinaan kulttuurisensitiivisen tutkimuksen (Liite 5) toteuttajien työ on ollut hyvin haastavaa. Eri hankkeiden vastustajillakin on oikeus omaan mielipiteeseensä, mutta vihapuhetta muistuttava kirjoittelu erityisesti sosiaalisessa mediassa on saattanut estää joitakin mahdollisia tutkittavia uskaltamasta osallistua. Roosa-tutkimukseen ajoittain kohdistunut kirjoittelu on kohdistanut suurta painetta tutkimuksessa työskennelleitä romanitaustaisia aluekoordinaattoreja kohtaan. Romanien hyvinvointitutkimus on toisaalta mahdollistanut kahdensuuntaisen kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ja opettanut sen toteuttajille kunnioittamaan eri kulttuureja. Työyhteisön tuki on koettu tärkeänä voimavarana henkilökohtaisuuksiin menevän kritiikin käsittelyssä. THL:n asiantuntijoiden monikulttuurisuus- ja kulttuurisensitiivisyysosaaminen on lisääntynyt huomattavasti Roosa-osahankkeen toteutuksen aikana. Myös romanitaustaisten aluekoordinaattorien viranomaisyhteistyötaidot, palveluohjaus- ja viestintätaidot sekä monipuolinen kulttuurintulkkaustaito on tuonut heille kokemusta, joka mahdollistaa etenemisen työuralla. Toisaalta he ovat saaneet kertoa jopa lukutaidottomille ihmisille väestötutkimusten periaatteista, toisaalta kouluttaneet sosiaali- ja terveydenhoitoalan ylintä johtoporrasta ruohonjuuritason kulttuurisensitiivisyyskysymyksistä. Moni on jatkokouluttautunut Roosa-osahankkeessa työskentelyn innoittamana oppisopimuksella, ja myös työkokeilua on hyödynnetty romanien työllisyyttä edistävänä voimavarana.

Roosa-tutkimuksen romaniyhteisöä vahvistava, positiivisin kokemus on ollut se, että monet tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat olleet terveystutkimuksen puolestapuhujina ja puolustajina kentällä. Monet osallistujat, kuten myös vapaaehtoiset yhteistyötahot, ovat auttaneet saamaan Roosaan tutkittavia kertomalla omia positiivisia kokemuksiaan tutkimustilanteesta ja tiedottamalla väestötutkimukseen osallistumisen hyödyistä niin yhteisö- kuin yksilötasolla. Monet tutkimukseen osallistuneista ovat kokeneet saaneensa avun johonkin terveydelliseen ongelmaansa, kun heidät on ohjattu jatkohoitoon. Osalla on ollut haasteita palvelujen saamisessa julkisessa terveydenhuollossa, ja moni on kertonut osallistujapalautteessa pitävänsä positiivisena sitä, että Roosassa tutkitaan myös palvelu- ja syrjäintäkokemuksia. Monet tutkittavat eivät ole halunneet tulla Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tutkimukseen, koska monille valtion laitokset ovat tuntuneet vierailta, ja he ovat menneet mieluummin johonkin oman alueensa tuttuun paikkaan. Myöskään kotiinsa monet eivät ole halunneet hoitajia tekemään tutkimusta. Useimmat ovat tulleet tutkimukseen jonkun tuttavain tai sukulaisen kanssa, ja mieluiten he ovat tulleet tutkimustapahtumiin, joita on järjestetty eri alueilla ja paikkakunnilla. Tutkimustapahtumia varten on vuokrattu tai saatu käyttää il-

maiseksi tarkoitukseen sopivaa tilaa. Aluekoordinaattorien kokemuksen mukaan romanitausta on joissain tapauksissa vaikeuttanut tilojen vuokraamista, mikä on edistänyt sitä, että THL:ssä on todella havahduttu huomaamaan romaneihin kohdistuvan syrjinnän arkipäiväisyys.

Yleisesti ottaen osallistujat ovat pitäneet tutkimusta tärkeänä ja kokeneet sen edistävän romanien osallisuutta ja terveyttä. Tutkimustapahtumat ovat olleet mukavia tapahtumia, joihin on hankittu kahvitus ja välipalaa sekä jotakin terveellistä herkkua. Tutkittavien mukana oleville lapsille on varattu mukaan pelejä ja piirustusvälineitä sekä pidetty heille seuraa. Joskus on ollut musiikkiakin ohjelmassa. Tutkimusta on vienyt eteenpäin henkilöstön sitoutuneisuus ja kyky joustaa ja matkustaa sekä tiimihenki ja usko tutkimuksen toteutuksen tärkeyteen. Osallistava, kulttuurisensitiivinen tutkimus, jossa protokollasta on joustettu monin tavoin ja viestitetty terveyden edistämisen tärkeyttä, ei olisi ollut mahdollista ilman aluekoordinaattoreja. He ovat tehneet mittavan työn toteuttaessaan ensimmäistä romanien omaa väestötutkimusta, johon on osallistunut satoja romaneja eri puolilta Suomea. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen on tehtävä kaikki mahdollinen sen eteen, että tutkimustieto saadaan palvelemaan näiden henkilöiden elinolojen myönteistä kehitystä. Aluekoordinaattorien työ on auttanut terveyden edistämisen parissa työskentelevää pääväestöä eri kulttuurien voimavaroista, kuten yhteisöllisyydestä ja tavoista toimia sen rajoitteiden ja mahdollisuuksien parissa. Romanien hyvinvointitutkimus on edistänyt kulttuurien välistä vuorovaikutusta monensuuntaisesti.

LÄHTEET

- Castaneda, A. E., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. Raportti 61/2012. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Raportti 61/2012.
- Chambers, R. (1997). *Whose Reality Counts? Putting the Last First*. Intermediate Technology Publications; Lontoo.
- FRA Roma pilot survey 2011. UNDP / World Bank / EC regional Roma survey 2011.
- Friman-Korpela, S. (2014). Romanipolitiikasta romanien politiikkaan. Poliittisen asialistan ja toimijakonseption muutos 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 513; Jyväskylän yliopisto.
- Kaikkonen, R., Murto, J., Pentala, O., Koskela, T., Virtala, E., Härkänen, T., Koskenniemi, T., Ahonen, J., Vartiainen, E. & Koskinen, S. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010–2015. Verkkojulkaisu: www.thl.fi/ath
- Kolarcik, P., Madarasova-Gecková, A., Orosova, O., Van Dijk, J. P., Reijneveld, S. (2009). To what extent does socioeconomic status explain differences in health between Roma and non-Roma adolescents in Slovakia? *Social Science and Medicine* 68.
- Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi, K. ja Koskinen, S., (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimus. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 4/2018.
- Koskinen, S., Lundqvist, A., Ristiluoma, N. (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 68/2012.
- L 523/1999. Henkilötietolaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523#L3P12>
- L 488/1999. Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990488>
- L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- Pulma, P. (2012). Sodan puristuksessa. Teoksessa Pulma, P. (toim.). *Suomen romanien historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. & Nissilä, L. (2012). Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus.
- Rajala, S. & Blomerus, S. (2015). Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus.
- Scumacher, E. F. (1973). *Pieni on kaunista. Ihmisen talous ihmistä unohtamatta*. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Suomen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo). Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:48.
- Syrjä, H. & Valtakari, M. (2008). Romanien pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 22/2008.
- Tanner, R. (1986). Mustalaisten asunto-olot. Selvitys puutteellisesti asuvista ja asunnottomista mustalaisista vuonna 1985. Sosiaalihuollituksen raporttisarja 5/1986. Helsinki.
- Tanner, R. & Lind, T. (2009). Käheä-ääninen tyttö. Kaalengo tsaj. Helsinki: Tammi.
- Tilastokeskus (1974). Suomen virallinen tilasto VI C:104. 1970 Osa XVIIB Väestölaskenta.
- Törmä, S., Huotari, K. & Tuokkola, K. (2012). Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. Ympäristöministeriön raportteja 8/2012.

- Viljanen, A. M., Hagert, T. & Blomerus, S. (2010). Tasa-arvon harha: romanit suomalaisessa terveydenhuollossa. Teoksessa Pakaslahti, A., Huttunen, M. (toim.) *Kulttuurit ja lääketiede*. Helsinki: Duodecim.
- Vähemmistövaltuutettu (2014). Erilaisena Arjessa – Selvitys Romanian Syrjintäkokemuksista. Julkaisu sarja 15. Helsinki: Kopijyvä.
- Weiste-Paakkanen, A., Jokela, S., Kytö, S., Koponen, P., Castaneda, A., Larja, L. & Nieminen, T. (2017). Ulkomaalaistaustaisen väestön terveys- ja hyvinvointitutkimukset – Ulkomaalaistaustaisen kenttähenkilöstön kokemuksia. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2017: 54: 222–233.
- Weiste-Paakkanen, A., Martelin, T., Koponen, P., Koskinen, S. & Linnanmäki, E. (2014). Romanian hyvinvointi -esitutkimus. Loppuraportti. Työpaperit 16/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

IV

MALLINNUKSET HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ ROMANIEN KOULUTUS- JA URAPOLKUJEN TUKEMISEEN

E dellisissä artikkeleissa on viitattu Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden osatoteutuksissa toteutettuihin sosiaalisiin innovaatioihin, mallinnuksiin. Mallinnukset ovat tiivistetyssä muodossa ilmaistuja hyviksi havaittuja käytäntöjä, prosesseja ja toimenpide-ehdotuksia romanityöhön etenkin koulutus- ja urapolkujen tukemisessa.

Mallinnukset on tarkoitettu käytännön työkaluiksi ja tueksi romanityötä tekeville. Niitä voi muokata ja kehittää oman työyhteisön ja ympäröivän yhteisön tarpeisiin. Mallinnusten juurruttamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota; ne ovat hankkeen tuloksia kiteytetyssä muodossa, ja joitain on jo ilahduttavasti saatu juurrutettua kumppaniorganisaatioiden pysyvään toimintaan. Joissain tapauksissa mallinnukset ovat vielä toimenpide-ehdotusten tasolla. Osa toimii suoraan asiakasrajapinnassa käytännön välineenä, ja joitain mallinnuksista voi hyödyntää myös muiden asiakasryhmien kanssa ilman sidonnaisuutta romanikulttuuriin. Toivomme, että mallinnukset löytävät tiensä käyttöön monenlaisissa yhteyksissä.

Kaikki hankkeissa tehdyt mallinnukset löytyvät seuraavista liitteistä 1–25.

LIITE 1. TUKIPORRASMALLI ROMANIASIAKASTYÖHÖN

TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA -HANKE (TL 4, ESR)
Toteuttaja/osatoteuttaja: Salon kaupunki, kehittämis-, elinkeino- ja työllisyyspalvelut
Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Tukiporrasmalli romaniasiakastyöhön
Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintamalli
<p>Yleinen tavoite: Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä.</p> <p>Romaniväestö: Innostaa, vahvistaa ja tukee romaniasiakkaita koulutuksen nivelvaiheissa ja koulutuspoluilla etenemisessä. Romanitoimijoille työkaluna asiakastyössä.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Lisää tietoa romanien mahdollisesta tuen tarpeesta koulutuspolun alkuvaiheissa ja sen aikana.</p> <p>Muut: Asiantuntijaryhmät ja muut tukea tarjoavat tahot.</p>
<p>Kohderyhmät: Koulutuksen nivelvaiheissa ja koulutuspoluilla tukea tarvitsevat romanit, erityisesti työttömät, joilla ei ole toisen asteen koulutusta.</p>
<p>Kuvaus: Tukiporrasmalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työntekijä käyttää sosiaalisen vahvistamisen, sosiokulttuurisen innostamisen ja motivoivan haastattelun menetelmiä. Asiakkaan edetessä palvelupolulla tuetaan tarvittaessa asiointia. • Alkuvaiheen yhteydenoton jälkeen innostetaan asiakasta tapaamiseen. Tapaamisen aikana työntekijä kartoittaa asiakkaan toiveet, vahvuudet ja mahdolliset esteet koulutuspolulle pääsemiseksi. Karitoituksen perusteella työntekijä arvioi asiakkaan tuen tarvetta. Vaihtoehtojen selvittämisen jälkeen sovitaan yhdessä seuraavista askeleista ja asetetaan tavoitteita lyhyelle ja pitkälle aikavälille. Pidetään suunnitelma ja eteneminen joustavina niin, ettei asiakas putoa kriisinkään sattuessa. • Suunnitteluvaiheen jälkeen edetään tuumasta toimeen. Tämä voi olla asiakasta kiinnostavan ammatin työkokeilu tai kuntouttava työtoimintajakso, jonka aikana edelleen selvitetään hänen mahdollisuuksiaan. • Autetaan asiakasta opiskelun hakuvaiheessa ns. hakujelpillä, jolloin täytetään yhdessä hakukaavakkeet hyvin ja perustellusti. • Yhteistyöverkosto tukee tarpeen mukaan, ja asiakkaan oma vastuunotto kasvaa hänen edetessään tukiportailta. Päämääränä on opinnoista valmistuminen, työllistyminen, yhteiskunnallinen osallisuus ja palvelujärjestelmästä irtautuminen. • Palvelumallia voidaan soveltaa käytettäväksi myös muiden asiakasryhmien kanssa työskentelemiseen.
<p>Resurssit: Palkattu romanityöntekijä, joka on koulutettu käyttämään Tukiporrasmallia, yhteistyöverkoston tuki.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisideat: Salossa malli juurrutetaan osaksi kaupungin palvelutarjontaa ja romanityötä. Mallia levitetään hankkeen aikana yhteistyötahojen ja muiden asiasta kiinnostuneiden käyttöön. Malli tukee ja auttaa myös romanityöntekijöiden työllistymistä ja toimii heidän työkalunaan.</p>
<p>Yhteystiedot: Tuula Lindgren, Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke tuula.lindgren@salo.fi, 044 7787 703</p> <p>Terhikki Lehtonen, erityisasiantuntija, kansainväliset asiat terhikki.lehtonen@salo.fi, 044 7782 050</p>
Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus
Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi
Olemme pyydyttävässä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 2. TEEMAPÄIVÄT

<p>NEVO TIIPA - UUSI AIKA (ESR, TL 5) TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Toteuttajat/osatoteuttajat: Suomen Romanifoorumi</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Teemapäivä</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Vuorovaikutuksellinen ja toiminnallinen seminaaripäivä.</p>
<p>Kohderyhmät: Romanitaustaiset henkilöt yleensä mutta erityisesti romaninuoret ja nuoret aikuiset. Malli on käytettävissä eri kohderyhmille motivoinnin ja osallisuuden vahvistamiseksi.</p>
<p>Yleinen tavoite: Osallistujan valmentaminen ja motivaation lisääminen oman elämän hallintaan liittyen sekä osallisuuden vahvistaminen.</p>
<p>Osallistuja: Tietoisuus oman elämän hallintaan vaikuttavista tekijöistä lisääntyy, ja hän saa konkreettisia keinoja/työkaluja vaikuttaa siihen. Hän ymmärtää oman lähtökohtansa, eletyn elämän ja perhetautansa vaikuttavan nykyhetkeen ja tapaan käsitellä elämässä vastaan tulevia asioita.</p>
<p>Kuvaus: Teemapäivä voidaan rakentaa hyvin erilaisten sisältöjen ja teemojen ympärille, eri kohderyhmille ja alueen tarpeiden mukaan.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aloite teemapäivän järjestämisestä tulee paikkakunnan yksittäiseltä henkilöltä, organisaatiolta tai toteuttajajärjestöltä itseltään. Teemapäivän taustalla on ajatus palvella, kohdata ja antaa työkaluja esim. vähemmistöryhmälle paikkakunnalla. 2. Osallistava ja motivoiva tapahtuman suunnittelu aloitetaan yhteistyön rakentamisella alueen toimijoiden kanssa. 3. Käytännön työtehtävät: <ul style="list-style-type: none"> - sovitaan ajankohdasta ja tehtävien vastuutahoista - etsitään vaihtoehtoiset tilat tapahtumalle (huomioidaan mm. ryhmätyöskentelyn vaatima tarve) - lähetetään tarjouspyynnöt tilavarauksista ja tarjoiluista - suunnitellaan viestintä ja tiedottaminen/markkinointi – kuka tekee mitä, miten ja missä markkinoidaan. Teemapäivien osalta on hyväksi koettu tapa, jossa tapahtuman markkinointi tapahtuu paikallisten vetämänä, järjestäjätahon tuella ja sosiaalisen median kautta. Huomioidaan kohderyhmän tavoitettavuus, esim. romaniväestöä ei välttämättä tavoiteta ilmoituksella paikallislehdessä - ilmoittautuminen/erityisruokavaliot ym. nettilomakkeen kautta 4. Teemapäivän sisällön suunnittelu: <ul style="list-style-type: none"> - tehdään yhteistyössä paikallisten yhteys henkilöiden kanssa, romaniväestön kanssa työskennellessä aiheita voivat olla esim. arvot ja asenteet, lastenkasvatus, perhe-/avioliittotyö jne. - suunnitellaan päivän ohjelmataruonko ja luentojen/alustusten pitäjät. Tärkeä muistaa, että teemapäivillä ei jaeta vain teoretietoa, vaan siellä kohdataan ja vaikutetaan henkilökohtaisella tasolla, oman elämäkokemuksen kautta - jaetaan tietoa koulutuksen ja työn merkityksestä yksilön hyvinvoinnille 5. Varsinaista teemapäivää voi edeltää ns. infotilaisuus, jossa käydään kertomassa ajankohtaisista asioista ja keskustelemassa paikkakunnan vähemmistöryhmän kanssa. 6. Teema-alustusten/luentojen jälkeen on ryhmätyöskentelyä, jolloin asioita pohditaan henkilökohtaisemalla tasolla. Pienryhmien jälkeen kokoonnutaan yhteen ja kukin ryhmä esittää kaikille koosteen, mitä ryhmässä keskusteltiin/mitä oivalluksia siellä tehtiin. Myös muut toiminnalliset menetelmät ovat mahdollisia. 7. Jatko työskentelyyn kuuluu yhteydenpito osallistujiin ja yhteys henkilöihin, henkilökohtaiset ohjaustuokiot ja ohjaus esim. koulutus-/työllisyysasioissa sekä teemapäivä II:n järjestäminen yhdessä sovitusti.

Resurssit:

Romaniaktivistit alueella

Järjestäjätahon työntekijä/-t

Teemapäivän aiheiden alustusten ja ryhmätuokioiden pitäjät, mitä useampaan ryhmään osallistujat jaetaan, sitä useampia työntekijöitä tarvitaan.

Materiaalit teemoittain, esim. osallistujille jaettavat ryhmätyömateriaalit

Kahvitus ja ruokailut – yleensä ostopalveluna ulkopuoliselta toimijalta

Tilavuokrat

Matkakulut paikkakunnalle

Juurtuminen/kehittämisideat:

Teemapäiviä järjestetään toteuttajaorganisaatiossa resurssien mukaan jatkossakin. Toimintakonsepti on hyväksi havaittu.

Jatkoideat:

- järjestötyöskentelyn vahvistaminen joko olemassa olevassa tai alueelle perustettavassa yhdistyksessä.
- henkilökohtaiset yhteydenotot ja osallistujan ohjaaminen koulutus-/työllisyysasioissa tai niiden tarpeiden pohjalta, jotka nousevat henkilökohtaisissa ohjaustuokioissa esille.
- yhteistyöpalaveri paikallisromanityöryhmän, alueen diakonien, kaupungin työntekijöiden tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.
- teemapäivän järjestäminen vuosittain yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, esim. seurakunnan tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Yhteystiedot:

Suomen Romanifoorumi, www.romanifoorumi.fi

Allan Lindberg – Nevo tiija -hanke: allan.lindberg@romanifoorumi.fi, 044 2933947

Kyösti Florin – Nevo tiija- hanke: kyosti.florin@romanifoorumi.fi, 040 8249370

Linkit/sosiaalinen media:

<https://www.facebook.com/romanifoorumi/>, www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi, www.romanifoorumi.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 3. KONNAT KOULUUN -PALVELUMALLI

<p>HANKKEEN NIMI (ESR, TL 4 ja 5): Tsetanes Naal ja Nevo tiija</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr. / Vamos</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Alueen Rikosseuraamuslaitoksen toimijat sekä rikosseuraamusalan järjestötoimijat, oppilaitokset sekä asiakkaiden olemassa olevat verkostot</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvä käytännön nimi: Konnat kouluun -palvelumalli</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Pedagoginen ohjauskonsepti</p>
<p>Kohderyhmät: Toimialueen rikostaustaiset ja seuraamusta odottavat/suorittavat 16–29-vuotiaat romaninuoret ja nuoret aikuiset, joilla koulutustaso on alhainen. Mallia voi soveltaa myös muiden vähemmistöjen kanssa tehtävässä työskentelyssä.</p>
<p>Toimintaympäristö: Toimialueen vankilat, yhdyskuntaseuraamuslaitos, asiakkaiden luontaiset toimintaympäristöt, kuten ostoskeskukset.</p>
<p>Yleinen tavoite: Tavoitetaan koulupudokkaat ja rakennetaan yksilöllisiä polkuja opintojen pariin vankiloissa sekä vapaudessa. Samalla tuetaan rikosseuraamusalan henkilökuntaa, joka työskentelee kohderyhmän kanssa.</p> <p>Romaniväestö: Lisätään koulutusmyönteisyyttä sekä ajankohtaista tietoa erilaisista koulutus- sekä työelämäpoluista. Autetaan asiakkaita tunnistamaan osaaminen ja saamaan se näkyväksi. Kartoitetaan mahdollisia työllistymiseen ja koulutukseen liittyviä haasteita ja löydetään ratkaisuja niihin.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Tarjotaan kohderyhmän kanssa työskenteleville toimijoille yhteistyömahdollisuutta sekä lisätään toimijoiden ymmärrystä asiakaskunnan kulttuurisia ja elämäntilanteellisia haasteita kohtaan.</p> <p>Työelämän edustajat: Työnantajilla on mahdollisuus tutustua ”esirekrytoituihin”, motivoituneisiin ja alaan orientoituneisiin potentiaalsiin tuleviin ammattilaisiin tarjoamalla työharjoittelu/työkokeilujaksoja. Mahdollisuus saada tukea työkokeilijoiden ja -harjoittelijoiden työpaikalla tapahtuvaan ohjaamiseen sekä mahdollisten työpaikalla ilmenevien haasteiden selvittelyyn ja purkamiseen.</p> <p>Muut: Muutetaan suuren yleisön näkemyksiä romanitaustaisista henkilöistä positiivisemmiksi. Vähennetään pitkällä tähtäimellä yhteiskunnan kustannuksia kohderyhmän edustajien hakeutuessa koulutukseen ja työelämään.</p>
<p>Kuvaus:</p> <p>Pedagoginen ohjauskonsepti rakentuu Vamos-palvelumallin ympärille, jossa korostuvat asiakkaan avoin kohtaaminen ja työskentelyn joustavuus. Vankiloiden sisältä ohjautuu Vamokseen nuoria, jotka ovat vapautumassa tai siirtymässä avolaitokseen/koevapauteen noin puolen vuoden sisällä sekä ovat kiinnostuneita edistämään koulutus- ja työllisyysasioitaan. Pedagoginen Konnat kouluun -ohjauskonsepti on lähtökohtaisesti yksilötyötä, mutta voi sopivan asiakasaineksen osuessa kohdalle muuttua myös ryhmämuotoiseksi ja vertaistuelliseksi.</p> <p>Asiakasprosessi on alussa tavoitteeltaan avoin ja joustava. Työskentely alkaa asiakkaan kokonaisvaltaisella elämäntilanteen kartoituksella. Työskentelylle asetetaan yhdessä realistiset tavoitteet riippuen asiakkaan omasta motivaatiosta sekä osaamisesta. Asiakkuuden alussa korostuu ns. romanisensitiivinen parityöskentely, jossa työparin toinen osapuoli, avainhenkilö, on sisällä kulttuurissa ja huomioi kulttuuriin mahdollisesti sisältyvät haasteet. Työskentelyä määrittää ympäristö, jossa asiakkuus alkaa.</p>

1. Asiakkuuden alkaessa **suljetussa vankilassa** pohditaan asiakkaan kanssa meneillään olevan tuomion kestoa ja suuntaa (esim. vapautumisajankohta, mahdollisuus avolaitokseen tai koevapauteen tai pääsy kuntouttaviin toimintoihin vankilan sisällä) sekä asiakkaan sen hetkistä vointia ja motivaatiota työskentelyyn. Asiakasta tavataan vankilassa hänen tarpeidensa ja prosessinsa vaiheiden mukaisesti 1–4 krt/kk, minkä lisäksi yhteyttä pidetään puhelimitse tai oman erityisohjaajan kautta.

→ **Huomioitavaa:**

- ✓ Yhteistyö vankilan henkilökunnan kanssa on erittäin tärkeää, ja vangin kanssa työskentelyn tavoitteet ja etapit kirjataan vangin rangaistusajan suunnitelmaan.
- ✓ Vankilassa asiakkaalle rakennetaan verkostoa siviiliin tämän omien toiveiden ja tarpeiden mukaisesti.
- ✓ Vangille kerrotaan erilaisista työllistymispoluista sekä koulutus- ja kuntoutusmahdollisuuksista niin vankeusaikana kuin siviilissäkin.

2. Asiakkaan siirtyessä **avolaitokseen tai koevapauteen** työskentely jatkuu asiakkaan toiveiden mukaisesti.

→ **Huomioitavaa:**

- ✓ **Avolaitoksesta** on mahdollista käydä koulua tai töissä tai kuntoutuksessa siviilissä, ja asiakasta tuetaan koulunkäyntiin tai työelämään.
- ✓ **Koევapaudessa** toimintavelvoitteen (opiskelu, työ, kuntoutus) lisäksi rakennetaan tarvittaessa elämäntilannetta tukeva suunnitelma ja verkosto.

3. **Vapautumishetkelle** rakennetaan yhteistyössä asiakkaan ja tämän muun verkoston kanssa mahdollisimman tukevat rakenteet (päiväohjelma, elämäntilanteeseen sopivat tukitapaamiset tms.). Vapautuvaa asiakasta tavataan mahdollisimman pian vapautumishetken jälkeen tai häntä tullaan vastaan vankilan porteille.

Asiakkuus voi alkaa myös etsivän/jalkautuvan työn kautta. ”**Kadulla**” kohdattavien asiakkaiden elämäntilanteet ovat usein haastavia. Asiakkaiden kanssa lähdetään selvittämään elämäntilannetta ja sen haasteita laaja-alaisesti: Onko halukkuutta päihdehoitoon? Mikä on asumis- ja toimeentulotilanne? Onko tulossa tuomioita ja millä aikataululla?

→ **Huomioitavaa:**

- ✓ Asiakkaalla on usein selvitettäviä haasteita ennen kuin koulutus tai työelämä ovat ajankohtaisia. Tällöin asiakasta motivoidaan muutokseen ja kuljetaan asiakkaan rinnalla pitkiäkin aikoja, mikäli tämä toivoo niin.
- ✓ Asiakasta vastuutetaan mm. sovitusta asioista kiinni pitämiseen ja tapaamisten päihdeettömyyteen.

Resurssit: Työpari, jossa toinen työntekijöistä on romanitaustainen ja jolla on tuntemusta rikollisesta elämäntavasta. Toinen työntekijä on mahdollisesti kulttuurin ”ulkopuolinen” sosiaalialan tai nuorisotyön ammattilainen. Minimivaatimus työn onnistuneeseen toteuttamiseen: toimisto/tapaamistila yksityisyöskentelyä varten, liikkuvan työn vaatimat fasiliteetit sekä säännöllinen työnohjaus.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Konsepti skaalattavissa valtakunnallisesti alueiden erityispiirteet huomioon ottaen. Toiminnan tulee olla pysyvää ja tiiviisti osana vankiloiden toimintaa.

Yhteystiedot: Helsingin Diakonissalaitos sr./ Vamos-palvelut / puh. 050 5027515

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi, www.diakonissalaitos.fi

Olemme pyydettyäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 4. OTE ELÄMÄÄN – KOKEMUSASIAINTUNTIJA-KOULUTUS

<p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) NEVO TIIJA - UUSI AIKA (ESR, TL 5) Toteuttajat/osatoteuttajat: Seurakuntaopisto sekä Suomen Romanifoorumi ry</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Ote elämään – Kokemusasiantuntijakoulutus romaniaikuisille</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Kulttuurisensitiivinen koulutuskokonaisuus-menetelmä</p>
<p>Yleinen tavoite: Osallistujien voimaantuminen ja osallisuuden vahvistuminen sekä motivaatio osallisuuteen; opiskelun kynnyksen madaltuminen sekä urapolkuajattelun laajentuminen.</p> <p>Romaniväestö: Koulutusprosessissa osallistuja tulee tietoiseksi omasta tarinastaan ja sen suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan. Osallistuja oppii hyödyntämään oppimiaan tietoja ja taitoja omassa elämässään. Koulutuksessa lisääntynyt tietoisuus edesauttaa koulutukseen ja työhön hakeutumista sekä yhteiskunnallisen inklusion toteutumista.</p> <p>Muut: Yksittäisen osallistujan lisäksi hänen lähipiirinsä tietoisuus esim. koulutuksen merkityksestä kasvaa. Hyötyjiä ovat myös koulutuksen järjestäjät, TE-viranomaiset, varhaiskasvatuskenttä ja muu sosiaali- ja terveysalan palvelukenttä.</p>
<p>Kohderyhmät: Nuoret romaniaikuiset ja aikuiset.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koulutuksen suunnittelu alkaa yhteistyön rakentamisella. Hyviä ohjaaja/koulutuskuppaneita ovat pitkän linjan romanitoimijat, joilla on vahva luottamus romaniyhteisön keskuudessa. Lisäksi tarvitaan koulutuksen ammattilaisia oppilaitoksesta tai muusta vastaavasta. Osallisuutta vahvistetaan avoimilla suunnittelu/keskustelufoorumeilla, joihin luotettu romanitoimija saa koottua romanikentän kiinnostuneita. 2. Kouluttajatiimi päättää aikataulut ja aloittaa aktiivisen markkinoinnin. Markkinoinnissa on tärkeää ilmoittaa selkeästi aikataulut ja hakuprosessi. Valintaprosessi tehdään tasalaatuisesti yhteneväisellä hakukriteeri- ja kysymyspatteristolla. Hakukriteerit ovat mm. motivaatio, elämäntilanne ja ryhmässä toimiminen. Kouluttajat pitävät valintakokouksen. Kokouksen jälkeen ilmoitetaan valintapäätökset hakijoille. 3. Kouluttajat tapaavat suunnittelun ja palautteen merkeissä etukäteen aikataulutetulla sapluunalla koko koulutuksen ajan. Kouluttajat suunnittelevat ja työstävät ja arvioivat prosessia koulutusviikonloppujen välissä säännöllisesti ja kouluttajien oman lukujärjestyksen mukaisesti. 4. Koulutus alkaa. Erilaisia toiminnallisia yksilö- ja ryhmätyömenetelmiä sekä kirjoittamista käytetään koko koulutuksen ajan. Koulutuksessa lähestymistavat sisältävät niin sosiokonstruktivistista oppimiskäsitystä kuin freireläistä kasvatuskäytännöä. 5. Lopputyönään osallistujat esittelevät oman kokemusasiantuntijatarinansa pienryhmässä. Koulutus päätetään, ja jaetaan todistukset.
<p>Resurssit:</p> <p>*Markkinointivälineitä kuten Facebook, tuottajatahojen nettisivut ja kentän verkostojen ja kontaktien hyödyntäminen markkinoinnissa.</p> <p>*10–20 motivoitunutta romaniaikuista.</p> <p>*2–5 kouluttajaa/ohjaajaa, joista vähintään puolet romanitaustaisia (1 ohjaaja/4–5 osallistujaa)</p> <p>*10 x 2 työpäivän sisällöt n. 140 h (kesto n. 6–7 kuukautta)</p> <p>*Sisältöihin sopivia toiminnallisia menetelmiä, erilaisia työskentelymateriaaleja.</p> <p>*Ohjaajien/kouluttajien oma säännöllinen tapaaminen (n. 70 h, ja lisäksi sisällöntuottamiseen liittyvä valmistelu-aika)</p> <p>*Verkko-oppimisympäristö tai muu vastaava paikka, johon saa materiaaleja ja jossa voi tarvittaessa keskustella.</p> <p>*Kahvitus ja ruokailumahdollisuus.</p> <p>*Tilat (yhteinen luokkatila ja ryhmätiloja), materiaalit.</p>

Juurtuminen/kehittämisideat:

Vertaismentorointikoulutus valmistuneille n. puoli vuotta valmistumisen jälkeen (4 x 2 pv.); se jatkaa ja vahvistaa alkanutta prosessia yksilön ja ryhmän osalta sekä antaa paremmat valmiudet yhteisön keskuudessa mentorointiin ja tiedon jalkauttamiseen sekä osallisuutta vahvistavan kokemuksen.

Yhteystiedot:

www.romanifoorumi.fi: Allan Lindberg – Nevo tiija -hanke; allan.lindberg@romanifoorumi.fi
044 293 3947

Kyösti Florin – Nevo tiija -hanke; kyosti.florin@romanifoorumi.fi 040 824 9370

www.seurakuntaopisto.fi: Kathy Metsälä – Tšetanes naal -hanke; kathy.metsala@seurakuntaopisto.fi
044 712 4986, Glenn Blomerus – Tšetanes naal -hanke; glenn.blomerus@seurakuntaopisto.fi
040 183 8164

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus, www.facebook.com/seurakuntaopisto

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi, www.romanifoorumi.fi, www.seurakuntaopisto.fi

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 5. KULTTUURISENSITIIVINEN VÄESTÖTUTKIMUS

<p>Nevo tiija, TL 5</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi:</p> <p>Kulttuurisensitiivinen väestötutkimus</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Kohdennettu väestötutkimus</p> <p>Tietylle väestöryhmälle (esim. kieli- tai kulttuuriryhmä) kohdennettu tutkimus, jonka menetelminä käytetään yleisissä laajoissa väestötutkimuksissa käytettyjä tutkimusmenetelmiä. Yhteistyö kohderyhmän kanssa tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa on tiiviimpää kuin väestötutkimuksissa yleensä. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ymmärrystä siitä, että kaikkien toimien taustalla vaikuttaa henkilön kulttuurinen tausta. Näin ollen ns. pääväestölle suunnatut toimet eivät välttämättä ole kulttuurillisesti neutraaleja, mikä voi nostaa osallistumiskynnystä niihin. Kulttuuritaustan huomiointi voi madaltaa kynnystä osallistumiseen.</p>
<p>Yleinen tavoite:</p> <p>Kulttuurisensitiivisen väestötutkimusmallin tavoitteena on tuottaa tietoa kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa hyödyntäen tietyn väestöryhmän hyvinvoinnista, terveydestä, elämälaadusta, palvelujen tarpeesta sekä toiminta- ja työkyvystä. Näiden avulla osataan suunnata mm. terveyden- ja sosiaalihuollon voimavarat eri väestöryhmien tarpeiden mukaisesti. Väestötutkimuksella saadaan kerättyä tietoa, joka on vertailukelpoista koko väestöä kuvaavan tutkimustiedon kanssa. Tiedonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, terveystarkastus ja hallinnolliset rekisterit. Laadullisilla haastatteluilla kerätään tietoa tiedonkeruun kokemuksista ja tulosten tulkinnasta (esim. tulosten esittely työpajoissa/fokusryhmissä ja keskustelu tulosten tulkinnasta yhdessä kohderyhmän kanssa).</p>
<p>Kohdeväestö:</p> <p>Kulttuurisensitiivinen väestötutkimus edistää kyseisen väestöryhmän tietoisuutta hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä ja edesauttaa kyseisen väestön omaa aktiivisuutta hyvinvointiasioissa yksilö- ja yhteisötasolla. Tutkimuksen sisällön suunnittelu, tutkittavien tavoittaminen ja tulosten raportointi ja jatkotoimenpide-ehdotukset tehdään yhdessä kohdeväestön kanssa. Aiemmista kulttuurisensitiivisistä väestötutkimuksista saatuja kokemuksia ja hyviksi koettuja toimintatapoja hyödynnetään seuraavissa tutkimuksissa, huomioiden eri väestöryhmien omaleimaisuus.</p>
<p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, työelämän edustajat:</p> <p>Kulttuurisensitiivinen väestötutkimusmalli tuottaa eri tason päättäjille, viranomaisille, sosiaali- ja terveysalan sekä työllisyyspalvelujen ammattilaisille ja koulutuksen järjestäjille tietoa, joka on sovellettavissa terveyden ja hyvinvoinnin sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi. Määrällistä tietoa kyseisen väestöryhmän hyvinvoinnista voidaan hyödyntää asiakaslähtöisten ja tarpeenmukaisten terveys- ja sosiaalipalveluiden kehittämisessä ja palveluiden kohdentumisen arvioinnissa sekä työelämäosallisuuden edistämiseksi. Myös laadullista tietoa, jota kerätään tiedonkeruun prosessin kokemuksista, hyödynnetään asiakas- ja työelämäosallisuuden edistämiseksi kyseisen väestöryhmän kohdalla ja edelleen kehitettäessä osallistavan tutkimuksen menetelmiä.</p>
<p>Muut:</p> <p>Mallin tavoitteena on edistää koko väestön tietoisuutta eri väestöryhmien hyvinvoinnista ja sen taustatekijöistä. Kulttuurisensitiivinen väestötutkimusmalli edistää vuoropuhelua ja terveystieteistä dialogia yhteiskunnassa. Tutkijoille ja medialle malli tarjoaa tietoperusteista aineistoa hyvinvointi-aiheiden käsittelyyn väestöryhmäkohtaisesti. Mallin tavoitteena on lisäksi jatkokehittää, jalkauttaa ja jakaa osallistavan ja kulttuurisensitiivisen väestötutkimuksen menetelmiä ja tarjota materiaalia osallisuus- ja asiakkuusnäkökulmien huomioimiseen kyseisen väestöryhmän osalta kansallisesti ja kansainvälisesti.</p>
<p>Kohderyhmät:</p> <p>Kulttuurisensitiivisen väestötutkimuksen ensisijaisena kohderyhmänä ovat kulttuuriin kuuluvat tai esim. äidinkielen perusteella kohderyhmään valikoituvat henkilöt. Muita kerättävän tiedon kohderyhmiä ovat kunnan ja maakunnan palvelutoimijat, viranomaiset (erityisesti sosiaali-, terveys-, työllisyys- ja asumispalveluissa), kolmannen sektorin toimijat, media sekä koulutus- ja tutkimusorganisaatiot.</p>

Kuvaus:

Riippumaton tutkimuslaitos toteuttaa väestötutkimuksia, joista saadaan tietoa mm. valtion ja maakuntien sosiaali- ja terveyspoliittista päätöksentekoa varten. Väestötutkimusten taustalla on ajatus tunnistaa eri väestöryhmien voimavarat ja haasteet, jotta niihin voidaan vaikuttaa esimerkiksi palveluja suunnatulla ja kehittämällä. Väestötutkimus voidaan kohdentaa tietyille väestöryhmälle, jos siihen kuuluvia kansalaisia ei voida identifioida koko väestölle suunnatuissa tutkimuksissa. Näin on esimerkiksi romani- ja saamelaisten kohdalla, koska he ovat Suomessa pieniä vähemmistöryhmiä, ja koko väestölle suunnatuissa tutkimuksissa kyseiset ryhmät jäävät liian pieniksi luotettavan tiedon saamiseksi. Osa-ryhmä voi siis olla kieliryhmä tai kulttuuri-ryhmä, mutta väestötutkimus voi kohdistua myös esimerkiksi tiettyyn ikäryhmään, tai se voidaan toteuttaa paikallisesti. Tällöin voidaan puhua myös kohdennetusta tutkimuksesta. Tärkeää on, että osallistujat valitaan satunnaisesti tai muuten kattavasti, jolloin voidaan olettaa tutkittavien kuvaavan koko kohderyhmää.

Kulttuurisensitiivisessä tutkimuksessa huomioidaan kulttuuriin liittyviä erityispiirteitä. Kysymyksissä esitetyt väittämät saattavat merkitä tutkittavalle eri asioita kuin tutkimuksen tekijöille. Väestötutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä on useita, esimerkiksi käyntihaastattelut terveystarkastuksiin, puhelinhaastattelut ja posti- tai verkkokyselyt. Näillä kerätään tietoa mm. elinolosuhteista, terveydestä, hyvinvoinnista, asumisesta, osallisuudesta, syrjinnästä sekä työ- ja toimintakyvystä ja palvelujen käytöstä. Väestötutkimuksissa pyritään käyttämään standardoituja menetelmiä ja kysymyksiä. Näin siksi, että kerättävä tieto olisi sekä luotettavaa että vertailukelpoista mm. eri väestöryhmissä.

Tutkitun puolueettoman tiedon puute rajoittaa useita kehittämiskohteita, jotka on linjattu eri toimintaohjelmissa. Tarvitaan tietoa siitä, mitkä toimet ja miten kohdennettuina olisivat tehokkaimpia. Esim. liikuntaintervention suunnittelussa on keskeistä tietää liikuntaan motivoivat ja liikuntaa estävät tekijät. Kulttuurisensitiivyyden toteutuminen, esim. kuuleminen, osallistuminen ja tavoittelu, tulee huomioida tutkimuksen resursoinnissa.

Kulttuurisensitiivinen väestötutkimus auttaa selvittämään kehittämiskohteita ja kyseisen ryhmän hyvinvoinnin todellista tilaa, kun jokin tietty ryhmä on valittu kohdeväestöksi. Keskeistä mallin toteutuksessa on osallisuus, joka alkaa siitä, kuinka kohdeväestö määritellään. Ryhmien sisäiset valtasuhteet vaikuttavat siihen, kuka ryhmään kuuluu. Tämä saattaa vaikuttaa myös siihen, ketkä osallistuvat tutkimukseen, ja sitä kautta tuloksiin. Puolueettoman tiedon tuottamiseksi jostakin tietystä etnisestä ryhmästä lainmukaisella tavalla on itseidentifikaatio. Muita identifikaatiokeinoja voivat olla muun muassa äidinkieli tai syntymämaa tai muu tieto, joka saadaan väestörekisteristä. Sensitiivisten tietojen, kuten etnisyyden kohdalla, tietoja ei saada väestörekisteristä, joten tutkimuksella ei ole varsinaista otosta, vaan tutkimukseen pyritään saamaan osallistumaan mahdollisimman suuri ja edustava joukko kyseiseen ryhmään itsensä kuuluvaksi kokevia yksilöitä.

Väestötietojen puute aiheuttaa sen, ettei yhteystietoja saada, joten tutkimukseen kutsuminen on tehtävä verkostojen avulla. Tähän on keinona ns. avainhenkilöiden palkkaaminen tutkimusavustajiksi, jotka tiedottavat ja kutsuvat ihmisiä osallistumaan. Tutkimuksesta tulee tiedottaa laajasti. Mm. kohderyhmän omat yhdistykset, tapahtumat ja mediat ovat hyviä tiedotuskanavia.

Haasteena on luottamuksen saavuttaminen. Kun kyseessä on erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, joka on aiemmin kokenut systemaattista vainoa, kuten juutalaiset tai romanit, on oletettavaa, että henkilötiedon kerääminen aiheuttaa epäluuloa. Terveydestä ja hyvinvoinnista saadaan objektiivista tietoa parhaiten yhdistämällä haastattelussa ja terveystarkastuksissa saatuja tietoja. Tämä saattaa aiheuttaa epäilyksen tietosuojan säilymisestä ja ns. etnisen rekisterin keräämisestä. Yhteistyössä tutkimuksen ohjaus- ja fokusryhmien ja erilaisten yhteistyötahojen, kuten yhdistysten kanssa käydyissä keskusteluissa tähdennetään väestötietojärjestelmän tietosuojan olevan tarpeeksi tiukka ja lainmukainen.

Aineistoa kerrytetään kutsumalla mahdollisimman laajasti tutkittavia osallistumaan tutkimustapahtumiin valtakunnallisesti. Väestötutkimuksesta tekee poikkeuksellisen se, ettei valmista väestörekisteripohjaista otantaa toteuteta lainsäädännön vuoksi. Tutkittavia pyritään kutsumaan eri ikäluokista ja sosioekonomisista taustoista kohdennetuilla tutkimustapahtumilla. Osallistuminen kerryttää yksilö- ja yhteisötasolla kohderyhmän tietoisuutta ennaltaehkäisevästä terveydenhuollosta ja edistää siten toiminta- ja työkykyä ja osallisuutta. Tutkimusavustajat tiedottavat tutkimuksesta yhteistyössä paikallisten palvelu- ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (esim. yhdistykset, hankkeet). Luottamus rakentuu valtiollisen sosiaali- ja terveyssektorilaitoksen ja yhteisön välille vuosien yhteistyön tuloksena. Tutkimuskielteisyyttä ehkäistään positiivisen verkostotoiminnan ja yhteiskehittämisen keinoin. Kohdentaminen lisää palvelujen tarkoituksenmukaisuutta, ja positiivisen diskriminaation keinoja voidaan käyttää tarvittaessa. Tutkimus toteutetaan erilaisissa matalan kynnyksen tiloissa, joihin tutkittavien on luontevaa

ja mielekästä saapua. Tutkimushoitaja antaa välitöntä palautetta tutkittavan terveydestä ja hyvinvoinnista sekä palveluohjausta. Tapahtumissa keskustellaan paikallisista hyvinvointitarpeista ja kehittämideoista. Liikkuvat kenttäpisteet mahdollistavat sen, että aktiivinen paikallinen väestö voi edistää omaa hyvinvointiansa tekemällä yhteistyötä tutkimustiimin kanssa, mahdollistaen tietoon perustuvan jatkokehittämisen, esimerkiksi elintapainterventiot.

Resurssit:

Kulttuurisensitiivinen väestötutkimus edellyttää yhden tohtoriksi väitelleen vastaavan tutkijan tieteellisen tason takaamiseksi ja eettisen tutkimusluvan saamiseksi. Tiedonkeruun sisällön ja toteutuksen suunnittelu, tulosten vertailukelpoisuuden arviointi ja moni muu asia puoltaa myös sitä, että tällaisessa tiedonkeruussa on riittävässä määrin mukana monipuolinen, eri sisältö- ja menetelmäalojen pätevä asiantuntijakaarti, jolla on vahva kokemus ja osaaminen väestön ja sen osaryhmien hyvinvoinnin tutkimuksesta ja tietolähteistä. Lisäksi tarvitaan ainakin yksi vähintään maisteritasoinen projektitutkija, jolla on riittävä kokemus väestötutkimusmenetelmistä. Projektikoordinaattorin tulee olla vähintään masterin tasoinen kulttuuritutkija, jolla on riittävä kulttuurisensitiivinen osaaminen ja monikulttuurisuusasioiden ymmärrys ja kyky toimia sillanrakentajana tutkimusmaailman ja kohdeväestön välillä. Lisäksi tarvitaan tutkimuslaitoksen tilasto-, viestintä- ja IT-henkilöstön työpanosta. Keskeisessä osassa on kenttähenkilöstö, johon kuuluu vähintään sosiaali- ja terveysalan perustutkiminnon suorittaneita tutkimushoittajia, joilla on osaamista palveluohjaukseen ja kulttuurisensitiiviseen asiakastyöhön. Tärkeimmässä asemassa ovat sillanrakentajina toimivat tutkimusavustajat, jotka tiedottavat tutkimuksesta, rakentavat luottamusta ja kutsuvat osallistujia. Heillä tulee olla vahva kyseisen kulttuurin tuntemus ja kuuluminen kyseiseen yhteisöön sekä tarvittavat yhteistyötaidot. Edellytyksenä kulttuurisensitiivisyyden toteutukselle on yhteisön tuki eli asialle myötämieliset henkilöt, jotka luovat positiivista mielikuvaa ja auttavat vähentämään ennakkoluuloja. Tärkeitä ovat myös yhteistyötahot yhdistyksissä ja muissa vaikuttamistehtävissä. He voivat viedä asiaa omilla verkostoillaan eteenpäin, rakentaa luottamusta ja tehdä käytännön yhteistyötä tutkimuksen suunnittelu-, toteutus- ja raportointivaiheissa. Kulttuurisensitiivisellä väestötutkimuksella on aina oltava projektiryhmä, joka valvoo tutkimuksen tieteellistä tasoa, sekä kohdeväestön edustajista ja tutkimustiimin jäsenistä koostuvia kumppaniraateja, jotka kommentoivat hankkeen sujumista yhteisö- ja kulttuurinäkökulmasta suunnittelu-, toteutus- ja raportointivaiheissa ja kehittävät jatkotoimenpiteitä tulosten pohjalta.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Tutkimustulosten pohjalta tehtävät suositukset, toimenpide-ehdotukset, materiaalit ja interventiot terveyden edistämiseen, mahdolliset jatkotutkimukset ja -hankkeet.

Yhteystiedot:

Anneli Weiste-Paakkanen
Erikoissuunnittelija
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Mannerheimintie 166
PL 30
00271 Helsinki
Puh.0295248374
anneli.weiste-paakkanen@thl.fi

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienhyvinvointitutkimus

Internet-sivut: www.thl.fi/roosa

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 6. ROMANIOPPILAIDEN KOULUNKÄYNNIN INTENSIIVINEN TUKIOHJELMA

<p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Tampereen kaupunki</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Tampereen kaupunki/koulutoimi, perusopetus</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Romanioppilaiden koulunkäynnin intensiivinen tukiohjelma</p>
<p>Kohderyhmät: Peruskoulua ja toisen asteen koulua käyvät romaninuooret sekä heidän vanhemmat. Toiminta-alueen kasvatus- ja koulutusalan viranomaiset sekä muut työhön liittyvät asianomaiset.</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintamalli</p>
<p>Yleinen tavoite: Parantaa alueen romaninuurten koulutustasoa ja vähentää koulupudokkuutta tehokkaan tukitoiminnan kautta.</p> <p>Romaniväestö: Tuetaan ja ohjataan eri toimintatavoin peruskouluikäisiä romanilapsia suoriutumaan perusopetuksessa ja saamaan koulun päättötodistus. Tuetaan, motivoidaan ja sitoutetaan romanioppilaita ja heidän perheitään opiskelun nivelvaiheissa sekä toisen asteen koulunkäyntiin siirryttäessä. Vahvistetaan romanilapsen omaa identiteettiä ja minäkuva. Vanhempia motivoidaan osallistumaan lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukemiseen eri vaiheissa.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Luodaan kouluille romanilasten ja -nuorten toimiva koulutuksen tukimalli. Osoitetaan yhteistyöllä valtakulttuurin viranomaisille sekä muille toimijoille romaniväestön kykyä ja osaamista toimia yhteiskunnan eri sektoreilla sekä tarjotaan heille ongelmatilanteissa konsultaatioapua. Luodaan toimiva ja pysyvä yhteistyömalli romanityön ja viranomaistyön välille.</p> <p>Työelämän edustajat: Koulutettuja romaninuurien saaminen työelämään.</p> <p>Muut: Onnistunut toimintamalli mahdollistaa seuraaville sukupolville onnistuneemmat urapolut.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Romaniohjaaja käy informoimassa eri kouluille romanioppilaan koulunkäynnin tukimallia ja tiedustelee työn tarvetta. Aluksi koulun rehtorit kartoittavat romanioppilaiden poissaolot ja kouluvaikeudet. 2. Pidetään oppilaan opettajien ja muun asianosaisen kouluhenkilöstön kanssa neuvottelupalaveri, jossa kartoitetaan oppilaan avun tarve ja koulunkäynnin lisätuki ja aikataulutus. 3. Kartoituksen jälkeen tehdään toimintasuunnitelma. 4. Pidetään yhteispalaveri, johon osallistuu oppilas, huoltaja, opettajat, rehtori ym. tarvittava henkilöstö. Käydään läpi oppilaan nykytilanne, koulunkäynnin toimintasuunnitelma ja aikataulutus. 5. Työn aloittaminen. 6. Asiantuntijatyö juurrutetaan osaksi kuntien palvelutarjontaa ja paikallista romanityötä. 7. Koko prosessin ajan romaniohjaaja informoi työhön osallisia henkilöitä aikatauluista ja tulevasta toiminnasta (esim. yksilöohjausajat ja nuortenkerhon suunnitelma, jos sellaista pidetään). Kun romaniohjaaja tekee töitä oletettavasti myös oman lähiyhteisönsä kanssa, on hyvä kiinnittää erityistä huomiota myös ohjaajan työssä jaksamiseen ja siinä tukemiseen.
<p>Resurssit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kokoaikainen romanityöntekijä tai useampi. - Työntekijöiden työtilat ja välineet.
<p>Juurtuminen/kehittämisideat:</p> <p>Tampereen kaupunki vastaa jatkossa pysyvän kokoaikaisen romaniohjaajan palkkauksesta. Romaniohjaajan on tarkoitus jatkaa työskentelyä paikallisissa peruskouluissa. Rekrytoinnissa tulee huomioida se, että romanitaustainen työntekijä nauttii yhteisön luottamusta, ja hänellä on kykyä toimia moninaisissa tilanteissa ja eri perhekuntien kanssa.</p>

Diak

Yhteystiedot:

Keijo Svart, Tšetanes naal - koulutuspoluilla -hanke, Tampereen kaupunki
keijo.svart@tampere.fi, puh. 040 801 2732

michelle.kasa@tampere.fi, puh. 045 801 3223

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 7. OHJAUS- JA OPPIMISKAHVILA ROMANEILLE

TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)
Toteuttaja/osatoteuttaja: Otavan Opisto
Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Rom-Mikkeli ry/Aluehallintovirasto
Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Ohjaus- ja oppimiskahvila romaneille
Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa
<p>Kohderyhmä: Alueen romanit. Kahviloita on kaksi, joista toinen on suunnattu nuorille (lauantai) ja toinen kahvila koko romaniväestölle (sunnuntai).</p> <p>Yleinen tavoite: Vahvistaa romanien koulusta ja edesauttaa työllistymistä. Jakaa tietoa erilaisista työ- ja koulutuspalveluista erityisesti lähialueilla.</p> <p>Romaniväestö: Alueen romaninuorten tavoittaminen ja alueella olevien nuorten palveluiden esitteleminen. Näin nuoret oppivat tuntemaan esim. paikallisen Ohjaamon palvelut. Tuen myötä koulutustaso nousee ja romaninuorten identiteetti vahvistuu. Tiedon ja tuen tarjoaminen alueen romaneille iästä riippumatta koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksista sekä omalla alueella että valtakunnallisesti.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Koulutusorganisaatiot ja TE-keskukset käyvät esittelemässä paikallisia koulutus- ja työmahdollisuuksia molemmissa kahviloissa.</p> <p>Työelämän edustajat: Yhteistyö paikallisten yrittäjien kanssa. Haastaa yrityksiä ottamaan romaniväestöä töihin sekä nuoria harjoitteluihin opiskelujen aikana. Luoda verkostoja molemmin puolin.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ohjaus- ja oppimiskahvilat kokoontuvat säännöllisesti 2–4 kertaa kuukaudessa. • Lauantain oppimis- ja ohjauskahvila on suunnattu nuorille. Sunnuntaisin kokoontuva kahvila on avoin kaikille iästä riippumatta. Kahviloiden toimivimmiksi ajankohdiksi on todettu viikonloppuillat. Kahviloiden kesto on ollut esittelijästä riippuen 4–6 h. Kahviloiden ajankohta kannattaa miettiä yhdessä kahvilassa kävijöiden kanssa ja varmistaa, että paikkakunnalla ei ole samaan aikaan muita romaneille suunnattuja tapahtumia esim. seurakunnissa. • Kahviloissa on aina paikalla kaksi ohjaajaa, jotka neuvovat ja ohjaavat paikalla olevia työ- ja koulutusasioissa. Kun ohjaajat eivät vaihdu, heidän on helpompi keskustella ihmisten kanssa, kun ovat ensin luoneet luottamussuhteen kahviloissa kävijöihin. Toisen työntekijän on hyvä olla romani, sillä hän oletettavasti tuntee paikallisen romaniväestön, ja näin ollen on helpompi tavoittaa ja kutsua kokoon paikallisia romaneita. • Otavan Opistolta on myös käytettävissä kahviloihin ohjaaja verkko-opintoja varten, joka on käynyt esittelemässä verkko-opintoja ja ohjaamassa opiskelijoita. Otavan Opisto tarjoaa verkko-opintoina nettikulio/nettiperuskouluopintoja. Romanit ovat valtakunnallisesti kiinnostuneet hankkeiden aikana (Tšetanes naal ja Nevo tiija) opiston tarjoamista verkko-opinnoista. Opisto on valmis tulemaan esittelemään verkko-opintotarjontaansa myös tuleviin kahviloihin. • Kahviloissa järjestetään myös muunlaista vapaa-ajan toimintaa sekä tarjotaan pientä purtavaa. Tämöisillä toimenpiteillä olemme saaneet porukkaa paikalle. • Paikalliset koulutus- ja työllisyystoimijat kuten ammattikoulut, ohjaamot, TE-toimisto ja yrittäjät kutsutaan esittelemään toimintaansa ja heidän tarjoamiaan mahdollisuuksia romaneille. Kahvila on ollut luonteva paikka tavoittaa romanit. • Kun kahviloita pidetään säännöllisesti, ne löytävät paikkansa alueen romanien keskuudessa. Niiden kautta on hyvä mahdollisuus jakaa työ- ja koulutusasioiden tietoutta, luoda verkostoja ja edistää romaniväestön kouluttautumista ja työllistymistä.

Resurssit:

Kahviloissa on hyvä olla kaksi ohjaaja, joista toisen on oltava romanitaustainen henkilö, joka nauttii romaniväestön keskuudessa luottamusta. Ohjaaja toimii kokoonkutsujana ja kahviloiden tiedottajana sekä asiantuntijana käytännön asioissa. Kaupungilta olisi hyvä saada kahviloiden käyttöön keskeisellä paikalla oleva kahvilatila, johon on helppo tulla. Myös toimintarahaa on varattava seuraaviin menoihin: kahviloissa tarjoilut, materiaalikulut, retket ja muu yhdessä tekeminen.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Ohjaus- ja oppimiskahvilat jäävät hankkeen loputtua osaksi paikallisen romaniyhdistyksen toimintaa. Yhdistys pyörittää toimintaa yhteistyössä koulutusorganisaatioiden (Otavan Opisto, AVI, Esedu (Etelä-Savon ammattiopisto), ammattikorkeakoulu) kanssa. Mikkelin kaupunki on luvannut jatkossa tilat maksutta kahviloiden käyttöön.

Yhteystiedot:

Janne Blomerus: janne.blomerus@otavanopisto.fi 040 513 8623

Tuija Salminen: tuija.salminen@otavanopisto.fi 044 794 3544

Rom-Mikkeli ry, Janne Blomerus: info.rommikkeli@gmail.com 040 513 8623

Linkit/sosiaalinen media:

www.facebook.com/romanienosallisuus, www.otavanopisto.fi

Facebook: Rom-Mikkeli ry

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi, www.otavanopisto.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 8. KULTTUURISENSITIIVINEN PARITYÖ

<p>Tšetanes naal ja Nevo tiija (TL 4 ja 5)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr. / Vamos</p> <p>Yhteistyökumppanit/kansatoteuttajat: Alueen Rikosseuraamuslaitoksen toimijat sekä rikosseuraamusalan järjestötoimijat, oppilaitokset sekä asiakkaiden olemassa olevat verkostot.</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvä käytännön nimi: Kulttuurisensiitiivinen parityö</p>
<p>Kohderyhmät: Toimialueen rikostaustaiset ja seuraamusta odottavat tai suorittavat ja/tai päihteillä oireilevat 16–29-vuotiaat romaninuoret sekä heidän verkostonsa.</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Kulttuurisensiitiivinen työparityöskentelyn malli, jossa toinen työparin jäsenistä edustaa ns. sisäpiiriä esim. asiakkaan kulttuuritaustan suhteen ja toinen työntekijä edustaa pääkulttuuria ja/tai yleisiä palveluita. Mallissa kokemusasiantuntijuudella on keskeinen merkitys.</p>
<p>Yleinen tavoite: Toimia siltanrakentajana vähemmistökulttuuriin kuuluvien asiakkaiden ja yleisten palveluiden välillä. Lisätä vähemmistön edustajien ja pääväestön toimijoiden välistä positiivista vuorovaikutusta.</p> <p>Romaniväestö: Helpottaa vaikeassa elämäntilanteessa olevien romaniasiakkaiden asiointia yleisissä palveluissa, lisätä luottamusta yhteiskunnan toimijoihin sekä tulkata yleisten palveluiden kieltä asiakkaille ymmärrettäväksi. Vaikuttaa positiivisesti yksilöiden kautta näiden verkostoihin ja alueellisiin romanivyhteisöihin.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Toimia viranomaisten ja muiden toimijoiden työparina romaniasiakkaita kohdatessa. Helpottaa viranomaisten ja muiden toimijoiden työskentelyä vaikeassa elämäntilanteessa olevien romanien kanssa ja tulkata virkakieltä asiakkaille ymmärrettävämmäksi.</p> <p>Työelämän edustajat: Toimia välittäjänä tai ”esirekrytoijana” tilanteissa, joissa romanitaustainen, heikon työelämäkokemuksen omaava asiakas hakee työpaikkaa ja/tai työkokeiluapaikkaa. Valmistella työnhakijaa töihin keskustelemalla tämän kanssa esimerkiksi työn sisällöistä, odotuksista sekä työntekijän oikeuksista ja velvollisuuksista. Toimia välittäjänä haastavissa tilanteissa työsuhteen tai työkokeilun aikana.</p>
<p>Kuvaus:</p> <p>Kulttuurisensiitiivisessä parityöskentelyssä keskeisintä on saavuttaa luottamus asiakkaan ja työntekijän /-tekijöiden välille. Parityöskentelyssä työparin muodostavat kulttuurissa sisällä oleva avainhenkilö ja kulttuurin ulkopuolinen sosiaalialan ammattilainen. Rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentellessä on tärkeää, että ainakin työparin toinen työntekijä tuntee asiakkaiden elämänpiiriä.</p> <p>Työmallissa asiakkaat ovat yleensä ensimmäisenä yhteydessä romanitaustaiseen avainhenkilöön, joka ottaa ensitapaamiseen mukaan pääväestöä edustavan työparinsa. Työpari aloittaa työskentelyn asiakkaan kanssa, ja kumpikin työntekijöistä tuo työskentelyyn omaa erityisosaamistaan. Tärkeää on mahdollisuus pitkäkestoiseen, liikkuvaan, joustavaan ja tavoitteiltaan avoimeen työskentelyyn, joka huomioi sekä kulttuuritaustan että asiakkaan laaja-alaisesti haastavan elämäntilanteen.</p> <p>Kulttuurisensiitiivisen työskentelyn aikana tarkastellaan asiakkaan elämäntilannetta eri näkökulmista ja luodaan asiakkaan tarpeista kaikkien ymmärtämä käsitys. Samalla vahvistetaan asiakkaan luottamusta yhteiskunnan yleisiin palveluihin ja pääväestön edustajiin työntekijöinä sekä lisätään asiakkaan kykyä toimia yhteiskunnassa mahdollisesti tarvitsemiensa yleisten palveluiden tuella.</p> <p>Työparityöskentely voi missä tahansa vaiheessa suuntautua asiakkaan tarpeen ja tilanteen mukaan johonkin toiseen palveluun tai toimintaan. Tällöin työparin toinen työntekijä lähtee määräaikaan parityöhön esimerkiksi opettajan, koulukuraattorin, työpaikalla työtehtäviin asiakasta perehdyttävän työntekijän, sosiaalityöntekijän tai päihdeohjaajan kanssa. Tavoitteena tällaisessa työpariudessa on erityisesti yhteisen kielen ja ymmärryksen saavuttaminen sekä prosessi, jonka aikana asiakkaan oma toimijuus vahvistuu.</p>

Resurssit: Työpari, jossa toinen työntekijöistä on romanitaustainen ja jolla on tuntemusta rikollisesta elämäntavasta. Toinen työntekijä on kulttuurin ulkopuolinen sosiaalialan tai nuorisotyön ammattilainen. Mahdollisuus joustaviin työmenetelmiin ja pitkäaikaisiin asiakkuuksiin. Minimivaatimus työn onnistuneeseen toteuttamiseen: toimisto/tapaamistila yksilötyöskentelyä varten, liikkuvan työn vaatimat fasilitteetit sekä säännöllinen työnohjaus.

Juurtuminen/kehittämisideat: Jatkossa toiminta tulisi organisoida vakaan toimijan alle joko pitkäaikaisena hankkeena tai pysyvänä toimintana. Tärkeänä nähdään, että työskentelyn yläikäraja nousisi selvästi, esimerkiksi 40 ikävuoteen, tai yläikäraja työskentelystä poistuisi.

Yhteystiedot:

Pasi Paksuniemi, Helsingin Diakonissalaitos sr./ Vamos-palvelut: puh. 050 502 7515 /
pasi.paksuniemi@hdl.fi

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi ja www.diakonissalaitos.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa:

Käytäntöä voidaan vuoden 2018 aikana esitellä pyydettyessä. Esittelypyynnöt hankepäällikön kautta (yhteystiedot yllä).

LIITE 9. OVA-ROMA (OMAVALMENNUSKOULUTUS PITKÄAIKAISTYÖTTÖMILLE NUORILLE ROMANIAIKUISILLE)

<p>Tšetanes naal (TL 4)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Seurakuntaopisto, Kirkkopalvelut ry</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: OVA-Roma (Omavalmennuskoulutus pitkäai- kaistyöttömille nuorille romaniaikuisille)</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Kulttuurisensitiivinen koulu- tuskokonaisuus</p>
<p>Tavoitteet:</p> <p>Yleinen tavoite: Vahvistaa yksilön ja yhteisön osallisuutta ja lisätä motivaatiota koulutukseen osallistu- miseen sekä kohentaa romaniväestön koulutustasoa ja työllisyyttä.</p> <p>Romaniväestö: Lisätä nuorten romaniaikuisten motivaatiota kouluttautua ja työllistyä. Luodaan yhdes- sä opiskelupolku ja tukiverkosto.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Romaninuorten kohdalla erityisen ohjauksen tarve vähenee viranomaisilla.</p> <p>Työelämän edustajat: Romaninuorten työllisyys lisääntyy.</p>
<p>Kohderyhmät: Työttömät tai pitkäaikaistyöttömyyden uhan alla olevat nuoret romanit sekä nuoret romaniaikuiset ilman toisen asteen tutkintoa. Malli on sovellettavissa myös muille syrjäytymisvaarassa oleville työttömille/ryhmille.</p>
<p>Kuvaus: Suunnitellaan noin 12 viikon koulutuskokonaisuus, jonka aikana työskennellään nuorten roma- niaikuisten kanssa kokonaisvaltaisten elämänhallintataitojen lisäämiseksi.</p> <p>Koulutus sisältää identiteettityöskentelyä ja työ- ja opiskeluvaihtoehtojen lisäämistä ryhmätyöskentelyn ja etätehtävien avulla. Koulutuksen aikana työskennellään yksilöllistä koulutus- ja työelämäpolkua, jota opis- kelija voi hyödyntää TE-palveluissa. Nuorta tuetaan koko koulutuskokonaisuuden ajan. Työ on pitkäkes- toista motivointia opiskeluun sekä voimaannuttamista yhteiskunnalliseen osallisuuteen.</p>
<p>Koulutuksen teemat:</p> <p><u>Minä ja moninaisuus:</u> Ihmisoikeuksiin pohjautuva toiminnallinen kurssi (MOD). www.mod-koulutus.fi</p> <p><u>Oma polkuni:</u> Kartoitetaan henkilökohtainen työ- tai opintopolku.</p> <p><u>Minä osana yhteiskuntaa:</u> Viranomaisten kanssa toimiminen ja oman elämän vastuut ja velvollisuudet.</p> <p><u>Elämänkaari:</u> Kartoitetaan oman työllistymis- opiskelupolkujen esteet ja mahdollisuudet.</p> <p><u>Verkostoissa toimiminen:</u> Tehdään tutuksi opiskeluun ja työhön apua tarjoavia tahoja.</p> <p><u>Romanikentällä toimiminen:</u> Tehdään tutuksi opiskeluun, työhön sekä elämiseen apua tarjoavia jär- jestöjä. <u>Mediapaja:</u> Työskennellään tietokoneiden parissa. Tehdään tärkeimmät ohjelmat tutuksi, kuten Word, sähköposti ja Internet-selain.</p> <p><u>Minä työssä:</u> Esittelemme eri työaloja ennestään romanikentällä tunnettujen lisäksi. Tarkoituksena löy- tää oma kiinnostuksen kohde.</p> <p><u>Tulevaisuustyöskentely:</u> Tehdään yhdessä CV, haetaan koulutukseen ja/tai työpaikkoihin.</p> <p><u>Omavalmennuksen eväät:</u> Koonti ja palaute koulutuksesta. Konkreettinen jatkosuunnitelma, johon yhdessä rakennettu tukiverkosto.</p>

Resurssit: Tiivis opiskelukokonaisuus edellyttää, että koulutus tehdään työ- ja elinkeinoviranomaisten kanssa yhteistyössä (työvoimapoliittinen koulutus tai tms.) taloudellisen tilanteen turvaamiseksi.

Ohjaajatyo pari, josta toinen osapuoli on romanitaustainen.

10 x 1 työpäivää teemojen sisältösuunnittelu. Sisältöihin sopivia toiminnallisia menetelmiä, erilaisia työskentelymateriaaleja.

Resursseja koostetusti: Kouluttajien palkka, tilat (yhteinen luokkatila ja ryhmätiloja), materiaalit.

Markkinointivälineitä kuten Facebook, ja kouluttajien alustava henkilökohtainen koulutuksen markkinointi.

Rekrytoidaan 8–16 romanitaustaista opiskelijaa.

10 x 5 päivän sisällöt + 2 x 5 päivää tarvittaessa teeman syventämiseen.

Verkko-oppimisympäristö tai muu vastaava paikka, johon saa koulutuksen aikaisia materiaaleja.

Juurtuminen/kehittämisideat: Mikäli halutaan, että koulutukseen osallistuvilla säilyy status työttömänä työnhakijana, tulee koulutuskokonaisuus suunnitella ajallisesti ja määrällisesti niin, että osallistuja on työmarkkinoiden käytettävissä eikä työmarkkinatuen saaminen esty. Seurakuntaopistolla ei ole tällä hetkellä resursseja jatkaa toimintaa.

Yhteystiedot:

seurakuntaopisto.fi

Glenn Blomerus, Tsetanes naal – koulutuspoluilla -hanke: glenn.blomerus@seurakuntaopisto.fi,

040 183 8164

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 10. TARVELÄHTÖINEN DIALOGIKOULUTUS VIRANOMAISILLE JA ROMANITAUSTAISILLE KOKEMUSASIAANTUNTIJOILLE

<p>NEVO TIIBA - UUSI AIKA (ESR, TL 5)</p> <p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Helsingin kaupunki (Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala & Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala)</p> <p>Yhteistyökumppanit/kansatoteuttajat: Suomen Romanifoorumi & Seurakuntaopisto</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Tarvelähtöinen dialogitilaisuus viranomaisille ja romanitaustaisille kokemusasiantuntijoille</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa</p>
<p>Yleinen tavoite: Viranomaistyön ajankohtaisten haasteiden dialoginen käsittely, viranomaisten ymmärryksen ja tietotaidon kehittäminen romaniasioissa, paikkakunnan romanien osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen, julkisen sektorin työntekijöiden ja romaniaktiivien keskinäinen verkostoituminen.</p> <p>Romaniväestö: Tilaisuus osallistua yhteisöään koskevien asioiden käsittelyyn ja lisätä muiden toimijoiden ymmärrystä, mahdollisuus luoda yhteyksiä viranomaistahoihin, mahdollisuus muodostaa hyviä käytäntöjä. Viranomaistoiminnan sujuvuus, tarkoituksenmukaisuus ja oikeudenmukaisuus; Suomen romaniväestön hyvinvointi, aktiivisuus ja osallisuus.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Tilaisuus nostaa esille toiminnan haasteita ja ongelmakohtia sekä löytää niihin uudenlaisia tulokulmia ja työkaluja; mahdollisuus päästä avoimeen dialogiin romaniväestön kanssa – mahdollisuus kohdata romanitaustaisia ihmisiä kasvokkain samalta viivalta, irrallaan tavanomaisista (työ)rooleista.</p>
<p>Kohderyhmät: Romanitaustaisten kanssa työskentelevät viranomaistahot (esimerkiksi omat tilaisuudet: 1. kasvatuksen, koulutuksen ja nuorisotoiminnan työntekijöille; 2. sosiaali- ja terveystoimen (erit. lastensuojelu) työntekijöille sekä poliisille ja järjestysmiehille)</p>
<p>Kuvaus:</p> <p>Dialogitilaisuudet järjestetään tietyn, laajasti määritellyn ja romaniväestöä koskevan teeman (esim. kasvatus- ja koulutus/perhe-elämän kriisitilanteet ja viranomaistyö) ympärille. Osallistujiksi kutsutaan teeman parissa työskenteleviä ja romanitaustaisia ihmisiä työssään kohtaavia viranomaisia, joita pyydetään ilmoittautumisen yhteydessä kertomaan työnsä kannalta ajankohtaisista tarpeistaan ja jättämään ehdotuksia tilaisuudessa käsiteltävistä kysymyksistä. Saapuneista kysymyksistä järjestäjät kokoavat keskusteluaiheet (3–6) learning café -työskentelyä varten ja kutsuvat sopivat asiantuntija-alustusten pitäjät. Kysymykset/keskusteluaiheet annetaan vähintään paria viikkoa ennen tilaisuuksia romanitaustaisille kokemusasiantuntijoille, jotka voivat keskenään keskustellen valmistautua aiheista käytävään dialogiin viranomaisten kanssa.</p> <p>Tilaisuudessa aiheeseen johdattavien, pitkään teemojen parissa työskennelleiden asiantuntijapuheenvuorojen jälkeen siirrytään learning café -tyyliseen keskustelemaan pienryhmätyöskentelyyn, jossa jokainen ryhmä kiertää päivän aiheet läpi kiteyttäen oman keskustelunsa tuloksia ja mahdollisia uusia nousevia kysymyksiä keskustelupisteiden paperille seuraavaksi tulevan ryhmän nähtäville. Kussakin pienryhmässä on vähintään yksi kokemusasiantuntija, joka voi osaltaan vastata kysymyksiin ja tuoda esiin huomioita paikallisen romaniväestön näkökulmasta.</p> <p>Tilaisuuden lopuksi käydään nk. akvaariokeskustelu, jonka pohjaksi on fläppitaululle kirjoitettu learning café -työskentelystä nousseita keskeisiä kiteytyksiä ja kysymyksiä. Akvaariossa asiantuntijapuheenvuoron pitäjä, kokemusasiantuntijat ja viranomaistyöntekijät (yht. 4–5 hlöä) keskustelevat julkisesti päivän annista ja tilaisuuden muut osallistujat voivat esittää keskustelun jälkeen omat huomionsa tai kysymyksensä akvaariokeskustelijoille.</p>

Resurssit: Romanitaustaiset kokemusasiantuntijat (4–10 osallistujien määrästä riippuen); asiantuntija-alustajat (2–3); Internet-sovellus ilmoittautumisia varten; isot tasalattiaiset, esitystekniikalla (projektorit, mikrofonit) varustetut kokoushuoneet; A2-paperit, tussit ja teipit learning café -työskentelyä varten; fläppitaulu

Juurtuminen/kehittämissideat: Kunnallisten toimijoiden ympäri Suomea olisi toivottavaa järjestää alueellaan viranomaisia ja romaniväestöä yhteentuvia dialogitilaisuuksia ajankohtaisten haasteiden tiimoilta.

Yhteystiedot:

Marko Stenroos (Helsingin kaupunki, nuorisopalvelut), puh. 09 310 89013, marko.stenroos@hel.fi;
Miikka Piironen (Helsingin kaupunki, nuorisopalvelut), puh. 09 310 89438, miikka.piironen@hel.fi

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 11. TYÖPARI ROMANIOPPILAIDEN KOULUNKÄYNNIN TUKENA

<p>TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) NEVO TIJJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5) Toteuttaja/osatoteuttaja: Helsingin kaupunki (Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala & Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala)</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Työpari romanioppilaiden koulunkäynnin tukena</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa</p>
<p>Yleinen tavoite: Romaniväestön työllisyyden ja osallisuuden paraneminen koulutuspolkujen kautta. Koulupudokkuuden väheneminen ja koulutustason nostaminen.</p> <p>Romaniväestö: Parantaa romaninuorten mahdollisuuksia suorittaa peruskoulu loppuun ja jatkaa opiskelua toisella asteella. Taata romanioppilaille ja heidän huoltajilleen tarvittava tuki koulunkäynnissä.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Lisätä koulun henkilökunnan keinoja ja mahdollisuuksia tukea romanioppilaita ja heidän perheitään, jotta koulunkäynti sujuisi mahdollisimman hyvin.</p>
<p>Kohderyhmät: Romanilapset ja -nuoret. Sovellettavissa muihinkin vähemmistöryhmiin.</p>
<p>Kuvaus: Romanityöhön erikoistuneen työparin toiminta keskittyy romanioppilaiden kasvun ja oppimisen myönteisen kehityksen tukemiseen. Toimintatavassa olennaista on oppilaan kokonaisvaltainen tukeminen. Tämä pitää sisällään sekä perheiden kanssa tehtävän yhteistyön, oppilaiden tukemisen kouluympäristössä että osallisuutta ja yleistä hyvinvointia tukevan vapaa-ajan kehittämisen. Toimintatavat muokkaantuvat joustavasti oppilaiden, heidän perheidensä sekä koulujen tarpeiden ja toiveiden mukaan.</p> <p>Koululla työpari voi toimia ”tulkkina” koulun henkilökunnan, oppilaan ja hänen huoltajansa välillä, kun oppilaan koulunkäyntiin liittyviä haasteita ratkotaan. Romanitaustaisen työntekijän läsnäolo luo turvallisuuden tunnetta ja auttaa koulun henkilökuntaa ja huoltajia ymmärtämään toisiaan paremmin. Yhteydenpidon toimiminen koulun ja huoltajien välillä on ensiarvoisen tärkeää: toimiva keskusteluyhteys auttaa ennaltaehkäisemään tilanteiden kärjistymistä ja helpottaa ongelmiin puuttumista jo varhaisessa vaiheessa.</p> <p>Kokonaisvaltaiseen tukemiseen liittyy olennaisesti vapaa-ajantoiminta esimerkiksi pienryhmissä. Mielikäs tekeminen vertaisryhmässä lisää nuoren osallisuutta ja yleistä hyvinvointia, mikä on omiaan tukemaan koulunkäynnin sujumista. Mahdollisen ryhmäytymisen kautta voidaan auttaa esimerkiksi ala- ja yläasteen välisessä siirtymässä, joka on monelle romaninuorelle haastava. Toiminnan kautta voidaan myös laajentaa nuorten elinpiiriä ja tehdä tutuksi uudenlaisia toimintaympäristöjä sekä järjestää vierailuja esimerkiksi erilaisiin toisen ja kolmannen asteen oppilaitoksiin.</p> <p>Tarvittaessa vertaisryhmiä voidaan järjestää myös romanioppilaiden huoltajille. Ryhmissä huoltajat voivat paitsi jakaa kokemuksiaan, myös saada tietoa ja opastusta esimerkiksi lasten koulunkäyntiin, jatko-opiskeluun tai työelämään liittyen.</p> <p>Työskennellessään romanioppilaiden kanssa työpari saa kattavan kuvan niistä haasteista, joita romanien koulunkäyntiin liittyy, ja voi tarjota tukea juuri niissä asioissa, joissa sitä tarvitaan. Pyrkimyksenä on, että työparin olisi mahdollista työskennellä joustavasti siellä, missä tarvetta ilmenee, ja että toiminta olisi kouluilla yleisesti tiedossa, jolloin romanioppilaisiin liittyvissä haasteissa osattaisiin heti olla yhteydessä oikeisiin ihmisiin.</p>
<p>Resurssit: Kaksi kokoaikaista työntekijää, joista toinen on romanitaustainen. Työntekijöistä toinen koulumaailman ja toinen vapaa-ajan puolelta, esimerkiksi Helsingissä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta sekä nuorisopalveluista.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisasiat: Juurtuminen Helsingin kaupungin rakenteisiin on suunnitteilla.</p>
<p>Yhteystiedot: Anni Kettunen – Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke Helsingin kaupunki/kasvatuksen ja koulutuksen toimiala anni.kettunen@hel.fi, 09 310 20502</p>
<p>Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus</p>
<p>Internet-sivut: www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/fi/tietoa-meista/ www.romanienosallisuus.diak.fi</p>
<p>Olemme pyydyttävissä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.</p>

LIITE 12. SATEENVARJOMALLI

<p>NEVO TIIJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5) TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)</p>
<p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Taiteen edistämiskeskus, Opetushallitus ja Suomen Romanifoorumi</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Sateenvarjomalli</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Eri romanitoimijoiden ja romaneille suunnattujen hankkeiden yhteistyömalli</p>
<p>Tavoitteet: Yleinen tavoite: Synergian hyödyntäminen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Eri toimijoiden, järjestöjen ja hankkeiden tavoitteiden yhdistäminen. Hyödynnetään jokaisen tahon asiantuntijaosaamista eri osioiden työstämisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa. Osallistetaan mukaan kohderyhmän asiakkaita, toimijoita ja virkahenkilöitä ensimmäisestä palaverista alkaen.</p>
<p>Kohderyhmät: Yhteisestä isommasta tavoitteesta ja yksittäisistä pienemmistä tavoitteista riippuen kohderyhmänä voi olla joku yksittäinen ryhmittymä tai useasta ryhmittymästä koostuva kokonaisuus.</p>
<p>Kuvaus: Mallissa erilaiset toimijat, viranomaiset ja hankkeet istuvat yhteisen pöydän äärelle jakamaan ensin taustojensa ja hankkeidensa tavoitteet, joista etsitään yhteisiä tekijöitä. Näistä luodaan kollektiiviselle toiminnalle 1–3 yhteistä tavoitetta, jotka vastaavat kaikkien mukana olevien tahojen tavoitteisiin. Mallin peruseriaatteena on osallistaa mukaan kohderyhmän asiakkaita, toimijoita ja virkahenkilöitä. Sovittujen tavoitteiden jälkeen suunnitellaan yhteinen toiminta tai tapahtuma, jossa vastuu jaetaan parhaaksi katsotulla tavalla – kuitenkin niin, että perustetulla sateenvarjotyöryhmällä on tiiminvetäjä. Jokainen osallistujataho osallistuu kustannuksiin hankkeidensa ja toimintojensa reunaehtojen mukaisesti.</p>
<p>Resurssit: Hallinnointi ja organisaatio pyritään pitämään kevyenä. Tarvitaan yhteistyön tiiminvetäjä, joka pitää kokonaisuudesta kiinni. Varsinaiseen yhteiseen toimintaan tarvittavat resurssit tulevat jokaisen mukana olevan tahon lasketuista resursseista.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisideat: Malli upotetaan mukana olevien tahojen omaan toimintaan mukana olleiden henkilöiden toimesta.</p>
<p>Yhteystiedot: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy, kirjaamo@diak.fi, 029 469 6000 Mertsii Ärling - Nevo tiija -hanke, mertsii.arling@diak.fi, 040 509 2307 Katri Perho - Tšetanes naal - koulutuspoluilla -hanke, katri.perho@diak.fi, 040 506 6416</p>
<p>Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus</p>
<p>Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi</p>
<p>Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.</p>

LIITE 13. AUTA MINUA MAHDOLLISUUKSIEN ÄÄRELLE! MENTOROINTIOHJELMA ROMANITAUSTAISILLE HENKILÖILLE

<p>NEVO TIIBA - UUSI AIKA (ESR, TL 5) TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Etelä-Suomen aluehallintovirasto</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Auta minua mahdollisuuksien äärelle! Mentoroointiohjelma romanitaustaisille henkilöille</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Valmentamisen ja mentoroinnin malli</p>
<p>Kohderyhmät: Erityisesti romaninuoret ja nuoret aikuiset, jotka haluavat kasvaa ja kehittyä erilaisilla työelämän alueilla sekä ihmisenä tai etsiä omaa alaa.</p>
<p>Yleinen tavoite: Jakaa kokeneen ja vanhemman mentorin kokemusperäistä tietoa ja viisautta sekä osaamista nuoremmalle, kokemattomammalle ja kehittymishaluiselle nuorelle. Edistää mentoroitavan (aktorin) työuran hallintaa sekä ammatillista ja henkistä kasvua sekä auttaa unelmien saavuttamisessa kuin myös opastaa uudenlaisen johtamisen äärelle, missä toisten mahdollistaminen nähdään johtamisen ensisijaisena tehtävänä (suurin johtaja on kaikkien palvelija).</p> <p>Aktori: Kasvamisen ja kehittyminen omassa työssä tai unelman saavuttamisessa sekä verkostojen luominen. Kasvamisen ja kehittyminen sekä omien vahuuksien löytäminen ja niiden kehittäminen.</p> <p>Mentori: Uusien ideoiden ja ajatusten löytäminen aktorilta omaan työhönsä. Oman uran pohtiminen ja tulevaisuudensuunnitelmien katsominen uudesta näkökulmasta. Mahdollistaa arvokas kokemus auttamisen ilosta. Kehittää mentorin vuorovaikutus- ja johtamistaitoja ja opettaa uuden työmenetelmän. Antaa eväitä osaamiseen ja johtamiseen, joista voi olla hyötyä työelämässä esimerkiksi omien alaisten osaamisen kehittämisessä ja kehityskeskusteluissa.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Valitse, ehdota tai mahdollista potentiaaliselle nuorelle osallistuminen mentorointiin. Etsi verkostojesi kautta kasvava romaninuori. 2. Ensimmäiseen kertaan pyydä aktoria kirjoittamaan itsestään esittelykirje, jonka sisällön ja syvyyden hän itse määrittelee. Mentori voi avustaa aktoria kirjoittamisessa antamalla apukysymyksiä, etenkin, jos aktori ei ole harjaantunut kirjoittaja tai osaa oikein tuoda itsestään esille asioita. Esimerkkikysymyksiä voi olla perustietojen lisäksi merkittävät tapahtumat tai asiat elämässä ja miksi ne ovat sitä. Koulutus ja työpolku, unelmat ja niiden eteen tehty työ voi herättää ajatuksia ja kysymyksiä. Millä alueilla kasvun ja kehittymisen tarpeita aktorilla on, mitä hän osaa ja missä hän voi sanoa olevansa hyvä. Mitä ajatuksia hänellä on johtajuudesta ja toisten johtamisesta, ketä hän ihailee (idoli)? Kysymysten tarkoitus on saada esille aktorista osaamiset ja kehittämisen kohteet sekä tulevaisuuden unelmat. 3. Sopikaa vähintään 5–10 tapaamiskertaa, joissa käynte yhdessä sovitut tapaamissäännöt lävitse. Hyödynnä valmiita mentorisääntöjä. Mentorointi perustuu luottamuksellisuuteen, vapaaehtoisuuteen ja auttamishaluun sekä haluun kasvaa ja kehittyä yhdessä. 4. Varsinaista mentorointia johtaa aina aktori, joka esittää kysymyksiä mentorille tai pyytää haastamaan eri asioissa. Aktoria ei saa päästää helpolla, vaan häntä tulee haastaa. Kyse on avoimesta ja luottamuksellisesta vuorovaikutussuhteesta, jossa sekä mentori että aktori oppivat toisiltaan.

5. Mentorin tehtävä on auttaa aktoria monella eri tavalla. Hän voi opastaa aktoria ja toimia hänelle roolimallina. Mentori voi olla ymmärtävä kuuntelija, sparraaja, valmentaja. Hän voi olla aktorin kriittinen ystävä, joka herättelee ajattelemaan uudella tavalla ja kyseenalaistamaan olettamuksia ja juurtuneita ajattelutapoja. Mentori voi myös toimia sillanrakentajana, joka opastaa aktoria syvemmälle työelämään ja asiantuntijuuteen sekä johtajuuteen. Mentorin avulla voidaan myös tukea työllistymistä niin, että mentori aukaisee aktorille erilaisia mahdollisuuksia ja verkostoja.
6. Mentorin tehtävä ei ole pitää luentoja vuorovaikutuksesta aktorille, vaan haastaa aktori vuorovaikutamaan. Tarkoitus ei myöskään ole keskustella rohkeista kokeiluista, vaan haastaa aktori tekemään rohkeita kokeiluja – koska kävelemään oppii kävelemällä, laulamaan laulamalla ja valmentamaan valmentamalla.
7. Viimeisessä mentoritapaamisessa käydään läpi, mitä yhteisestä matkasta opittiin ja miten tästä kumpikin jatkaa eteenpäin.

Resurssit: Tahtotilaa ja aikaa sekä uskallusta tehdä rohkeita kokeiluja.

Juurtuminen/kehittämissideat: Mentoroi ottaa organisaatioonsa ja oman johtamisensa malliksi jatkuvasti mentoroida uusia aktoreita ja samalla levittää mentoroimisen mallia aktoreidensa kautta eteenpäin.

Yhteystiedot:

Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy, kirjaamo@diak.fi, 029 469 6000
Mertsii Ärling - Nevo tiija -hanke, mertsii.arling@diak.fi, 040 509 2307

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 14. MONIMUOTOINEN SUOMI – TYÖPAJA ROMANIKULTTUURISTA

<p>NEVO TIIJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5) TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Toiteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Taiteen edistämiskeskus</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Monimuotoinen Suomi – työpaja romanikulttuurista</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Koulutusluento romanitaustaisten sekä muiden asiakkaiden kohtaamisesta</p>
<p>Kohderyhmät: Sosiaali-, terveys- sekä koulutus- ja kasvatusalojen viranomaiset ja opiskelijat. Soveltaen myös muut.</p>
<p>Tavoitteet: Yleinen tavoite:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laadullisesti parempi asiakas- tai potilaskohtaaminen. - Ymmärrys siitä, että kohtamisessa tärkeintä on kohdata ihminen ennen kulttuuria tai muita määreitä. - Ymmärrys siitä, että jokainen henkilö etnisestä taustastaan huolimatta on ihminen, joten hänet tulee kohdata hyvän hoidon ja asiakaskokemuksen näkökulmasta ensin ihmisenä ja vasta sitten muiden määreiden mukaan. - Viranomaisina tehtävämme on olla mahdollistaja; auttaen ja mahdollistaen jokaisen ihmisen eteenpäin pääseminen.
<p>Kuvaus: Romanikulttuuria ja romanitietoutta lähestytään keskittymällä myönteisiin ja tulevaisuutta katsoviin tekijöihin, joiden kautta yhteiskuntaa rakennetaan yhdessä muun suomalaisen väestön kanssa. Koulutuksessa ei keskitytä niinkään romanikulttuurista nouseviin yksittäisiin tapoihin tai historiaan vaan pikemmin kulttuurista nouseviin hyveisiin ja mahdollisuuksiin. Kulttuurista nousevia tarpeita erityishuomiolle ei kuitenkaan unohdeta mutta ne pyritään nostamaan yleisemmälle tasolle, jotta kuulijakunta ymmärtää, että vastaavia huomioita ja erityistoimintoja tarvitaan tilanteiden mukaan kaikkien ihmisten kanssa. Koulutuskokonaisuuden kesto 2–2,5h.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jaa osallistujat 3–4 hengen ryhmiin ja jaa isot post-it -laput ja kynät ryhmille. 2. Ohjeista ryhmät suullisesti ja diaesityksen avulla keskustelemaan oman ammattikuntansa näkökulmasta ja siellä esiin tulleista mahdollisuuksista ja haasteista, joita he ovat kohdanneet romani-asiakkaiden kohdalla. Aikaa annetaan koko tehtävää varten 15 min. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Ohjeista ryhmää ensin jakamaan keskenään laajasti kokemuksia ja näkemyksiä aiheesta. 5 min. 2.2. Ohjeista etsimään esille tulleista asioista yhteisiä tekijöitä tai näkemyksiä. 5 min. 2.3. Ohjeista kirjoittamaan nimettömänä post-it-lapulle yksi tai kaksi yhteistä kysymystä, jotka nousevat yhteisistä näkemyksistä ja joihin halutaan vastaus luennoitsijalta. 3. Kerää kirjoitetut kysymykset. Niihin palataan työpajan lopussa. 4. Koulutuksellinen osuus jakautuu viiteen kokonaisuuteen. <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Johdanto. Tuo esille lyhyesti ydinasia ja tavoite. 4.2. Romanikulttuuri. 4.3. Asiakaskohtaaminen. 4.4. Koulutus. 4.5. Työllisyys. 4.6. Yhteenveto.

Hyviä vinkkejä koulutuksen sisältöön:

- Hyödynnä koulutusosiossa Nevo tiija -hankkeessa tehtyjä Uskalla! It's possible -videoita.
 - Kohtaamisen käsittelemisessä lähesty asiaa kokonaisvaltaisesta näkökulmasta, huomioi viranomaisen ja asiakas.
 - Älä pysähdy ainoastaan katsomaan asioita romanikulttuurin näkökulmasta vaan vie näkökulmat mahdollisuuksien mukaan kaikkia koskettavalle tasolle niin, että kuulijoille tulee ymmärrys, ettei kohtaaminen ole etnisyyssidonnainen. Hyödynnä transkulttuurisen hoitotyön teoriaa.
 - Uskalla tuoda haasteet esille ja tuo niihin onnistumisen kokemuksia arkityön kautta tuoden esille esimerkkejä arjen todellisuudesta ja sovellettavuudesta.
 - Tuo myös esille, mitä tai millaisia kulttuurillisia tekijöitä on oikeasti olemassa, joita on hyvä ymmärtää.
 - Vahvista ymmärrystä, että jokaiselta asiakkaalta voi aina kysyä, että onko joitain sellaisia erityistarpeita, jotka nousevat kulttuurillisista tai henkilökohtaisista näkökulmista esillä olevan asian suhteen.
5. Kirjoitettujen kysymysten sekä mahdollisesti niistä nousseiden lisäkysymysten läpikäyminen. Jätä aikaa vähintään 30 min.
6. Lopuksi tiivistä vielä päivän ydinviesti muutamaan lauseeseen.
- 6.1. Älä kohtaa kulttuuria vaan ihminen.
- 6.2. Meistä jokainen voi olla portinvartija, joka mahdollistaa toisten onnistumisen elämässä.

Koulutuksen sisältö kysyttävissä mallinnuksen tekijöiltä.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Koulutus ja kulttuurista tiedottamisen mallia on tarkoitus jalkauttaa osaksi romanitoimijoiden ja koulutuksien pitäjien osaamista.

Koulutuskonseptin yhteyshenkilöt ovat valmiita ohjeistamaan ja valmentamaan koulutuksen pitäjiä.

Yhteystiedot:

Mertsi Ärling - Nevo tiija -hanke
merts.arl@diak.fi, 040 509 2307

Katri Perho - Tšetanes naal - koulutuspoluilla -hanke
katri.perho@diak.fi, 040 506 6416

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 15. ROMANITYÖNTEKIJÄ TUKENA OHJAAMOSSA

<p>TŠETANES NAAL – KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Toteuttaja/osatoteuttaja: Seurakuntaopisto, Kirkkopalvelut ry Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Espoon Ohjaamo, www.ohjaamoespoo.fi</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Romanityöntekijä tukena Ohjaamossa</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Kulttuurisensitiivinen yksilöohjaus viranomaistoiminnassa.</p>
<p>Tavoitteet: Yleinen tavoite: Madaltaa kynnystä romaninuorten ja ohjaamopalveluiden kohtaamisessa. Romaniväestö: Helpottaa ja joustavoittaa viranomaisille romaninuorten ohjauspalvelujen käyttöä ja vahvistaa nuorten osallisuutta oman koulutus- ja urapolun löytymisessä. Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Lisätä monensuuntaista tietoa ja ymmärrystä eri toimijoiden kesken romaninuorten uraohjauksessa. Työelämän edustajat: Romaninuorten työllistymispolut tehostuvat.</p>
<p>Kohderyhmät: 15–29-vuotiaat romaninuoret</p>
<p>Kuvaus: Yksilöohjaus, romanityöntekijä tukena romaninuorten koulutus- ja työelämän polkujen luomisessa Ohjaamon kanssa yhteistyössä sovitaan alueen tarpeisiin sopiva sapluuna romanityöntekijän osallistumisesta Ohjaamossa romaninuorten tavoittamiseksi ja kohtaamiseksi. Romanityöntekijä tulee mukaan neuvonta- ja päivystystyöhön työpari-periaatteella (romanityöntekijä yhdessä pääväestöä edustavan työntekijän kanssa). Romanityöntekijä madaltaa romanien kynnystä käyttää koulutuksen ja työllistymisen palveluita sekä toimii luottamuksen sillanrakentajana romaniväestön ja palvelua tarjoavan tahon välillä. Romaniohjaaja päivystää noin kaksi kertaa kuukaudessa, tai sovitaan neuvonta- ja päivystysajan kohdat tarpeen mukaan. Päivystyksessä tavataan alueen nuoria ja ohjataan heitä palveluihin kädestä pitäen.</p>
<p>Resurssit: Ohjaamoyhteistyön mahdollistava verkosto ja mahdollinen työpari Ohjaamosta. Romanityöntekijä, jolla ohjausosaamista sekä sovittu kohtaamispaikka ja -tila Ohjaamossa. Ohjaamon omat markkinointi- ja tiedotuskanavat sekä paikallisten romaniryhdistysten tai muiden sosiaalissa medioissa olevien romaninuorten suosimien virtuaalisten kohtauspaikkojen käyttö. Romanityöntekijän omat yhteisön sisäiset kontaktit.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisideat: Lisätään päivystysvuoroja niin, että niitä järjestetään kerran viikossa samana päivänä samaan aikaan. Näin saadaan vakiinnutettua näkyvyys ja toiminta romanikentälle. Päivystystä tulee ylläpitää säännöllisesti, sillä romaninuoret löytävät melko hitaasti Ohjaamossa toimivan romanityön omakseen.</p>
<p>Yhteystiedot: seurakuntaopisto.fi Glenn Blomerus Tšetanes Naal – koulutuspoluilla -hanke, glenn.blomerus@seurakuntaopisto.fi, 040 183 8164</p>
<p>Linkit/sosiaalinen media: https://www.facebook.com/OhjaamoEspoo/photos/a.122052441478774.1073741828.112881099062575/51270767241</p>
<p>Internet-sivut:</p>
<p>Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.</p>

LIITE 16. YHDEN LINKIN KAUTTA OIKEALLE TAHOLLE - PALVELUOHJAUSVÄLINE

<p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Seurakuntaopisto</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Otavan Opisto, Janne Blomerus, Tšetanes naal -hanke Salon kaupunki, Tuula Lindgren, Tšetanes naal -hanke THL, Tanja Berg, Nevo tiija -hanke</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: "Yhden linkin kautta oikealle taholle" - palveluohjausväline</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Virtuaalinen palveluohjausväline</p>
<p>Yleinen tavoite: Tavoitteena on tarjota yksinkertainen virtuaalinen ohjain palveluihin, mikä mahdollistaa valtakunnallisesti romaniverkoston yhteistyön sekä tarjoaa asiakkaalle helpon väylän sopivan palvelun piiriin olemassa olevassa ja aktiivisessa toimijaverkostossa.</p> <p>Romaniväestö: Palveluohjausvälineen avulla romaniväestö pystyy tavoittamaan kaikki alueen asiantuntijaverkoston toimijat (romaniyhdistys, hanketoimija, asiantunteva viranomaistoimija tms.) yhden palvelulinkin kautta.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Aktiivisen romanityön verkoston tavoittaminen omiin ja asiakkaiden tarpeisiin romanikysymyksissä</p> <p>Työelämän edustajat: Katso edellä.</p>
<p>Kohderyhmät: Romaniväestö, romanikysymysten parissa toimivat (varhaiskasvatus, opetus-, sosiaali- ja terveyspalvelut jne.)</p>
<p>Kuvaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yhteistyöryhmä kootaan niin että osallistujien on helppo sitoutua ko. yhteistyöhön ja kaikki osallistajat tietävät toistensa tarjoamat palvelut ja mahdollisuudet. Perusajatuksena on, että palvelun käyttäjän ei tarvitse etsiä erikseen yhteystietoja ja työntekijää vaan riittää, että hän määrittelee oman tarpeensa Webropol-kyselylomakkeeseen määriteltyjen valikkojen mukaan, lähettää sen, ja häneen ottaa yhteyttä ko. alueen työntekijä tai verkostossa toimija. 2. Allekirjoitetaan Webropol-hallitsijalle huolellisuusveloitessitoumus (yksityisyyden takaamiseksi). 3. Koostetaan sopivin määrin Webropol-kyselylomake ja linkki. Sovitaan yhteistyökumppaneiden kanssa linkin ylläpitämisestä julkisuudessa. 4. Linkin jako: Facebook, yhdistysten ja koulujen sekä hankkeiden verkkosivut, sähköpostit laajemmin. Linkkiä käyttävä asiakas valitsee valikosta esim. paikkakunnan ja aiheen ja jättää yhteystiedot. 5. Tämän jälkeen toimijoiden sähköpostiin saapuneesta viestistä palvelussa nimetty verkostotoimija tunnistaa oman sovitun alueensa ja reagoi yhteydenottopyyntöön. Toimija tarjoaa omaa palveluaan suoraan tai ohjaa asianmukaisesti palveluihin. 6. Linkkiä ja kyselylomakepohjaa ylläpidetään sovitusti ja päivitetään tarvittaessa.
<p>Resurssit:</p> <p>Romaniyhdistyöverkosto ja Webropol-kyselytyökalu (http://webropol.fi/) tai vastaava, sekä osaamista yksinkertaisen kyselypohjan tekemiseen.</p> <p>Asianmukaisesti yksityisyyden suojaamiseen tehdään verkoston vastaajien kanssa sopimus huolellisuusveloitteen toteutumisesta.</p> <p>Lisäksi verkoston yhteistyöpalaverit ja ylläpitoon liittyvät toiminnot.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämissideat: Palveluohjausvälineen ylläpito edellyttää verkoston aktiivista yhteistyötä ja linkin esilläpitoa, jotta se toimii. Linkkiä voi hyödyntää mm. kun on kyse erityisryhmistä tai muista erityispalvelua tarvitsevista ryhmistä ja kun tarve on valtakunnalliseen saavutettavuuteen rajatun ryhmän tai asian osalta. Linkin voi rakentaa kohderyhmälle tai vaikka kriisityökaluksi. Huom. hankkeessa on käytetty ainoastaan Webropol- kyselytyökalua.</p>

Yhteystiedot:

www.seurakuntaopisto.fi

Kathy Metsälä, Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke; kathy.metsala@seurakuntaopisto.fi,
044 712 4986

Glenn Blomerus, glenn.blomerus@seurakuntaopisto.fi, 040 183 8164

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus, www.facebook.com/seurakuntaopisto

Internetsivut: www.romanienosallisuus.diak.fi, www.seurakuntaopisto.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 17. TUUMASTA TÖIHIN

<p>NEVO TIIJA - UUSI AIKA (ESR, TL 5) TSETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL4)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy, Kyläsaarenkuja 2, Helsinki. www.diak.fi</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Malli on toteutettu yhteistyössä Stadin ammattiopiston, Suomen Diakoniaopiston, romanikentän yksittäisten henkilöedustajien, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ja työ- ja elinkeinokeskuksen viranomaisten sekä Etelä-Suomen alue-hallintoviraston edustajien, Taiteen edistämiskeskuksen ja Suomen Romanifoorumin edustajien sekä Romaninuorten neuvoston edustajien ja Suomen yrittäjien sekä MCID®-valmentajien Helsingin nuorten yrittäjien puheenjohtajan kanssa.</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Tuumasta töihin</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Koulutusmalli, joka edistää työllistymistä</p>
<p>Kohderyhmät: Suomen romaniväestö sekä koulutusorganisaatiot, työelämän edustajat ja viranomaiset, järjestöt ja muut toimijat</p>
<p>Tavoitteet: Yleinen tavoite: Vaikeasti työllistyvien, kuten romanien, koulutus- ja työelämäpolkujen mataloittaminen ja sujuvoittaminen sekä yhteiskuntaosallisuuden lisääminen. Romaniväestö: Vahvistaa ammatillista osaamista sekä opiskelutaitoja ja laajentaa tietoutta eri ammatikunnista sekä lisätä kilpailukykyä työmarkkinoilla. Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Tuoda uusi tutkimuksiin pohjautuva koulutautumismalli koulutusorganisaatioille, missä on huomioitu II-asteen koulutusreformi sekä vaikeasti työllistymisen haasteet ja onnistumisen edellytykset. Tuoda työ- ja elinkeinokeskukselle uusi apukeino aktiivimallin suorittamiseksi. Työelämän edustajat: Tarjota pieniriskinen mahdollisuus perehdyttää työntekijä alan töihin. Tarjota suomalaista osaamista ja edistää yhdenvertaisuutta ja työllistymistä</p>
<p>Kuvaus: Koulutusmalli koostuu kolmesta kokonaisuudesta, jonka ensimmäisessä osiossa opiskelijat osallistuvat orientaatiovaiheeseen, minkä aikana jokainen opiskelija syvähaastatellaan kartoittaen hänen opiskelunvalmiudet ja muu osaamisensa sekä mahdollinen ajatus unelma-ammattistaan. Tämän perusteella jokaiselle opiskelijalle luodaan henkilökohtainen osaamis- ja kehittämissuunnitelma (HOJKS). Orientaatiojakson aikana avarretaan opiskelijoiden tietämystä eri ammattiryhmittymistä ja niiden opin- topoluista sekä ammattien työllisyysmahdollisuuksista ja vaatimuksista. Tutustumisessa hyödynnetään mahdollisia romanitaustaisia ammatinharjoittajia. Orientaatiovaiheessa esitellään myös työnantajapooliin kerätyt työnantajat. Tavoitteena on auttaa opiskelijaa löytämään osaamistaan vastaava opintopolku, jossa voidaan hyödyntää hänen kaikki osaaminen; tämänhetkinen sekä vielä uinuva osaaminen. Orientaatiovaiheen jälkeen opiskelijat valitsevat oman koulutuspolkunsa, mikä ohjaa heidät koulutusorganisaation sisällä olemassa oleviin ammatillista perustutkintoa suorittaviin ryhmiin. Jos perustutkintoa ei löydy koulutusorganisaation sisältä, se pyritään järjestämään koulutusta järjestävästä muusta oppilaitoksesta. Yleiseen ryhmään siirtyminen tukee luonnollista integroitumista ja verkostojen rakentamista oman ammattikunnan kanssa. Samalla hyödynnetään koulutusorganisaation olemassa olevia resursseja, ja malli on kustannustehokas ja helposti siirrettävissä organisaation pysyviin käytänteisiin. Toiminta lisää myös molemminpuolista oppimista ja parhaimmillaan hälventää ennakkoluuloja, jotka ovat syrjimisen ja syrjäytymisen taustalla. Erityistä tietotaitoa opiskelijoille annetaan orientaatiovaiheessa erilaisten yrityksiin perustamisesta sekä projektinomaisten töiden osaamiseksi tarvittavista taidoista. Toisessa vaiheessa jatketaan opiskelutaitoja vahvistavia Valma-opintoja kotipesäjaksoilla sekä aloitetaan ammatillisten teoriaopintojen lisäksi työssäoppiminen. Opiskelijaa sekä työssäoppimispaikan työnantajaa tuetaan tarpeen mukaan molemminpuolisen onnistumisen mahdollistamiseksi. Toisen vaiheen loputtua jokaisella opiskelijalla on valitsemansa alan perustutkinto ja harjaantuneet opiskelutaidot, jotka antavat hyvät perusvalmiudet mahdollisille jatko-opiskeluille Kolmannessa vaiheessa hyödynnetään erityisesti työllistymisen kaikki mahdolliset mallit ja tuet yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa. Tuetaan ja edesautetaan työsuhteen syntymistä opiskelijan ja työssäoppimispaikan tarjoajan välille. Kolmannessa vaiheessa valmistuneella on tarvittava osaaminen perustaa oma yritys, toiminimityöskentely tai osuuskuntayrittäminen. Valmistuneella on myös riittävät opiskelutaidot hakeutuakseen jatko-opiskelijaksi korkeakouluopintoihin.</p>

Mallissa räätälöidyn koulutuksen polun lisäksi erityinen työ tehdään työnantajien poolin keräämiseksi jo etukäteen. Tämä pooli kerätään vahvalla yhteistyöllä ohjaajan, työllisyyspalveluiden sekä koulutusorganisaation kontaktien kautta. Jokaiselle opiskelijalle mahdollistetaan työssäoppiminen mahdollisuuksien mukaan yhden ja saman työnantajan kanssa, ja näin samalla luodaan otollista maaperää sille, että työssäoppiminen voisi muuttua palkkasuhteeksi joko jo opiskeluvaiheessa tai opiskelujen päätteeksi. Tässä erityisesti ohjaajan rooli mukaan lähteneiden työnantajien ja opiskelijoiden kanssa on vahva. Työssäoppiminen tehdään niin vaivattomaksi kuin mahdollista työnantajalle. Työnantajille tarjotaan avaimet käteen -pakettia, jossa työssäoppimisen tarpeet ja käytänteet on mietitty valmiiksi neuvottelujen kautta.

Erityisryhmät tarvitsevat vertaistukea, joten mallissa asia on huomioitu siten, että primaariryhmä tapaa toisiaan koulutusaloistaan huolimatta säännöllisesti niin sanotulla tukipajajaksolla yhdessä opettajan ja ohjaajan kanssa yhdessä ja erikseen käyden läpi onnistumisia, oppimista sekä esiin tulleita haasteita. Tukipajassa vahvistetaan myös jokaisen HOJKS:n mukaisia opiskeluvaihtoehtoja lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden seuraamisella, tukemisella ja ohjauksella. Tarvittaessa myös työnantajien kanssa käydään muutaman kerran koulutuksen aikana vertaiskeskustelu.

Koulutus toteutetaan omaehtoisen opiskelun tuella aikuiskoulutuksena, missä kaikki opiskelijat ovat vähintään 25-vuotiaita. Näin mahdollistuu opiskelukoulutus työ- ja elinkeinotoimiston myöntämällä omaehtoisen opiskelun rahoituksella. TE-hallinnon puolelta kuviossa on kolme ehtoa: opiskelijan tulee olla työtön työnhakija, vähintään 25-vuotias ja koulutuksen tulee edistää kilpailukykyä työmarkkinoilla. Mahdollistamalla opiskelijalle omaehtoisen opiskelun rahoitus karsitaan onnistumisen esteistä taloudesta nousevat haasteet.

Koulutuksen läpiviemisessä hyödynnetään työparityötä. Työparista toinen toimii ryhmänohjaajana ja vastaa pedagogisista asioista sekä toimii linkkinä koulutusorganisaation henkilökunnan ja opetushenkilöstön, kuten ammattiainesten opettajien, kanssa. Tähän työhön soveltuvat erinomaisesti esimerkiksi ammattiopistojen erityisopettajat. Työparin toinen puolisko taas toimii opiskelijoiden ohjaajana ja henkilökohtaisena tukena, joka tukee matalalla kynnyksellä esiin tulevilla haasteilla. Tutkimukset osoittavat, että (vähemmistöihin kuuluvien) opiskelijoiden koulutuksen suorittamisprosentti kasvaa huomattavasti, jos kouluissa on töissä henkilö omasta viiteryhmästä. Työparityöskentelyn kautta lisätään resursseja ohjauksen ja tukemisen tarpeeseen, jota vaikeasti työllistyvät, kuten romanit, tarvitsevat.

Koulutusmallin uutuusarvo kulminoituu sekä siinä, että mallissa yhdistetään ensimmäistä kertaa valmentava koulutus (Valma) ja ammatillinen koulutus yhdeksi kokonaisuudeksi, että siinä, että se perustuu vahvasti näyttöön perustuviin tutkimuksiin ja selontekoihin ja on työstetty intersubjektivisesti eri asiantuntijoiden kanssa.

Katso kuvio 1 Tuumasta töihin -koulutusmalli s. 163.

Resurssit:

Koulutusmallin ja sen tavoitteiden onnistumiseksi tarvitaan koulutusorganisaatiosta ryhmänohjaaja (erityisopettaja) sekä ohjaaja, jolla on vahva asiantuntijuus ja erityisosaaminen koulutukseen valikoituneiden opiskelijoiden maailmankuvasta/kulttuurista sekä tietotaitoa kerätä ja toimia työnantajapoolin kanssa.

Hyvä yhteistyö paikallisen TE-hallinnon virkamiesten kanssa rekrytoinnin ja omaehtoisen opiskeluun liittyen.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Koulutuksen toteuttamisvastuu siirretään mahdollisimman aikaisin järjestävän alueen koulutusorganisaatiolle sekä TE-keskuksien virkahenkilöille, tarkoituksena sitoutuminen koulutusmallin toteuttamiseen ja juurtuminen paikkakunnalle yhden aktiivimallin suorittamiseksi. Mallia voidaan kehittää eri puolilla Suomea järjestettyjen koulutuksien ja niistä koottujen kokemusten ja palautteiden perusteella.

Yhteystiedot:

Mertsi Ärling - Nevo tiija -hanke
merts.arl@diak.fi, 040 509 2307

Katri Perho - Tsetanes naal - koulutuspoluilla -hanke
katri.perho@diak.fi, 040 506 6416

Linkit/sosiaalinen media:

www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut:

www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 18. MAHDOLLISUUKSIEN PÄIVÄ – ROMANIEEN KOULUTUS- JA TYÖLLISYYSMESSUT

<p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)</p> <p>NEVO TIJJA - UUSI AIKA (ESR, TL 5)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Malli on toteutettu yhteistyössä Taiteen edistämiskeskuksen kanssa</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Mahdollisuuksien päivä – Romanian koulutus- ja työllisyysmessut</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Tapahtumakonsepti</p>
<p>Yleinen tavoite: Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden tietoisuuden lisääminen liittyen romani- väestöön.</p> <p>Romaniväestö: Lisää tietoa kouluttautumisvaihtoehdoista sekä työllistymismahdollisuuksista alueella; foorumi kontaktien luomiselle; lisää tietoa erilaisista ammateista ja työtehtävistä, jolloin urasuunnittelua on mahdollisuuksia laajentaa esim. kulttuurialojen suuntaan; tilaisuus tuoda omaa osaamista ja valmiuksia esille.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Mahdollisuus esitellä palveluja/toimintoja; tilaisuus kohdata romaniväestön edustajia ja saada ajantasainen kuva tarpeista ja toiveista; foorumi kontaktien ja yhteistyösuhteiden solmimiselle.</p> <p>Työelämän edustajat: Mahdollisuus esitellä toimintaa ja työmahdollisuuksia sekä luoda kontakteja potentiaalisiiin työntekijöihin; tilaisuus päivittää tietoisuutta romaneista työntekijöinä, osaajina ja asian- tuntijoina.</p>
<p>Kohderyhmät: Suomen romaniväestö sekä koulutusorganisaatiot, työelämän edustajat ja viranomaiset. Järjestöt ja muut toimijat. Alueen asukkaat.</p>
<p>Kuvaus: Mahdollisuuksien päivä -messutapahtuma tuo yhteen alueen romaniväestön sekä koulutus- ja työelämäkentän edustajat. Lisäksi luodaan yhteyttä myös laajemmin palvelukenttään ja sen eri toimijoihin. Messut sinänsä eivät ole uusi konsepti, mutta Suomen romaniväestön osallisuuden edistämiseen tätä toimintatapaa ei ole aikaisemmin hyödynnetty.</p> <p>Kun aloite messujen saamiseksi jollekin paikkakunnalle on tehty, aloitetaan varsinaisen tapahtuman rakentaminen paikallisen/alueellisen tuotantotiimin kokoamisella (mukaan eri toimijoiden edustajia, tärkeää osallistaa alueen romaniväestö alusta alkaen). Tuotantotiimi jakaa tehtävät keskenään ja sopii messujen ajankohdan. Konseptin kehittäjät antavat konsultaatioapua tarpeen mukaan.</p> <p>Messuja varten hankitaan tilat ja tarvittavat välineet sekä huolehditaan verkoston kokoamisesta. Kutsutaan esittelijät ja huolehditaan vastuista liittyen tiedottamiseen ja markkinointiin. Sovitaan ohjelmasta ja mietitään esim. juontajat, avaaja, puhujat, panelistit jne. Kartoitetaan muut esiintyjät sekä tarjoilun tuottajat ja pyydetään tarvittavat tarjoukset. Laaditaan tapahtumalle budjetti, jota päivitetään tilanteen mukaan. Periaatteena on, että alueen toimijat antavat myös rahallista panostusta, jolloin he myös sitoutuvat paremmin tapahtumaan.</p> <p>Varsinainen messutapahtuma kestää kolme tuntia. Se voi tuotantotiimissä sovitun mukaisesti sisältää esittelypöytien tarjoaman infon lisäksi esim. paneelikeskustelua, infotuokioita ja hyvien esimerkkien esille tuomista sekä musiikki- ja/tai muuta ohjelmaa. Tapahtumassa pyritään hyödyntämään mahdollisimman paljon toiminnallisuutta ja vuorovaikutuksellisuutta.</p> <p>Tapahtuman jälkeen kaikki messujen toteuttamisessa mukana olleet kokoontuvat yhteen käymään läpi ajatukset tapahtuman onnistumisesta ja mahdollisista haasteista. Samalla nostetaan esille kehittämisaikatuksia tulevien tapahtumien järjestämisen varalle.</p>

Resurssit:

Tapahtumakonseptin kehittäjät tarjoavat konsultaatioapua koko tapahtuman järjestämisprosessin ajan (aloitus, suunnittelu, toteutus, tapahtuman purkutilaisuus). Lisäksi tarvitaan paikallinen/alueellinen tuotantotiimi, joka vastaa tapahtuman käytännön toteuttamisesta.

Hankkeet voivat osallistua tapahtuman rahoitukseen sikäli, kun se sopii hankesuunnitelmien raameihin. Periaatteena on, että paikalliset/alueelliset toimijat ottavat taloudellisen vastuun tapahtuman toteuttamisesta.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Tapahtuman toteuttamisvastuu siirretään mahdollisimman aikaisin järjestävän alueen toimijoille, tarkoituksena sitoutuminen konseptiin ja tapahtuman juurtuminen paikkakunnalle. Konseptia kehitetään eri puolilla Suomea järjestettyjen messujen ja niistä koottujen kokemusten ja palautteiden perusteella.

Yhteystiedot:

Katri Perho – Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke
katri.perho@diak.fi, 050 512 8260

Mertsi Ärling – Nevo tiija -hanke
mertsi.arling@diak.fi, 040 509 2307

Mertsi Lindgren – Taiteen edistämiskeskus
mertsi.lindgren@taike.fi, 02 953 30858

Linkit/sosiaalinen media:

www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut:

www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 19. YKSILÖLLINEN URAOHJAUS TYÖLLISYYDEN TUKEMISESSA

HANKKEEN NIMI (ja toimintalinja): NEVO TIIFA - UUSI AIKA (ESR, TL 5)
Toteuttaja/osatoteuttaja: Vantaan kaupungin työllisyyspalvelut
Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Yksilöllinen uraohjaus työllisyyden tukemisessa
Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa
Kohderyhmät: Työttömät sekä haastavassa työmarkkina-asemassa olevat täysi-ikäiset romanit (ja/tai muut asiakkaat). Työllisyyskysymyksissä työskentelevät viranomaiset, muut palveluntarjoajat sekä potentiaaliset työnantajat.
Tavoitteet: Yleinen tavoite: Tavoitteena asiakkaiden työllistyminen tai koulutukseen siirtyminen yksilöllisen uraohjauksen keinoin. Romaniväestö: Yksilöllisen uraohjauksen sekä romaniasiakkaiden tuen tarpeeseen liittyvien erityispiirteiden huomioiminen. Kokonaisvaltainen asiakkaan tukeminen on edellytys työ- ja uraohjauksen suunnittelussa, toteutuksessa sekä tulosten saavuttamisessa. Romaniväestön tukeminen erityisesti uraohjaukseen liittyen vaatii laajempaa asiantuntemusta sekä erityisten toimintatapojen mallintamista. Yksilöllisen uraohjauksen avulla romaneille luodaan räätälöityjä polkuja työelämään. Lisätään romanien tietoisuutta olemassa olevista tukitoimista sekä palveluista. Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Uraohjauksen avulla päästään saumattomaan yhteistyöhön sekä kahdensuuntaiseen valmennustyöhön palveluntarjoajien sekä romaniasiakkaiden välillä. Tällaisia tahoja ovat mm. kouluttajat, työllisyystoimijat sekä valmennustalot. Palveluntarjoajat tarvitsevat valmennusta siitä, kuinka kohdata sekä ohjata romaniasiakasta onnistuneesti. Työelämän edustajat: Uraohjaus toimii siltana työnantajien sekä romaniasiakkaiden välillä. Käytännössä tämä tarkoittaa yksittäisten työnantajien kontaktoimista työnhakutilanteissa sekä tukemista tarvittaessa myös työkokeilujakson tai työjakson aikana.
Kuvaus: Kokonaisvaltainen romaniasiakkaan tukeminen on edellytys yksilöllisessä uraohjauksessa. Intensiivinen työote ja joissakin tapauksissa jopa päivittäinen yhteydenpito romaniasiakkaaseen on yksi avaintekijöistä onnistuneen uraohjauksen kannalta. Romaniasiakkaan uraohjauksen edellytys on polutus ja sen rinnalla kulkeva motivoitunut. Malli yksilöllisestä uraohjauksesta: a) Asiakkaan ohjautuminen: Asiakasohjautuvuutta voi tapahtua monin eri tavoin. Vaihtoehtoja ovat aktiivinen itseohjautuvuus, palveluohjaus toisen toimijan kautta tai uraohjaajan aktiivisen jalkautumisen/kenttätyöskentelyn kautta. Reagoinnin asiakkaan tarpeeseen tulee tapahtua mahdollisimman nopeasti. b) Yhteydenpito: Ylläpidetään motivaatiota ja sitoutetaan asiakasta yhteistyöhön. Aktiivinen yhteydenpito on osa mallia, ja tätä jatketaan koko asiakkuuden ajan. Yhteydenpito tapahtuu käytännössä tapaamisen, puheluiden tai tekstiviestien välityksellä. c) Yksilöllinen uraohjaus: Prosessi sisältää aktiivisen yhteydenpidon lisäksi laaja-alaisen elämäntilanteen kartoituksen sekä valmennussuunnitelman. Suunnitelma on asiakaslähtöinen. Kartoituksen ja suunnitelman jälkeen tuetaan asiakkaan pääasiallista tavoitetta, joka on työllistyminen. Ohjausprosessi etenee asiakkaan tarpeiden ja kykyjen perusteella, mutta yhteistä uraohjausmallille on intensiivinen tuki. Uraohjauksen aikana selvitetään asiakkaan toiveita ja tavoitteita, tuetaan asiakasta arjenhallinnassa ja autetaan selvittämään mahdolliset esteet ennen opiskelua tai työllistymistä. Päivitetään yhdessä asiakkaan kanssa työnhakuasiakirjat sekä selvitetään koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Otetaan yhteyttä yhdessä asiakkaan kanssa palveluntarjoajiin, oppilaitoksiin tai työnantajiin. Ohjataan mahdollisiin tukipalveluihin. Asiakkaan työllistyessä tarjotaan edelleen tukea sekä työntekijälle että työnantajalle. Uraohjauksen tuen häivyttämisen aikana asiakkaasta tulee itsenäinen työntekijä, joka osaa hyödyntää olemassa olevaa palvelujärjestelmää itsenäisesti.

Juurtuminen/kehittämisideat: Romaniasiakkaiden kohdalla hyväksi havaittu toimintamenetelmä juurrutetaan olemassa oleviin palveluihin sekä rakenteisiin. Menetelmä voidaan levittää paitsi romani-asiakkaiden keskuuteen, mutta siitä hyötyisivät mahdollisesti myös muutkin haastavassa työmarkkina-asemassa olevat työttömät henkilöt. Intensiivinen, yksilöllinen ja asiakkaan tarpeista lähtevä kokonaisvaltainen uraohjaus juurrutetaan osaksi palvelujärjestelmäämme.

Yhteystiedot:

Riitta Dincay; Vantaan työllisyyspalvelut, riitta.dincay@vantaa.fi, 050 312 1979

Miriam Schwartz; Nevo tiija / Vantaan työllisyyspalvelut, miriam.schwartz@vantaa.fi, 040 582 9833

Tanja Blomerus; Nevo Tiija / Vantaan työllisyyspalvelut, tanja.blomerushagert@vantaa.fi, 043 827 2194

Leif Hagert; Nevo Tiija / Vantaan työllisyyspalvelut, leif.hagert@vantaa.fi, 043 827 2195

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 20. ROMANIEEN TYÖLLISTYMISEN TOIMINTAMALLI

<p>HANKKEEN NIMI (ja toimintalinja): Nevo tiija - hanke</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Kuopion kaupunki; työllistämispalvelut, TE-toimisto, Sakky, ViaDia, paikalliset yritykset ja järjestöt</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Romanien työllistymisen toimintamalli</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa</p>
<p>Yleinen tavoite: Romanien osallisuuden, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn parantaminen ja työelämään osallistumisen mahdollisuuksien ja palveluiden piiriin pääsemisen edistyminen.</p> <p>Romaniväestö: Romaninuorten ja -aikuisten työllistymisen edistäminen yksilöllisen tuen avulla</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. TE-toimisto, työnhaku- ja työllistymisen ohjaus, työllisyyskoulutusten ym. palvelujen kartoittaminen romanien tarpeiden pohjalta. 2. Kuopion kaupunki/työllistämispalvelut, palveluiden kartoittaminen ja romanien erityistarpeiden esille tuominen. 3. ViaDia ry/Varikko-hanke, yhteistyö romanien työllisyyden ja koulutuksen edistämiseksi. 4. Niiralan Kulma Oy, yhteistyö romanien elämänhallintaan liittyvissä asioissa asumisen puitteissa. 5. Kuopion Roma ry, yhteistyö, tiedottaminen hankkeesta ja hankkeelle romaneilta. <p>Työelämän edustajat: Niiralan Kulma Oy, Kuljetusliike Kettu & Laitinen Oy, Teho-louhinta Oy, Betola Oy, Kuopion Puupiste Oy; yhteistyöneuvottelut romaninuorten työllistämisen, työharjoittelun tai kokeilun mahdollistamiseksi. Sitoutuminen kummiyrityksiksi. Tavoitteena 2–5 romanin työllistyminen.</p> <p>Muut: Kuopion kaupungin romaniasioiden neuvotteluryhmä, hankkeen esittely, romanien työllistymisen edistämiseen liittyvät toimet ja tiedon vaihto ryhmän toimijoiden kesken.</p>
<p>Kohderyhmät:</p> <p>Kuopion alueen työttömät, ammattitaidottomat/ilman koulutusta olevat romaninuoret ja aikuiset, yritykset, viranomaiset, TE-toimisto, romaniväestö Kuopion alueella, alueen kaikki asukkaat.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Romaninuorten ja -aikuisten tarpeiden kartoittaminen <ul style="list-style-type: none"> - käydään jokaisen mukana olevan henkilön kanssa yksilölliset keskustelut - kirjataan ylös hänen koulutus- ja työkokemuksensa ja kiinnostuksen kohteet - selvitetään, millaisia työtehtäviä henkilö voisi tehdä tai millaisesta koulutuksesta olisi hyötyä henkilölle työllistymisen edistämiseksi - selvitetään mahdolliset työnhaun tai koulutukseen haun esteet ja pyritään ratkaisemaan ne yhdessä henkilön kanssa (esim. asunnon tarve, taloudelliset asiat), mennään mukaan asioimaan virastoihin, jos tarvetta - koko prosessista koostuu romaninuorelle tai -aikuiselle oma asiakirja, johon on kirjattu kaikki yksilöllisessä ohjauksessa sovitut asiat ja toimenpiteet. Siitä on varmasti hyötyä jatkossakin. 2. Yritysyhteistyön aloittaminen <ul style="list-style-type: none"> - yhteydenotot sellaisiin eri alan yritysaihin, joiden toimialalla voisi olla hankkeessa mukana oleville romaneille työkokeilu tai -työllistämispaiikkoja - soitetaan yritykseen sellaiselle henkilölle, joka vastaa työhönotosta, ja kerrotaan hankkeesta (huom. Diak-oppilaitoksen mainitseminen taustatahona antaa hyvää tukea romaninuorten ja aikuisten tarpeiden suuntaisesti), yhteistyökeskustelut toimintatavoista ja yhteyshenkilöstä sopiminen. - nuorten ja aikuisten työllistäminen, romaniohjaajan yksilöllinen tuki ja rinnalla kulkeminen 3. Julkinen sektori; hanke-esittelyt ja yhteistyöneuvottelut kaupungin työllistämisyksikön ja TE-toimiston kanssa. <ul style="list-style-type: none"> - otetaan puhelimitse yhteyttä kaupungin työllistämisyksikön vastuuhenkilöön ja sovitaan palaverista - otetaan puhelimitse yhteyttä TE-toimistoon ja sovitaan palaverista - palaverissa oltava mukana henkilöt, jotka voivat tehdä päätöksiä (päällikötaso), ja pyydetään nimeämään yhteyshenkilö romanihankkeen kanssa tehtävään yhteistyöhön - palaverissa sovitaan yhteistyön sisällöstä, tavoitteista ja käytännöistä - huolehditaan siitä, että yhteistyö toimii ja on säännöllisiä tapaamisia

Resurssit:

- Romanitaustainen ohjaaja toimii romaninuorten ja -aikuisten tukena ja opastajana tarvittaessa rinnalla kulkien.
- Ohjaaja avustaa opiskelua tai työllistymistä estävien, esim. asunottomuuden, poistamisessa yhdessä nuoren ja viranomaisten kanssa.
- Ohjaaja toimii yhteistyötä rakentaen ja lujittaen yritysten ja virastojen kanssa sekä tiedottaa laajasti eri toimijoille romanien työllistymisen edistämiseksi.
- Valtakunnallisen Nevo tiija -hankkeen toimijoiden tuki ja asiantuntemus käytettävissä.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Tarvitaan pysyvä resurssi ohjaajan palkkaamiseen ja/tai toimintamallin juurruttamiseen julkisen sektorin tai romani- tai muun järjestön toimintaan. Romanikulttuuriohjaajat voivat tehdä tukityötä ja viranomaisyhteistyötä sekä antaa viranomaisille ja muille toimijoille kulttuuritietoutta. Mahdollinen moduuli koulutusohjelmaan?

Yhteystiedot:

Mertsi Hagert, merts.hagert@diak.fi, puh. 040 509 7572

Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 21. ROMANI CLUB KIPINÄ

HANKKEEN NIMI (ja toimintalinja): NEVO TIJJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5)
Toteuttaja/osatoteuttaja: Helsingin kaupunki, nuorisopalvelut
Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat: Hki Kasko/THL/Romanifoorumi
Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Romani Club Kipinä
Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa
Yleinen tavoite: Tavoitteena on osallisuuden lisääminen osallistumalla oman kerhotoiminnan kehittämiseen. Vertaistoimintamalli on käytännössä todettu toimivaksi, ja se houkuttelee romaniväestöä osallistumaan.
Romaniväestö: Malli etenee prosessimaisesti. Läpileikkaavana periaatteena on kohderyhmän osallistuminen toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun, jolloin saadaan esille romaniryhmän omat tavoitteet ja mielenkiinnon kohteet sekä kehittymistarpeet. Mallissa tulokulma ei ole lähteä muiden asettamista tavoitteista, vaan nivoo yhteen kohderyhmän ja toiminnan organisoivan tahon tavoitteet niiltä kohdin kuin se on mahdollista. Vertaistoiminnan kehittämällä pyritään kohderyhmän parempaan sitoutumiseen, ja malli näyttäisi tässä asiassa toimivan.
Kohderyhmät: Itä-Helsingin romaniväestö. Toiminta suunnattu pääasiassa alle 29-vuotiaille.
Kuvaus: Romani Club Kipinä järjestetään Helsingin kaupungin nuorisopalveluiden tilassa Itä-Helsingissä. Periaatteena on, että tärkeässä roolissa on vertaistoiminta, eli kerhoa vetää kokemusasiantuntija tai muu vastaava henkilö, joka tuntee paikallisen romanivyhteisön ja sen tarpeet, ja jolla on omakohtaista kokemusta toimimisesta alueen romaniväestön kanssa. Kaupungin rooli on ennen kaikkea mahdollistajan rooli sekä olla kokemusasiantuntijan apuna toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Oleellista on kytkeä toimintaan myös muita tahoja, kuten romanijärjestö(t). Toiminta lähtee liikkeelle kahvi & pulla -metodilla. Eli kun kohderyhmää on kerholla riittävästi, aloitetaan tarpeiden ja toiveiden kartoitus, jonka pohjalta toimintaa kehitetään. Kohderyhmää varten suunnitellaan prosessi, joka etenee askel askeleelta siten, että tavoitteisiin päästään asteittain, synkronoiden järjestäjän ja kohderyhmän tavoitteet. Kerhotoiminta alkaa yhdessäololla ja siihen lisätään toiminnallisia ja tavoitteellisia elementtejä sen mukaan, kun kohderyhmä saadaan sitoutettua toimintaan. Tärkeää on, että toiminnan kehittämisessä on mukana eri tahoja, jotta tarpeista nouseva palvelukartta saadaan muodostettua.
Resurssit: Malli on kehitetty kuntatoimijoiden tai järjestökentän malliksi siten, että toimintamalli saadaan olemassa oleviin rakenteisiin pysyväluonteisesti. Kaupungin tehtävänä on toimialansa mukaisesti mahdollistaa toiminta mm. tarjoamalla tilat ja tarvittava määrä ohjaajia.
Juurtuminen/kehittämisideat: Malli viedään kaupungin toimintarakenteisiin, huomioidaan erityisesti järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö.
Yhteystiedot: Marko Stenroos (Helsingin kaupunki, nuorisopalvelut), puh. 09 310 89013, marko.stenroos@hel.fi Miikka Piironen (Helsingin kaupunki, nuorisopalvelut), puh. 09 310 89438, miikka.piironen@hel.fi
Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus
Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi

LIITE 22. ELINTAPA- JA PALVELUOHJAUS ROMANIVÄESTÖN HYVINVOINNIN TUKENA

<p>HANKKEEN NIMI (ja toimintalinja): NEVO TIIJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia ammattikorkeakoulu, Oulun Diakonissalaitoksen säätiö</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Elintapa- ja palveluohjaus romaniväestön hyvinvoinnin tukena</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Elintapaohjaus</p>
<p>Yleinen tavoite: Edistää terveyttä ja hyvinvointia.</p> <p>Romaniväestö: Edistää romaniväestön terveyttä, hyvinvointia ja työkykyä sekä lisätä romaniväestön osallisuutta ja yhdenvertaisuutta palveluiden saatavuuden kautta. Hyvinvoinnin lisääntyessä väestön työ- ja toimintakyky paranevat.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Mallissa toteutetaan palveluohjausta koulutuspalveluihin.</p> <p>Työelämän edustajat: Malli lisää välillisesti työvoiman saatavuutta ja romaniväestön työkykyä. Mallissa toteutetaan palveluohjausta työllisyyspalveluihin.</p> <p>Muut: Mallissa toteutetaan palveluohjausta terveys- ja sosiaalipalveluihin.</p>
<p>Kohderyhmät: Työikäinen romaniväestö. Mallia voidaan soveltaa myös muihin henkilöihin, jotka tarvitsevat tukea terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluohjaukseen.</p>
<p>Kuvaus:</p> <p>1. Hyvinvoinnin puheeksi ottaminen</p> <p>Työntekijä ottaa romaniväestöä tavatessaan puheeksi yksilön terveyteen, hyvinvointiin ja työkykyyn liittyvät elintapatekijät sekä tuen tarpeet. Työntekijä kertoo mahdollisuudesta yksilötapaamiseen, jossa toteutetaan elintapa- ja palveluohjausta.</p> <p>2. Henkilökohtainen hyvinvointikartoitus</p> <p>Elintapa- ja palveluohjauksesta kiinnostuneille romaneille sovitaan henkilökohtainen tapaaminen. Tapaamisessa kartoitetaan asiakkaan hyvinvointia tukevat tekijät ja tuen tarpeet. Keskusteltavia teemoja ovat muun muassa elintavat, koettu hyvinvointi, työkyky ja perhetilanne. Tapaamisissa nousseiden tuen tarpeiden pohjalta asiakkaan kanssa laaditaan hyvinvointisuunnitelma. Hyvinvointisuunnitelmassa määritellään keskeiset kehittämiskohteet, toimenpiteet hyvinvoinnin edistämiseksi sekä seuranta hyvinvoinnin kehittymisen tueksi. Keskustelu on luottamuksellista, ja työntekijällä on vaihteluvallisuus.</p> <p>3. Palveluohjaus</p> <p>Asiakkaan tuen tarpeet huomioiden palveluohjausta toteutetaan työllisyys- ja koulutuspalveluiden sekä terveys- ja sosiaalipalveluiden pariin. Lisäksi asiakkaita ohjataan kunnan liikuntapalveluiden olemassa oleviin liikuntaryhmiin. Elintapaohjauksen osalta asiakkaalle sovitaan tarvittaessa tapaaminen ravitsemusterapeutin tai terveysliikunnan asiantuntijan kanssa.</p> <p>4. Seuranta</p> <p>Hyvinvointikartoitus uusitaan hyvinvointisuunnitelmassa määritettyjen toimenpiteiden toteuttamisen jälkeen tai tarvittaessa toimenpiteiden ollessa käynnissä. Seurannassa huomioidaan asiakkaan hyvinvoinnin kehittyminen ja kokemus toteutettujen toimenpiteiden tehosta. Hyvinvointisuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa vastaamaan asiakkaan tuen tarpeita.</p>

Resurssit:

Romaniväestön tavoittamiseen, kohtaamiseen ja aktivoimiseen tarvitaan romanitaustainen työntekijä. Hyvinvointikartoitusta tehtäessä työntekijä voi olla joko romanitaustainen tai pääväestöön kuuluva, tai työtä voidaan tehdä työpareittain. Tapaamiset voidaan järjestää joko kotikäynteinä tai organisaation tiloissa. Hyvinvointikartoitusta tekevällä työntekijällä tulee olla riittävä osaaminen terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä, ja hänellä tulee olla luottamuksellinen suhde romaniasiakkaan kanssa. Työntekijällä tulee lisäksi olla valmiudet toteuttaa palveluohjausta laaja-alaisesti. Työparityöskentely tukee laaja-alaista osaamista ja edistää työssäjaksamista. Mikäli palveluohjausta toteutetaan liikunta- ja ravitsemusneuvontaan ostopalveluna, niin kyseiset kulut tulee huomioida palkkakulujen lisäksi. Liikunta- ja ravitsemusohjaus on mahdollista toteuttaa myös hyvinvointikartoitusta tekevän työntekijän toimesta, mikäli hänellä on siihen riittävä osaaminen. Hyvinvointisuunnitelman kirjaamisessa tulee huomioida, että asiakastietojen kirjaaminen tapahtuu voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Malli voidaan jatkossa ottaa käyttöön esimerkiksi kunnan ja järjestöjen romanityössä. Mallia voidaan hyödyntää myös esimerkiksi oppilaitoksissa opiskelun tukipalveluissa sekä terveydenhuollon ja sosiaaliryöön parissa.

Yhteystiedot:

Oulun Diakonissalaitoksen säätio, 08 3132154, Miia Länsitie ja Tanja Yrttiaho-Lindgren
Diakonia-ammattikorkeakoulu, 029 469 6000, Tanja Yrttiaho-Lindgren

Linkit/sosiaalinen media:

www.facebook.com/romanienosallisuus
www.facebook.com/Oulun-romanien-tiedotuskanava

Internet-sivut:

<https://peda.net/diak/romanien-osallisuus>
https://www.odl.fi/fi/odl_saatio/odl_liikuntaklinikka/hyvinvointihankkeet/karola_-romanien_hyvinvointihanke/

Olemme pyydettäessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 23. ROMANINAISTEN VOIMAANTUMISRYHMÄ

<p>HANKKEEN NIMI (ja toimintalinja): NEVO TIJJA – UUSI AIKA (ESR, TL 5)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Oulun Diakonissalaitoksen säätiö</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Romaninaisten voimaantumisryhmä</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Vertaistukiryhmä romaninaisten hyvinvoinnin edistämiseen.</p>
<p>Romaniväestö: Mallin tavoitteena on auttaa romaninaisia tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja hyvinvointitekijöitään sekä aktivoida naisia edistämään omaa hyvinvointiaan. Välillisenä tavoitteena naisten työ- ja toimintakyky ja perheiden hyvinvointi paranevat. Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Romaninaisten työ- ja toimintakyvyn parantuaessa romaninaisten hakeutuminen koulutukseen lisääntyy ja opiskelijoiden saatavuus paranee.</p>
<p>Työelämän edustajat: Työvoiman saatavuus paranee romaniväestön työkyvyn parantuaessa.</p>
<p>Kohderyhmät: Mallin ensisijainen kohderyhmä on työikäiset romaninaiset. Malli on muokattavissa myös muille väestöryhmille, jotka tarvitsevat tukea terveyden edistämiseen ja hyvinvoinnin vahvistamiseen.</p>
<p>Kuvaus: Työntekijä kokoaa vapaaehtoisista romaninaisista voimaantumisryhmän, joka kokoontuu 7–10 kertaa viikon välein. Tarvittaessa ryhmiä muodostetaan useampi huomioiden osallistujien ikärakenne ja elämäntilanne. Sopiva ryhmäkoko on 2–6 henkilöä, jotta ryhmäytyminen ja avoin keskusteluympäristö voidaan varmistaa. Työskentely voimaantumisryhmässä tapahtuu aluksi työntekijän ohjaamana, ja vertaistuen määrää ryhmässä lisätään vähitellen. Ohjaaja tukee toiminnallaan romaninaisten hyvinvointia, itsetuntoa ja yhteisöstä löytyviä vahvuustekijöitä. Ensimmäisellä kokoontumiskerralla kartoitetaan romaninaisten hyvinvointia edistävät ja kuormittavat tekijät, minkä perusteella kokoontumiskertojen sisältöjä voidaan muokata ryhmän tarpeita vastaaviksi. Käsiteltävät aihealueet voivat esimerkiksi olla:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hyvinvointia edistävät ja kuormittavat tekijät romaninaisen elämässä. Itsetunnon vahvistaminen. 2. Terveystta ja hyvinvointia edistävä ravitsemus. 3. Liikunta ja ulkoilu. 4. Riittävä uni, lepo ja vuorokausirytm. 5. Mielen hyvinvointi, stressi ja rentoutuminen. 6. Kauneusilta. 7. Yhteisöllisyys. Palaute ryhmätoiminnasta. Ryhmän kesken sovitaan konkreettisesti, miten ryhmä toimii jatkossa. Ryhmä voi toiveidensa mukaan esim. perustaa WhatsApp-keskusteluryhmän tai sopia säännölliset kokoontumiset jatkossa.
<p>Resurssit: Ryhmää suunnittelemaan ja ohjaamaan tarvitaan romanitaustainen työntekijä, joka tavoittaa kohderyhmän ja saa motivoitua romaninaiset mukaan voimaantumisryhmään. Työntekijällä tulee olla tuntemus romanikulttuurista, ohjausosaamista sekä tietoa hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Osalla kokoontumiskerroista hyödynnetään terveyden edistämisen asiantuntijaa, kuten ravitsemusterapeuttia tai terveysliikunnan asiantuntijaa. Terveyden edistämisen asiantuntijapalvelut voidaan tuottaa itse tai tarvittaessa ostaa ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Ryhmälle tarvitaan kokoontumistila ja mahdollisesti liikuntatila. Palkka- ja tilakulujen lisäksi ryhmän toimintakustannukset ovat pienet, liittyen esimerkiksi tarjoilu- ja materiaalikustannuksiin.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisideat: Malli voidaan jatkossa ottaa käyttöön esimerkiksi kunnan ja järjestöjen romanityössä. Mallia voidaan hyödyntää terveydenhuollossa ja sosiaalityön parissa.</p>
<p>Yhteystiedot: Oulun Diakonissalaitoksen säätiö, 08 3132154, Miia Länsitie ja Tanja Yrttiahö-Lindgren Diakonia-ammattikorkeakoulu, 029 469 6000, Tanja Yrttiahö-Lindgren</p>
<p>Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus www.facebook.com/Oulun-romanien-tiedotuskanava</p>

Diak

Internet-sivut:

<https://peda.net/diak/romanien-osallisuus>

https://www.odl.fi/fi/odl_saatio/odl_liikuntaklinikka/hyvinvointihankkeet/karola_-romanien_hyvinvointihanke/

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

LIITE 24. HANKETYÖ NÄKYVÄKSI – EROON EPÄLUULOSTA

<p>HANKETYÖ NÄKYVÄKSI - EROON EPÄLUULOSTA NEVO TIIFA - UUSI AIKA (ESR, TL 5) TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4) Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Hanketyö näkyväksi -- eroon epäluulosta</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintamalli</p>
<p>Kohderyhmät: Erityisesti romanihankkeiden tai -toimintojen kohderyhmä mutta myös muut toimijat</p>
<p>Tavoitteet: Romaniväestö: Epätietoisuudesta johtuvan hankkeeseen liittyvän epäluulon ja kielteisyden kitkeminen ja hanketyöhön liittyvän tiedon avoin levittäminen romanikentällä. Yleinen tavoite: Tietoisuuden ja osallistumisen lisääminen. Avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen toiminnassa ja päätöksenteon tueksi.</p>
<p>Kuvaus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pidä huoli siitä, että hankkeen kohderyhmän edustajia on aina mukana laajasti hankkeen kaikilla tasoilla; suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa. Mahdollista hankkeen resurssien mukaan kohderyhmän mukana oleminen. • Huomioi hankkeen mukaan eri-ikäiset ja miehet sekä naiset. Uskalla olla luova. • Hankkeessa ei tule yhtäkään sellaista palaveria, jossa ei olisi kentän edustajia mukana. • Ole viestinnän ja tiedottamisen suhteen mieluummin yliaktiivinen kuin pidättyväinen. Perusta toiminnalle/hankkeelle sellainen tiedottamisen ja viestinnän kanava, joka parhaiten kohtaa kohderyhmän. Romanien kohdalla se on tällä hetkellä sosiaalinen media, kuten Facebook. • Hyödynnä mahdollisuuksien mukaan organisaatioiden viestinnän asiantuntijoiden työpanosta. Pyydä koulutusta kohderyhmäviestinnästä. • Julkaise toiminnasta ja taloudesta säännöllisesti avoimen kanavan tai valitsemasi kanavan tai kanavien kautta tiivistetyt raportit kaikkien luettavaksi. Huomioi myös tulevat tapahtumat ja asiat. Älä vain tydy raporttoimaan menneitä asioita. Muokkaa tieto kohderyhmäystävälliseksi ja helposti luettavaksi, esim. visualisoimalla, videoimalla se. • Julkaise myös hankkeen arkisista toiminnoista ja tekemisestä kuvia ja päivityksiä someen säännöllisesti; tee työ näkyväksi. Satsaa luettavuuteen ja mielenkiintoisuuteen.
<p>Resurssit: Aktiivisuus, tahtotila ja kärsivällisyys sekä aika, projektipäälliköiden ja osatoteuttajien viestintävalmiuksien tukeminen hankkeen sisäisillä viestintäohjeistuksilla ja -koulutuksilla, hankehakemuksessa viestinnän asiantuntijan palkkakulujen mukaan ottaminen.</p>
<p>Juurtuminen/kehittämisideat: Toimintatapa ja -ajatus juurtuvat parhaiten tehdyn työn ja mallioppimisen kautta. Hankeviestinnän koulutukset.</p>
<p>Yhteystiedot: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy, 029 469 6000 Mertsu Ärling - Nevo tiifa -hanke, mertsu.arling@diak.fi, 040 509 2307 Katri Perho - Tšetanes naal - koulutuspoluilla -hanke, katri.perho@diak.fi, 040 506 6416 Niina Mäenpää, TKI-viestinnän asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu, niina.maenpaa@diak.fi, 040 507 6260</p>
<p>Linkit/sosiaalinen media: www.facebook.com/romanienosallisuus</p>
<p>Internet-sivut: www.romanienosallisuus.diak.fi</p>
<p>Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.</p>

LIITE 25. TUKIPAJAT KORKEAKOULUOPINTOJA TAVOITTELEVILLE ROMANEILLE

<p>TŠETANES NAAL - KOULUTUSPOLUILLA (ESR, TL 4)</p> <p>Toteuttaja/osatoteuttaja: Diakonia-ammattikorkeakoulu</p> <p>Yhteistyökumppanit/kanssatoteuttajat:</p>
<p>Palvelumallin/toimintamallin/hyvän käytännön nimi: Tukipajat korkeakouluopintoja tavoitteleville romaneille</p>
<p>Tyyppi (menetelmä, toimintatapa, tapahtumakonsepti, julkaisu tms.): Toimintatapa</p>
<p>Tavoitteet: Yleinen tavoite: Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä.</p> <p>Romaniväestö: Lisätä tietoa korkeakouluopinnoista ja hakukäytännöistä, vahvistaa opiskelutaitojen kehittymistä ja madaltaa opintoihin hakemisen kynnystä.</p> <p>Koulutusorganisaatiot, viranomaiset, muut toimijat: Korkeakoulun sisällä tietoisuuden kasvattaminen romaniväestön kouluttautumisen erityishaasteista ja niiden huomioimisesta.</p>
<p>Kohderyhmät: Korkeakouluopintoja tavoittelevat romanit.</p>
<p>Kuvaus: Tukipajat Tukipajat tarjoavat ohjatun tuen oman opiskelupolon suunnitteluun ja hakuvaiheeseen. Pajoista muodostuu viiden kerran kokonaisuus korkeakouluhaun tueksi. Prosessin aikana kannustetaan korkeakouluhakuun yhteishaun sekä avoimen korkeakoulun kautta ja tuetaan opiskelunvalmiuksien kehittymistä. Tukipajat sinänsä eivät ole uusi konsepti, mutta romaniväestön korkeakouluhakukynnyksen madaltamiseen tätä toimintatapaa ei ole ennen käytetty.</p> <p>Pajat toteutuvat säännöllisesti (esim. kuukauden välein). Yksi kokoontuminen on puoli päivää. Jokaisella pajakerralla on oma aihe, mutta toteutusta muokataan joustavasti. Yksittäisen pajan rakenteeseen kuuluu ennalta suunniteltuja aiheita sekä keskustelua osallistujien ajankohtaisista hakuun liittyvistä teemoista. Työskentelyyn sisältyy pajan aikana tehtäviä harjoituksia ja niiden yhteistä ja yksilöllistä purkua. Harjoitukset ja materiaalit ovat oppimislustalla, ja pajan aikana osallistujilla on käytössään tietokoneet. Koko pajaprosessin ajan kukin osallistuja keskittyy työstämään omaa hakusuunnitelmaansa ja kehittää omia opiskelunvalmiuksiaan. Säännöllisen tukipajatoiminnan rinnalla tarjotaan myös henkilökohtaista ohjausta ja tukea.</p> <p>Pajojen aiheina ovat:</p> <p>Oman opintosuunnitelman aloittaminen / kohti omaa opiskelusuunnitelmaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • miten haet korkeakouluopintoihin ja millaisia erilaisia reittejä voit edetä? • millaisia taitoja ja välineitä korkeakouluopiskelu vaatii? <p>Hakuprosessin eri vaiheet ja niiden vaatimukset</p> <ul style="list-style-type: none"> • esim. esivalintakokeeseen valmistautuminen • valintahaastatteluihin valmistautuminen <p>Opiskelumotivaation ylläpitäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • omien vahvuuksien ja kulttuurista nousevien haasteiden tunnistaminen <p>Opiskelutaitojen kehittäminen: lukeminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • apuvälineitä vaativan tekstin lukemiseen • lukustrategian kehittäminen <p>Opiskelutaitojen kehittäminen: kirjoittaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • tekstin ymmärtämisen, jäsentämisen ja tuottamisen apuvälineitä <p>Jatkosuunnitelmat</p> <ul style="list-style-type: none"> • oman suunnitelman päivittäminen ja jatkoreitit

Resurssit:

- Kaksi opettajaa, jotka tuntevat korkeakoulujen opinto- ja hakukäytännöt
- Tilat ja välineet (luokkatila, kannettavat koneet, videotykki, mahdolliset tarjoilut, sähköinen ja paperinen opiskelumateriaali)

Jos tukipajan toteuttamiseen ei ole erillistä rahoitusta, voidaan tukipajamallia ja tukipajamateriaalia soveltaa erilaisissa ryhmissä, joissa on erityistä ohjausta korkeakouluhakuun tarvitsevia.

Juurtuminen/kehittämisideat:

Toinen malli avoimen opintoja kokeilevien tukemiseen?
Avoimen ammattikorkeakoulun opintoja tukipajojen rinnalle.

Yhteystiedot:

Katri Perho – Tšetanes naal – koulutuspoluilla -hanke
katri.perho@diak.fi, 050 512 8260

Elina Johansson – Diakonia-ammattikorkeakoulu, lehtori
elina.johansson@diak.fi, 050 490 7727

Hanna Laurila – Diakonia-ammattikorkeakoulu, lehtori
hanna.laurila@diak.fi, 040 501 6183

Linkit/sosiaalinen media:

www.facebook.com/romanienosallisuus

Internet-sivut:

www.romanienosallisuus.diak.fi

Olemme pyydettyessä valmiit esittelemään käytäntöä koulutuksissa ja seminaareissa: Kyllä.

KIRJOITTAJAT

Aaltonen Valtteri, projektityöntekijä, Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeet, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr., Vamos-palvelut. Mukana myös Vankeusaika mahdollisuutena -hankkeessa.

Auvinen Joni, merkonomi, Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeiden työkokeilija.

Blomerus Glenn, hanketyöntekijä, Seurakuntaopisto, Kirkkopalvelut Ry.

Blomerus Janne, hanketyöntekijä, Otavan Opisto, Tšetanes naal -hanke.

Blomerus Tanja, hanketyöntekijä, Vantaan työllisyyspalvelut, Nevo tiija -hanke.

Florin Kyösti, hanketyöntekijä, Suomen Romanifoorumi, Nevo tiija- ja Tšetanes naal -hankkeet.

Hagert Leif, työvalmennusohjaaja, Vantaan kaupunki, hanketyöntekijä Nevo tiija -hankkeessa.

Hagert Merts, hanketyöntekijä, Nevo tiija -hanke, Kuopio.

Hakala Pirjo, vararehtori, koulutusjohtaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hakola Eva-Maria, kehittämisspäällikkö, Taiteen edistämiskeskus, Nevo tiija -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja.

Johansson Elina, lehtori, suomen kieli ja viestintä, Diakonia-ammattikorkeakoulu, hanketyöntekijä, Tšetanes naal -hanke.

Kasa Michelle, koulunkäynninohjaaja, Tampereen kaupunki, hanketyöntekijä Tšetanes naal -hankkeessa.

Katajamäki Riitta, sihteeri, Kuopion Roma ry.

Kettunen Anni, projektikoordinaattori, Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, hanketyöntekijä Tšetanes naal -hankkeessa.

Kuusio Hannamaria, erikoistutkija, THL, vastaava tutkija Roosa-tutkimuksessa, Nevo tiija -hanke.

Laurila Hanna, lehtori, sosiaaliala, Diakonia-ammattikorkeakoulu, hanketyöntekijä, Tšetanes naal -hanke.

Lindgren Merts, valtakunnallinen läänintaitelija, kulttuurinen moninaisuus, Taiteen edistämiskeskus, yhteistyökumppani Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeissa.

Lindgren Tuula, hankekoordinaattori, Salon kaupunki, kehittämis-, elinkeino- ja työllisyyspalvelut, Tšetanes naal -hanke.

Lähde Viivi, projektityöntekijä, Tšetanes naal -hanke, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr., Vamos-palvelut.

Länsitie Miia, tutkija ja tutkimushoitaja, ODL Liikuntaklinikka, projektikoordinaattori Karola-osatoteutuksessa.

Metsälä Kathy, monikulttuurisuuskasvatuksen lehtori, Seurakuntaopisto, Kirkkopalvelut ry, hanketyöntekijä Tšetanes naal -hankkeessa.

Mäenpää Niina, TKI-viestinnän asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Nevo tiija -hankkeen viestintäasiantuntija.

Nyman Dionne, tutkimusassistentti, THL, aluekoordinaattori Roosa-tutkimuksessa, Nevo tiija -hanke.

Perho Katri, projektipäällikkö, Tšetanes naal -hanke, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Ristiluoma Noora, tutkija, THL, projektitutkija Roosa-tutkimuksessa, Nevo tiija -hanke.

Schwartz Miriam, työvalmennusohjaaja, Vantaan kaupunki, hanketyöntekijä Nevo Tiija - hankkeessa. Asiantuntija, OPH.

Stenroos Marko, projektikoordinaattori, Helsingin kaupunki, Nevo tiija -hanke.

Svart Keijo, LANU-erityisohjaaja, Tampereen kaupunki, hanketyöntekijä Tšetanes naal -hankkeessa.

Vaara Mariitta, erikoissuunnittelija, THL, vastaava tutkimushoitaja Roosa-tutkimuksessa, Nevo tiija -hanke.

Väisänen Jani, projektityöntekijä, Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeet. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr., Vamos-palvelut. Mukana myös Vankeusaika mahdollisuutena -hankkeessa.

Weiste-Paakkanen Anneli, erikoissuunnittelija, THL, projektikoordinaattori Roosa-tutkimuksessa, Nevo tiija -hanke.

Yrttiaho-Lindgren Tanja, projektityöntekijä, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja ODL Liikuntaklinikka, projektityöntekijä Nevo tiija -hankkeessa.

Ärling ”Medi” Merts, projektipäällikkö, Nevo tiija -hanke, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN

JULKAISUJEN KRITEERIT

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja Diakonia-ammattikorkeakoulun työntekijät, opinnäytetyöntekijät ja ulkopuoliset kirjoittajat.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

DIAK PUHEENVUORO

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

Diak Puheenvuoro 1: Liisa Kauppinen & Irina Leino & Kirsti Kauppinen (toim.), 2016. Kokemuksellista taidetietä kulkemassa.

Diak Puheenvuoro 2: Jorma Niemelä (toim.), 2016. Sote sosiaalisen kestävyuden vahvistajana (saatavana vain verkkojulkaisuna)

Diak Puheenvuoro 3: Raili Gothóni, Mikko Malkavaara & Minna Valtonen (toim.), 2016. Muutosvoimaa – tutkielmia diakista ja teologiasta

Diak Puheenvuoro 4: Mari Pulkkinen, Eija Rautasalo & Tuija Rönkä (toim.), 2016. Arjen helmiä – työelämälähtöistä osallistavaa kehittämistä sairaanhoitajakoulutuksessa.

Diak Puheenvuoro 5: Marina Seffansson & Outi Polso, 2017. Masennuksen hoitoon lääkkeitä, terapiaa ja liikuntaa.

Diak Puheenvuoro 6: Päivi Thizt, 2017. Etsivää ja osallistavaa vanhustyötä kehittämässä. Ikäarvokas –hankkeen ulkoinen arviointi

Diak Puheenvuoro 7: Hanna Hovila, Anna Liisa Karjalainen & Juhani Toivanen (toim.), 2017. Etsivää ja osallistavaa vanhustyötä kehittämässä. Ikäarvokas –hankkeen ulkoinen arviointi

Diak Puheenvuoro 8: Päivi Vuokila-Oikkonen & Pirkko Pätynen 2017, Osallistavan yhteiskehittämisen prosessi : Esimerkkinä osallisuutta ja uusia palvelumalleja moniammatillisen palveluohjauksen keinoin (OSUMA) –projekti

Diak Puheenvuoro 9: Keijo Piirainen & Tuula Pehkonen-Elmi 2017, Muuttuivatko palvelut ja mihin suuntaan? Nuorten palvelujen kehittämisen tuloksia Pieksämäellä 2015–2017

Diak Puheenvuoro 10: Anne Surakka, Virpi Kuvaja-Köllner & Reija Paananen 2017. Valmennuspaja Mahiksen vaikutusten ja kustannusten tarkastelua: Aina saattua ja voi puhua mistä vaan, luottamuksella

Diak Puheenvuoro 11: Heikki Hiilamo, Anne Määttä, Karoliina Koskenvuo, Jussi Pyykkönen, Tapio Rissanen & Sanna Aaltonen 2017. Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti

Diak Puheenvuoro 12: Marja Pinolehto (toim.), 2017. Sujuvampia opinpolkua romaneille ja maahanmuuttajille. Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeen loppuraportti

Diak Puheenvuoro 13: Anu Ahola, 2018. Humanoidirobotti pienten alakoululaisten tukena haastaviksi koetuissa vuorovaikutustilanteissa

Diak Puheenvuoro 14: Tiina Ervelius (toim.), 2018. Sairaanhoidaja-diakonissakoulutus saamelaisalueella

Diak Puheenvuoro 15: Niina Mäenpää, Katri Perho & Mertsu Ärling (toim.), 2018. Uskalla! It's possible: romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut. Tšetanesnaal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu